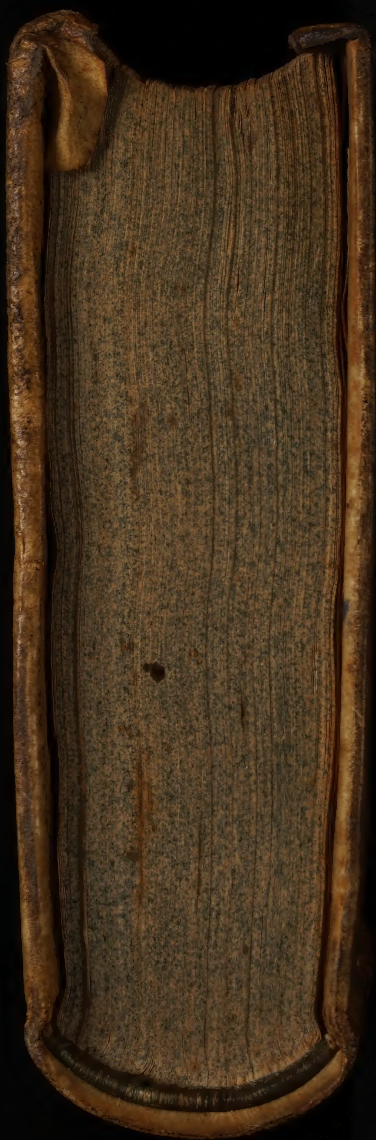
GALENI
ARS
MEDICA

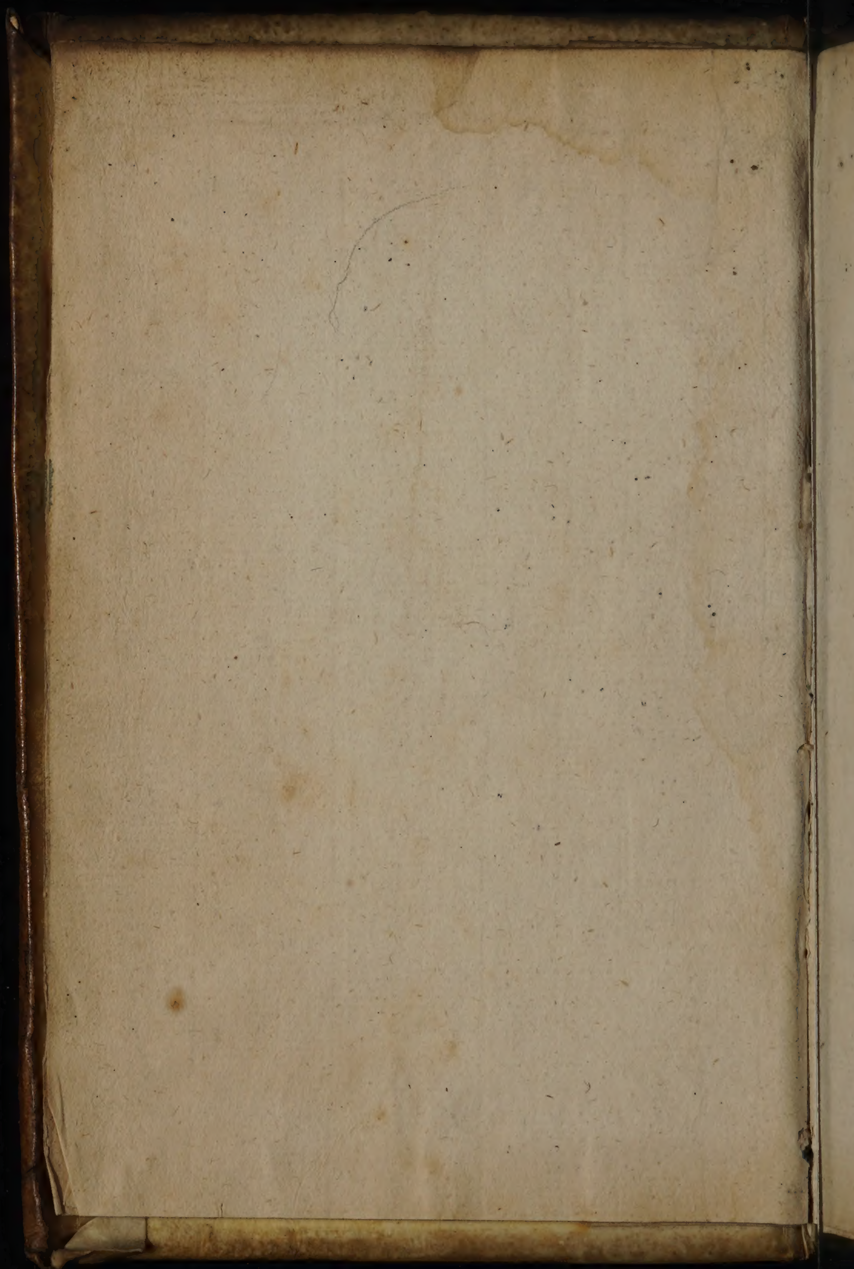

W. M. Fletcher

from Sir Wm Osler

(Oxford 4 July 1918)

CLAVDII GA LENI PERGA- MENI ARS ME- DICA,

Quæ & Ars parua, Martino Acakia Catalaunensi Doctore medico interprete, & enarratore.

VENETIIS

Ex officina ERASMIANA, apud Vincentium Vaugris, prope horologium Diui Marci.

M. D. XLIIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

FRANCISCO VALESIO CHRI=
ſtianiſsimo Francorum Regi Martinus Acakia medicus felicitatem.

VM *nuper in Regiam tuam,* FRANCI=SCE *Rex, Regũ omnium potentiſsime, ueniſſem, ut tibi ſalutationis officium præſtarem, omnemq́; meam diligentiã, operam ac ſtudium, ut æquum erat, deferrem: te inter prandendum diſſerentem, cùm de rerum aliarum, tum maximè medicinæ ſcientia audiui, ſumma cum uoluptate atque admiratione. Maximam enim tum intellexi in te eſſe, quod ab omnibus antè ſæpe acceperam, rerum peritiam, ſummam uim, ac excellentiam ingenij, ad rerum omnium diſceptationem apti & accommodati: incredibilemq́; in ſermonibus facilitatem. Soles enim inter epulas de rebus ſerijs, ac arduis diſputare, ita doctè et copiosè, ut omne uitæ tempus nõ in armis, non in Reipub. adminiſtratione ſolùm, ſed in his diſciplinis, quarum de rebus diſputatur, poſuiſſe uideare. Commendatione itaque literarũ, Rex optime, non in aula ſolùm, ſed in omnibus Regni tui Academijs, multos qui diſciplinas & artes excolant, ac exornent, foues, conſtitutis etiam ampliſsimis ſtipendijs: quô nihil præſtantius ad amplificandum regnum, imperiumq́; tuum, & memoriam tui propagandam poſteriſq́; relinquendam, efficere potes. Quod beneficium tuum, Rex maxime, quàm latè pateat, omnes animaduertimus. Nemo enim eſt in hoc tuo regno ampliſsimo, ſiue latinis, ſiue græcis, ſiue hebraicis diſciplinis eruditus ſit, qui non omnium ſuorum ſtudiorum atque diſciplina-*

rum authorem te, atque principem esse agnoscat, ac ingenuè fateatur. Si enim memoriâ repetere uelimus initium, ac uelut infantiam academiæ tuæ Parisiensis, & cum eo tempore, quô tu adhuc ad regni gubernacula sedisti, conferre: profectò uel nullum prorsus Græcarum, Hebraicarumq; literarum usum, uel certè exiguum fuisse reperiemus. At ex quo ad Rempu. accessisti, in tanto usu, tantoq; precio, & honore esse cœperũt, ut Hebraicè multi, Græcè item multi sciant. Hinc factum est, ut nunc dispulsæ tenebræ sint, suoq; nitori, ac splendori disciplinæ omnes restitutæ: atque ut Grammaticen, Rhetoricen, aliasq; artes tacea͂, Medicina certè nunc maximè nitet, pristinumq; splendorem recuperauit: idq; tibi, Rex, medici debent: qui certè nunc tuo beneficio ita linguam græcam tenent, ut Hippocratem & Galenum huius artis principes, non solùm Latinos, sed & Græcos legant, euoluant, ac intelliga͂t, in linguamq; latinam cõuertant. Inter quos ego cùm locum aliquem tenens, Galeni artem paruam, quam & medicinalem uocant, è græco in latinum uertissem, eamq; commentarijs meis quàm potui diligentissimè illustrassem: eum laborem tibi Rex omnium maximè dedicandum putaui: quòd non solùm hanc disciplinam tuo beneficio in tantam dignitatem, & amplitudinem elatam esse, quantam & laudare, & approbare soles, uerumetiam de ea egregiè, ac libenter disserere te scirem. Scio equidem indignum hoc esse tua maiestate munusculum: sed tamen singulari tua, quam omnes prædicant, humanitate fretus, id tibi non iniucundum, & ingratum forè spero. Valeat & uincat tua maiestas, & authoritas.

Εἰς τὸν Μαρτῖνον Ἀκακίαν τὸν τῆς μικρᾶς τέχνης γαληνοῦ ἐξηγητὴν Ἰωάννου Γοραίου ἐπίγραμμα.

γαληνὸν φτόνος εἷλε, πολυκτεάνῳ δ' ἐνὶ χάρτῃ
    ὡς ὑπὸ γῆς κρύψεν τἀγαθὰ τῶν ἀγαθῶν.
Καὶ ῥ' ἔλαθον δηρὸν κεκρυμμένα, οὐδέ τις αὐτοῦ
    θησαυρὸν, βίβλῳ εὗρεν ὀρυσσόμενον.
τὸν δ' ὀψ' Ἀκακίας ποτὲ φώρασεν, ἐκτ' ἄρα κείνου
    παγχρύσων ἀγαθῶν μυριάδας παρέχει.

Idem ab eodem in latinum conuersum.

Inuidit tandem nobis, chartaq; Galenus
Exigua abscondit abscondit quas cumnlarat opes.
Delituêre diu, nec quisquam comperit antè,
Quo'nam thesaurum foderat ille loco.
At positum Acacias hoc libro inuenit, & inde
Plena nunc promit multa talenta manu.

INDEX LOCVPLETISSIMVS EO=
rum omnium, quæ in toto opere continentur.

A

deferentem

Calor

Cata=

quid

Curatio

 & contrà

Elementa

 uitium

Febris,

Glandulæ

I

Inflam=

quò

Motus

Nota

Q

Qualita=

 partes

dio

Timor

V

Varæ

Vocis

FINIS.

Cl. Gale. Ars parua,

INTERPRETE MARTINO ACAKIA CATALAVNENSI, DOCTORE MEDICO.

RIPLEX est omnis doctrina, quę ordine nititur: Vna quidem ex finis notione, quę per resolutionem fit. Altera autem ex eorum compositione, quæ resoluendo inuenta fuêre. Tertia ex definitionis dissolutione: quã nunc instituimus. Hanc autem non solùm definitionis dissolutionem, sed & explicationem (ut quidã uocant) aut resolutionem, aut diuisionẽ appellare possumus: aut, ut, nonnulli, explanationẽ: aut, ut alij, expositionem. Eiusmodi autem doctrinam nonnulli ex Herophili secta aggressi sunt, ut Heraclides Erythræus. Eam quoq; quę ex cõpositione fit, tum Herophilij ipsi, tum ex Erasistratijs nonnulli, tum Athenæus Attaleûs efficere conati sunt. Nemo tamẽ ante nos, eam quæ à finis notitia incipit, ex qua artes omnes constituuntur, uia ac ratione conscripsit. Sed illam quidem in alio opere tractauimus: hoc uerò loco eam, quæ definitionis dissolutione fit, instituimus: quæ quantò dignitate, uia, ac ratione, ea quæ resoluendo fit, inferior est, tantò plus ad totius cõpendium cõferre noscitur. Siquidem perfacilè ex definitionis dissolutione omnia

memoriæ mãdari possunt, ob id, quòd totius artis capita in se optima definitio cõtineat: quã nõnulli substantialem uocant, ex opposito his distinctam quæ Græcis noëmaticæ dicuntur. Hæ enim ex accidentibus, quæ rebus definiendis insunt: illa substantia constat. Sigillatim autem totam medicinæ commentationem, in multis alijs operibus diligenter conscripsimus, quibus ad tres doctrinas uti licet. Verùm eam quæ definitionis dissolutione fit, nunc aggrediemur, si hoc tantùm etiam addiderimus, nos sola capita, & uelut conclusiones eorum quæ fuse demonstrata sunt, esse tradituros.

EIVSDEM INTERPRETIS IN EVNDEM LIBRVM COMMENTARII.

DOCTRINA, *aut actio est quæ à præceptore in discipulum transfunditur: aut habitus animi, docendi consuetudine partus. Vtraque, aut cum methodo, id est uia, ac ratione, aut sine hac fit. Quæ autem methodo constat, seruato ab initio ad finem usque ordine docetur: ac diuisione, definitione, demonstratione, & resolutione, (quas logicas methodos appellant) tanquam instrumentis utitur: his enim ars omnis, posteà quàm aliquo horum ordine disposita est, & uelut delineata, perficitur: ut in sequentibus docebimus.*

Cùm igitur omnis doctrinæ triplex sit dispositio: una quidem, in qua finis in ea resoluitur, quæ ad ipsum referuntur: altera autem, in qua ad ipsum finem, per eandem uiam, sed contrario ordine fit reditus: tertia uerò in qua definitio

definitio in suas partes dissoluitur: tres erunt omninò ordinatæ doctrinæ. Non enim aliter institui possunt: quandò uel eo ordine quò inueniuntur, docemus: scilicet aut à fine nobis cognito intellectoq; auspicati, per ea omnia quæ ad ipsum referuntur, ordine collocata, procedentes: aut à contrario ordine ad finem redeuntes: aut doctrinam ipsam in suas partes, quas optima definitio continet, distribuentes: ut posteà fusiùs explicabitur. Tribus igitur his modis omnes disciplinæ doceri possunt: resolutionis tamen ordine magis inueniuntur: compositionis autem traduntur: definitionis uerò memoriæ mandantur.

Quæ uerò methodo carent, nullum ex his ordinem seruant: neque enim finis resolutione, neque eorum quæ per resolutionem inuenta fuerunt, compositione, neque definitionis dissolutione, explicationeq; instituuntur: sed uarias mistasq; res sine ordine continent: cuiusmodi sunt Hippocratis Epidemia, Prognostica, Aphorismi, & alia id genus, quæ nullo ordine nituntur.

Prima igitur artis instituendæ ratio, ex finis notione per resolutionem fit.

Finis enim notio, principium est artium quæ uia ac ratione docentur. Resoluitur autem finis in ea quæ ad ipsum referuntur, sibi semper proxima, dum ad ultimum sit peruentum. De fine nihil deliberatur: neque enim medicus consultat an sanitatem tueri, aut morbum profligare debeat: sed simpliciter finem, nempe sanitatē, animo concipit: deinde, quæ ad eam spectant omnia, ordine resoluit, donec ad ultimum sit peruentum, quod primùm in compositione est: quibus ita resolutis, ars constituta esse dicitur. Quoniam autem artes diuersæ sunt, earum quoque fines

diuersos esse oportet, quandoquidem hæ fine maximè distinguuntur. Aliæ enim rem solùm animo concernunt: hæq; finem suum in sola naturæ rerum contēplatione præstituunt, ut Galenus in libro de constitutione artis medicæ docet: Græcis θεωρητικαὶ dicuntur: in hoc genere continetur physiologia, cuius finis in rerum naturalium contemplatione est constitutus, sine ulla corporis actione. Aliæ finem sibi in agendo statuunt, nihil post actionem operis relinquentes, dicunturq; πρακτικαὶ, ut ars saltatoria. Aliæ artis opificium post actionem edunt, uocanturq; ποιητικαὶ. Atque hæ duplices sunt. Nam aut nouum opus efficiunt, ut ædificatoria: aut quod uitium fecit, reficiunt, ac reconcinnant, ut medendi ars. Aliæ uerò nihil efficiunt, sed acquirunt, ut aucupatoria, piscatoria, & uenatoria. Omnia igitur harum artium genera, finis resolutione inueniūtur: traduntur autem compositionis ordine. Quæ uerò opus post actionem relinquūt, non solùm inueniuntur ac traduntur, ut dictum est, sed & exercentur contrario ordine quô inuentæ fuerunt: ut in commentarijs nostris in Galeni libros ad Glauconem docuimus. Harum porrò artium fines aliquando unicam habent eorū, in quæ resoluuntur, seriem uerbi gratiâ ueritatis cognitio finis est logicæ contemplationis: quem ita resoluere oportet: Quoniam uerum demonstratione paritur, id sine demonstratione haberi non potest. Demonstrationem uerò, quia syllogismus est, non nisi cognito simpliciter syllogismo scies. Cæterùm syllogismum, utpotè propositionibus conflatū, ante harum peritiam non cognosces. Rursus quoniam sine simplicibus uocibus propositiones non discuntur, ut quæ illis compositæ sint, simplicium uocū uis, ac potestas antè perdiscenda est.

est. Finis igitur logicæ commentationis, id est ueritatis cognitio, primùm in demonstrationem resoluitur: posteà demonstratio in syllogismum: hic in propositiones: hæ uerò in simplices uoces. Nec ultrà qui logicam doctrinã constituit, per eius finis resolutionem progreditur. Nihil enim superest in quod eius finis resolui posit. Aliquando uerò cõstitutus finis, per plures, ac diuersos ordines resoluitur: quod ad studiosorum exercitationem exemplo patefaciemus. Sit igitur pax finis constitutus, ea uel uictoriâ, uel amicitiâ quærenda est: uictoria, bello: bellum, militum copijs: milites, pecuniâ: pecunia uerò aut iam in promptu est, aut aliunde quærenda. Quæritur autem, aut à subditis tributa, uectigaliaq; exigendo, uel mutuo accipiendo, uel dominiis, ac possessiones oppignerando, uel diuẽdendo. Quòd si his modis pacem quærere uel non libeat, uel non liceat, aliæ uiæ uestigandæ sunt, quibus hanc nancisci possis. Quoniam igitur propositum finem in uictoriam, & amicitiam resoluebamus, uictoriam autem aut nullo modo, aut non commodè assequi poteramus: ad alium resolutionis ordinem transire oportet, nempe amicitiam, quam nobis parabimus hosti de iure cedendo, uel id redimendo. Cedendo de iure, amicitiam conciliamus. Redimetur autem uel pecunia, cuius quærendæ ratio modò exposita est: uel permutatione, uel matrimonio.

Altera ex eorum compositione quæ per resolutionem inuenta fuêre.

Resolutioni opposita est compositio, quẽadmodùm Græcis σύνθεσις τῇ ἀναλύσει. *Itaque qui resoluere norunt, ijdem & componere norunt: quandò compositio opposito ordine ad finem regreditur: ueluti hi qui compositionis*

ordine logicen conſtituunt, primùm ſimplices uoces, poſt=
eà propoſitiones, deindè ſyllogiſmum, tandem demonſtra=
tionem tractant, ex qua ueritatem aſſequuntur : ad quam
tanquàm propoſitum finem tendunt.

Tertia uerò ex definitionis diſſolutione fit.

Definitio eſt oratio, quæ rei naturam, ac uim explicat:
quæ, quæ rei inſunt, in unum colligit, quibus hanc ab alijs
ſeparat, ac diſtinguit. Quæ autem rei inſunt, ea uel ſub=
ſtantiam conſtituunt, uel ut accidentia hærent. Subſtan=
tiam conſtituunt genera, & differentiæ ſubſtantiales, ex
eadem claſſe omninò ſi fieri poteſt, deprompta. Subſtan=
tiales differentias dico, non eas ſolùm, quæ ex ſubſtantiæ
genere ſumuntur, ſed & quæ rei naturam explicant, ex
quocunque genere ſint profectæ: hic enim ſubſtantiæ no=
men latè patet pro quacunque re per ſe conſyderata.
Quocircà & accidentia à ſubiectis abſtracta, per ſeq; ex=
penſa, etiam ſubſtantias ſolemus appellare, cuiuſmodi eſt
morbus, & febris. Itaque ſi differentias, & ſpecies rerum
definiendarum inuenire uelimus, ſummi cuiuſque generis
rationem, notionemq; cognoſcere oportet. Propoſita er=
go re definienda, conſyderandum eſt, ex qua ſit claſſe de=
prompta, deinde illi proximum genus inueniendum: quod
fiet, ſi ſumma genus in propinqua ſemper genera, uſque
dum ad ſpeciem definiendam peruentum ſit, diuidas. Di=
uidendi rationem mox docebimus. Differentiam autem
ſubſtantialem, propriam, & ex genere ſubſtantiæ profe=
ctam, ex primaria actione quam definienda edit ſpecies,
& ad quam aliæ omnes conſpirant, cognoſcimus: nō quòd
uelimus actiones differentias eſſe, ſed rerum differentias
nobis prodere: nimirùm formas à quibus ipſe eduntur, &
denominantur

denominantur. Hæc omnia exemplo manifestiora fient. Hominis primaria actio est ratiocinatio, ad quã reliquæ omnes hominis actiones conspirant. Eius enim gratiâ uiuimus: ad uitæ tutelam nutrimus: nutritionis causâ edimus bibimus, cibum, potumq; & alia uitæ necessaria quærimus, manuum, crurum, pedum, oculorum, linguæ, aliarumq; corporis partium actionibus: quæ omnes principi actioni hominis, nempe ratiocinationi, ut dictum est, famulantur. Verùm, ut iam monuimus, eiusmodi actiones, differentiæ substantiales non sunt, sed differentias produnt, nimirùm formas à quibus ipsæ differentiæ denominantur. Porrò autem actiones & si à forma principium motus habent, aliæ tamen ad corpus, aliæ ad formam magis, aliæ ex æquo ad utrunque referuntur. Nam progredi, corporis magis esse uidetur: ratiocinari, animi: sentire uerò, utriusque: omnes tamen id genus actiones, à forma proficiscuntur, differentiasq; produnt, quarum quædam propriæ sunt, ad quas scilicet reliquæ referuntur, & conspirant, ut rationale: aliæ communes, ut sentiens. Propria sola cum genere definitionem constitit: communis non item, sed cum alijs iuncta. Ad eundem modum substantiarum partes (nam authore Aristotele substantiæ sunt) differentias substantiales obtinent, ex primaria actione sumptas: ut quia manus primaria actio est comprehensio, à comprehendendi facultate differentiam sumit. Partes autem substantiarum, aliæ statim rem constituunt, uocanturq; substantiales, ut materia & forma: quarum si altera desit, res omninò non consistet: proinde ab his ductæ differentiæ, substantiales sunt, ut animatum corporeum. Verùm quæ à materia sumuntur, ab actionibus non produntur: quoniam materia prin-

cipium actionis non est, sed sensu percipiuntur, ut corporeum. Aliæ partes ad integritatem referuntur, ex materia quidem, & forma constantes, sed ex ipsis nonnullæ rei deesse possunt, ut pes, manus, oculus: quarum differentiæ, ut diximus, substantiales sunt, non quidem totius, nisi per accidens, & secundo loco, sed partium quarum sunt differentiæ. Progredi uerbi gratiâ, crurum propria est differentia, qua ipsa ab alijs partibus distinguuntur: sed hominem animal gradiens dicimus, translata à parte ad totum differentia. Rursus id genus partes aliæ uniusmodi sunt, simplices quidem, & eiusdem generis, rationis, ac naturæ: quæ quia undique in sui similes diuiduntur, Græcis ὁμοιομερῆς dicuntur: quales sunt nerui, caro, & ossa: omnis enim nerui pars, nerui habet rationem, eiusq; nomenclaturam retinet: eadem est reliquarum omniũ simplicium partium ratio. Aliæ uerò partes sunt ex simplicibus ortæ, diuersarum quæque inter se rationum, ac naturarum: ideo ἑτερογενῆς Græci, nos multiformes & diuersi generis partes appellamus: quales sunt pes, manus, oculus, quæ(ut modò dicebamus) abesse possunt. Sunt ex nostris qui has dissimilares, illas similares uocant. Porrò autem simplicium partium quædam primariò agunt, ut in oculo humor crystalloides. quædam primariò agentibus famulantur, ut alij oculi humores, & tunicæ: atque ex omnium harum actione, affectioneq;, & officio differentiæ sumuntur. Considerandum igitur est, non in substantiæ modò, sed in omnium aliarum rerum generibus, quid unumquodque natum sit agere, & quid pati: ut docet Galenus in libro de curandi ratione. Nam & ab his differentiæ substantiales sumuntur: ut caloris munus est similia cogere, & dissimilia

milia sequestrare: nigroris, uisum cogere: alboris, dissipare. Quæ igitur ab his ducuntur differentiæ, substantiales sunt. Sed quoniam harum penuriâ laboramus, aliunde quoque uestigandæ sunt: nimirùm à proprio accidēte, causis, effectis, officijs'ue, & partibus rei definiendæ: quæ non aliter atque ueræ differentiæ, rerum substantias discernunt: sed earum naturam, ac uim minùs exprimunt. Vbi igitur substantialis differētia deest, proprio utimur accidente. Proprium dico, quod cum re definienda conuertitur, eiusq; proprietatem, ac affectionem ostendit: ut ridere flere, quod à uera differentia distinctum est, hæc enim nō solùm rem à re distinguit, sed & cuius naturam exprimit proprium uerò solam affectionem ostendit. Homo enim quia ratiocinatur, est homo: non autem quia ridet aut flet. A causis differentiæ petuntur. Causa alia efficiens, alia materia, alia forma, alia finis. Efficiens causa, ut finit Aristoteles, est quæ primùm mouet. Nos latiùs usurpantes, causam efficientem esse dicimus, non solùm à qua primò fit motus, sed simpliciter quæ rei efficiendæ præbet operam, siue primò ac per se, siue secundo loco & per accidens, siue ut instrumentum: quod & Galenus libro primo de locis affectis sentire uidetur. Eius uerba sunt: Id quô tangente afficimur, & quô separato affectus quiescit causam esse, apud omnes, homines in confesso est. Morbus, uerbi gratiâ, primaria est causa læsæ actionis: putris, humor, morbi: putredinis, obstructio. Eiusdem uerò læsæ actionis, putredo & obstructio causæ per accidens & secundo loco sunt. Pari modo iecoris facultas, sanguinis est effectrix causa: natiuus calor, instrumētum: quod quidem & efficientis causæ habet rationem: quemadmodùm faber est

domus

domus efficiens causa, securis uerò instrumentum. Porrò autem causæ efficientes, aliæ perpetuò effectum comitantur, quales sunt internæ. Aliæ abesse possunt, quales sunt quas προκαταρκτικὰς Græci, nos euidentes ac externas dicimus: ut Solis ardor, diariæ febris est causa, etiam si à deurendo cessauerit. Eiusmodi causæ uel necessitate naturæ, uel opificis arbitrio agunt. Ab his igitur causis efficientibus internis, & quæ effectũ comitantur, necessarioq́; agunt, siue solæ sint, siue cum alijs adiutricibus iunctæ, differentiæ ueræ sumuntur: pòst fusiùs explicabimus. Materiam dicimus, quæ formas recipit, tam quæ naturæ ope proueniunt, quàm quæ artificio fiunt. Quæ naturales formas recipit, aut simplex est atque impermixta, aut composita. Simplicem Aristoteles primam uocat: quòd, ut arbitror, primorum corporum, quæ elementa dicuntur, formas recipiat. Composita ex quatuor elementis constat, quorum contemperamento reliqua omnia generantur. Dicitur & materia, ex qua aliquid efficitur, aut nascitur: ut pãnus ex quo uestis fit: quẽadmodũ ex lapidibus, lateribus lignis, gypso, domus: ex ære, cera, plũbo, & id genus alijs, statuæ: ex humorum prauitate, morbus: ex qualitatum cõuenientia, quàm symmetriam uocant, & instrumentorum apta compositione, sanitas. Ex uirtute honor. Materia quoque dicitur, subiecta res, in qua artes uersantur: ut humanum corpus medicinæ est materia. Forma est per quã res quæque habet ut sit id quod est, & non aliud. Formæ quædam à natura proueniunt, cuiusmodi est hominis, equi, leonis. Quædam artificiosæ sunt, ut statuæ. Naturalis forma, motus siue actionis, ut modò dicebamus, est principium: proinde & effectricis causæ rationem obtinet. Ex

his constat

his constat, naturalem formam, quemadmodùm & materiam, duplicem esse: simplicem, & compositam. Simplex est, quæ simplicem imperfectamq; habet naturam: cuiusmodi sunt elementorum formæ, quas prima, ut dixi, materia induit. Composita, non quæ ex pluribus formis constet, (ea enim reuerà una est, nõ plures) sed quòd plurium, & perfectiorum motuum, quàm simplex, principium sit: ut stirpium forma, quæ uegetandi ui donata est: cuius motus perfectior, distinctior, atque ut Græci interpretantur, ποικιλώτερος existit. In uegetatione continentur attractio, retentio, concoctio, aßimilatio, & alij id genus uegetatricis facultatis motus, quas naturales actiones appellamus: de quibus fusißimè Galenus in libro de facultatibus naturalibus scripsit. Eadem ratione, rerum multiformiũ (quas antè à Græcis ἑτερογενῶς uocari diximus, hoc est, quæ nõ ex elementis solùm genitæ sunt, sed mixtis naturis ex elementis) forma distinctior, perfectiorq; est. Atque hæ ipse res quò meliùs contemperatæ fuerint, elaboratiusq; à natura permixtæ, eò compositiorem, distinctiorem, ac perfectiorem habent formam: proindeq; motus plures, ac perfectiores. Elementa enim perfectione, & numero actionum plantæ antecedunt: plantas autem animalia: homo uerò hæc omnia: quoniam omnium quæ in hoc orbe genita sunt, temperatißimus est, ac elaboratißimus, & uelut naturæ opus absolutißimum, perfectißimumq;. Finis est, cuius gratiâ aliquid fit: ut musculus mouendi caussa. Finis autem, omnium causarum prima, eademq; ultima est. Prima quidem, quia in omnibus, quæ fiunt, hanc primò consideramus, animoq; concipimus. Vltima uerò, quòd ultimò accidat. Quocircà hanc Aristoteles τοῦ ἕνεκα, id est cuius gratiâ

gratiâ uocauit. Nam finis gratiâ fit quicquid fit: ut proba cibi concoctio, propter sanitatem cibi in uentris imum descensus, propter probam cõcoctionem: deambulatio post cœnam, ut cibus in uentris fundum descendat. Nam cùm ori uentris hæret, improbè coquitur, proindeq; corrumpitur. Finis quoque perfectißima, ac potißima causa dicitur: ut qui sit aliarum omnium causa. Nam propter hunc reliquæ causæ accidunt. Materia enim formam expetit: formam, agens causa, finis desyderio in materiam inducit. Hæc de causis fusiùs explicauimus, ad eorum quæ antè de differentijs substantialibus diximus, faciliorem intelligentiam. Ab effectu officioq; sumuntur differentiæ: ut natiui caloris effectus est concoctio, alieni corruptio. Medici officium est uitam tueri, uenefici demoliri. Partes quoque pro differentijs usurpantur: ut, Corporis humani partes sunt, caput, thorax, uenter &c. Medicinæ, salubre, morbosum, neutrum. Optimæ igitur definitiones ex genere semper, & substantialibus differentijs, si omninò fieri potest, constituuntur. Ex causis etiam uel aliquibus uel omnibus definitiones constituuntur. Interdum enim una, interdum plures, interdum omnes causarum differentiæ in definitionem constituendam adsciscuntur. Ex effectu quoque, seu officio, & ex partibus fiunt definitiones. Ex differentijs substantialibus ad hunc modum, Homo est animal rationale. Ex causis, efficiente quidem, ut, Cibi cruditas est improba cõcoctio, ex alteratricis facultatis imbecillitate nata. Ex effectibus, ut, Morbus est affectus præter naturã, actionem primariò lædens. Ex partibus, ut, Musculus est pars corporis ex neruis & carne constans. Ex fine, ut, Domus est habitaculum quo nos, nostraq; ab externis in-

rijs tuemur. Quoniam autem artes omnes, ac ſcientiæ in qualitatis genere ſunt poſitæ, differentias à ſubſtantiæ genere non habent, ſed magna ex parte ab earum officio, fine, & partibus: ut Medicinæ officium eſt, quod in corpore deeſt, ſarcire: & quod ſuperuacaneum eſt, detrahere. Ideò medicinam appoſitionem, & detractionem eſſe definit Hippocrates. Eiuſdem ſcientiæ finis eſt ſanitas: quare ab hac ſumpta differentia, Medicina eſt ars, quæ tuendæ ualetudini dicata eſt. Eius quoque ſcientiæ partes ſunt ſalubre, morboſum, & neutrum. Quocircà medicinam ab his ſumpta differentia ſcientiam eſſe ſalubrium, morboſorum, & neutrorum, docet Galenus. Eiuſmodi definitiones omnes, quia totius medicinæ capita cõtinent, optimæ ſunt. Nam adiectio, & detractio, res quæ homini adminiſtrantur tam ad ſanitatem tuendam, quàm ad præcauendum à futuro morbo, & præſentem profligandum, continent: cuiuſmodi ſunt quæ Galenus aſſumenda, facienda, foris incidentia, & excernenda ſiue uacuanda uocat. Aſſumuntur enim: cibus, potus, aër, attractus, medicamenta intrò adhibita. Efficiuntur uerò frictio, ambulatio, uectio, equitatio, & omnis alia corporis exercitatio, in hoc genere cõtinentur, ſomnus, uigilia, uenus, animi affectus. Foris incidunt aër circunductus, unguenta, lauacra, & alia id genus. Vacuanda ſunt, quæ in aluo, iecore, liene, uenis & arterijs, reliquiſq; corporis partibus ſuperuacua tam ſecũdum quã præter naturam colliguntur. Hæc igitur omnia, nempe aſſumenda, facienda, foris incidentia, & excernenda corpori rectè adminiſtrata, adijciunt quæ deſunt, & detrahũt quæ ſuperuacua ſunt, proindeq; ſanitatem tuentur, & morbos arcent, profligantq;: improbè uerò adminiſtrata, morbos accer=

bos accer=

bos accersunt. Vt autem probè administrentur, necessaria est corporum & morborum cognitio, deinde signorũ, postea causarũ. Aliter enim sanis, aliter ægrotis administrantur. Quoniam autem sanorum non una est natura, sed alij omninò temperati sunt, alij à mediocritate citra morbum deflectunt: temperatos omninò in suo statu seruamus, quod exhaustum est reficiendo: (aßiduè enim propter insitum calorem aliquid ex substantia nostra defluit, ut posteà dicetur) & excrementa, quæ necessariò ex assumptis in corpore colliguntur, expellendo: quod fit mediocriter administratis his quæ modò retulimus: ut ex Galeni libris de sanitate tuenda uidere est. Eos autem qui à mediocritate absunt, iisdem præsidijs aut in suo statu seruamus similibus, aut in meliorem reducimus contrarijs adhibitis, tanto excessu, quantùm natiua temperies à mediocri statu recedit. Aegrotos quoque à morbo uindicant tanto excessu ministrata, quantùm morbus à naturali ægrotantis temperamento receßit: ut ex Galeni methodo curandi constat. Ex his liquet propositam definitionem non solùm generalia, sed & generalibus subiecta totius medicinæ capita continere. Primùm enim generalia capita complectitur, nempe φυσιολογικὴν, id est eam partem quæ de hominis natura tractat. αἰτιολογικὴν, in qua rerum tam quæ secundum naturam, quàm præter naturã homini insunt, causæ uestigantur. ὑγιεινὴν, quæ sanitatẽ tuetur, uenientibusq; morbis occurrit, σημειωτικὴν, quæ utriusque ualetudinis, nempe prosperæ & aduersæ signa docet. θεραπευτικὴν quæ curandorum morborum rationem obtinet. Rursus φυσιολογικὴν de hominis elementis, humoribus, spiritibus, temperamentis, partibus, earumq; facultatibus & actionibus tractat.

ſtat. αἰτιολογικὴ rerum non ſolùm naturalium, ſed & præter naturam cauſas diſquirit, nempe ſanitatis, probæ actionis, & qualitatum ſanitatem conſequentium, excrementorumq́; quæ ſanitatẽ probamq́; actionem conſequuntur: morbi actionis læſæ, qualitatũ morbos cõſequentium, excrementorum, immodicæ uel expulſionis uel ſuppreßionis. ὑγιεινὴ uictus rationem, quæ in agendis, aſſumendis, foris incidentibus, & educẽdis conſiſtit, continet, θεραπευτικὴ, quæ curandi per medicamenta rationem continet, φαρμακευτικὴν appellant: & ea quæ manibus medetur χειρουργικὴ dicitur. Vides igitur uniuerſam medendi rationem ſub adiectione & detractione contineri. Quòd uerò definitio quæ ex partibus deſumpta eſt, totius artis capita complectatur, ex hoc Galeni opere quod enarrandum ſuſcepimus, perſpicuum eſt: quemadmodùm & ea quæ ex finis notione fit. Finis enim omnia, in quæ reſoluitur, continet: quæ capita ſunt totius artis: ut ex Galeni opere de conſtitutione artis medicæ liquet. Hactenus de ſubſtantia definitione. De ea autem, quæ ab accidentibus ſumitur, diſſerendum eſt, Græci νοηματικὴν appellant: quòd (ut arbitror) rem uelut inſpiciendã, intelligendamq́; ſenſibus obijciat. Ea uerboſiùs rem exprimit: proinde oratoribus, ac poëtis eſt peculiaris. Hac tamen Philoſophi & Medici, ubi uerarum differentiarum penuriâ laborant, aut aliter res exprimere non poſſunt, utuntur: quod in opere de medicinali materia Dioſcorides fecit. Supereſt ut de reliquis tribus methodis diſſeramus, quæ ſunt diuiſio, demõſtratio, & reſolutio. Diuiſio ad artis perfectionem non parum habet momenti, ut quæ ſine confuſione omnia ordine collocet diſponatq́;, & dilucidè ac perſpicuè, non aliter atque defi-

nitio,

nitio, rem explicet: imò constituendam definitionem plurimùm conferat: separetq; ac reijciat quæ ad artem tractandam nihil attinent. Diducto enim genere in suas species per differentias, quod utile est, adsumitur: quod uerò inutile, reijcitur. Propriè autem genus in suas differentias diuidimus, cuiuscunque sit ordinis: ut affectum præter naturam, in morbum, causas, & symptomata: morbum, in simplicium partium, instrumentorum, & cõmunem affectum. Quoniã autem paucæ (ut priùs monuimus) sunt ueræ differentiæ, paucæ quoque erũt diuisiones, quæ per ueras differentias fiant. Cũstituendæ igitur & aliæ diuidẽdi rationes sunt, quibus in disciplinis uti liceat: cuiusmodi sunt totius in suas partes, subiecti in accidẽtia, accidẽtis in sua subiecta, accidẽtis in alia accidentia, & uocis in sua significata. Totius in partes diuisio, quæ partitio dicitur, est rerum discretus in partes ordo: ut domus in tectũ, parietes, & fundamẽta. Medicina in sanitatis tuendæ, & morbi profligandi facultatẽ. Subiecti in accidentia, uaria est. quæcunque enim alieni sunt generis à re subiecta, nunc accidentia dicimus. Quonã autẽ noua genera sunt, quæ de altero dicũtur, nouem erunt diuisionis subiecti in sua accidentia, differentiæ: ut, Animal aliud bipes, aliud quadrupes. Animal aliud ferum, aliud mansuetum. Homines alij domini, alij serui, alij neutrum. Animal aliud sponte, aliud patris efficaciâ gignitur. Animatum aliud sentit, aliud sensus expers. Flores alij æstate, alij autumno, alij uere, alij hyeme nascuntur. Animal aliud in aquis, aliud in terra degit. Animalia alia prona incedunt, alia recta. Animalia alia testâ integuntur, alia pelle. Accidentis in subiecta diuisio est, cũ ipsum accidens in ea quibus inest, diuiditur: ut Sanitas alia

simplicium

ſimplicium partium, alia inſtrumentorum. Accidentis uerò in accidentia, cùm res aliqua de accidentium numero in alia accidentia diuiditur: ut, Linea alia recta, alia obliqua. Febris alia breuis ſiue acuta, alia diuturna. Vocis diuiſio (ſi modò diuiſio dici poteſt) eſt, cùm uocis ambiguæ ſignificata recenſemus, ut cancri ſignificata ſunt, morbus, ſignum cœleſte, & animal aquatile. Hæc enim diuiſio in diſciplinis neceſſaria eſt, ne uocabuli ambiguitate decepti erremus. Hæc de diuiſione. Quoniam autem de definitione ſuprà abundè diximus, rurſus de ea nunc diſſerere ſuperuacaneum foret. De reſolutione igitur dicamus. Reſolutio alia eſt finis in ea quæ ad ipſum referuntur: alia effectus in ſuas cauſas: alia cauſarum in ſuos effectus. Ex priore artes omnes, quæ uia ac ratione traduntur, inueniuntur: ut antè declaratum eſt. Ex duabus poſterioribus, inuentæ per finis reſolutionem diſciplinæ perficiuntur. Effectus reſoluitur in ſuas cauſas ſemper proximas, uſque ad poſtremas, ut cauſus fit ex humorum calidorum putredine: putredo à probibita trāſpiratione: prohibetur trāſpiratio ab obſtructione, uel conſtrictione: obſtructio autem, humorum craßitie, uel lentore, uel multitudine fit. Hæc ab antecedente uictus ratione, conſtrictio uel à frigore fit, uel à rebus foris incidentibus, ut ſtringendi præditis, ut aquis aluminoſis. Cauſus effectus eſt, ac ſoboles putredinis: putredo, impeditæ tranſpirationis: impedita tranſpiratio, obſtructionis uel conſtrictionis: obſtructio, humoris craßi, uel uiſcoſi, uel redundantis: conſtrictio, frigoris, uel rei ſtringentis. Cauſa reſoluitur in ſuos effectus, ut pleuritis in ſpirandi difficultatem, dolorem lateris lancinantem, febrem aßiduam

B

De resolutione

ac Demõstratione.

duam &c. Demonstrationem autem syllogismum episte-monicum esse, id est ratiocinationem, quæ scientiam parit, docet Aristoteles in posterioribus analyticis. Habet enim uim concludendi efficiendiq; ueri: causamq; non solùm conclusionis, sed & rei demonstrandæ continet: hoc est, causa est cur aliquid concludatur: & cur id quod concluditur, uerum sit. Siue enim per causam effectus, siue per effectum causa demonstretur, semper demonstratio causa est cur uerum concludatur. Est enim duplex demonstratio: altera, cùm causa effectum demonstrat: altera, cùm effectus causam: ut pòst dicetur. Demonstrationem tria absoluunt: primum, subiectum, ut redundantia humorum. secundum, id quod competere subiecto significatur, prædicatum uocant: ut curatio quæ uacuatione fit. tertium, pronunciata, siue principia, ut, Contraria contrarijs curantur. Sic igitur demonstrationem connectemus. Contrarij affectus contrarijs remedijs perpetuò curantur: humorũ redundãtia affectus est uacuationi remedio contrarius: ergo humorũ redundantia uacuatione curatur. Subiectum dicimus, eam naturam cui inesse aliquid ostendimus. Prædicatum autem, affectionem quam inesse subiecto demonstramus. Principia uerò sunt necessariæ propositiones, quæ demonstrationem non recipiunt, per quas prædicatum subiecto inesse concludimus. In primis igitur proposito genere subiecto, uidendum est quod ipsum sit. pari modo quid prædicatum, & an id subiecto generi competat. Antequam autem quid res sit cognoscamus, scire conuenit quid eius nomine designetur: deinde quæ sit ipsius rei notio. Quid uerò nomen significat, ex usu & loquendi consuetudine discendum est. id autem clarum sit, ac usitatum:

tatum · & ab artis quæ tractatur peritis receptum. Nos enim plerunque artis uocabulis, tanquàm castrensibus, etiam si parùm latina multis uidentur, uti cogimur. Vbi autem de nomine conuenit, rei notio habenda est, ex communi uidelicet omnium consensu: alioqui principium non esset. His constitutis, rei substantia uestiganda est. Vestigamus autem ex eius definitione: quæ quemadmodùm constitui debeat, antè proditum est. Vocis igitur significatum, non minùs quàm principia, in demonstratione est necessarium: imò inter principia ipsum collocat Galenus, quemadmodùm rei notionem, & definitionem. Nam qui hæc ignorat, ad demonstrandum ineptißimus est. Consyderandum porrò est an proposita res simplex sit, an multiplex. Si simplex, definienda est. Si uerò multiplex, primùm quidem definienda est, postea autem diuidenda in suas species, ac differentias substantiales: quæ rursus diuidendæ sunt, dum ad indiuiduas sit peruentum: ac omnes priùs suo ordine definiendæ. Sit igitur de morbo uerbi causa disputatio instituta: In primis quid morbi nomine designetur, inquirẽdum est: deinde quæ sit eius notio: posteà quænam sit ipsius substantia. Quid autem morbus significet, ex consuetudine utentium nouimus. eius autem notionem omnes fatentur esse, cũ actionũ aliqua uel malè obitur, uel omninò nõ obitur. Sic enim omnes tum nomen, tũ notionẽ morbi usurpant. Posteà uerò definitio inquirenda est ex eius genere, & differentijs substantialibus. Genus eius est affectus: differẽtiæ, præter naturam, primariò actionem lædens: quibus ab alijs affectibus distinguitur. Definitum autem morbum, quoniã multiplex est in suas differentias diuidere oportet ea uia, ac ratione quâ Galenus in libro

 de mor=

de morborum differentijs est usus. Ad eundem modũ prædicati natura disquirenda est. Ipsum autem subiecto inesse concludimus per principia, uel per ea, quæ ex principijs confirmata sunt. Principia sunt propositiones necessariæ, demonstrationem non admittentes, medioq; carentes. Græci ἀμέσας, uulgus nostrum immediatas uocat: non solùm priores, ac notiores, sed & primæ, ac notißimæ & scientiæ cuius sunt principia, propriæ, causæq; conclusionis. Nam si confirmari per alia principia possent, ipsisq; aliæ propositiones superiores essent: principia non haberentur. Confirmari per alia principia dixi, quoniam ex ipsis nonnulla habentur quæ non ita perspicua sunt, ut aliena luce non egeant. Necessarias quoque eiusmodi propositiones esse oportet: quoniam scientiam, id est perpetuam ueritatem parere debent. Ex accidentibus enim, quæ non necessariò insunt, conciliari scientia nõ potest. Neque rursus quod falsum est, ut necessarium concluditur. Cæterùm eiusmodi propositiones, nõ solùm priores ac notiores, sed & primæ ac notißimæ sunt: quoniam non solùm conclusionem antecedũt, ipsaq; notiores sunt, sed ipsis aliæ priores ac notiores non inueniuntur. Ab his enim lucem conclusio sumit: ideò & ipsæ conclusione sunt clariores. Semper enim illud tale est magis, ut docet Aristoteles, ob quod unumquodque est tale. Quare si ob priora notioraq; credimus & scimus, ut idem scribit, & illa sanè credimus & scimus magis. Itaque, quæ ex disiunctis separatis'ue connectuntur ratiocinationes, demonstrationes non sunt: quia sumptiones non sunt conclusione notiores: ut, Omnis numerus est par uel impar, denarius est numerus, ergo denarius est par uel impar. Conclusio enim non minus est nota,

ta, quàm, ex quibus nascitur, propositiones. utræque enim notißimæ sunt, suaq; luce claræ. Ad hæc, principia non solùm conclusionis, sed & rei demonstrandæ sunt causæ: id est non solùm efficiunt ut quid concludatur, sed & ut quod per cõclusionem significatur, uerum sit. Neque enim satis est sumptiones inferre conclusionem, sed & ueritatis per conclusionem significatæ causas esse: alioqui principia falsa haberi possent, ut, Hippocentauri fel bilem e corpore trahit: ergo corpus ab affectu bilioso uindicare idoneum est. Prior enim propositio causa est conclusionis, sed ueritatis per hanc significatæ causa non est, quoniam conclusio uera non est. Cæterùm id genus principia, uaga & communia non sint, qualia dialectica sunt, sed eius disciplinæ, cuius sunt principia, propria, impromiscuaq;: & ad ea tantùm pertinentia, quæ certo genere continentur, nisi pro qualitate & materia subiecta cum restrictione præscriptioneq; utamur. Siqua tamen id genus principia restrictionem admittant, propriorum uice uti licebit: ut, Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt æqualia. Commune enim principium est Geometriæ & Arithmeticæ. Sed Geometra, addita uoce magnitudinibus, ad hunc modum, Si ab æqualibus magnitudinibus æquales demantur &c. in demonstratione utitur: Arithmeticus uerò addita uoce numeris, hoc modo: Si ab æqualibus numeris &c. Quoniam autem notiora & priora bifariàm dicuntur, nimirùm nobis, & natura: duplex erit principiorum ortus. Altera enim rei natura gignit, sine ullo sensuum adminiculo: altera experientia. ab apparẽtibus enim sensuiq; peruijs nascuntur. Ex his igitur quæ rei natura gignit, alia generalißima, maximeq; uniuersalia sunt, &

longißimè à sensibus posita, ex se notißima: ut, Totum qualibet sua parte maius est. Alia uerò etsi per se nota existunt, non tamen tam clara sunt, ut aliqua declaratione ac persuasione non egeant: nempe inductione, aliàue dialectica probatione: atque hæc à docentibus accipimus: qualia sunt quæ quia concedi petũtur, postulata dicuntur: ut, A puncto in punctum rectam lineam ducere. hoc enim principium, neque statim sua luce perspicuum est, neque per aliud demonstrari potest. ideò à docente declarari, ac persuaderi debet. Principia autem ab apparentibus ducta, uniuersalia quidem sunt, sed sensibus propinquiora: ideò nobis nota dicuntur. Apparentia, ut docet Galenus, duplicia sunt: quædam statim ac per se cognoscuntur, ut ignis calor, niuis frigiditas. Quædam non ex se nec protinùs, sed per alia, ut ignis per fumum: quemadmodùm in Virgiliano Bucolico.

Et iam summa procul uillarum culmina fumant.

significat enim in foco ignem esse. Pleuritis non per se cognoscitur, sed per spirandi difficultatem, lateris lancinantem dolorem, &c. Ab utrisque apparentibus principia ducũtur: Prioribus ad hunc modum: Si quis in plures inciderit qui insigniter uulnerata parte aliqua uitæ necessaria interierint, ratiocinandoq; illos inuenerit neque uirtutis neque remediorũ defectu interijsse, sed ob partis usum uitæ necessarium, hoc principium cõstituet: Si quis in parte aliqua uitæ necessaria insigniter uulneratus sit, moritur. Eiusmodi principia apud Hippocratem permulta inueniuntur, cùm in alijs locis, tum maximè in Aphorismis. Posterioribus sic: Si in pluribus dissectis, pleuritis, id est lateris inflammatio reperta sit, in quibus hæc symptomata ante

ta ante interitum uisa fuerint, nempe spirandi difficultas, lateris dolor pungens, aßidua febris, tußis, & similia: hoc principium constituet: Si hæc signa adsint, pleuritis adest. Eiusmodi enim principia etsi à sensu ortum habent, ab intellectu tamen formantur, uniuersaliaq; fiunt. Omne igitur principium siue rei natura genitum sit, siue à sensibus ortum, semper uniuersale est: in eoq; prædicatum de omni subiecto per se, & ut ipsum est, ac primò dicitur. Omni enim & semper inesse significatur per se, nõ per aliud, nec per accidens, sed primò, & sine alterius interuentu, substantialiter, & ut ipsum est. Ex quo liquet, candorem, etsi omni inest, non per se, sed per accidens, olori inesse. Neque per se febri corporis functiones lædere: quia neque febri ut febris est, neque primò, sed ut morbo inest. Nam febris ut morbus est, corporis actionem lædit. Morbo enim ut morbo primò inest actionem lædere. Per se itaque inesse Aristoteles tradit, quæ in ratione sunt quid est dicente: hoc est quæ substãtialiter insunt, substantiæq; rationem constituunt, eiusq; uim ac naturam explicant: cuiusmodi sunt genera, differentiæ, atque adeò ipsæ definitiones: de quibus omnibus abundè paulò antè disputatũ est. Quæ igitur ad hunc modum rebus per se insunt, uniuersaliter insunt: & contrà quæ sic uniuersaliter rebus insunt, ea & per se insunt. Quô fit ut huius uocis, per se, ad hunc modum usurpatæ, plurimus maximusq; sit in demonstratione usus. Sunt & alij modi uocis per se, ut idem author docet: Vnus, cùm subiectum in prædicati rationem explicandam adsciscitur: ut numero per se paritas inest, quia in paritatis definitionem numerus adsumitur: ut, paritas numerus est, qui in duo æqua distribuitur. Ad eun-

dem modum, simitas inest naso, quia in eius definitione nasus collocatur: ut, simitas est nasi depreßio. In summa, quotiescunque in constituendis accidentium definitionibus subiecta promuntur, subiectis per se accidentia inesse dicuntur: ut quia in rectitudinis definitione linea adhibetur, lineæ per se rectitudo inest. siquidem rectitudo mensus est, qui super lineæ puncta indecliuis est. Sic & uoluntati uirtus per se inest, quia in uirtutis definitione uolūtas collocatur. Est enim uirtus, uoluntatis habitus ad agendum secundum rectam rationem impellens. Eodem modo morbus corpori inest per se, quia in eius definitione corpus ponitur. Nam morbus affectus est præter naturam, corporis actionem primariò lædens. Quæ autem sic per se insunt, uniuersaliter non dicuntur, nisi de omni dicantur: ut quia non omni numero inest paritas, non omni lineæ rectitudo, non omni corpori ægritudo, hæ non sunt uniuersales: Numerus est par, linea est recta, corpus est ægrum. Paritas tamen numero per se inest, & ut numerus est: lineæ rectitudo per se; primò & ut linea. Addit idem author alium modum eiusdem uocis, nimirùm cum subiectum prædicati est causa: ut, Iugulatus interijt. Iugulatio enim interitus est causa. Causam intelligo, quæ per se sit, & proxima, necessariaq;. Cùm igitur subiectum prædicati ad hunc modum est causa, propositio erit uniuersalis. Quòd si subiectum prædicati causa proxima & per se non sit, nec necessaria, uniuersalis propositio non erit: ut, Febricitans interijt. Causa mortis, febris est: sed non necessaria, nec per se, nec proxima. Potest enim aliquis febricitare, & non interire. Prætereà febris causa proxima non est mortis, sed substantiæ corporis immutatio:

tatio:immutatio uerò ſiquidem eſt uehemens,mortis. Pari modo hæc uniuerſalis non eſt:Pleuriticus moritur. Pleuritis enim etſi cauſa eſt mortis, non tamen per ſe proxima & neceſſaria eſt. Pleuritis enim mortem neceſſariò non inuehit:nam multi ex pleuritide ſani euadunt. Nec ſi mortem infert,primò infert. Nam priùs ſpirandi difficultatem inuehit:difficultas ſuffocationem. Niſi igitur hæc prædicato inſint,nempe ut de omni ſubiecto dicatur,per ſe,primò,& ut ipſum eſt, uniuerſaliter dici non poterit. Neque enim ſatis eſt ut de omni dicatur, ſed & per ſe,ad modos declaratos,& ut ipſum eſt. Sunt porrò inter has propoſitiones uniuerſales,in omni diſciplina quædam nobis inſitæ,ingenitæq;,atque ſua naturâ omnibus uel idiotis cognitæ:proindæ communes animi ſententiæ dicuntur: has uniuerſaliſsimas,& à ſenſibus ſemotiſsimas,priùs eſſe diximus:cuiuſmodi ſunt in gubernanda republica:Societas humani generis eſt conſeruanda: Honeſtè uiuendũ eſt:Ius unicuique ſuũ tribuendum eſt:Nemo lædendus. In phyſiologia: Natura,boni gratiâ agit: Natura nihil temerè facit. In geometria: Omne totum maius eſt qualibet ſua parte. Si ab æqualibus æqualia demantur,quæ reſtant, ſunt æqualia. In medicina.Quicquid ſecundum naturam eſt,ſeruare oportet: quicquid præter naturam abigere. Hæc igitur principia nulla declaratione egent, modò uoces ex quibus conſtant, intelligantur. Reliqua uerò egent. Nam quæ ex ſenſibus deprompta ſunt, inductione probantur: alia uerò,ut notiones,definitiones, & poſtulata,etſi uera neceſſariaq; ſunt,quia non protinus intelliguntur prolata,à docente declarari debent. Quod Galenus cùm in multis alijs locis,tum maximè libro primo de differentijs

differentijs morborum doctißimè facit, sanitatis & morbi notiones disquirendo. In primis enim postulat, omnes homines sanos esse, cùm corporis ministerio ad eas quæ in corpore sunt necessariæ actiones, sine aliquo uitio perfungi possunt: & ægrotos, cùm læsæ sunt actiones. Deinde sanitatem in duobus quærendam esse ostendit, nempe in actionibus naturalibus, aut instrumentorum fabrica, quibus actiones eduntur. Posteà probat, sanitatem constitutionem esse naturalem partium corporis: siue, quod idem est, actionum causam. Morbum uerò, utpotè sanitati contrarium, constitutionem præter naturam, aut læsæ actionis causam. Quoniam autem priùs dicebamus demonstrationem duplicem esse, alterã in qua ex causis colligimus effectum, quæ quidem est potißima: alterã, in qua ex effectu causam concludimus: uiuendum est an ex omni causa omnem eius effectum colligere liceat: & an ex omni effectu omnẽ causam: & quando hac, quando illa demonstratione uti oporteat. Quod ut meliùs intelligamus, in memoriã reuocãda sunt, quæ modò de causis dicebamus: nempe quòd quatuor sunt earum differentiæ, efficiens, materia, forma, finis. Quodq; ex his aliæ per se ac necessariæ sint, aliæ ex accidente, minimeq; necessariæ. Ad eundem modum, effectus alij necessariò causam sequuntur, alij non necessariò. Cùm igitur causa una effectum unum per se ac necessariò edit, effectus & causa se mutuò probant, ut si morbus est, primariò corporis actio læditur: & si primariò læsa est actio, morbus existit. Cùm autem causam unam plures effectus necessariò sequuntur, ex causa singulari effectus necessariò colliguntur: non contrà, nisi simul collecti sint: ut si pleuritis est, necessariò adest spirandi difficultas, dolor lateris

pungens

pungens,&c.Non autem contrà ſi difficultas ſpirandi eſt, uel dolor lateris pungens,ſtatim pleuritis adeſt : ſed ſi omnia pleuritidis ſigna appareant , hæc neceſſariò aderit. Cùm uerò plurium cauſarum unus effectus neceſſariò eſt comes,ſingulæ per ſe effectum concludunt:ut ſi peripneumonia eſt,uel pleuritis,aut alia id genus cauſa,neceſſariò ſpiritus difficilè redditur. Idem igitur effectus per plures cauſas monſtrari poteſt.Contrà ſi plurium effectuum unica ſit cauſa neceſſaria,uniuerſi non ſinguli cauſam oſtendent . Non enim ſi ſpirandi difficultas eſt,uel lateris dolor pungens,uel febris,uel ſputum cruentum,uel id genus aliud,ſtatim pleuritis adeſt . Sed ſi omnia ſimul ſigna adſint,neceſſariò pleuritis aderit . Atque hac demonſtrandi ratione in ea medicinæ parte quæ σημειωτικὴ dicitur,potiſsimùm utimur,in qua nō aliter quàm à ſigno uel ſignis, hoc eſt effectu uel effectibus,demonſtrare licet:utpotè quæ nobis,hoc eſt ſenſui manifeſtiora,quam cauſæ intellectui, ſunt . Notior enim eſt ſenſui dolor , & ſpirandi difficultas,quàm intellectui pleuritis:hæc enim ſine ſenſu ab intellectu cognoſci non poteſt . Ex alijs quoque cauſis demonſtratio conuertitur. Ex materia quidem ad hunc modum· Contraria ſe mutuò expellunt,corrumpuntq́;: animalium elementa ſunt contraria,ergo ſe mutuò corrumpunt.Contrà , animantium elementa ſe mutuò corrumpunt , igitur ſunt contraria . Ex forma ſic · Manus in digitos & articulos diſtincta eſt : ergo comprehendit : & contrà . Item cryſtalloides humor in priore oculi parte planior eſt: ergo meliùs rerum imagines recipit:& contrà.Ex fine hoc modo · Homo optimas edit actiones : ergo pulcherrimum optimæq́; compoſitum corpus habet:& contrà . Cùm igitur

tur reliqua causarum genera, ut diximus, gratiâ finis con stituta sint, ea omnia ad finem demonstrandum adsciscere licet: & contra finem ad reliquas omnes causas demonstrandas. Ex causis uerò & effectibus non necessarijs non fit demonstratio, sed coniectura tantum. Quæ si artificiosa sit, ea ut demonstratione utimur: ut posteà docebimus. Itaque in singulis artis iam constitutæ, & uelut delineatæ partibus, nunc diuidimus, nunc resoluimus, nunc definimus nunc subiecto rem inesse demonstramus. Quod ut meliùs intelligatur, exemplo explicabimus. Sanguinis igitur mittendi rationem, quæ uenæ sectione fit, his methodis tractemus. Primùm igitur nosse oportet quid sanguinis mißionis nomine intelligatur: deinde quæ sit eius notio: posteà an ipsa sit. Et si sit, quidnam sit: & an simplex, an multiplex. Et si simplex, quid tandem ipsi substantialiter insit. Quid autem sanguinis mißio significet, ex communi loquendi usu discere licet. Eius notionem esse omnes fatentur, cum aperta uena ex corpore sanguinem educimus. An uerò ipsa sit, experientia docet. Quid autem sit, ex eius genere & differentijs cognoscendum est. Sanguinis igitur mißionis genus est uacuatio: differentiæ autem sumuntur ab eius effectu, & materiæ quæ educitur, substantia & quantitate. Vacuat enim affectus materiam, ac promiscuè omnes humores, non solùm è loco propinquo, sed etiam longinquo, sine ulla noxa. Sanguinis igitur mißio est, quæ affatim, ac promiscuè omnes humores trahit ac uacuat è toto corpore, eiusq; partibus, tam propinquis, quàm longinquis, citra ullam offensionem, si quidem rectè fiat. His enim differentijs ab alijs uacuandi formis distinguitur. Nam quatenus affatim uacuat, à scarificatione,

& hirudinibus, quæ paulatim uacuant, differt. Quatenus autem promiscuè uniuersam humorum multitudinē, à purgatione, quæ solùm uitiosos humores educit. Quatenus è toto corpore trahit ac uacuat, à scarificatu, cucurbitulis, uinculis, hirudinibus, & apophlegmatismis. Quatenùs uerò à longinquis trahit, ab hirudinibus & apophlegmatismis. Quatenùs blandè ac sine læsione, à purgatione, scarificatu, &c. E longinquo autem trahit, cùm fluentem humorem in contrarium reuocat. E propinquo uerò, cum deriuat ad latus. E loco affecto, cùm solùm uacuare uolumus. Quocircà sanguinis mißioni insunt quædam necessariò, protinus, ac primò, & sine alterius interuentu, & ut Græci loquuntur, ἀμέσως. Quoniam ea per alia media uacuatione inesse demonstrari non possunt, ideò principiorum nomenclaturam merētur: qualis est missionis sanguinis definitio, & alia quæ deinceps scribentur. Quædam, horū interuentu uacuationi substantialiter inesse demonstrantur. Itaque necessariò, primò, protinus, & sine alterius interuentu sanguinis mißio.

PRIMVM PRINCIPIVM.

Materiam corpori nocentem uacuat, ac minuit, eò quidem plus, quò ipsa est maior.

Nemo ignorat uenæ sectionem eò plus uacuare, quò largiùs: & eò minùs, quò parciùs è corpore fluūt homores.

SECVNDVM.

Qùò maior est humoris morbum efficientis uacuatio, eò morbus minor redditur: & contrà quò minor, maior morbus relinquitur.

In toto corpore, si totum corpus: in affecto uerò loco, si is humorum uitio laborat: uena autem quæ secatur, & ex qua

ex qua sanguis educi debet, ipsi affecto loco è directo respondeat: alioqui aut nihil aut parùm ab eodem loco uacuatur: nisi admodùm ingens esset uacuatio.

TERTIVM.

Humorum cursum uenæ sectio in contrarium reuocat.

In uena communi, & affectæ parti respondente facta.

QVARTVM.

Eadem, humorem locum iam occupantem deriuat, & uacuat.

Si, ut modò dicebamus, uena per quam humor educitur, cum affecta parte communitatem habeat.

QVINTVM.

A uicinioribus partibus celeriùs & potentiùs retrahit, & deriuat, largiusque uacuat: à longinquioribus uerò contrà.

Consentaneum enim rationi est, ut qui iuxta plagam sanguis continetur, celeriùs, potentiùs, largiusq; effluat: & qui lõgè ab ea distat, tardiùs, impotentiùs, ac parciùs.

SEXTVM.

Sanguis quo affecto loco uicinior est, eò deterior: & quò longiùs abest, melior.

Cùm scilicet iam corruptionem aliquam contraxit sanguis, qui affectum locum obsidet: aliâs non oportet.

SEPTIMVM.

Per rectas continuasque uenarum fibras fit humorum attractio.

Hoc, quoniam à Galeno in commentarijs de facultatibus naturalibus & in opere de usu partium clarißimè demonstratum est, nunc postulamus: non quòd ex se cognitum

tum principium ſit,ſed per principia confirmatum.

OCTAVVM.

Maiores uenæ in ramos ſua ſtamina diſtribuunt, abſumuntque.

Conſtat enim ex diſſectione,minores uenas ex maiorũ ſtaminibus originem habere.

NONVM.

Affectus magnitudo remedium celere, ac potens deſyderat.

Siue affectæ partis conditione, ſiue materiæ morbum efficientis qualitate,aut quantitate magnitudinem metiaris:ſemper affectus magnus celerem curationem efflagitat.alioqui ægrotus uitæ periculo nõ uacabit: exiguus uerò curationem non accelerat.

DECIMVM.

Quod magis urget,quãdoque rationem habet eius,ſine quo non priùs curationem deſyderat: & ubi nihil urget, à cauſis curationis ordo petendus eſt.

In affectuum præter naturam complexu, ei priùs intendendum eſt,qui magis urget:ſiue morbus is ſit,ſiue cauſa,ſiue ſymptoma. Affectus magis urgere dicitur,qui maius periculum minatur,ſi negligatur: ut ſi cum acuta febre,exempli gratia, deliquium animi adſit, huic protinùs remedium adhibendum eſt. Ad eundem modum ſi pluribus morbis quiſpiam ſimul correptus ſit,nulluſq; horum curationis accelerationem deſyderat:ab eo auſpicari oportet, ſine quo alij curari non poſſunt:quòd ſi horum nihil adſit à cauſa eſt incipiendum: quæ rationem habet eius ſine quo non.

Dolor

VNDECIMVM.

Dolor & calor attrahunt, influxumque humorum efficiunt.

Si uterque uehemens ſit: exiguus enim nihil attrahit quod alicuius ſit momenti.

DVODECIMVM.

Ad eundem modum indigentia, & neceſsitas attrahit.

Humores ſcilicet, quibus partes indigentia laborantes alantur. Omnibus enim partibus, quæ propria ui reguntur, inſita facultas eſt quâ commodum familiareq; alimentum attrahunt: quod cùm deeſt, etiam incommodum: ut demonſtrat Galenus in commentario de facultatibus naturalibus: ideò id nunc poſtulamus.

Horum principiorum interuentu, multa ſanguinis miſſioni ſubſtantialiter ineſſe demonſtrãtur, ut ex ſequentibus propoſitionibus conſpicuum eſſe poteſt.

PRIMA PROPOSITIO.

Maior ſtaminum rectitudo plus ſanguinis attrahit, ac uacuat: minor minus, in eadem diſtantia.

Cùm enim attractio per rectas uenarum fibras fiat, ut ſeptimo principio poſtulauimus: quò plures ad affectum locum, eiuſq; uicinas partes perueniunt, eò plus ſanguinis attrahitur: & contrà quò pauciores, minùs

SECVNDA.

Maior ſtaminum eſt rectitudo, quò pauciores: & minor, quò plures rami à maiore uena oriuntur.

Cùm maioris uenæ ſtamina in ſuos ramos diſtribuantur, abſumanturq;, per octauum principium: quò pauciores rami ſunt in quos dicta uena ſua ſtamina diſtribuat, abſumatq;

absumatq́;, eò plures in ipsa fibræ rectæ, quæ scilicet ad affectũ locũ, eiusq; uicinas partes proueniũt, relinquũtur: quare maior erit rectitudo. Cõtrà quò uena in plures propagines distribuitur, ac absumitur, eò pauciora stamina in ipsa relinquuntur: quocircà & eorum rectitudo minor.

TERTIA.

In lõginquo facta uenæ sectio, plus benigni sanguinis uacuat, & plus mali in affecto loco relinquit: & contrà in propinquo facta, plus mali detrahit, & benigni plus relinquit.

Nam per quintum principium, plus sanguinis uacuatur ex uicinis sectioni partibus, qui, per sextum principium, melior est, quàm qui in affecto loco, ac ei proximis partibus continetur. qui quidem per idem principium deterior est: minus uerò ex affecto loco, utpotè longinquo, per quintum principium, sanguinis uacuatur: qui per sextum uitiosior est.

QVARTA.

Affectus ex humoribus procreatus, & eius symptomata, eò magis minuuntur, quò maior uacuatio fuerit: & contrà.

Per primum enim principium, quò uacuatio maior est, eò materiam quæ morbum efficit, magis minuit: & per secundum, quò plus materiæ morbum creantis detrahitur, eò minor affectus redditur.

QVINTA.

Igitur naturam humorũ mole oppressam, hoc magis leuat, quò maior ipsa fuerit.

Nam per primum principium, sanguinis mißio eò plus uacuat, quò maior est. Quò plus autem uacuat, eò minor

morbi redditur materia, per ſecundum principium: quare magis natura onere leuatur.

SEXTA.

Atque ita naturam confirmat, potentioremque reddit.

Per præcedentem propoſitionem, naturam onere quo premebatur, leuat: quo depoſito, uires roburq́; recipit. imbecillam enim eam eſſe, non ex ſe, ſed humorum multitudine, poſtulamus. nam quæ per intemperiem infirma eſt, magis uacuatione læditur, quàm iuuetur.

SEPTIMA.

Roborata natura ualidiùs reliquam morbi materiam propellit.

Nam per ſecundum principium, ſanguinis miſsio, morbi materiam minuit: atque ita ipſa minùs reſiſtentem minusq́; contumacem expulſioni reddit: et per præcedentem propoſitionem, naturam roborat, efficitq́; ualidiorem: quare morbum meliùs fortiusq́; propellit.

OCTAVA.

Calidum affectum refrigerat.

Id ex accidente accipiendum eſt. nam materiam calidam per primum principium minuit, ac uacuat.

NONA.

Eadem frigidum affectum calfacit.

Per accidens, ſublata quæ refrigerat materia, per primum principium.

DECIMA.

Dolorem mitigat.

Materiam quæ dolorem excitabat, uacuando, ac minuẽdo, per primum principium.

Venas

VNDECIMA.

Venas reſerat.

Nam per idem principium, obſtruentem materiam minuit, ac uacuat.

DVODECIMA.

Tranſpirationem reddit liberiorem.

Quia per præcedentẽ propoſitionẽ uenarũ ora reſerat.

DECIMATERTIA.

Humorum putredinem impedit.

Nam per proximam propoſitionem, liberam efficit tranſpirationem, quæ putredinem impedit.

DECIMAQVARTA.

Omni febri ex humoribus auxiliatur.

Quatenus humorem qui hanc intulit, uacuat, per primum principium.

DECIMAQVINTA.

Omni febri ex humorum putredine confert.

Quia materiam febrem creantem uacuat, per præcedentem propoſitionem: putredinem arcet, per decimam tertiam propoſitionem. liberiorem enim efficit tranſpirationem, per duodecimam propoſitionem: & refrigerat, per octauam.

DECIMASEXTA.

Omni inflammationi prodeſt.

Incipienti quidem, quia fluentem in affectum locum humorem, in contrarium retrahit ac reuocat, per tertium principium. Abſolutæ iam, & cum ceſſauit defluxio, quia humorem locum occupantem deriuat, ac uacuat, per quartũ principiũ. Increſcenti, & dum adhuc fluit humor, quia utrunque auxilium præſtat, per tertium & quartum principium.

*cipium.*Dolorem *inflammatæ partis mitigat, per decimã propositionem.extinguit calorem, per octauam propositionem.naturam exonerat, per quintam propositionem: ualidioremq́; pellendis morbi reliquijs efficit, per septimam propositionem.*

DECIMASEPTIMA.

Omni internæ, alijsque periculosis inflammationibus, uenæ sectio quæ in propinquo fit, quàm quæ in longinquo commodior est.

E*iusmodi inflammationes toto genere periculosæ sunt: earum quoque causæ, & accidentia grauia, ut experientia docet: ideo potens & celere remedium postulant, per nonum principium. Sectio autem uenæ quæ in propinquo fit, plus humoris morbum efficientis haurit ex loco affecto, per quintum principium.* P*ræterea celeriùs & potentiùs ab eodem loco retrahit, per idem principium.* Q*uare affectum, eius causas, & accidentia magis minuit, per secũdum principium.*In *longinqua autem parte facta sectio, parùm aut nihil uacuat ab affecto loco, per idem principium.*Ergo *parùm aut nihil affectum, eius causas & symptomata minuit, per idem principium.* R*ursus per idem, tardè ac imbecilliter retrahit.* A*ffectus autem magnitudo per nonum principium celerem opem desyderat.ideo sectio in longinquo facta, internis alijsq́; periculosis inflammationibus minùs commoda est.* P*ræterea sectio uenæ in longinquo facta, plus benigni sanguinis, & corpori commodi uacuat, & maligni corpori nocentis plus relinquit, per tertiam propositionem: ergo morbum tantùm abest ut minuat, ut etiam augeat.*

DECIMAOCTAVA.

Sanguinis

Sanguinis miſsio in propinquo facta, locum affectum uacuat: non autem replet.

Nam per quintum principium, plus ex parte affecta uacuat: ergo hanc magis exonerat, per quintam propoſitionem: quare & robuſtiorem reddit, per ſextam propoſitionem: ualentioremq́; ad propellendum non ſolùm obſidentem locum humorem, per ſeptimam propoſitionem, ſed & uenientem ex maiori uena per rectas fibras in affectum locum. Rurſus uulnus ob dolorem trahit, per undecimum principium: uulneris uicinæ partes ob indigentiam attrahunt, per duodecimum principium. Quare fluens per dictam magnam uenam ſanguis, nō in locum affectum deſcendit, ſed ad uulnus fertur.

DECIMANONA.

Pleuritidi, uenæ internæ ſectio eiuſdem lateris, quàm oppoſiti, magis prodeſt.

Hic affectus, quia interna inflammatio eſt, magnus eſt: eius cauſæ, & ſymptomata grauia: ut dictum eſt in decimaſeptima propoſitione: quare per nonum principium, promptum ac potens remedium efflagitat: cuiuſmodi eſt uenæ ſectio in loco propinquo facta, per quintum principium. Vena autem in cubito eiuſdem lateris, omnium propinquiſsima eſt, quæ commodè ſecari poſsint, ut ſenſus teſtis eſt. præterea ab eo cubito ad affectum maior eſt ſtaminum rectitudo: quia in toto eo ſpatio pauciores ſunt uenarum propagines, in quas ipſa ſtamina diſtribuantur: proinde plura in eadem uena ſuperſunt, quæ ad affectum, eiusq́; uicinas partes perueniant, per ſecundam propoſitionem. Cùm igitur in propinquo ſit facta ſectio uenæ, & maior ſit ſtaminum rectitudo, celerior, & maior fiet attractio,

tractio, per quintum principium, & per primam propositionem. quod in pleuritide, ut dictum est, fieri oportet. In opposito autem latere facta uenæ sectione, distãtia maior est, ut ex anatome constat. Ergo tardiùs, imbecilliùs, et minùs trahit ac uacuat, per quintum principiũ. Minor quoque staminum rectitudo est, quia in dato spatio plures sunt uenarum propagines, in quas ea distribuantur, ut ex corporis hominis incisione perspicuum est. pauciora supersunt stamina, quæ ad locum affectum eiusq; uicinas partes perueniant, per secundam propositionẽ: plus boni sanguinis exhauritur, & uitiosi plus in corpore relinquitur. Ideò affectus magnitudo non solùm permanet, sed & multùm augetur, per decimamseptimam propositionem. Proinde & eius symptomata, nempe calor & dolor, quibus non solùm curatio impeditur, sed & fluxio augetur, per undecimum principium. Cùm igitur propositus affectus magnus sit, ut dictum est, celere & potens remedium postulat, per nonum principium: ea pleuritidi conuenire non potest: sed quæ in propinquo fit: quod erat probandum.

VIGESIMA.

In pleuritide si dolor uehementer cruciat, ab anodynis curationem auspicari licet.

Dolor per undecimum principium attrahit, ergo motum in contrarium impedit. nisi igitur is mitigetur, reuocari in contrarium fluens humor, imò & qui iam locum occupat, educi non facilè poterit. Itaque dolor rationem habet eius sine quo non: quare &c. eadem ratione ab alijs quæ curationem impediunt, cuiusmodi est cibi cruditas in uentre, incipienda est curatio.

VIGESIMAPRIMA.

Cum

Cum mitigatus dolor eſt, aut non uehementer affligit, aliaque curationem impedientia ſublata ſunt, & pleuritis magna eſt, à ſanguinis miſsione incipienda curatio eſt.

Affectus magnitudo, utpotè urgentior, prius curationem poſtulat, per nonum principium: Præterea fluxio retractionem in contrarium, per tertium principium: Sanguinis miſsio in propinquo quidem facta, plus delinquentis humoris, morbumq; parientis uacuat, per tertiam propoſitionem: ergo affectum magis minuit, per quartā propoſitionem. Præterea eadem celeriter & ualidè retrahit fluentem humorem, per quintum principium. Siue igitur morbi magnitudinē, quæ prius curationem deſyderat, ſiue cauſam hunc efficientem ſpectes, à ſanguinis miſsione incipere curationem oportet.

VIGESIMA SECVNDA ET TERTIA.

Iiſdē principijs demōſtrare poſſumus, ſectā interni cubiti uenā, iecoris inflāmationibus cōferre.

Lienis inflammationi internam ſiniſtri.

VIGESIMA QVARTA.

Et uteri genitaliumque dextræ partis inflammatæ, poplitis uel malleoli dextri ſectam uenam: ſiniſtræ ſiniſtri.

VIGESIMA QVINTA.

Anginæ quoque dextræ dextri cubiti, ſiniſtræ ſiniſtri, ſectam humeralem.

VIGESIMA SEXTA.

Ad eundem modum oculi dextri inflammationi in dextro cubito eandem humeralem ſectam, & ſiniſtri in ſiniſtro.

Alia quoque permulta uenæ ſectioni ſubſtãtialiter ineſſe, per ea quæ antè docuimus, unuſquiſque uel mediocriter eruditus poteſt cognoſcere. plura itaque hoc loco de ea re ſcribere ſuperuacuum putamus: cùm & fortè fuſiùs latiusq; hæc, quàm res exigit, tractata ſint: ſed id ad communem omnium utilitatem fecimus. De *ſanguinis autem miſsione potiùs quàm de re alia diſputationẽ hoc loco tractandam ſuſcepimus, ut pernicioſa illa* Arabum *opinio de mittendo ſanguine ex oppoſito latere in pleuritide, reijceretur: quanquam hanc in commentario noſtro in ſecũdum librum artis curandi* Galeni *ad* Glauconem, *falſam eſſe luculentiſsimè demonſtrauimus.*

Medicina eſt ſcientia ſalubrium, morboſorum, & neutrorum. Nihil autem refert, an morbidorũ dixeris. Nomen quidem ſcientiæ communiter, & non propriè accipiendum.

Scientia cõmuniter ſumpta artes omnes continet. Artẽ dico, quæ multis animi perceptionibus, uſu & exercitatione conquiſitis, & in unum exitum uitæ utilem ſpectantibus, conſtat. Itaque *ars & ſcientia communiter accepta, eædem omninò ſunt: continentq;, ut dixi, artes omnes, ac ſcientias.* Propria *autẽ exquiſitaq; ſcientia nõ omnes quidem ſcientias continet, ſed eas tantùm quæ firmis certisq; principijs conſtant.* Ex *his liquet, nos hic non unam concluſionis notitiam, ſiue ea demonſtratione parta ſit, ſiue alia quacunque ratione quæſita, ſcientiam appellare, ſed theorematũ præceptionumq; ordine ſeſe conſequẽtium & ad uitæ utilitatẽ conſpirantium collectionẽ.* Medicina *itaque ars ac ſcientia eſt, nõ quidẽ illa pura, abſolutaq;, quæ ex certis indubitatisq; principijs eſt comparata: ſed quæ*

partim

partim cõiectura, partim ratione eſt cõquiſita. Cùm enim non omnes medicinæ partes eadem demonſtrandi certitudine polleant, ſed aliæ conſtantioribus firmioribusq́; principijs probentur, aliæ infirmioribus, nempe coniecturis, non poteſt tota medendi ars propriè ſciẽtia dici. Ea enim pars quæ σημειωτικὴ *dicitur, tota ſcientia propriè nõ eſt, ſed magna ex parte cõiectura: media quidem, ut Galenus ait, inter exactã notitiã, et abſolutã ignorantiã: ideò artificioſa dicitur. Ea autem pars quæ cauſas inquirit eorum tam quæ ſecundum naturam ſunt, quàm quæ præter naturam, certioribus rationibus nititur, ut cui phyſiologia, id eſt rerum naturalium ſcientia, principia ſuggerit: ideò exquiſitis diſciplinis propinquior eſt: artificioſa uerò coniectura, remotior. Therapeutice uerò, ut quæ partim ex certis principijs, partim experientia ac artificioſis coniecturis conſtat, mediam utriuſque ſortitur naturã. Certiſſima enim hæc principia ſunt, Cõtraria contrarijs curari, Similia ſimilibus ſeruari, & id genus alia propemodũ infinita, quibus ars innititur. Exquiſitũ autem remediũ difficillimũ eſt inuenire, quẽadmodùm exquiſitam morbi magnitudinẽ, & temperamenti à mediocritate receſſum. Igitur medicina ſcientia eſt non propriè preſſeq́;, ſed cõmuniter ac latè ſumpto uocabulo, ſcientia inquam ſalubrium, morboſorum, & neutrorum, hoc eſt,* ὑγιεινῶν καὶ νοσωδῶν, καὶ οὐδετέρων *ὑγιεινὸν enim id Græcis ſignificat, quod nobis ſalubre. Dicitur enim ſalubrè, & quod ſanum eſt. Liuius, Defuncta morbo corpora, ſalubriora eſſe cœpere, id eſt ſaniora, & quod ſanitatem præbet, ut cœlum ſalubre, medicina ſalubris. Item quod ſanitatem indicat, ut concoctio ſalubris, quæ ſanitatis nota eſt.* Νοσῶδες, *ſeu ut Galenus ait,*

νοσερὸν

νοσερὸν, morbosum seu morbidũ significat, hoc est tam quod morbo affectum est, quàm quod huic obnoxium, nempe ualetudinarium. Morbosum enim, hoc est morbis affectum, iurisperiti seruum esse aiunt, qui clauum habet. Cicero morbosos, id est morbo obnoxios, uocat iracundos. Eiusdem prorsus significationis est morbidum: utrunque enim morbo & affectum & obnoxium significat. Præterea & quod morbum adfert, ut morbida uis cœli, morbosus aër: quodq; morbum indicat, quemadmodùm apud Græcos, νοσῶδες & νοσερὸν. Itaque

Salubre, morbosum, & neutrum, dicuntur quodque trifariàm. Aliquando quidem ut corpus, aliquando autem ut causa, nonnunquàm uerò in signum. Corpus enim quod continet sanitatem, causam quæ hanc tum efficit, tum conseruat, & signum quod eandem indicat, omnia hæc Græci ὑγιεινὰ, nos salubria uocamus. Eodẽ modo corpora quæ morbos continent, & causæ quę hos tum efficiunt tum fouent, & notæ quæ ipsos indicant, Græcis νοσώδη, nobis morbosa dicuntur. Eodem modo corpora, causæ, & signa, neutra appellantur.

Videri cuipiam posset hæc diuisio esse accidẽtis in subiecta, propterea quòd salubre, morbosum, & neutrum, corporibus, causis & signis accidant: sed reuerà est homonymi in significata. Alia enim ratione corpus salubre dicitur, alia ratione signum, alia ratione causa. Salubre enim corpus dicitur, quòd habeat sanitatem. Causa, quòd hanc efficiat uel conseruet. Et signum quòd eandem indicet: quanquàm ἐπιδεκτικὸν non solùm quod suscipit ac continet, ποιητικὸν quod efficit, & δηλωτικὸν quod indicat: sed

uim

uim quandam ac potestatem ingenitam significant: quemadmodùm apud Latinos capax, uorax, efficax, & similia plus significant quàm capiens, uorans, & efficiens. Non enim capax solùm quod capit, significat, sed & capere idoneũ est: uorax, non quod uorat, sed & quod uorare natum est: & efficax, non quod efficit: sed & quod efficiendi uim obtinet. Ad eundem modum ἐπιδεκτικὸν *non solùm quod continet significat, sed quod ad continendum aptum est:* ποιητικὸν *non solùm quòd efficit, sed & quod efficiendi uim habet. Et* δηλωτικὸν *non solùm quod indicat, sed & quod indicare natum est. Verùm quoniam deerant nobis uocabula quibus proprie utrunque significatum exprimeremus, uerbis suscipere efficere & indicare usi sumus, quæ, quemadmodùm & alia uerba, in disciplinis facultatem quandam significant.*

Atque prima ratione, medicina scientia est salubrium causarum: iam uerò propter has, & aliarum. Secunda, morbosarum. Tertia uerò neutrarum. Post has autem, corporum: primò quidem, hîc etiã salubrium: deinde morbosorum: postea neutrorũ. Signorum autem eadem est ratio. At in artis actionibus, ex signis prius cognoscuntur corpora: deinde eorum causæ inueniuntur.

Quoniam nuper dicebamus medicinam scientiam esse salubrium morbosorum, & neutrorum: salubriaq; & morbosa ac neutra referri modò ad corpus, modò ad causas, modò ad signa: ostendendum est quorum prima ratione medicinæ sit scientia, quorum secunda, & quorum tertia. Quod ut meliùs intelligatur, scire conuenit hanc uocem primùm, de natura, sensu, tempore & dignitate dici. Natura

tura enim causæ corporibus priores sunt, & corpora signis: ordine uerò sensus signa causis priora: dignitate & tempore, sanitas morbo. Quoniam igitur causæ aliæ salubres sunt, aliæ morbosæ, aliæ neutræ: salubres & tempore & dignitate morbosas antecedunt: morbosæ uerò neutras, non dignitate quidem, sed naturâ. Nam cùm neutrum ad salubre & morbosum referatur, oportet ea natura esse priora, neutrum uerò posterius. Ad eundem modum salubre corpus morboso prius est tempore, & dignitate: & salubre signum morboso, & morbosum tum corpus tum signum neutro, propter antecedentem rationem. Itaque naturæ ordine causarum prima ratione medicina est scientia, & inter causas salubrium, deinde morbosarum, posteà neutrarum. Secunda ratione medicina est scientia corporū. Naturâ enim corpora suis accidentibus sunt priora: atque inter hæc salubria antecedunt, deinde morbosa, posteà neutra: quemadmodùm de causis priùs diceba mus. Signorum uerò postrema medicina scientia est, quia natura postrema sunt: sensus uerò ordine prima. Nã cùm artis opera tractare uolumus, primùm nobis obijcitur corpus curandum, uel conseruandum. Quod antequàm fiat, cognoscendum est quale illud sit, sanum'ne an ægrum aut neutrum: quod signa nobis produnt. Quare signa priùs, deinde corpora, posteà uerò causæ cognoscendæ sunt. Sed inquies, in tuenda sanitate morbisq; profligandis, si nihil urget, à causis curationis ordo petendus est: ergo in artis actionibus causæ priores sunt: quod non inficiamur: ab ultimis enim causis curationem auspicari oportet: deinde ab alijs, ordine procedendo, quô inuentæ fuerunt: ut in commentarijs in Galeni libros ad Glauconẽ ostendimus. Posteà ipsi

eá ipsi morbo remedia adhibemus. Atque hic est uerus curationis ordo. Sed quoniam causæ tum salubres, tum morbosæ, tum neutræ, quæ corporibus insunt, imò & morbi ipsi non nisi signis inueniri possunt: Ideo antequàm curationem inchoare poßimus, morborum causæ (quoniam ab his, ut diximus, curationem auspicamur) inueniendæ sunt. Inueniuntur autem ex signis. Itaque ab his auspicari oportet, non quidem curationē, sed curationis inuentionem: scilicet cognitis per hæc causis, à quibus curatio initium habet.

Sed quoniam efficiens, indicans, & continens, bifariàm quodque dicuntur, aliquando quidem simpliciter, aliquando uerò in præsentia, nosse oportet utrorunque esse scientiam.

Efficiens, id est ἐπιδεικτικὸν, tum id quod in præsentia sanitatem, morbum, aut neutrum affectum efficit, tum id quod efficere est idoneum, significat. Indicans, id est δηλωτικὸν, & quod nunc indicat sanitatem, morbum, aut neutrum affectum, & quod indicare potest. Continens uerò id est ἐπιδεκτικὸν, tam id quod iam sanitatem, morbum, & neutrum suscipit, quàm quod natum est suscipere. Cùm igitur hæc ita habeant, palàm est, salubre, non solùm quod eiusmodi natura est significare, sed & quod in præsentia sanum est. Itaque salubre corpus est, quod nunc sanū est, aut quod simpliciter sanitatem continere natum est. Eodem modo salubris causa est, quæ nunc sanitatem efficit, aut simpliciter efficere apta est. Et salubre signum, quod nunc sanitatem indicat, aut simpliciter indicare natū est. Et morbosum corpus, tam quod in præsentia ægrotat, & quod simpliciter eiusmodi est. Causa morbosa est, & quæ

morbum nunc efficit, & quæ ſimpliciter efficere idonea eſt. Signum morboſum, quod in præſenti morbum indicat, & quod ſimpliciter indicare ſuapte natura poteſt. Pari modo neutrum corpus, neutra cauſa, & neutrum ſignum, in præſentia & ſimpliciter dicuntur. Siue igitur ſimpliciter, ſiue in præſentia corpus ſalubre, uel morboſum, uel neutrum dicatur, eorum medicina eſt ſcientia. Affectiones enim eiuſdem ſunt ſententiæ, cuius ſubiecta: ut paritas & imparitas, quæ affectiones numeri ſunt, eiuſdem ſunt ſcientiæ, cuius ipſe numerus: nempe Arithmeticæ. Pari modo ſimpliciter & in præſentia ſalubre, morboſum & neutrum, quod actiones ſint corporum, cauſarum & ſignorum, ſalubrium morboſorum & neutrorum, eiuſdem ſcientiæ erunt, nẽpe medicinæ. Nam in his medicina uerſatur.

Sed & ipſum ſimpliciter, duobus modis dicitur. nempe & ſemper, & magna ex parte. Atque horum utriuſque medicina eſt ſcientia.

διαπαντὸς, id eſt ſemper & perpetuò, hoc eſt ἀδιακόπως, & ſine aliqua interceptione. Significat & prorſus, penitùs abſolutè. Itaque quod διαπαντὸς ſalubre eſt, abſolutè perpetuoq́;, quatenùs per hominis ætates licet, ſalubre eſt. Quod uerò magna ex parte tale eſt, ab hoc non longè diſcedit, id eſt ferè omninò eiuſmodi eſt: ut fuſiùs in ſequentibus explicabitur. Eadem ratione morboſum & neutrũ, ſemper & magna ex parte dicuntur: quorũ utriuſque medicina eſt ſciẽtia, propter rationem modò cõmemoratam.

Neutra uerò, cauſa, ſignum, & corpus, ſiue ſimpliciter, ſiue in præſentia, tripliciter unumquodq; dicuntur, nempe aut neutrius, aut utriuſque contrariorum participatione, aut aliquãdo huius, aliquando illius

do illius. Horum porrò ipsorum secundum, duobus modis usurpatur: nam aut utriusque contrariorum ex æquo est particeps, aut plus alterius.

Extremè contraria sunt salubre & morbosum: quod igitur intercedit, cùm proprium nomen non habeat, per negationem neutrum dicitur. Intercedit autem & quod neutriùs, & quod utriusque extremi est particeps: hocq; bifariàm accidit, nimirùm uel diuersis, uel eodem tempore. Quod eodem tempore euenit, aut ex æquo utriusque est particeps, aut non ex æquo, sed alteriùs magis. Quod uerò diuersis temporibus accidit, id aut sæpe, aut raro euenit, aut anceps est eius euentus. Quod autem rariùs accidit, neutrum non est, sed salubrè ut multùm: quemadmodũ quod sæpiùs, morbosum ut multùm dicitur. Quod uerò æquè accidere ac non accidere potest, quod Aristoteles ἐνδεχόμενον *uocat, neutrum dicitur. Itaque omnis corporis affectus inter salubre & morbosum, tam simpliciter quàm in præsentia, neuter dicitur: & omnis causa inter salubrem & morbosam, tam simpliciter quàm in præsentia, neutra dicitur: & omne signum medium inter salubrè & morbosum, neutrum appellatur.*

Est autem in tota definitione dictionis ambiguitas, quàm dirimere oportet. Cùm enim medicinã esse dicimus scientiam salubrium, morbosorum, & neutrorũ: significamus quidem & sigillatim omniũ & qualitate affectorum, & quorundam esse. Omnium autem infinitũ est, & fieri omninò nequit. Quorundam autem imperfectũ est, & ab arte alienum. Qualitate uerò affectorum, artificiosum est, & rebus quæ ad artem attinent, omnibus sufficit;

quod

quod in medicinæ definitione contineri dicimus.

Quoniam nec explicari, nec sigillatim recenseri, imò nec mente concipi infinita possunt, arte tradi nequeunt. Quoniam rursus ars est uniuersorum, ea tantùm de quibusdam tradi non potest: alioqui imperfecta esset. Itaque medicina nec sigillatim omnium, nec quorundam est: sed, ut Galenus docet, ὁποίων, *id est (si latinè dici posset) qualium, hoc est (ut interpretamur) qualitate quadam affectorum. Eiusdem significationis est* ποῖον. *Galenus lib. primo de temperamentis,* καὶ μὲν δὴ καὶ τὰς ποιότητας αὐτὰς ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποίοις σώμασι ὁμωνύμως. *Et paulò pòst:* τῶν ποίων σωμάτων τριχῶς λεγομένων: *id est corporibus qualitate quadam affectis. Quod ut meliùs noscatur, intelligendum est in omnibus disciplinis subiecta esse, in quibus ipsæ uersantur, & quibus aliqua inesse demonstrantur, ut priùs ostendimus: nimirũ affectiones, qualitatesue: ideò scientia, quæcunque ea sit, eorum subiectorum uel singulorum uel quorundam non est, sed eorum omnium in uniuersum his qualitatibus affectorum. Medicina igitur scientia humanorum corporum, non sigillatim omnium, aut solùm quorundam est, propter rationes modò declaratas: sed omniũ in uniuersum* ὁποίων *id est qualitate affectorum, nempe sanitate, morbo, aut neutro affectu. Rursus medicina scientia est salubrium morbosorum & neutrorum, corporum causarum & signorum, non singulorum, non quorundam, sed omnium in uniuersum qualitate affectorum, nempe simpliciter, & in præsentia. Ad hæc, medicina scientia est salubrium simpliciter corporum causarum, & signorum, non singulorum nec quorundam, sed omnium in uniuersum qualitate affectorum, nempe*

semper

ſemper, & ut plurimùm. Eadem *ratione omnium in uniuerſum cauſarum & ſignorum qualitate affectorum, medicina eſt ſcientia.* Igitur *reſoluta medicina in ſua omnia capita, horum omnium in uniuerſum qualitate affectorum, non ſingulorum, non quorundam medicina eſt ſcientia.* Sic *enim omnia ſigillatim continet: ſed horum non eſt ſcientia, niſi quatenus generibus quæ medicina tractat ſubiecta ſunt, & qualitate ſunt affecta.*

Primùm igitur à corporibus auſpicabimur, qualiânam exiſtunt tum ſalubria, tum morboſa, tum neutra, poſteà de ſignis & cauſis diſſeremus.

Quoniam medicinam modò dicebamus eſſe ſcientiam ὁποίων, *id eſt qualitate affectorum, ſalubrium morboſorum & neutrorum corporum, cauſarum & ſignorum, qualiânam hæc ſunt, oſtendere oportet.* Ac *primùm à corporibus auſpicabimur: quoniam hæc prima nobis obijciuntur, cognoſcenda uidelicet per ſigna.* Subiecta *quoque ea ſunt tum cauſis, tum ſignis: quare & priora ſunt.*

Salubre ſimpliciter corpus eſt, quod ex ipſo ortu ſimplicibus ac primis partibus probè temperatum eſt: & inſtrumentis quæ ex illis conſtant, aptè compoſitum. Inſuper uerò in præſentia corpus, quod in præſenti tẽpore integrum eſt, & ſanum: ipſumque quo tempore ualet probè temperatum eſt, apteque compoſitum: non quidem illa ſumma conſtitutione, ſed ſibi propria.

Quoniam ſalubre tam ſimpliciter quàm in præſentia, natura & tempore, ut antè diximus, morboſum & neutrum antecedit: ab eo quod ſimpliciter ſalubre eſt, initium ſumit Galenus. *Eſt autem corpus ſimpliciter ſalubre, ut*

idem author finit, quod ab ipso naturæ ortu probam simplicium primarumq; partium misturam ac temperationem, & instrumentorum aptam compositionem nactum est. Simplices & primas partes intelligo, quæ sensibus tales apparent. Nã reuerà simplices ac primæ ex alijs simplicioribus ac prioribus, nempe quatuor elementis, calido, frigido, humido, & sicco, factæ sunt, ut ossa, cartilago, membranæ, nerui, tendones, caro, adeps, & similes: quæ si suam æqualitatem, sibiq; debitã, ab ipso naturæ ortu probam habeant, simpliciter salubres dicuntur. Suam sibiq; debitam æqualitatem dico, quoniam non omnes, imò paucæ admodùm ex æquo elementorum pondere ac mensura constant. Sed tantùm ex ipsis unaquæque pars simplex assumit, quantùm naturæ suæ conuenit ad rectè obeundas quibus dicata est functiones. Proinde hanc æqualitatem, iustitiam appellant. Perspicuum enim est, alias corporis simplices particulas alijs temperamentis esse donatas: sed omnes pro sua dignitate sunt commistæ. Quædam enim sicciores sunt, quædam humidiores: aliæ calidiores, aliæ uerò frigidiores. Atque ut uno uerbo dicam, multæ temperamento inter se contrariæ sunt, sed ita, ut sibi inuicem non officiant. Neque enim carnis humiditas & caliditas oßis siccitati & frigiditati obest, imò omnes in probam sæpe actionem conspirant, mutuoq; se iuuant: tanta est eorum contrariorum proportio. Simile enim quidpiam eis accidit, quod citharæ aut alterius musici instrumenti chordis, quæ diuersos contrariosq; sonos pulsatæ edunt, nimirùm graues, acutos, &c. in euphoniam tamẽ concentumq; suauem temperantur. Ad eundem modum, nerui, musculi, ossa, ligamenta, & caro, etsi contraria temperamenta habent,

bent,(ossa enim frigida & sicca sunt, caro calida & humida) tamen ipsa sibi consentiunt, mutuoq́; se iuuant, ut symmetriam hoc est conuenientiam æqualitatemq́; efficiant. Quòd si in hac æqualitate eiusmodi simplices partes commodam habeant formationem, & magnitudinem quam par sit, neque maiorem neque minorem in numero, neque abundent neque deficiant, optimoq́; ordine disposita & collocatæ sint: corpus non solùm contemperatum, sed & aptè compositum erit. In præsentia autem salubre corpus est, quod in præsenti tempore integrum est, & sanum: ipsumq́; certè quo tēpore ualet, probè temperatum, & aptè compositum est: non tamen optima tēperie, aptissimaq́; compositione, sed sibi peculiari ac propria. Salubre simpliciter corpus, & in præsentia salubre, eatenùs conueniunt: quatenus utrunque eucraton symmetriconq́; est, hoc est probè debiteq́; temperatum, apteq́; compositum. Differunt uerò, quatenus simpliciter salubre, ex ipsa generatione eiusmodi est, perseueratq́; per omnem ætatem, natumq́; est in perpetua sanitate degere, etiam si aliquando ægrotat. Id autem duplex est, alterum absolutè semperq́;, alterum magna ex parte tale. In præsentia uerò salubre, quamcunque ab initio constitutionem nactum sit, siue salubrem, siue morbosam, siue neutram, non prospera semper ualetudine fruitur, sed aliquando sanum est, aliquando ægrum, aliquando neutrum. Sanum quidem, cum probè temperatum est, apteq́; compositum. quod bifariàm contingit. Aliquando enim absolutè tale est, hoc est omnis planè excessus expers: uocaturq́; saluberrimum: idq́; indiuiduum est, & sine ulla latitudine: quâ ratione à simpliciter salubri differt, quod ut dixi, perpetuò tale

 perseue=

perseuerat. Aliquando uerò saluberrimũ non est, sed saluberrimo propinquũ: latitudinemq́; non exiguã obtinet, nimirùm ab ipsa summa temperie perfectissimaq́; compositione usque ad neutram affectionem. Atque hoc corpus quò propiùs ad saluberrimum accedit, eò salubrius est: & quo neutri propinquius, eò minùs salubre. Quodcunque igitur corpus in hac latitudine continetur, salubre in præsentia dicitur, quamcunque ex generatione, ut dixi, constitionem habuerit. Id enim in præsentia eucraton symmetronq́; est, hoc est probè temperatum ac compositum, non tamen illa summa ac perfectissima temperie ac compositione quam indiuiduam esse modò dicebamus, sed sibi propria, id est in quacunque datæ latitudinis parte constitutum sit. An uerò idem corpus simpliciter & in præsentia salubre esse poßit, disquirere oportet: nam id controuersum est. Sunt enim qui id fieri posse contendant, nec sine ratione. Nam cum Galenus neutrum esse dicat, quod exquisitè medium sit saluberrimi & morbosißimi, certum est aliquod corpus saluberrimum esse, quod in præsentia aut salubre est, aut morbosum, aut neutrum: alioqui uniuersæ corporis in præsentia ὁποῖυ, id est qualitate affecti, differentiæ ac species, suum genus non æquarent. Nam aliquod in præsentia corpus ὁποῖον esset, quod in præsensentia neque salubre, neque neutrum, neque morbosum dici posset, nimirùm saluberrimum. Alij contrà putant salubre simpliciter corpus, in præsentia salubre dici non posse, eiusdem authoris uerba sequuti, quæ græce ita habent: ὑγιεινὸν δὲ νῦν ἐστι σῶμα τὸ κατὰ παρὸν ὑγιαῖνον. ἔστι δὲ δήπου καὶ τοῦτο κατ᾽ ὃν ὑγιαίνει χρόνον, εὔκρατόν τε, καὶ σύμμετρον, οὐ τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν,

ἀλλὰ

ἀλλὰ τὴν οἰκείαν. quod eſt, Salubre in præſentia corpus eſt, quod in præſenti tempore integrum eſt, & ſanum: ipſumq́; quo tempore ualet, probè temperatum eſt, apteq́; compoſitum, hoc eſt, iuſta ſibiq́; debita temperie ac compoſitione, non autem illa ſumma ac optima conſtitutione, ſed ſibi propria. Ex quibus uerbis, ut aiunt, liquet ſimpliciter ſalubre dici non poſſe in præſentia ſalubre. Vt autem hanc controuerſiam dirimamus, ſciendum eſt hanc uocem, nunc, uel (ſi mauis) in præſentia, bifariàm ſumi: interdum pro ſolo temporis momento: in qua ſignificatione patet ſimpliciter ſalubre, cum ad ſummam hãc æqualitatem omnis exceſſus expertem (quam ſolùm momento durare oſtendimus) peruenit, nunc ſalubre dici poſſe. Interdum uerò pro temporis ſpatio, quod antecedens præſens & futurum concludit, accipitur: qua ſignificatione in tota hac diſputatione utimur. Itaque ſaluberrimum corpus, et quod ſolùm momento tale durat, in præſentia ſalubre dici non poteſt: quando quod momentaneum eſt, per totum temporis ſpatium quod latitudinem habet, eſſe nequeat. Simpliciter igitur ſalubre, in præſentia tale dici poteſt: quãdo hæc uox in præſentia, temporis ſpatium, non ſolùm momentum (ut priùs declaratũ eſt) ſignificat. Itaque ſalubre nunc corpus eſt, quod in præſentis temporis certo ſpatio, non autem momẽto, ſanitate fruitur: idq́; eò ipſo tempore quò ſanum agit, eucraton & ſymmetron eſt: non illa ſumma, quæ momento ſolùm durat, ſed ſibi propria, comprehenſa ſcilicet in ea latitudine quam ab ipſa ſumma uſque ad neutram eſſe priùs diximus. Ex quo liquet corpus eucraton ac ſymmetron, id eſt probè temperatum, ac aptè compoſitum, hoc loco id appellari, quod in præſenti tempore

tale existat: quemadmodùm τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν, hoc est optimā temperaturam, aptißimamq; compositionem eam dici, quæ in præsentia talis sit: quam tantùm momento durare modò dicebamus: non autem quemadmodùm nonnulli putant, semper, aut plurimùm. Si enim Galeni uerba expendas, intelliges eum in hac salubris in præsentia corporis definitione, de eucrato & symmetro, & de eucrasia ac symmetria loqui, non quæ ex generatione talia sunt, sed in præsentia. Sed rursus contendes, salubre simpliciter, & salubre in præsentia, contraria esse: proinde de eodem dici non posse. Quòd autem contraria sint, uel ex hoc patet, quòd genus semper in cōtrarias species ac differentias diuiditur. Cùm igitur salubre in id quod simpliciter, & id quod in præsentia tale est, tanquam in suas species ac differentias distribuatur, ea necessariò contraria erunt. Respondemus eas species ac differentias ratione tantùm, non etiam re differre. Idem enim corpus simpliciter salubre dicitur, quatenus ab ipso naturæ ortu tale existit: in præsentia uerò, quatenus nunc sanitate fruitur: quemadmodùm idem corpus simpliciter & in præsentia morbosum dici potest. Simpliciter quidem, quatenus ab ipso ortu tale est: in præsentia uerò, quatenus nunc ægrotat.

Corpus autem simpliciter salubre, perpetuò quidem eiusmodi, temperatissimum optimeque compositum est.

Quòd διαπαντὸς, id est perpetuò corpus salubre existat, in causa est eius optima temperatura, & absoluta perfectaq; compositio. διαπαντὸς enim non solùm perpetuò ac semper, sed & absolutè exquisiteq; significare

priùs

prius ostendimus. Itaque *corpus hoc pacto salubre, semper temperatißimum est, & aptißime compositum, quatenus per ætates licet: ac perpetuò tale permanet, nisi longa consuetudine aliam temperaturam adsciscat. Nam duplex temperatura est, ut in commentarijs nostris ad Glauconem docuimus: altera natiua, altera aduentitia. Possunt enim quamlibet temperata corpora, longo ocio, larga uictus ratione, atque ea quidem humida, alijsq; id genus humectantibus causis, pituitosa fieri: proinde aut neutra, aut morbosa: quemadmodùm & aßiduò calfacientium ac exiccantium usu, biliosa. Quòd si hac ratione corpus simpliciter perpetuoq; salubre, in morbum fortè incidat (non enim cuiuis uel saluberrimo morbi causas uitare facile est) id quo tempore ægrotat, tum simpliciter salubre esse, tum in præsentia ægrotare dicetur. Pari ratione si idem corpus in neutrum affectum incidat: quo tempore ita afficitur, & simpliciter perpetuoq; salubre, & in presentia neutrum dici poterit: quemadmodùm corpus simpliciter perpetuoq; morbosum, si interdùm sanum fiat, aut neutrum, id simpliciter perpetuoq; morbosum, & in præsentia uel sanum uel neutrum dici poterit.*

Quod uerò magna ex parte salubre est, haud longè abest ab optima constitutione.

Diximus *ex Galeni sententia in commentarijs nostris in libros de curandi ratione ad Glauconem, temperatam naturam duplicem esse, summam ac consummatam, quæ cogitatione ueriùs quàm re ipsa consistit, nisi fortè breuißimo tempore duret.* Hanc *Galenus optimam, ac aptißimè compositam uocat.* Hæc *non habet latitudinem, quæ diuidi poßit.* Alteram *uerò quæ ab huius abso-*

lutione perfectioneq; paululum deflectit uersus extrema, habetq; latitudinem quandam, ab optima scilicet usque ad neutram, quæ quidem diuidi potest. Cùm igitur multa sint extrema tam intemperiei quàm compositionis, uersus quæ ipsa uergit, multæ erunt eius differentiæ. Nam *alia ad calidum: alia ad frigidum, alia ad alia extrema deflectit.* Q*uocircà salubrium ut multùm corporum, permulta sunt genera, quibus ob exuperantiæ exiguitatem indita nomina non sunt, sed uno tantùm genere exprimuntur.* N*eque enim calida frigida humida aut sicca, ob earum qualitatum exiguam portionem, aliud quàm sui generis nomen inuenerunt.*

Morbosum simpliciter corpus est, quod ex ortu partibus simplicibus intemperatum, uel instrumentis malè compactum, uel utrunque est.

Corpus simpliciter salubre esse dicebamus, quod absolutè & sine exceptione primis & simplicibus partibus temperatum, instrumentis uerò aptè compositum esset: hoc est omnium extremorum medium: nimirùm calidi, frigidi, humidi, & sicci: quodq; ex proba conformatione, numero neque superante neque deficiente, commoda magnitudine, aptoq; situ partium constaret. Q*uòd si quid ex his memoratu dignum deesset, salubre simpliciter corpus dici non posset: sed uel neutrum, uel morbosum simpliciter, pro recessus ab æqualitate, ab aptaq; cõpositione, magnitudine.* V*bi enim tanta est exuperantia ex ipso ortu contracta, ut actiones omninò imperfectæ edantur, corpus simpliciter morbosum dicetur. Cùm ergo eiusmodi exuperantiæ multæ sint, ut modò dicebamus, multæ erunt corporum simpliciter morbosorũ differentiæ, ut antè declaratũ est.*

est. Igitur corpora, corumq; præcipue partes, si simpliter sint calida, uel frigida, uel sicca, uel humida, simpliciter morbosa erunt. Sin inter æqualitatē & extremas has exuperantias collocata, neutra: ut in sequentibus fusiùs explicabitur.

Corpus uerò in præsentia morbosum est, quod eo tempore quô tale dicitur, ægrotat. Certum autem est, id, quo tēpore morbosum dicitur, aut partibus simplicibus intemperatum, aut instrumentis malè compositum, aut utrunque esse.

Morbosum in præsentia corpus est, quod nunc uel intemperie simplicium partium, uel inepta instrumentorum compositiòne, uel utroque laborat, siue id simpliciter, ab ipsoq; ortu salubre, siue morbosum, siue neutrum sit. Corpus enim simpliciter salubre, & si omnibus ex æquo causis morbosis potentißimè repugnat, potest tamen aliquando ob earum magnitudinem in morbū incidere: quoq; tempore ægrotat, morbosum in præsentia dici. Et *simpliciter morbosum, id est morbis maximè obnoxium, quo tempore ægrotat, morbosum in præsentia appellare licebit. Quoniam autem huc disputando deuenimus, uidendum est quæ corpora quibus uel repugnant uel conueniunt, hoc est, ut loquuntur* Græci, *quæ systata. & quæ asystata sunt. Salubre igitur simpliciter, cum morboso ac neutro simpliciter pugnat: ideò simul esse nequeunt. Morbosum autem simpliciter, cum salubri in præsentia esse potest, ut antè ostensum est: & cum morboso & neutro in præsentia. Nam ut suprà diximus, salubre corpus ui & aßiduitate causarum morbidarum in morbum labi potest: proindè in neutrum affectum, cuiuscunque significationis sit: seruata semper ge-*

per genuina ad sanitatem procliuitate. Salubre in præsentia cum neutro in præsentia esse non potest, cuiuscunque sit significationis. Nam quod est in præsentia sanum, id temperatum & commoderatum est. In præsentia autem neutrum, primæ quidem significationis, nec temperatum, nec probè compositum est, sed in medio constitutum: secundæ autem significationis, quando necessariò altera oppositione morbidum est, uel utraque, & compositione salubre, aut contrà: sanum igitur nullo modo dici poterit, cum id temperatum, & probè compositum sit. Nec cum tertiæ significationis neutro esse potest. Nam quod modò sanum, modò ægrum est, in toto eo tempore quo tale existit, sanũ dici non poterit, sed altera parte sanum, altera ægrum. Semper enim eorum fieri cõparatio debet pro eodem tempore, ut pòst dicetur. Repugnat & salubre in præsentia, morboso in præsentia: contraria enim sunt: proindè simul consistere nequeunt. Coire uerò salubre in præsentia, cũ simpliciter morboso potest: quoniam cùm id in sua peculiari ualetudine agit (agit enim aliquando: alioqui frustrà morbosum in id quod simpliciter, & quod in præsentia tale est, diuideretur) temperatum ac propè compositum est, non optimè, sed suo modo. Cùm neutro etiã simpliciter in primo & secundo significato, salubre in præsentia erit. Nam utrunque horum suo modo sanum est. In tertio uerò significato, & si modò sanum, modò ægrum esse natum ex ipso ortu est, quia tamen eo toto tempore sanum esse potest, simul esse poterunt salubre in præsentia, & neutrũ simpliciter tertiæ significationis. Si uerò eò tempore quo neutrum tale natura existit, nunc ægrotet, nunc uerò sanũ sit, cũ sano in præsentia esse non poterit, nam toto eo tempore

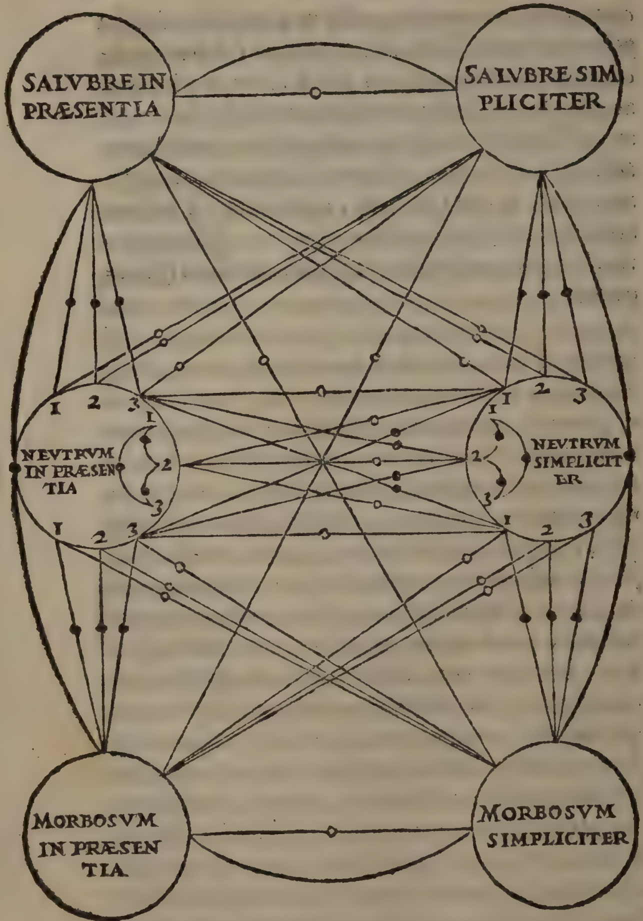
pore sanum esse non dicitur. Morbosum *simpliciter cum salubri simpliciter non consistit, ut dictum est, nec cum affectu neutro simpliciter, cuiuscunque significationis: quando simpliciter morbosum, intemperatissimum, uel ineptissimè compositum, uel utrunque est: quod neutri corpori, cuiuscunque sit significationis, non contingit.* Neque *enim in medio saluberrimi & morbosissimi constitutum est: neque utriusque particeps, id est quod partim morbosum, partim salubre est: neque quod aliquando ægrum, aliquando sanum est. Cum salubri uerò in præsentia esse potest, ut diximus: & cum morboso in præsentia.* Nam *id esse potest, in quod natura est procliue.* Morbosum *in præsentia, cum salubri in præsentia esse non potest.* Nam *morbosum & salubre utrunque in præsentia, extremè sunt contraria: simul igitur esse non possunt.* Nec *cum affectu neutro in præsentia, cuiuscunque sit significationis.* Nã *quod in medio saluberrimi & morbosissimi est, quodq; partim ægrotat, partim sanum est, morbosum in præsentia esse nõ potest: quemadmodùm nec quod aliquãdo salubre, aliquando morbidum est: quia toto eo tempore morbosum in præsentia non est, sed tantùm altera parte. Cum uerò simpliciter salubri & neutro simpliciter consistit.* Nam *utrunque in morbum cadere potest.* Simpliciter *neutrum, simpliciter salubri & morboso repugnat, ut ostensum est: sed cum salubri & morbido in præsentia consistere potest, quemadmodùm iam declaratum est.* In *præsentia neutrũ, cum salubri & morboso in præsentia pugnat, ut ostensum est.* Neutrum *uerò simpliciter in prima significatione, cum neutro in præsentia eiusdem significationis simul esse potest.* Nam *quod in medio saluberrimi & morbosissimi*

natura

natura constitutum est, id in præsentia tale esse potest, non aliter atque salubre simpliciter & in præsentia. Ad eundem modum secundæ significationis neutrum simpliciter, cum neutro in præsentia eiusdem significationis: & neutrum tertiæ significationis simpliciter, cum neutro eiusdem significationis in præsentia esse potest. Tale enim in præsentia unumquodque corpus reuerà esse potest, quale ab ipso ortu est. Verùm coire non potest neutrum simpliciter primæ significationis, cum simpliciter neutro secundæ, & tertiæ: nec neutrum secundæ, cum neutro primæ & tertiæ: nec neutrũ tertiæ, cũ neutro primæ & secundæ significationis. Ad eundem modum nec neutrum in præsentia, cum reliquis neutris in præsentia. Porrò autem neutrum in præsentia primæ significationis, cum neutro secundæ & tertiæ simpliciter esse non potest. Quod enim in præsentia exquisitè est medium saluberrimi & morbosissimi, id partim salubre, partim morbosum, naturâ esse non potest: nec alio tempore salubre, alio morbosum. Qui fieri enim potest, ut naturâ calidius, & in humiditate & siccitate temperatum, aut contrà: & temperatum, sed malè compositum corpus sit, aut contrà, & tamen exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, tam qualitatum conuenientiâ, quàm partium compositione nunc sit: quodque altero tempore salubre, altero insalubre re ipsa existat? toto enim eo tempore exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi naturâ esse non potest. Nec similiter neutrũ in præsentia secundæ significationis, cum neutro simpliciter primæ & tertiæ significationis simul esse potest. Quod enim parte altera salubre, morbosum altera est: aut elementorum qualitate mediocre, partibus uerò malè

compositum

compoſitum,aut contrà:exquiſitè medium ſaluberrimi ſimpliciter & morboſiſsimi,aut hoc tempore ſalubre ſimpliciter, illo morboſum eſſe non poteſt. Nec in præſentia neutrum tertiæ ſignificationis,cum neutro ſimpliciter primæ & ſecundæ:ut ex ijs quæ antè retulimus,conſtare poteſt. Hæc autem omnia ex ſequenti diagrammate luculentiora fient : in quo 1 primam, 2 ſecundam, 3 tertiam uocis neutrum ſignificationem oſtendit : o ſyſtata corpora,id eſt quæ coire poſſunt: • aſyſtata,quæ ſimul eſſe nequeunt.

SALVBRE IN PRÆSENTIA
SALVBRE SIMPLICITER
1 2 3
NEVTRVM IN PRÆSENTIA
1
2
3
1 2 3
1 2 3
NEVTRVM SIMPLICITER
1
2
3
1 2 3
MORBOSVM IN PRÆSENTIA
MORBOSVM SIMPLICITER

Atque morbosum semper est, quod ab ipso ortu aut simplicibus primisque partibus uel omnibus, uel quibusdam, uel principibus, intemperatissimum est: aut instrumentis pessimè compositum, ijsque similiter uel omnibus, uel quibusdam, uel pręcipuis.

Quemadmodùm corpus semper salubre, non solùm quod perpetuò, sed & absolutè (utrunque enim significat διαπαντὸς, ut antè declarauimus) tale esse dicebamus, nempe optimè conditum ab ipso naturæ exortu: ita morbosum semper id esse dicimus, quod perpetuò absolutéq; tale existit: hoc est quod deterrimam habet constitutionem ab ipso ortu, quæ per totam uitam talis durat, etiam si aliquando sanum sit. Sanum enim in præsentia esse potest, non integrè, sed suo modo: ut priùs diximus. Nam præcautionis ratio, quæ in agendis, assumendis, excernendis, & foris incidentibus continetur, efficit ne semper morbosum corpus præsenti morbo laboret. Quemadmodùm enim similes causæ multæ ac uehementes, corpus quantuncunque salubre simpliciter sit, in morbum trahunt, ita contrariæ multæ ac uehementes morbosum corpus à morbis seruant. Siue igitur quod salubre semper est, ægrotet, siue quod semper est morbosum, sanum sit: tamen suam utrunque natiuam constitutionem seruat: proindeq; alterum semper salubre, alterum semper morbosum dicitur. Deterrima igitur hæc constitutio fit, intemperatissimis primis ac simplicibus partibus, uel omnibus, uel quibusdam, uel certè principibus: aut instrumentis pessimè compositis: uel omnibus, uel quibusdam, uel principatum in corpore habentibus. Vbi enim simplices partes omnes tam uehementer

menter ſunt intemperatæ, uel inſtrumenta tam malè compoſita, (citra tamen morbum) ut uitioſas omninò actiones edant, aut nonnullæ, non omnes, ſed quæ ſint magni momenti partes, cuiuſmodi ſtomachus eſt, aut certè principes partes, ut cerebrum, cor, iecur: corpus ſemper morboſum dicitur, aptum tota uita tale perſeuerare, etiam ſi, ut diximus, nunc ſanum agat.

Magna autem ex parte morboſum corpus eſt, quod ab huius quidem uitio recedit, nondum tamen in medio conſtitutum eſt.

Ex his quæ iam diximus, aut deinceps dicemus, certum eſt omne corpus quod ſimpliciter aut ſalubre, aut morboſum, aut neutrum eſt, ab ipſo ortu tale eſſe: proinde per omnem uitam perpetuò tale perſeuerare: hoc eſt genuinam illam temperaturam ac compoſitionem quam ab initio accepit, perpetuò ſeruare, quocunque affectu in præſentia laboret. Sed, inquies ſi tale perpetuò manet, ſemper tale dicetur: quod ſi uerum eſt, ſalubre ut multum, etiam ſemper tale dicetur: quare ſimpliciter ſalubre, in ſemper, & magna ex parte tale diuidi non poteſt: quemadmodùm nec morboſum, nec neutrum ſimpliciter: ſed omne corpus ſimpliciter uel ſalubre, uel morboſum, uel neutrũ, ſemper tale exiſtit, & non ut multum. Hoc *facilè diluere poterit, quiſquis in memoriam reuocauerit quæ de hac uoce* διαπαντὸς, *ſuprà diximus. Corpus enim* ὑγιεινὸν διαπαντὸς *eſſe diximus, non quod ab exortu tale ſemper maneat, ſed & abſolutè ſalubre ſit. Ad eundem modum morboſum & neutrũ dicitur. Quare magna ex parte ſalubre corpus, & ſi tale per omnem uitã permanet, nõ tamen* διαπαντὸς ὑγιεινὸν *dicitur, quia abſolutè ſalubre non eſt. Similiter morboſum*

ut multum

*ut multùm, etsi per omnem uitam tale perseuerat, non ta=
men διαπαντὸς νοσῶδες dicitur, quia exquisitè tale nõ est.
Morbosum igitur ut multùm corpus est, quod non absolu
tè intemperatum ac malè compositum est, sed semper ta=
le: & quod ab absolutè uitioso ita discedit, ut in medio sa=
luberrimi & morbosissimi corporis non existat: hoc est ut
neutrum nõ sit. Cùm autem morbosum semper corpus sit,
quod in caliditate, frigiditate, & humiditate uel siccitate,
aut quod in caliditate & humiditate, caliditate & siccita
te, frigiditate & humiditate, frigiditate & siccitate exu=
perarit, aut uitiatæ uel magnitudinis, uel formæ, uel situs,
uel numeri sit: uel hæc omnia deprauata habuerit: ab uno=
quoque horum uitiosorum extremorum usque ad neutrum
affectum latitudo est: in qua corpus cõstitutum, morbosum
ut multùm dicitur. Quod autem in extremis eiusmodi est
collocatum, morbosum semper. Quod uerò in horũ æqua=
litate & symmetria est positum, semper salubre: & quod
in latitudine quæ ab hac æqualitate & symmetria us=
que ad neutrum affectum peruenit, ut multùm salubre
appellatur.*

Quoniam neutrum corpus triplex esse diceba-
mus: primùm quidem, quod neutrius extremarũ
affectionum: secundum, quod utriusque: tertium,
quod nunc huius, nũc illius est particeps: iuxta pri
mum significatum neutrum corpus est, quod ex-
quisitè medium est saluberrimi & morbosissimi.
atque id aut simpliciter tale est, nimirùm ab ipso
ortu ita cõstitutum: aut in præsentia, quod in præ
senti tempore saluberrimi & morbosissimi me-
dium existit.

Si, quæ de salubri & morboso priùs declarata sunt, memoriæ mandaueris, facilè quid neutrum primæ significationis sit, intelliges. Saluberrimum enim & morbosissimũ esse diximus, & quod simpliciter, & quod ab ipso ortu: in præsentia uerò, quod in præsenti tempore integram habet constitutionem. Quod autem in horum medio exquisitè collocatum est, neutrum appellatur: utpotè quod neque saluberrimum, neque morbosissimũ sit: neque in alterutram affectionem magis declinet. Neutrum igitur simpliciter iuxta primam significationem est, quod ex ipso ortu exquisitè medium est simpliciter salubris & morbosi. Neutrum uerò in præsentia eiusdem significationis est, quod salubris & morbosi in præsentia exquisitè medium est. Cùm igitur simpliciter, & semper, & magna ex parte dicatur, ut mox docebimus, neutrum simpliciter medium erit salubris & morbosi tam semper quàm magna ex parte. Similiter neutrum in præsentia, medium erit nõ solùm absolutissimè salubris & morbosi in præsentia, sed & ab hac perfectione paululùm deflectit.

Neutrum autem simpliciter, aliud perpetuò tale est, idque in omni ætate tale perseuerat, aliud uerò magna ex parte, quod permutationes quasdam recipit.

Semper neutrum, quemadmodùm salubre & morbosum, dicitur quod exactè tale genitũ est, perseueratq; per omnes ætates. Magna uerò ex parte neutrum, tale quidẽ genitum est, sed non est exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, uerùm ad alterutrum extremum, nempè salubre uel morbosum, paululùm deflectit, proindè non perpetuò tale manet: sed prout magis minus'ue ad salubre uel

morbosum

morbosum uergit, ita frequẽtiùs aut rariùs permutatur. Quod enim ad salubre propiùs accedit, rariùs: quod uerò ad morbosum, sæpiùs permutatur.

Iuxta uerò secundum significatũ neutrum corpus est, quod ex ipso ortu contrariarum simul affectionum est particeps, siue in una parte, siue duabus differentibus. In una quidem, si in altera agentium qualitatũ oppositione, uel utraque etiã probè temperatum sit: sed in formatione, uel magnitudine, uel numero, uel situ partium, uitium fecit. Aut contrà si in his quidem uel omnibus, uel quibusdam, inculpatum sit: in temperatura uerò peccet. In diuersis autem partibus, & per omnes oppositiones quodammodo potest contrariorum simul esse particeps. Et semper id tale est, quod per omnes ætates simile permanet: magna uerò ex parte, quod in aliquo permutatur. Ad eũdem modum, in præsentia neutrum est iuxta secundum significatum, quia aut in una parte, aut in diuersis, alia ex his quæ ipsi insunt, salubria, alia morbosa habeat.

Neutrum secundi significatus simpliciter quidem tale est, quod ex ipso ortu contrariarum affectionum, nempè salubris & morbosæ particeps est: quod bifariàm contingit, uel in una corporis parte, uel in diuersis. Potest enim una eademq; pars, aut utraque oppositione temperata esse, sed uel magnitudine, uel formatione, uel numero, uel situ, uel horũ aliquibus uitiata: aut in altera tantùm, hoc est uel in caliditate & frigiditate temperata, sed uel humidior, uel siccior: uel contrà frigidior uel calidior, sed tem-

peratæ humiditatis & siccitatis esse, idq; seruata uel uitiata magnitudine, formatione, numero, situ, uel his omnibus, uel aliquibus. Corporis quoque partes aliæ probè debiteq;, aliæ improbè temperatæ et compositæ esse possunt. Iecur uerbi gratiâ optimè temperatum & cõstitutum esse potest, testes uerò uel cerebrum deterrimè. Corpus igitur quod ex generatione aliquam è commemoratis affectibus constitutionem habet, simpliciter neutrum dicitur. Quòd si omninò per omnem ætatẽ tale perseuerare idoneũ est, semper perpetuoq;: sin ab hoc aliquantum deflectat, magna ex parte neutrum secundæ significationis dicitur. Quòd si non ex generatione tale sit, sed aliqua occasione in eiusmodi affectum inciderit, neutrum in præsentia secundi significatus appellabitur. Sed fortè repugnabis, cùm fieri non poßit ut duo contraria in eodem subiecto simul existant. Contraria enim sunt salubre & morbosum, quorum particeps est neutrum secundæ significationis, ut dictum est. Tibi respõdemus, corpus hoc modo affectum, simpliciter neque salubre esse, neque morbosum, sed tantùm ad aliquid relatum. Nam salubre eiusmodi corpus est, quatenùs temperatæ caliditatis partem aliquam habet. Morbosum uerò, quatenùs eandem habet humidiorem uel sicciorem. Item quatenus est iecore probè temperato, apteq; composito: cerebro uerò uel intemperato, uel ineptè composito, uel utroque modo affecto. Ex his palàm est eãdem partem dici partim morbosam, partim salubrem: non tamen uel morbosam simpliciter, uel salubrem: unde & totum corpus neutrum dicitur: qnemadmodùm plures partes, alias esse probè, alias improbè constitutas: unde similiter corpus neutrius appellationem habet. Sed rursus in-

quies,

quies, id genus neutrũ nihil differt à ſimpliciter morboſo. ſatis enim eſt id intemperatũ, uel malè compoſitum eſſe, ut morboſum ſimpliciter dicatur, quod neutri ſecundæ ſignificationis competit. Reſpondemus, *morboſum, intemperatum, uel ineptè compoſitum, uel utrũque eſſe, uel in omnibus, uel aliquibus præcipuis (ut dictum eſt) partibus, uel quæ ſint alicuius momenti: ita ut probè affectas ſuperent, proinde affectiones uitioſiſsimas edãt.* Neutrum uerò *etſi intemperatum, uel ineptè compoſitum eſt, non tamen in omnibus, neque præcipuis, ita ut quas edit actiones, uitioſißimæ non ſint, ſed neutræ: neque omninò imperfectæ, neque omninò probæ.* Affectus *enim neuter ſecundæ ſignificationis non ita ſalubrem uincit, ut morboſus ſimpliciter dici poßit.*

Secundum uerò tertium ſignificatum neutrum corpus eſt, quod aliquando ſalubre, aliquando morboſum uicifsim exiſtit: ut nõnullis accidit, qui in pueritia ſalubres, in iuuẽtute uerò morboſi exiſtunt: aut contrà.

Neutrum iuxta tertium ſignificatum, quemadmodùm & alia, dicitur ſimpliciter & in præſentia tale. Simpliciter quidem, ſemper, & ut multùm. Simpliciter igitur neutrum tertiæ ſignificationis eſt. quod ſuapte natura in alijs ætatibus ad ſanitatem, in alijs ad morbum eſt procliuius: quemadmodùm & in alijs temporibus, locis, et uiuẽdi normis. Sunt enim qui in pueritia ſani. in iuuentute morboſi degant, & contrà. Sunt prætereà & alij qui ſua natura æſtate optimè, hyeme deterrimè habeãt, & contrà, quemadmodùm & alij ſunt quibus calidæ regiones ſalubres, frigidæ inſalubres ſint. Similiter & nonnulli, quos calida ui

ctus ratio ſanos, frigida uerò ægrotos reddat: & contrà. Nec ideò eiuſmodi corpus ſalubre aut morboſum eſt ſimpliciter, hoc eſt ex generatione, ſed tantùm ad aliquid relatum, nempe ad hoc uel illud tempus, uel locũ. Alio enim tempore, alia ætate, & alio loco ſalubre eſt, alio morboſum. Corpus autem quod non ſolùm poteſtate ſed re ipſa ſanum eſt. ægrotat uerò diuerſis temporibus, ætatibus & locis, & diuerſa uictus ratione, neutrum iuxta tertium ſignificationem in præſentia dicitur. In exemplari græco ἐν μέρει *legitur, quod nos uiciſsim uertimus. quæ uox etſi ſuperuacua uidetur (nam alternatim ſalubre et morboſum degere, nihil aliud ſonat, quàm aliquando ſalubre, aliquando morboſum) neceſſariò tamen hic addita eſt, ut horum affectuum uiciſsitudo ſignificetur: quæ cùm in alijs, tum maximè anni temporum uiciſsitudinibus reperitur. Leonicenus hanc ſuppreſsit, propter rationem (ut arbitror) modò commemoratam. Manardus uerò, in parte uertit: qua uoce quid intelligere uelit, me prorſus latet.*

In uno autem tempore, neutrum ad hunc modum ſumptum, conſiſtere exquiſitè non poteſt: lõgo uerò ac ſpatioſo poteſt. Non autem me latet hanc uocem nunc, bifariàm uſurpari.

Τὸ νῦν, *i.* τῷ ἐν τῷ παρόντι, *quod eſt in præſentia, ſiue nunc, bifariàm dicitur. Aliquando enim temporis momentum ſignificat: ut, Nunc mihi id in mentẽ uenit. Nunc pro temporis in quo ſumus, articulo ſumitur. Aliquando uerò temporis ſpatium etiam ſignificat, tantùm quidem, quantùm res quæ exprimitur, durat: ut cùm dicimus hominum mores nunc eſſe corruptiſsimos. Nunc ſignificat non horam, non diem, non hebdomada, aut menſem ſolùm, ſed*

multos

multos etiam annos. Ad eundem modum corpus ſalubre, morboſum & neutrum nunc, dupliciter dicitur: nempe quod ſolo momento tale exiſtit: & quod longo ſpatio tale permanet. In *hoc poſteriore ſignificato conſtat nūc debere dici de neutro corpore tertiæ ſignificationis, hoc eſt quod uiciſſim ſalubre ac morboſum eſt pro temporum ac ætatum uarietate: ut antè declaratum eſt.*

Quot modis igitur ſalubre, morboſum: & neutrum dicatur, & quale unumquodque ſit, abundè explicatū eſt: de ſignis autem deinceps dicemus.

Oſtenſum eſt ſuprà, ſalubre, morboſum, & neutrum, trifariàm dici: nempe ut corpus, ut cauſa, ut ſignum. Rur*ſus horum quodque, ſimpliciter, & in præſentia.* Et *ſimpliciter, ſemper, & ut plurimùm.* Neu*trum quoque tum corpus, tum cauſa, tum ſignum, trifariàm, nempe aut utriuſque, aut neutrius contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius.* Et *quod utriuſque eſt particeps, id uel ex æquo utriuſque, uel alterius magis eſt particeps.* Cer*tum eſt igitur in ſanitatis latitudine contineri corpus ſalubre & morboſum & neutrum tam ſimpliciter quàm in præſentia: ut fuſiùs poſteà dicemus.* Igi*tur de ſignis nunc dicendum eſt.*

Sūt autem ex his ſalubria quidem, quæ præſentem indicant ſanitatem, futuram prænunciant, & præteritam ad memoriam referunt. Morboſa uerò, quæ morbum præſentem ſignificant, præteritū in memoriam reuocant, & futurum prædicunt. Ad eundem autem modum neutra, alia neutram affectionem oſtendunt, prænunciant, & memoriæ tradunt. Atque hæc aut nihil omninò de affectio-

nibus indicant: aut nõ magis salubrem, quàm morbosam: aut in aliqua re salubrem, in alia morbosam: aut aliquando salubrem, aliquando uerò morbosam, hæcque iuxta tria tempora, non aliter atque salubria & morbosa dicuntur. Omnia autem hæc nonnunquam à ueteribus medicis signa prognostica dicuntur: tametsi & præsentia & præterita significant.

Diximus antè, Galenum à corporibus, quòd ipsa nobis priora obijciuntur, incepisse. Nunc *signa tractanda suscipit, quoniam per hæc corporum qualitates affectionesq; cognoscuntur: hoc est sanitas, morbus, & neuter affectus: proinde ipsis principiorum uice in hac cõiecturali medicinæ parte utimur, ut antè monstrauimus.* Nobis *enim, hoc est sensui manifestiora sunt, quàm ex quibus nascuntur causæ. nam affectiones quorum signa sunt, nobis produnt, interdùm quidem præsentem, ut pulsus inæqualitas, quæ præsentem febrẽ ex putredine significat.* Interdum *futuram, ut proba concoctio, quæ futuram sanitatem prædicit.* Interdum *præteritã, ut in diaria febre luculenta macies, quæ mœrorẽ præcessisse testatur. Cùm igitur eiusdem causæ plures sunt effectus sese deinceps consequentes, primus nõ solùm suã causam, sed & futuros effectus potest significare: ut quia uiriũ robur primùm morbi materiã concoquit, deinde eam expellit, posteà sanitatem restituit, primus effectus, nempe concoctio, præsentem suam causam ostendit, scilicet uirium robur, et futuros alios effectus sese ordine consequentes: nempe futuram materiæ expulsionem, quæ in crisi fieri solet: & sanitatẽ, quæ hanc expulsionem sequitur.* Ad *eundem modũ ubi effectus plures*

res habet causas ordine sese consequentes, eas omnes indicabit, ut faciei pallor ac tumor, & palpebrarũ grauis motus, primum humorem qui hanc mouendi difficultatem, tumorem & pallorẽ intulit, significat: deinde humorem hunc ob nimias uigilias accessisse. Itaque signa alia præsentem sanitatem morbum & neutrum affectum significant: Græcisque διαγνοστικὰ siue δηλωτικὰ appellantur. Alia eosdẽ affectus futuros prænunciant, & προγνωστικὰ dicuntur. Alia præteritos in memoriam reducunt, uocanturq; ἀναμνηστικὰ. Sanitatem hic intelligo non solùm τὴν νῦν, id est quæ in præsentia est, sed & nobis congenitam. Ad eundem modum, morbum, & neutrũ affectum, tum qui in præsentia est, tum nobis congenitum, dicimus. Signa igitur, quæ quidem sanitatem testantur, salubria: quæ autem morbum, morbosa: quæ uerò neutrum affectum, neutra uocantur. Neutra autem, alia quidem statum neutrius affectionis participem significant, prænunciant, & memoriæ produnt: cuiusmodi est qui salubris & morbosi omninò est medius. Alia nihil prorsus de affectione indicant, prædicunt, aut in memoriam reuocant. Alia nõ magis salubrem quã morbosum statum: alia in aliquo salubrem, in aliquo morbosum. Alia quandoque salubrem, quandoque morbosum: ut ex Galeni dictione constat.

Atque nõ parua ex indicantibus ac prænunciantibus utilitas habetur: minor uerò ex his quæ in memoriam præteritum affectum redigunt.

Hæc signorum genera tam medico quàm ægroto pernecessaria omnia sunt: sed tamẽ quæ præsentem affectum ostendunt, & futurum prædicunt, magis: quæ uerò præteritum in memoriam reducunt, minùs. Nam quæ præsentis status

tis status naturam, eiusq; causas explicant, efficiunt ut qui uel sano uel ægro præest medicus, & sanitatem tueatur, & morbum profliget: siquidem ab his indicationes non solùm tuendæ ualetudinis, sed & depellendi morbi sumuntur: quod ad finem consequẽdum maximè necessarium est. Neque enim sanitatem præsentem tueri quis poterit, nisi hanc eiusq; causas cognouerit. Sanitas enim alia optima est, alia ab hac deflectit. Optima, temperatissima est, & moderatissima: ideò seruari moderatissimis temperatissimisq; debet. Quæ uerò ab hac deflectit, multiplex est, calida, frigida, humida, sicca, ex his mistæ: quarum nulla diuisionem recipit, nisi in ratione maioris & minoris: ut suprà fusè docuimus. Hæ seruantur nõ temperatissimis, sed similibus. Quòd si eas ad optimam reducere uelis, contrario uictus genere (quod à mediocri temperatoq; tantùm discedat, quantùm hæ ab optima temperie deflectunt) uti oportet: quod omninò fieri nõ poterit nisi temperamentis, quale quodque sit, cognitis. Ad eundem modum ignorato morbo, eius causis, imò & eorũ magnitudinibus, medicus remedia rectè instituere non poterit. Necessaria igitur ad sanitatem est, signorũ quæ præsentem affectum ostendunt, cognitio. Non minùs uerò utilia sunt ac necessaria, ea quibus futurũ affectionis successum præuidemus, προγνώσιμα appellant. Neque enim sine his remedia, uictusq; ratio rectè præscribi possunt. Præterea medico ex his non exigua laus accedit. Quæ uerò præterita commemorant, utilitatem quoque adferunt, sed minorem, ut diximus, quã quæ præsentem affectum ostendunt, & futurum prædicũt. Efficiunt enim, ut medico maiorem fidem ægrotus adhibeat, magisq; pareat: quod magni ad curationẽ momẽti est.

Cùm

Cùm igitur ſalubria corpora alia ſimpliciter talia ſint, alia in præſentia, (quæ & ſana dicuntur) ſimpliciter ſalubrium duplicem eſſe differentiam diximus : nẽpe & quæ perpetuò eiuſmodi ſunt, & quæ ut plurimùm . Perpetuò ſalubria ſunt, quæ optimã habent conſtitutionem: ut plurimùm uerò, quæ nõ longè ab hac recedunt.

Quod ſuprà fuſißime docuit, nunc uelut epilogo quodam recenſet: nimirùm corporis ſalubris differentias, antequàm illius ſigna explicet, ut ſeruata illarum memoria, facilior ſit ſignorum intelligentia. De eiuſmodi autem differentijs nunc uerba retexere ſuperuacuum eſſe putamus, quando plus ſatis de his paulò antè diſputatum eſt.

Horum autem notæ, ab his quæ ſecundnm ſubſtantiæ rationem inſunt, ſumendæ ſunt : & ab his quę ex neceſsitate cõſequuntur, tũ actionibus, tum ſymptomatis, quæ & accidentia propriè uocantur.

Salubrium corporum notæ, ab his quæ ſecundum ſubſtantiæ rationem inſunt, ſumuntur, & actionibus, & ſymptomatis, non omnibus, ſed quæ neceſſariò temperaturam conſequuntur. Secundum ſubſtantiæ rationem inſunt qualitatum temperamenta, inſtrumẽtorum compoſitio, & quæ ex his naſcuntur qualitates . Caliditas enim & frigiditas humiditas & ſiccitas, quæ in corpore tactu percipiuntur, natiuam primarum partium temperationem oſtendunt. Quales enim eiuſmodi partes tactu ſentiuntnr, tales, natura ſunt . Nam qui protinùs tactu ſentitur calor , ei proportione reſpondet, qui ex prima conſtitutione ineſt : niſi aduentitius ſit . Ad eundem modum reliquæ qualitates. Qualitatum temperamentum comitatur ſubſtantiæ concrementum

crementum, ac habitudo corporis. Concrementum quidem, ut durities & mollities: habitudo uerò, ut gracilitas & corpulentia, macies & pinguedo. Durities enim, ut quæ à ſiccitate prodeat, corpus ſiccum eſſe oſtendit. Mollities, tanquam ab humiditate nata, humidum. Eadem ratione gracilitas & macies à ſiccitate originem habentes, ſiccum. Corpulentia & pinguedo ab humiditate (corpulentia quidem à calida, pinguedo uerò à frigida) humidũ eſſe oſtendunt. Corporis autem conſtitutio & συμμετρία, conſtat ex magnitudine, figura, numero & ſitu partium: ut priùs expoſuimus. Ex horum autem conſtitutione proba quidem, pulchritudo: improba uerò, turpitudo uniuerſi corporis eiuſque inſtrumentorum naſcitur. Ad eundem modum ex iuſta qualitatum miſtione naſcitur coloris & formæ uenuſtas: ex uitioſi, deformitas. Cùm his comprehendi poſſunt quæ corpori adnaſcuntur, ut capilli, barba, pili: ex quorum denſitate, raritate, colore, & figura, temperamentorũ notæ petuntur: aliud enim denſi capilli, aliud rari, aliud nigri, aliud albi, aliud aſperi, aliud leues, aliud recti & paßi, aliud criſpi & intorti oſtendunt: ut ex ſequentibus manifeſtum fiet. Corporis actiones ſunt, quæ ab animali, uitali, & naturali facultate prodeunt. Ab animali quidem ſenſus, motus, & ratio, ſenſus communis, proprius. Communis, ſomnus & uigiliæ: proprius uiſus, auditus, odoratus, guſtus & tactus. Sub actione affectionem, id eſt paßionem intelligimus: quæ non minorẽ quàm actio ad temperamenta eorumq; diatheſes indicandas uim obtinet. Nam facilè uel ægrè externas iniurias tolerare, cuiuſmodi ſunt frigoris, caloris, cibi, potus, inediæ, & ſimiliũ, quales ſunt temperaturæ, oſtendit: ut poſteà dicetur. Ad

eundem

eundem modum procliuitas,ingenitaq; facultas agendi, ac patiendi. Alij enim prompte,alij laboriose discunt. Quidam natura inuidentiores, alij misericordes magis sunt. Ex motu quoque temperamentorum notae petuntur. Nam respiratio,thoracis temperaturam & compositionem significat: quemadmodum progreßio,crurum. Actiones quae à principe facultate prodeunt,sunt cogitatio,quàm nonnulli imaginationem uocant,iudicium,memoria. Quae uerò à uitali facultate proficiscuntur, sunt arteriarum & cordis pulsus,& animi motus,cuiusmodi sunt iracūdia,furor, excandescentia,audacia,timor,inuidentia,odium, misericordia,cunctatio,praecipitatio,humanitas,morositas, animi dolor,spes,amor,confidentia,laetitia,& tristitia. Naturales actiones,poculentorum esculētorumq; desiderium: sub quo genere excrementa continentur,quae cùm uniuersi corporis,tum maximè partium unde reijciuntur,temperationem ostendunt: cuiusmodi sunt urinae,sputa,alui sedimenta,saliua,sudores,menses,mucus: quae quarum partiū affectiones significent, posteà docebitur. In excrementis consideratur tota substantia,ut urina,sudor,alui sedimentum. Quantitas quae reijcitur: reiectorum qualitas, locus & unde,& per quem reijciuntur,tempus reiectionis: quae omnia ad naturae cuiusque cognitionem non parùm conferunt. Symptomata autem,id est accidentia, quae temperamenta sequuntur, aut qualitates sensibus expositae, aut διαθέσεις sunt,id est affectiones quaedam secundum naturam,temperamenta consequentes. Sensibus expositae sunt, uisui quidem color,figura,& quantitas. Nam oculis deprehendimus faciei ruborem,linguae nigrorem,& corporis uniuersi flauum colorem: ac reliquos non solùm corpo

ris,eiusq;

ris, eiusq; partium, sed & eorum quæ corpori adnascuntur, ut capillorum, barbæ, & aliorum pilorum colores. Eorundem quoque figuras, & magnitudines: cuiusmodi sunt capitis moles, rotunditas: capilli densitas, asperitas, & similia. Olfactu uerò excrementorum odores: gustu sapores: ut sputi dulcedinem, acorem, & oris amarorem. Tactu uerò primas qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem: & ex his nata duritiem & mollitiem: & similia: quæ priùs in eorum genere contineri diximus, quæ substantialiter insunt. Tactu quoque tensionem & laxitatem deprehendimus. Hæc igitur in genere sunt quibus corporum temperamenta & compositiones deprehendere licet.

Ab ipsa quidem substantia, eorum quæ optimè sunt constituta, simplicium partium mediocritas in caliditate & frigiditate, siccitate & humiditate: instrumentorum uerò, in magnitudine & numero eorum ex quibus componuntur: ad hæc formatione & situ singularum partiũ, totiusque instrumenti. Ab his uerò quæ ex necessitate consequuntur, in simplicibus quatenùs ad tactum attinet, duritiei & mollitiei mediocritas: quatenùs autẽ ad uisum, coloris bonitas, & læuitatis asperitatisque mediocritas. In actionibus, integritas, quam & uirtutem appellamus. Ab his uerò quæ instrumenta comitantur, in instrumentorum corporis uniuersi proportione, ac pulchritudine. Prætereà in actionum ab ipsis prodeuntium uirtute. Optimæ igitur constitutionis corporum hæ sunt notæ.

Cùm corpus salubre aliud optimè constitutum sit, aliud

sit, aliud ab hac perfectione nonnihil deflectat: ab optimæ constitutionis signis auspicatur. Rursus cùm signa alia ab his quæ substantialiter insunt, alia & ab actionibus & ab accidentibus, quæ ex necessitate temperamentum consequuntur, sumantur, ut modò dicebamus: ea primò quæ secundum substantiæ rationem insunt, tractat. Optimæ igitur constitutionis signa quæ ab his sumuntur, sunt mediocritas exacta omnium extremorum, nempe caliditatis & frigiditatis, humiditatis & siccitatis: quàm nos, ut priùs ostendimus, tactu deprehendimus. Cùm enim duplex in corpore calor sit, alter quem re ipsa tactu sentîmus, alter qui facultate inest, ex primorum elementorum mistura natus, prior alterius magnitudinem ostendit. Nam quẽadmodùm nũc dicebamus, hi proportione respõdent. Itaque qualem & quantũ admota manus sentit, talis tantusq; facultate in corpore existit, modò corpus omnis alienæ qualitatis, nempè caliditatis frigiditatis, humiditatis & siccitatis, exuperantis expers sit. Cùm igitur corpus non magis calidum quàm frigidum, nec magis humidum quàm siccum sentitur, eucraton siue temperatum omninò est. Sed quoniam corpus, ut priùs dicebamus, ex diuersis contrarijsq; partibus est conditum, alijs quidem calidis, ut corde: alijs autem frigidis, ut cerebro: alijs humidis, ut carne: alijs siccis, ut oßibus: alijs uerò temperatis, ut cute: non potest in omnibus calor similis apparere. Ideò in exploranda hominis natura, ea pars tangenda est, quæ nullius extremorum est particeps: in qua si harum qualitatũ aliqua præpolleat, nẽpè caliditas uel frigiditas, uel humiditas uel siccitas, intemperatum erit, dominationemq; sortietur ab eo quod in mistione pollet elemento. In corpore autem hominis,

minis, cutis, maximæq; internæ manus, omnium partium temperatißima est, ut docet Galenus: proinde ex hac maximè temperamentum explorandum est. Quam si non magis calidam quàm frigidam, neque magis humidam quàm siccam perceperis, sed omninò in horum medio constitutã: scito corpus optimè temperatum esse. Porrò autem cùm ex his qualitatibus aliæ (ut priùs diximus) nascantur, nempe durities, mollities, gracilitas, & corpulentia: si corpus neque durius, neque mollius, neque gracilius, neque corpulentiùs, sed in horum medio constitutum sit: (eusarcon Græci, nos quadratum dicimus) id optimè temperatum esse certiùs cognosces: quemadmodùm si neque asperius, neque læuius, neque glabrius, neque magis hirtũ appareat. Quòd si cum his adsit coloris bonitas ac uenustas, iam certißima nota erit summæ æqualitatis. Corporis uerò symmetriam aptamq; compositionem deprehendemus ex debita partium magnitudine, conformatione, numero, ac situ: ex quibus scilicet pulchritudo nascitur, quæ optimè constituti corporis nota est. Quòd si ex antedictis aliquid defuerit, pulchrum esse corpus non poterit. Neque enim pusillos, neque uastæ molis homines, pulchros dicemus: etiam si alioqui partium proportionem habeant: quandò optimè conditi hominis functiones perfectè obire non possunt: quibus certè optimã corporis constitutionem metiri solemus. Quisquis enim edit bibitq; moderatè, & nutrimentum, ut Galenus ait, non solùm in uentre, sed etiam in uenis, & tota corporis mole probè concoquit, reliquasq; naturales actiones probas habet, quemadmodùm & animales, hoc est probè sensuum functionibus utitur, mediusq; est inter somnolentum & peruigilem, inculpatisq; membrorum

membrorum motibus præditus est: optimam habet corporis constitutionem. Ad eundem modum, si medius sit inter cunctabundum & præcipitem, audacem & timidum, misericordem & inuidum: si alacer, amicorum amans, humanus, ac prudens existat: summè temperatus erit. Sequuntur enim, ut Galenus docet, animi mores, corporis temperaturam. Excrementa quoque si quidem secundum naturam habeant, hoc est cocta sint, suo tempore reddita, per conuenientem locum, & unde oportet, nec maiore nec minore modo; naturæ bene constitutæ sunt testimonia euidentissima.

Quæ uerò ab hac recedunt, sed adhuc salubria sunt, alia in simplicium partium temperie, alia in instrumentorum compositione (idque uel omnium, uel quarundam, uel utriusque generis partium harum) leuiter delinquunt. Vitiorum autem differentiæ eædem sunt, quæ & uirtutem complentium: nimirùm temperies in simplicibus, & in instrumentis numerus, formatio, magnitudo, & situs. Vtrisque uerò partibus communis est unitas: quam & continuitatem uocamus. In iisdem autem generibus sunt morbosorum corporum uitia iuxta utranque morbosi significationem. Terminus autem qui utrunque distinguit, actionum noxa est, quæ sensu percipiatur. Quæ autem ab optima constitutione paululùm deflectunt: reuerà quidem uitiata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. Hæc igitur distiguuntur maioris & minoris ratione, tum in obeundis actionibus, tum morbosis causis repugnando. Simpliciter

ter autem morbosa corpora hîc distinguuntur, quòd à morbosis causis promptè uincantur, & longè ab actionum integritaterecedant: in amborum autem medio constituuntur, quæ simpliciter, & quæ cum latitudine quadam neutra dicuntur.

Ostendebamus modò quibus notis optimam corporis constitutionem explicare liceret. optimam intelligo, quam suprà absolutè semperq; talem esse docuimus. Nunc *earum quæ ab ipsa recedunt, notæ inuestigandæ sunt: quod eadem certè methodo, quâ optimam inquisiuimus, fiet. Ab hac autem recedunt quædam paululum, atque hæc salubria ut multùm dicuntur: quædam autem multùm, morbosaq; appellantur: quædam uerò in horum medio consistunt, & neutra uocantur. Atque hæc omnia, quæque suam habent latitudinem: differuntq; solùm maioris & minoris ratione: proinde eadem genera, quæ & optima constitutio, obtinent: nimirùm primarum, quas simplices appellant, partium temperamentum: instrumentorum compositionem: & utrarunque partium cõmunem unitatem: quam & continuitatem, ut Galenus ait, nominare possumus. Omne enim corpus, quomodocunque temperatum constitutumq; sit, dummodò præsenti morbo non laboret, intra sanitatis limites esse censetur. Itaque & neutra & simpliciter morbosa in sanitatis latitudine continentur. Cæterùm quæ ab optima constitutione recedunt, salubriaq; adhuc existunt, in simplicium partium temperie, aut instrumentorum compositione, uel omnium, uel quorundam, uel utriusque generis partium harum delinquunt: idq; uel paululùm, uel multùm: sed ta-*

men intrà, ut dixi, sanitatis terminos. Quæ igitur à perfecta constitutione paululum recedunt, reuerà quidem culpata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. neque enim in his tactus, caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, & duritiei & mollitiei, reliquarumq; id genus qualitatum tam exiguam exuperationem deprehendere potest. Propositis enim duobus in quibus optimæ constitutionis signa appareant, si explorare uelimus uter meliorem habeat constitutionem, quoniam sensu id non possumus, actionibus eorum affectionibusq; cognoscemus. Nam qui probiùs naturalibus functionibus, uitalibus & animalibus utitur, temperatior est. Naturales dico, alimentorum concoctionem, non solùm quæ in uentre, sed & in uenis, & toto corporis habitu fit. Vitales, pulsus neque maiores neque minores, neque frequentiores, neque rariores, neque celeriores, neque tardiores, sed mediocres. Ad eundem modum animi mores ac motus neque exuperãtes, neque deficientes, ut cunctationem, præcipitationem, audaciam, timorem, misericordiam & inuidiam, amicorum studium, humanitatem, inuidentiam, iram, iræ uacuitatem. & id genus alios animi affectus, de quibus in commentarijs nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem, disputauimus: & mox fusißimè disputabimus. Animales uerò, discendi celeritatem, & tarditatem, somnum & uigilias, & id genus alia: de quibus antè plus satis diximus. Ad eundem modum temperamenta eiusmodi distinguemus εὐπαθέα & δυσπαθέα, hoc est facilitate patiendi, ac resistendi morbosis causis, de quibus posteà disputabimus. Quæ uerò multùm ab hoc temperamento recedunt

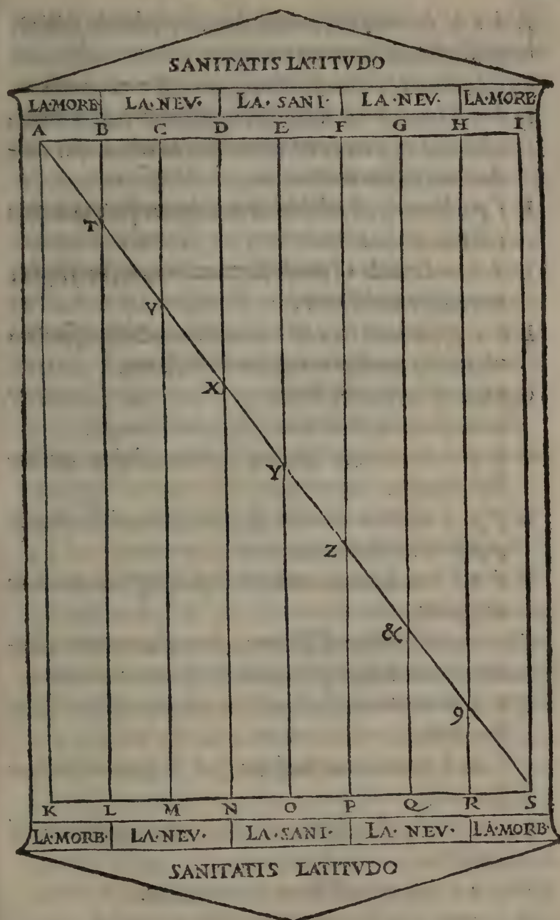
dunt corpora, hoc est simpliciter insalubria, non solùm actionibus & affectionibus cognoscuntur, sed & omnibus quæ suprà retulimus signis: quæ suo loco disputabuntur. Quæ autem in medio consistunt (neutra dicimus) ut non facilè, sic nec ægrè omninò sensu cognoscuntur.

Diuiditurque totius sanitatis latitudo in tres partes, latitudinem quoque non paruam habentes. Vna quidem salubrium est corporum, altera neutrorum, tertia morbosorum: quibus deinceps succedunt corpora iam morbo affecta, actionum notis sensui perspicuis distincta. Quæ igitur dolore afficiuntur, & quorum deprauati motus sunt, aut omninò perierunt, notas habent manifestas: quæ uerò debiles habent actiones, si quidem maxima sit exuperantia, facilè: sin minor, obscurè cognoscuntur: proinde in hoc genere noxæ consistit affectio neutrius cõtrariorum particeps, quam neutram appellari diximus.

In sanitatis latitudine continentur corpus salubre, morbosum, & neutrum: quorum quodque latitudinem non exiguam obtinet. Salubre autem cùm duplex sit, ut priùs monstratum est, alterum semper absolutéq; tale, alterum ut multùm, priùs nullam habet latitudinem: estq; omnium extremorum exquisitè medium. ut multùm uerò, multiplicem habet latitudinem, quæ scilicet ab illo summè temperato uersus omnia extrema, nempe calidum, frigidum, humidum, & siccum, deflectit. Neutrum quoque duplex est: semper, & ut multùm tale. Neutrum semper, primi quidem significatus, latitudinem non

non habet : est enim exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi. Neutrum uerò ut multùm eiusdem significationis, non exquisitè quidem medium existit saluberrimi & morbosissimi, uerùm paululùm deflectit, proindeq; utrinque duplicem habet latitudinem, alteram à neutro semper uersus saluberrimum: alteram ab eodem uersus morbosissimum. Ad eundem modum morbosum duplex est: alterum semper, alterum ut plurimùm tale. Quod semper est morbosum, indiuiduum est: quod uerò ut plurimùm, ab absolutè semperq; morboso (quod latitudine caret) discedit: idq; aut uersus sanitatem, ita tamen ut nondum ad statum neutrum perueniat: aut ultra sanitatis limites progreditur: atque iam ægrotare dicitur, nec ampliùs in sanitatis latitudine continetur. Cùm igitur octo sint extrema morbosa, simplicia quidem quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuorq; composita, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: totidem erunt corpora tam simpliciter quàm in præsentia morbosa: quorum simpliciter morbosa, siue semper, siue ut plurimùm, in sanitatis latitudine continentur. Quæ uerò in præsentia talia sunt, extra sanitatis latitudinem posita sunt. Eadem ratione extrema in instrumentorum morbis & soluta unitate statui possunt. His positis scire licet morbosum & salubre simpliciter, notis manifestis deprehendi posse: salubre quidem ut priùs ostendimus, morbosum uerò ut posteà dicetur. Neutrum non ita facilè noscitur. Cùm igitur corpus aut dolore afficitur, aut deprauatas uel abolitas omnes habet actiones, facillimè cognosci potest. Cùm uerò imbecillas, si quidem plu-

rimùm à salubribus distent, facilè percipiuntur. Sin minus, obscura, anceps ac dubia erit cognitio. Itaque cùm hic unam tantùm constituat actionum differentiam, nempe improbarum: utrunque neutrum, semper, & ut multùm, sub morboso complectitur: cuius functiones, ut modò dicebamus, quæ multùm à natura recesserunt, manifestè: quæ uerò paulùlum, obscurè corporis temperamentum ostendunt. In sanitatis igitur latitudine continentur corpora salubria, morbosa, & neutra. Quod ut clariùs intelligamus, sequentem formulam subiecimus: in qua tam simpliciter quàm in præsentia salubris morbosi & neutrius corporis latitudines designantur, ut mox explicabimus.

SANITATIS LATITVDO
LA·MORB·
LA·NEV·
LA·SANI·
LA·NEV·
LA·MORB·
A
B
C
D
E
F
G
H
I
T
V
X
Y
Z
&
9
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
LA·MORB·
LA·NEV·
LA·SANI·
LA·NEV·
LA·MORB·
SANITATIS LATITVDO

A i s k latitudo est sanitatis humanæ, statum salubrẽ, morbosum, & neutrum continens.

E o salubrem semper, absoluteq́; latitudine carentem.

D f n p latitudo est simpliciter salubrem statum continens, hoc est semper & ut multùm talem, uersus calidum morbosum declinantem.

E f p o latitudo est salubris ut multùm, uersus morbosum calidum declinantis.

E d n o latitudo est salubris ut multum, uersus frigidũ morbosum declinantis.

F b r p latitudo tota est neutrius secundæ significationis, uersus morbosum calidum deflectentis.

G q neutrũ corpus est semper, quod exquisitè salubris & morbosi calidi est medium, idq́; indiuiduum est.

G b q r neutrum ut multùm, uersus calidum morbosum tendens.

G f p q alterum neutrum est ut multùm, uersus summã æqualitatem declinans.

B d n l tota latitudo neutrius uersus frigidum morbum uergentis.

C m neutrũ corpus est semper, exquisitè medium salubris & morbosi frigidi, quod diuisionem non recipit.

C d n m neutrum est ut multùm, uersus absolutè salubre tendens.

C b m l neutrum ut multùm, ad frigidum morbum spectans.

I s morbosum simpliciter absoluteq́;, quod diuisionem nõ admittit.

H i r s latitudo calidi morbi ut multùm.

A k morbosum frigidum simpliciter corpus est.

A b k l

A b k l morbosum frigidum ut multùm.
A s linea qualitatum exuperantias & defectus submon=
Y qualitatum omnium symmetria est. (strans.
Y x n o prima frigidi exuperantia.
Y x d c primus calidi defectus.
X u n m secunda frigidi exuperantia.
X u d c secundus calidi defectus.
V t l m tertia frigidi exuperantia.
V t r b tertius calidi defectus.
T a l k quarta frigidi exuperantia.
T a b quartus calidi defectus.
Y z e f prima calidi exuperantia.
Y z o p primus frigidi defectus.
Z & f g secunda calidi exuperantia.
Z & p q secundus frigidi defectus.
& q g h tertia calidi exuperantia.
& 9 q r tertius frigidi defectus
9 f h i quarta calidi exuperantia
9 s r quartus frigidi defectus.

Ad eundem modum aliarum qualitatum primarum tam simplicium, nempe siccitatis & humiditatis, quàm compositarum, ut caliditatis simul & humiditatis, caliditatis simul & siccitatis, frigiditatis simul & humiditatis, frigiditatis simul & siccitatis, exuperantiæ & defectus designari possunt. Nam à data æqualitate quam y litera significat, ad humidum & siccum, item ad calidũ & humidum simul, & frigidum ac siccum simul, ad calidum & siccum simul, & frigidum ac humidum simul, easdem exuperantias & defectus designare licet. Eadem est ratio morborum, instrumentorum, & solutæ unitatis. Ex hoc dia=

grammate

grammate constat, tantùm unamquanlibet qualitatem re-mitti, quantùm eius contraria intenditur. Atque hæ qui-dem sunt simpliciter salubris, morbosi, & neutrius corpo-ris latitudines. Quæ cùm salubris morbosi & neutrius in præsentia latitudinibus respondeant, & simul sint, ut an tè declaratum est, eadem formula designari possunt. Igi-tur e o absolutè sanum in præsentia est, quod tãtùm mo mento durat, & latitudine caret. D f n p sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab absoluta perfectaq; sanita-te in præsentia uersus calidũ morbosum in præsentia de-clinat. E d n o sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab eadem sanitate absoluta uersus morbosum frigidũ de-flectit. Eadem est reliquarum latitudinum ratio.

Horum omnium sensus iudex est: non autẽ ipsa rerũ natura: alioqui periculũ esset ne in ἀειπαθείας id est perpetuæ ualetudinis opinionẽ, traheremur.

Corporis affectum salubrem, morbosum, & neutrum sensus deprehendit. Salubrem quidem, cùm neque dolori bus cruciatur, neque in uitæ functionibus impeditur. Ae-grũ uerò, cùm aut doloribus afficitur, aut deprauatos mo-tus habet, uel abolitos. Neutrum uerò cùm deprauatas actiones non habet, sed tantùm infirmas. Quòd si rei na-turam considerare uellemus, necessariò in ἀειπαθείαν, id est perpetuæ ualetudinis opinionem, ueniremus: cùm reue-rà nullum sit corpus quod ex æquo omnium quatuor ele-mentorum sit particeps, sed solùm tale uelut ideam quan-dam optimæ sanitatis animo concipimus. Aut si reuerà tale sit, solùm momento duret, ob id, quòd corpus in eodẽ statu non permanet, sed assiduè mutatur ab ineuitabilibus causis nobis congenitis. Cùm igitur reuerà nullum tale

existat, necessariò ab hoc omnia deflectunt, proindeq́; reuerà morbosa existere, cum his qui ἀπαθείαν docent omninò fatendum esset.

Hæc igitur sunt sanorum corporum signa. Sed quæ uel morbosa uel salubria uel neutra sunt, distantiæ magnitudine differunt. Constitutis extremis terminis inter se contrarijs, nempe optima constitutione, & nuper cõtracto morbo: consideremus utri eorum propinquiora sunt quæ examinantur corpora. Quod enim propiùs ad optimam constitutionem accedit, salubre: quod autem ab hac longiùs recedit, propiusque ad id quod iam ægrotat, accedit, morbosum: quod uerò inter utrunque collocatũ est, & ab utroq; æqualiter distat, neutrũ est.

ὑγιαινόντων participio, à uerbo ὑγιαίνω, quod ualere, ac sanum incolumemq́; esse significat, non autem nomine ὑγιεινῶν, id est salubrium, usus est: ut ostenderet se de his corporibus uerba facere, quæ in præsentia salubria sunt, ut antè dicebamus: quorum signa priùs exposita sunt. Posteà inquit ἀλλ᾽ ἢ τοι νοσωδῶν ἢ ὑγιεινῶν ἢ οὐδετέρων ὑπαρχόντων de salubribus morbosis ac neutris simpliciter loquẽs, quæq́; ab ipso ortu talia sunt, nõ autẽ in præsentia: ut uerba ipsa indicãt. Paulò pòst scribit, τοῦ δ᾽ ἤδη νοσοῦντος ἐγγυτέρω νοσῶδες, id est, morbosum est, quod propius ad id quod iam ægrotat, accedit. Quibus uerbis constat hæc duo ὑγιαίνειν καὶ νοσοῦν, inter se esse contraria, & de salubri morbosoq́; in præsentia dici, νοσῶδες uerò & ὑγιεινὸν & οὐδέτερον, de morboso salubri & neutro simpliciter. Itaque salubre morbosum & neutrum simpliciter, ad exquisitè salubre & morbosum in præsentia referre oportet, ut in quibus euidenter signa

ter signa appareant. Salubre enim simpliciter, quantunuis salubre sit, nisi in præsentia tale sit, non facilè cognoscitur. Potest enim ut priùs ostendimus, idem corpus simpliciter & in præsentia salubre esse. Ad eundem modum morbosum & neutrum talia esse tam in præsentia, quàm simpliciter possunt. Cùm igitur corpus quale naturâ sit, explorare uolumus, duo extrema inter se contraria statuere oportet, nempe in præsentia exquisitè salubre, & morbosum. Nam quod ad absolutè salubre in præsentia propiùs accedit, id simpliciter salubre est. Quod autem iam ægrotanti uicinius est, morbosum est simpliciter. Quod uerò in horum medio est constitutum, neutrum simpliciter dicitur.

Optimæ igitur constitutionis corporis notas explicauimus. Ab ipsa uerò deficientiũ totidem numero genera sunt, quæ in maioris & minoris ratione diuidi possunt. His igitur corporibus in tres partes distinctis, morbosi simpliciter corporis signa trademus: ex quibus reliquæ duæ latitudines manifestæ fient.

Ostendimus priùs in uniuersa hominis sanitate corpus salubre, morbosum, & neutrum simpliciter, contineri. Salubre corpus intelligo, non illud quod sola cogitatione, (id enim reuerà non est, aut si est, solùm momento durat) sed quod sensui salubre apparet: in quo temperature genere continetur salubre semper, & salubre ut plurimũ quorum signa generatim quidem exposita sunt: nunc autem eorum quæ ab hac constitutione recedunt, notæ sunt explicandæ. Hæc igitur corpora etsi ratione quidem maioris & minoris diuidi in infinita possunt, in tres tamen latitudines distribuemus

stribuemus: nempe salubrium ut multùm (ab optima enim sanitate paulultum deflectit) morbosorum & neutrorum. Tot igitur sunt signorum, quot corporum differentiæ, nempe salubrium, morbosorum, & neutrorum. Cùm ergo corpora in sanitatis latitudine comprehensa, in tres partes latitudinem quoque habentes, distincta sint: morbosum simpliciter signa tradere oportet, ut ex his simul & ex salubribus reliquæ duæ latitudines, nempe neutrorum, iuxta triplicem eius significationem, & ut plurimùm salubrium, manifestæ sint.

Priùs igitur in opere de optima cõstitutione generatim tradidimus: speciatim uerò nunc dicemus ubi priùs partes distinxerimus. Harum autem quadruplex est omnis differentia. Nam aliæ principia quædam sunt, aliæ ab his sunt ortæ. Quædam nec aliarum gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernantur, ut quæ ingenitas uires habeant quibus reguntur. Nonnullæ uerò natiuas simul & aduentitias facultates habent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes. Ab illis ortum habent, ipsisque ministrant, nerui quidem & spinæ medulla cerebro: cordi autem arteriæ: uenæ iecori: testibus uerò uasa seminaria. Per se autem gubernantur cartilago, os, uinculum, membrana, glandulæ, pinguedo, caro simplex. Reliquis autem partibus omnibus, ut quæ communem cum his administrationem ex se habeant, necessariæ arteriæ, uenæ, & nerui sunt. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent, sed ortum tantummodo. Hæ igitur sunt partium differentiæ.

Aliter

Aliter hic Galenus, atque libro posteriore ad Glauconem, corporis partes diuidit. In illo enim opere eas quatenùs curationis formam immutant, considerat: hic uerò quatenus ad cognitionem temperamentorum habendam conferunt. Partes igitur ut hic considerantur, aliæ principia quædam sunt, ac uelut scaturigines uirtutum corpus nostrum dispensantium: aliæ ab ipsis ortum habent, principijsq; famulantur. Nam per eas principia uirtutes suas in corpus transfundunt. Cerebrum quidem per neruos sentiendi & mouendi potentiam: per uenas, Iecur non solùm uim nutricem, sed & materiam quâ uniuersum corpus alitur. Cor per arterias, uitam, ac spiritum uitæ tutorem. Testes uerò genitalis seminis procreandi facultatem, per uasa seminaria. Quædam autem partes sunt quæ neque aliarum gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernantur: habent enim natiuas uirtutes, quas neque ab alijs mutuantur, nec alijs dispertiunt, ut cartilago, ossa, ligamēta, membranæ, glandulæ, pinguedo, caro simplex. Aliæ uero ingenitas simul & aduentitias uires obtinēt, ut reliquæ omnes corporis partes, cuiusmodi sunt uentriculus, renes, lien, uterus. Locus hic multos torsit, nec, ut uidetur, iniuria: quando nulla in corpore pars est, quæ naturali uirtute prædita non sit. Nam & cerebrum, & cor, & testes, & caro tum simplex tum composita, & reliquæ corporis partes omnes, alimenti trahendi, continendi, coquendi & superuacanei excernendi uim obtinent, quam à iecore manare cōstat. Hoc enim uiscus, ut Galenus in libris de Hippocratis & Platonis placitis docet, materiæ quâ corpus uniuersum alitur, & uirtutis principium est. Itaque omnis pars, quæ quidem nutriri debet, quatuor uirtutes, nempe

tractricem, contentricem, coctricem, & expultricem à iecore mutuatur. Iecur uiceuersà à corde uitam accipit, & cerebrum, & testes, & aliæ corporis partes uita præditæ. Itaque nulla est pars quæ solùm ingenitam uim habeat, sed aliunde etiam adscitam, nempe à principijs. Sunt uerò qui ossa, cartilaginem, ligamenta, carnẽ simplicem membranas, glandulas, & pinguedinem, attrahendi, cõtinendi, coquendi cibi, & expellendi excrementi, munus ex se & primo naturæ instituto habere, non autem à iecore sumere credant. Quod certè Galeno in loco modò citato aduersatur. Hanc controuersiam, si Galeni uerba penitiùs inspiciamus, facilè dirimemus. Si enim partium corporis officia ac facultates spectemus, nullã inueniemus quæ sub aliqua harum quatuor differentiarum non contineatur. Sub prima enim cerebrum, cor, iecur, testes: quæ, ut diximus, principia sunt uirtutũ corpus nostrum dispensantiũ. Sub secunda nerui, uenæ, arteriæ, & uasa seminaria. Sub tertia ossa, cartilago, caro simplex, membrana, glandulæ, & pinguedo. Sub quarta reliquæ corporis partes. Cæterùm nerui cerebro seruiunt, animæ uim, nempe sentiendi & mouendi: arteriæ cordi, uitam uitalemq; spiritum: iecori uenæ, naturalem potentiam: & testibus uasa seminaria, procreandæ genituræ facultatem in corpus ferentes. Porrò autem uenæ quæ in uentriculum & intestina porriguntur, iecori succum suggerunt, unde sanguis quô uniuersæ corporis partes aluntur, conficitur. Glandulæ autem, caro simplex, & aliæ partes, quæ sub tertia specie continentur, communem quidem cum cæteris corporis partibus uim habent, nimirùm attrahendi, continendi, coquendi alimenti, & expellendi excrementi. Præter hanc autem

aliam sibi ingenitam, nõ aliunde adscitam, nec aliò transfusam obtinent: caro quidem carnis generandæ, os oßis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodem modo. Naturâ enim comparatum est, ut unaquæque corporis pars alimẽtum sibi familiare trahat, & in suam substantiam mutet. Nulla autem alia carni simplici, adipi, & alijs partibus quas sub tertio genere contineri diximus, inest facultas. Reliquis autem omnibus, nempe comprehensis sub quarto genere, uirtutes tam ingenitæ quàm aduẽtitiæ insunt: plures etiam interdum. Fieri enim potest, ut pars eadem à cerebro sentiendi uel mouendi, à corde uitalem, & à iecinore altricem uim accipiat. Potest & eadem ingenitas uires plures habere, sed tamen unicam præcipuam, & ad quam reliquæ ordinentur, quemadmodùm suprà declarauimus. Ventriculus (uerbi gratiâ) sentit, uiuit, attrahit, continet, concoquit, (atque id quidem habet à uirtutum principijs) prætereà cibum in succum uertit, quem chymum uocant, & in suam substantiam mutat: hanc facultatem ingenitam habet, primoq; naturæ instituto sibi comparatam. Eadem est ratio in reliquis corporis partibus sub quarto genere comprehensis. Quòd si rursus contendas, carnem, adipem, ossa, cartilaginem, & reliquas id genus partes usum aliquem atque utilitatem membris præstare (caro enim aduersus frigus & æstum munimentum est: ossa motum firmant, & reliquæ eodem modo) respondemus facultatem omnem functiones obire: utilitatem uerò nullam per se actionem edere, sed actionem iuuare. Ex partium enim temperamento facultas, ex facultate actio nascitur, quæ se nobis prodit uel statim, ac nullius alterius rei interuentu: uel alia re intermedia: ut in sequentibus docebitur.

docebitur. Iecoris enim & uenarum actio, per urinas: uentriculi, per alui recrementa: musculorum uerò motus, & neruorum sensus, per se nobis ostenduntur. Sed de his hactenus. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent. τρίχες capillos significant. & pilos. In posteriore significatione constat Galenum usurpasse. Non enim à capillis solùm, sed & uniuersi corporis pilis temperamentorum signa sumuntur: ut in sequentibus docebitur. Pilos igitur & ungues inter partium differentias modò commemoratas non enumerat. non enim corporis substantiam constituunt, quare neque principia sunt uirtutum, neque principijs subseruiunt, neque ex se ingenitas uires obtinent, neque ab alijs uires mutuantur. Non enim sensum et motum habent, neque uitam: neque attrahendi, continendi & coquendi facultatem, neque has uires alijs suggerunt, sed solùm generantur, hoc est coagmentantur ac concrescunt, non in omnem dimensionem, quemadmodùm reliquæ partes corporis, sed in longitudinem solùm. Generantur autem pili quidem ex fuliginosis craßis ac terrenis uaporibus, qui in corpore à calore suscitantur: qui dum exitum moliuntur, totam cutim perforãt, uiasq; per quas egrediantur, efficiunt: quæ in humidioribus ac mollioribus, ut Galenus ait, non perseuerant, scilicet partibus quæ priùs abscesserant, rursus coalescentibus. Siccescẽte uerò corpore, ac duriore effecta cute, eiusmodi meatus non amplius iunguntur, sed digerendo uapori remanent aperti. Itaque temporis processu magis ac magis cutis foratur, aßiduis perspirantium uaporum ictibus. Cùm autem uapor per caloris magnitudinem fuliginosior & craßior efficitur, in ipsis cutis meatibus hæret, ac stipatur:

tur: aliusq; è profundo exiens, secumq; humoris nonnihil adferens, accedit, eiq; adiungitur, ac agglutinatur: rursus alius atque alius, qui priores foras expellunt: atque sic pilus fit, crassus, aut exilis pro materiæ hunc generantis quantitate, & uiarum amplitudine: simplex aut crispus, prout uiæ siccæ aut humidæ, rectæ aut obliquæ sunt: niger, ruber, flauus, aut albus, pro fuliginis adustione, & humoris quem secum è profundo adfert, colore. Aduritur fuliginosus humor, & caloris ui, & temporis spatio quò in meatibus ipse moratur. Longiore enim tempore plus aduritur. Diutiùs autem in meatibus hæret: ob uirtutis impellentis imbecillitatem, & humoris uiscositatem, ac crassitiem, & ipsius uiæ per quam exit, angustiam. Ad eundem modum ungues ex crassis terrenisq; neruorum recrementis generantur: sed, ut de pilis diximus, generatio hæc coagmentatio quædam est, non nutritio. Materia enim quâ aluntur, radici solùm adiungitur, non autem in totum unguem transmittitur, quẽadmodùm cera ceræ adiuncta, tota, aut longior, aut latior aut profundior, aut etiam maior redditur.

Signa autem cuiusque temperamenti deinceps dicemus, initium à cerebro sumentes. Sunt autem eius notarum congenita quinque genera: unum quidem totius capitis constitutio, alterum autem sensus, tertium actuosarum, quartum principum, quintum naturalium functionum uirtus & uitium. Præter hæc autẽ omnia, aliud est genus, nimirùm immutatio, quæ à foris incidentibus fit.

Distinctis corporis partibus, potißimùm ut differentias, ex quibus temperamentorum signa sumerentur: à cerebri

rebri(quod facultatis animalis est principium) notis au=
spicatur, earumq; genera constituit: ingenita quinque:
nempe capitis diathesin, hoc est constitutionem, sensuum,
actionum tum actuosarum, quas πρακτικὰς uocat, ut mox
dicemus, tum naturalium uirtutem ac uitium. unum uerò
externum, nempe immutationem, quæ à foris incidenti=
bus fit. Sub capitis diathesi continentur, magnitudo, figu=
ra, capilli, & barba. Aliam enim magnum caput, aliam
paruum naturam significat: aliam item longum, aliam
breue ac rotundum: ut in sequentibus docebitur. Notæ ue=
rò quæ à capillis sumuntur, sunt craßities, figura, color,
celeritas crescendi, caluescendi, canescendi, & alia id ge=
nus, quæ fusiùs suo loco docebuntur. Capillus crassus, den
sus, crispus, niger, celeriter nascens ac caluescens, aliud
indicat, aliud subtilis, rectus, flauus, tardè nascens & cal=
uescens, præpropereq; canescens, ut mox docebimus. Sen=
suum actio, ut priùs ostendimus, duplex est, propria, &
communis. Propria, auditus, uisus, odoratus, gustus, & ta=
ctus. Communis, somnus & uigilia: de quibus suo loco di=
cetur. Actuosas functiones Galenus ἐνεργείας πρακτικὰς
uocat, quòd, ut arbitror, omnium à cerebro prodeuntium
efficacißimæ sint: imò ut uerè dicam, solæ actionis nomen
merentur. Sensus ac principes actiones, potiùs affectio=
nes paßionesq; dicendæ sunt. Actiones autem actuosæ mo
tus sunt arbitrarij, quos musculi edunt. Ab his igitur dua=
bus actionum differentijs cerebri natura deprehenditur,
non primario quidem, sed secundo loco. Primò enim par=
tium à quibus manant, nempe musculorum, temperaturas
ostendunt: secundò uerò cerebri. Principes autem actio=
nes continent cogitationem, ratiocinationem seu iudi=

 cium,

cium, memoriam, discendi promptitudinem, & similia: ut priùs diximus, & mox dicemus. Naturales uerò actiones sunt appetentia ueneris, cibi, potus, & aliæ id genus, de quibus suprà abundè disputatum est. Sed non omnes hæ cerebri notæ sunt, sed concoctio: quæ per se manifesta non est, sed per excrementa quæ ex cerebro reijciuntur: hæc enim cerebri temperamentum ostendunt: ut fusiùs in sequentibus docebitur. Sextum autem genus immutatio est, quæ à foris incidentibus fit. Foris incidunt calor, frigus, humor, & siccitas ambientis nos aëris. Præterea cibus, potus, uapor, odor, & alia id genus quibus cerebrum affici solet.

Vniuersi quidem capitis constitutio, ex eius magnitudine, figura, & capillis sumitur. Paruum igitur, uitiatæ cerebri constitutionis proprium est indicium. Magnum uerò non ex necessitate probam arguit constitutionem: uerùm si propter facultatis propriæ robur euenerit, quæ materiam probam multamque finxit, bonum signũ erit. Sin propter solam materiæ abundantiam, malum. Distinguenda igitur hæc sunt tum figurâ, tum his quæ ab ipso cerebro nascuntur. Figurâ quidem, si concinnum sit: nam perpetuò hęc nota bona est. His uerò quæ ab ipso cerebro ortum habẽt, si ualida ceruix est, & alijs ossibus optimè cõpactum, uniuersumque neruorum genus uegetum robustumque sit.

Primùm ex ingenitis signis capitis constitutionem noscendam esse modò dicebamus, sub qua magnitudinem, figuram, & capillos contineri ostendimus: ex quibus temperamentorum notæ sumuntur. Certæ enim magnitudinis

nis totum caput esse oportet, proportionemq́; ac symmetriam cum reliquo corpore habere. uirtus enim quæ ab eo prodit, par regendo corpori esse debet: alioqui improbas imperfectasq́; actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus sit, necessariò non eius solùm, sed & ab eo ortarum partium omnium functiones imperfectæ, non tamen necessariò deprauatæ erunt. Nam si exiguum sit (ut ponimus) cerebri substantia necessariò exigua erit, uentriculiq́; eius angusti, proindeq́; spiritus quem animalem uocant, paucus erit, nec obeundis functionibus sufficiet. quare sensus, motus, & principis facultatis actiones inualidæ erunt: deprauatæ autem non necessariò, si quidem animus rerum imagines probè apprehendere intelligereq́; potest: sed diu in id incumbere non potest, nec rem arduã cõcipere, tum propter spirituum penuriam, tum substantiæ cerebri imbecillitatem. In longis enim ac diuturnis cogitationibus plures insumuntur spiritus, quàm uentriculorum cerebri facultas suggerere poßit. Imbecilla enim facultas citò fatigatur. Ad eundem modum oculus rem uehementer splendentem diu intueri non potest, nec aliam quancunque diu intenteq́;: ut pòst dicemus. Eadem est aliorum sentiendi instrumentorum ratio. Functiones autem actuosæ siue à facultate sola fiant, siue addito spiritu animali, ut nonnulli arbitrantur, propter rationes modò declaratas semper imbecillæ sunt: atque etiam si aucta sit imbecillitas, deprauatæ. Capitis autem magnitudo, ut non bonam, sic nec malam constitutionem semper significat. Nam si probam figuram habeat, bonam: si improbam, malam esse constitutionem omninò oportet. Proba enim figura uim formatricem ualidam esse, & materiam unde ca-

put fingitur, huic paruisse significat: contrà praua aut uim imbecillam, aut materiam contumacem, maleq; sequacẽ, aut utrunque ostendit. Valida enim uirtus probam materiã ac sequacẽ facile, inualida improbã ægre regere ac moderari, ex eaq; partes corporis figurare potest.

Propria autem capitis figura est, ut si animo fingas cereum globulum absolutè rotundum, utrinque leuiter depressum. à tergo enim & fronte partes magis quàm globulo conueniat gibberas, à latere uerò utrinque magis rectas fieri necesse est. At si occipitij eminentia aliquo pacto imminuta sit, considerandi nerui sunt, & ceruix cum alijs ossibus. quæ si secundum naturam habeant, id materiæ defectui, non autem facultatis imbecillitati tribuendum est. Si uerò uitiata sint, originis imbecillitatem testantur. Vt plurimùm autem occipitij defectum comitatur antè memoratorum imbecillitas, rarissimeque aliter euenire solet. Considerare etiam oportet caput quod in occipitio fastigiatius est, adhibitis distinctionibus iisdem quibus in uniuersi capitis magnitudine utebamur. Sæpe autem hîc etiam optimum signum est cerebelli (quod nõ nulli posterius cerebrum uocant, ut reuerà posterius est) concinna figura, sutura quæ à λ literæ grçcæ similitudine lambdoides dicitur, distincta. Ab eiusmodi uerò parte, spinæ, medulla originem ducit, proindeque omnes qui in toto corpore sunt, actuosi nerui. Ipsa autem posterior pars ex se paucos admodùm sentientes neruos obtinet, actuosos uerò permultos: quemadmodùm prior sentientes

plurimos,

plurimos, actuosos uerò paucos. Quocircà eiusmodi partes, siquidem probè constitutæ sint, ualidas utraque suas habent propagines. In prioribus capitis partibus ad frontem spectantibus, eædem distinctiones quas in posterioribus obseruabamus, adhibendæ sunt: paruitatem, magnitudinem, figuram, & qui in ea parte sensus sunt, considerantes, nimirùm uisum, gustum, odoratum. Mutuò enim se produnt, de seque testimonium reddunt: & quæ à principio originem duxerunt, principij uirtutem & uitium ostendunt: & principium, eorum quæ à se orta sunt, notas prodit.

Docebat modò optimæ capitis constitutionis notas à figura depromi: hìc uerò, qualis ea esse debeat, ostendit: nimirùm rotunda, leuiter utrinque depressa. Certum enim est naturam unicuique parti figuram dedisse quæ actioni aut usui cui dicata est, maximè commoda sit. Caput igitur orbiculatum fecit, paulùlum utraque parte depressum. Rotunda enim figura, omnium capacißima est, minimeq; externis iniurijs exposita: ut Galenus in libris de partium usu docet. Cerebrum enim caput continet, quod pro hominis magnitudine maximum est. Nam cùm ad multos usus sit destinatum, ex eoq; multa nascantur, nempe nerui, & spinæ medulla, ex qua & actuosi nerui prodeunt: prætereà cùm in eo ingentes cellulas tres recipiendis spiritibus dicatas natura finxerit, qui obeundis tam multis functionibus sufficerent: magnum esse debuit. Cæterùm leuiter, non autem multùm utrinque caput depressum est. Nam si uehemens esset compreßio, non admodùm commoda utraque eminentia, nec

media cellula esset. Hæc enim arctior, quàm recipiendo spiritui ad principes functiones obeundas sufficeret, esset: eminentiæ uerò longiùs prominerent, cellulasq́; utraque suam, angustiores haberent. Itaque leuiter tantùm compressum esse debuit: ita tamen, ut tumentiores ac gibberæ magis quàm orbiculari figuræ conueniat, fierent. Quæ uerò utrinque sunt partes, rectæ esse & planæ ac æquales debent. Hæc igitur est optimè constituti capitis figura. Quæ autem ab hac deflectit, simpliciter caput aut benè aut malè constitutum esse non ostendit, sed adhibitis distinctionibus. Nã si posterior eminentia minor sit, non protinus bona aut mala est capitis constitutio. Considerare igitur oportet, quales nerui, qualis ceruix, aliaq́; ossa sunt. Nam si secundum naturam hæc omnia habeant, id est si concinna sint, optimeq́; suis officijs fungantur, referendum figuræ uitium est ad materiæ penuriam, non autem ad uirtutis imbecillitatem. Sin imbecilla sunt, ac perperam formata, id imbecillitati tribuendum est: aut certè utrique, id est materiæ inopiæ, & uirtutis imbecillitati. Fieri enim potest ut cum cerebri imbecillitate sit materia et pauca, et uitiosa: unde quæ ab ea orta sunt, secundum naturam esse non possunt. Imò uerò si qua est antè dictarum partium imbecillitas, ea ferè materiæ defectum sequitur. Itaque si occipitiũ quàm pro naturali constitutione minùs sit, παρεγκεφαλίδος, id est cerebelli, non totius cerebri imbecillitatis nota est. Nã fieri potest ut ob materiæ penuriam cerebellum exiguum sit, proindeq́; imbecillum: reliquum uerò cerebrum magnum ac robustum: quocircà & nerui, & collum, et reliqua ossa, ualida: quæ quidem non à cerebello solùm, sed & à cere-

bro

bro oriuntur. Quod cùm rarò accidat, rarò etiam commemoratæ partes robustæ sunt. Eodem quoque modo *considerandum est an turbinatum ac fastigiatum occipitium, probam habeat figuram, futura λ literæ græcæ distinctã: ualidaq; sint quæ ab eo nascuntur, collũ, ossa, & spinæ medulla, ex qua actuosi nerui, ut iam dictum est, originem ducunt. Cæterùm ex posteriore cerebro pauci nascuntur nerui sensu præditi, actuosi uerò multi: quemadmodùm ex priore sentientes multi, actuosi uerò pauci: ut ex anatome cõstat. Ab horum igitur neruorũ functionibus notæ deprehenduntur: posterioris quidem cerebri arbitrario motu: prioris uerò sensibus, nempe uisu, gustu, & odoratu, &c.*

Principum uerò actionum uirtus & uitiũ, solius principij per se sunt notæ. Principes autem actiones uoco, quæ à solo proficiscuntur principio. Itaq; mentis celeritas, partium tenuitate cerebrum præditum esse testatur: tarditas uerò, crassitudine. Discendi autem facilitas, materiam quæ facilè rerum formas recipiat, ostendit: memoria uerò stabilem: quemadmodùm discendi difficultas simulacra rerum non facilè admittentem: obliuio uerò liquidã. Atque inconstantia, opinionumque multabilitas, calidam: constantia uerò ac stabilitas, frigidam.

Cerebri notæ, à sensibus & actuosis functionibus depromptæ modò expositæ fuerunt: quæ uerò à principibus ducuntur, hoc loco Gale. docet quas ideò principes uocat, quòd à solo principio proficiscantur. Cũ igitur tres sint earum partes rerum intelligentiæ ac apprehensio, iudiciũ & memoria: tria erunt quæ ab his sumuntur notarum genera. Primum quod ab apprehẽsione rerum patitur, nempe celeritas

pe celeritas ac tarditas mentis. Prior græcis ἀγχινοία uocatur, posterior διανοίας βραδυτής. Cùm igitur promptè quis propositam rem mente concipit, ac intelligit: huic cerebrum partium tenuitate præditum est: cùm uerò tardè eam cognoscit, crassi cerebri est argumentum. Ex tenui enim materia synceri ac clari spiritus nascũtur: ex crassa uerò turbulenti, ac caliginosi. In illis rerum imagines citiùs & meliùs, in his tardiùs ac deteriùs animo cõprehenduntur: nõ aliter quidem atque in aëre res sensibus obiectæ. In syncero enim ac lympido celeriùs ac meliùs quàm in crasso ac turbulento aëre rerum formæ cernuntur. Secundum genus quod à iudicio sumitur, id est discendi facilitas ac difficultas εὐμάθειαν καὶ δυσμάθειαν Græci uocant. Prior materiam in qua facilè, posterior in qua ægrè rerum formæ imprimuntur, significat, discendi enim facilitas, mollem: difficultas, duram cerebri materiam arguit. In re enim molli, ut cerâ uerbi gratiâ, sigillũ promptiùs: in dura uerò, ut lapide aut ferro, ægriùs imprimitur. Rem autem ignotam discimus uel altero docente, siue uocali, siue muto: uel soli meditantes ac ratiocinantes, nullo nobis præceptore uiam monstrante. Vtrunque discendi modum natura præstat, quàm ars atque methodus iuuat. Tertium uerò à memoria ducitur. Nam si quod percepimus ac intelleximus, memoria teneamus, stabilem esse immobilemq; cerebri substantiam certò scire oportet: sin citò obliuiscamur, fluentem ac mobilem. Quod enim nimia humiditate diffluit, suscipere quidem rerum sensibus obiectarum formas potest, sed diu seruare non potest. Cõtrà quod durum solidumq; est, haud ita facilè excipit: exceptas tamen diu retinet. Quemadmodùm igitur cerebrum quod

brum quod memoria pollet, ut nõ nimis molle esse debet, sic nec nimis durum: siquidem multas rerum formas recipere, easq; diu seruare debet. Hinc fit ut neque uehementer celeres, atque ut Græci uocant, ἀγχίνουν, neque admodùm tardi ac hebetes memoria pollêre possunt, hi quidem quòd craßius duriusq; habeant cerebrum, impreßioniq; recipiendæ contumacius: illi, quòd diffluens nimis, ac susceptis simulacris seruandis ineptum. Eadem ratione neque pueri, neque senes, neque etiam qui facilè reminiscuntur, memoria ualent. Est enim reminisci, rem quàm antè audiui, uidi, aut alio sensu percepi, uelut inquirere ac inuestigare: quod certè, ut Aristoteles ait, quodammodo ratiocinari est: quare sub secundo genere reponi debet: memoria uerò sub tertio, ut mox dicetur. Rursus eodem authore οὐχ οἱ ἀυτοὶ μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, quando ut plurimùm qui memoria pollent, iudicio carent. Qui uerò promptè reminiscuntur celeres sunt ac dociles. Cæterùm mentis mutatio, ac opinionis mutabilitas, id est τὸ εὐμετάβολον ἀνδόξαις calidam esse cerebri substantiam significat: δόξα à uerbo δοκεῖν deducitur, quod φαίνεσθαι, id est uideri ac censeri significat. Fit autem ad hunc modum opinio: In interno & communi sentiendi organo fit motus, quẽ nonnulli imaginationem, Græci φαντασίαν uocant, ab extimo sensu profectus. Primùm enim res quæ nobis obijcitur, extimum sensum, deinde simili motu intimũ mouet, quem & communem Philosophi uocant, in quo tale uestigium relinquitur, quale extimus sensus accepit. Hunc igitur motum, ut diximus, imaginationem nominant: quæ etiam sine extimi sensus motu permanere potest. Effingere enim animo quicquid lubet, possumus: imò per somnum (in quo sensus

omnes

omnes extimi feriantur) rerum imagines uidemus: scilicet relictis rerum extimarum formis in interno sensu, quę excitant. Has autem rerum formas cùm intelligendi uis colligit, expenditq; ueræ'ne sint an falsæ, cum quadam ratione ueras aut falsas esse sibi persuadet, posteà huic persuasioni assentit: atque sic nascitur opinio, quàm Græci, ut dixi, δόξαν uocant. Quoniam igitur persuasio hæc atque ratiocinatio falsa plerunque est, opinio & uera & falsa esse poterit: quocircà hanc mutari contingit, quoties alia ratio ac uerisimilitudo maior quàm prior apparebit. Ferè autem apparet, ubi oscitantiùs quis rem perpendit, aut indoctus est, ac rerum inexpertus. Cùm igitur multæ uariæq; deinceps occurrunt rationes, persuasiones, ac uerisimilitudines, quibus protinus mens assentiat, opinionē mutari omninò necesse erit. Sæpe autem accidit, ut duabus contrarijs rationibus uicißim occurrentibus, eiusdem rei opinio subinde mutetur. Id autem euenit cùm mens facilè mouetur: quod in calidis cerebris accidere solet. Calor enim per sese mouet excitatq; : frigus uerò contrarium efficit. Igitur opinionum mutabilitas calorem, constantia uerò frigus cerebri significat: quanquàm, ut modò dicebamus, indoctis, & negligentiùs rem æstimantibus subinde mutatur opinio, sed magis in his quibus cerebrum calidum est.

Duo uerò adhuc notarum genera pręter missa esse mihi uidentur, quæ ab initio declaranda susceperam: unum ad naturales functiones refertur: alterū ad ea quæ foris incidunt: de his autem erit sermo communis

Eorum quæ priùs se traditurum pollicitus fuerat signorum genera, unum ab actionibus naturalibus, alterum ab his quæ

his quæ foris incidunt, ſumitur. Quod ideò feciſſe uidetur, quòd communem de ipſis cum alijs cerebri notis mentionem ſit facturus. Oſtendet enim eius naturam ex qualitatum temperamento, excrementorũ quantitate, & qualitate, alijſque id genus ſignis, quæ fuſiùs in ſequentibus docebuntur.

Siquidem cerebrum quatuor qualitatibus probè temperatum ſit, omnia quæ ſuprà relata ſunt, mediocria habebit: & excrementa, quæ per palatum, aures & nares expurgantur, moderata etiam habebit: nec ab his quæ foris incidunt, nempe calidis, frigidis, humidis & ſiccis: lædetur.

εὔκρατον τὸν ἐγκέφαλον, hoc eſt probè temperatum cerebrum Galenus intelligit non ſimpliciter, ut perfectam illam contrariarum qualitatum paritatem, abſoluteq; mediũ temperamentum habeat: ſed talem, qualẽ maximè eius natura ad probè obeundas ſuas functiones deſiderat. Atque hanc elementorum æqualitatem iuſtitiam uocare ſolent: quæ ſcilicet rei pro ſua dignitate conuenit. Itaque corporis unaquæque pars, ſeu calida ſit, ſeu frigida, ſeu humida, ſeu ſicca, & eſt & dicitur temperata, quæ quidem aptum cõuenienſq; obeundis functionibus à natura inſtitutis habeat temperamentum. Benè igitur temperatã unamquanque partem dicemus, cùm pro ſua natura, ut Galenus ait, probè ſuo munere fungitur. Quocircà cerebrum εὔκρατον, id eſt probè temperatum eſt, cùm actiones probas omnes edit: non autem cùm unam tãtùm, uel duas plures: habet enim (ut priùs diximus) plures ac diuerſas actiones, ut mouendi & ſentiendi: quæ ut diuerſæ ſunt, ita à diuerſis facultatibus oriuntur: & facultates à diuerſis tem-

peraturis

peraturis. Prior enim pars, ex qua nerui molles & sensu præditi nascuntur, humidior est, & mollior: posterior autem siccior & durior, ut ex qua nerui duri ac solidi, mouendi facultate donati, proficiscuntur. An autem alia ex principibus functionibus, aliam temperaturam efflagitet, proindeq; in alia cerebri parte fiat, cõtrouersum est. Nõnulli enim in eadem cerebri parte cogitationem, iudicium & memoriam esse autumant: quam opinionem Galenus sequi uidetur in libro de musculorum motu, in quo scribit partem eandem recordari, quæcunque ea sit, quæ & rerũ imagines recipit: quibus uerbis ostendit in eadem cerebri parte phantasiam & memoriam esse. Sunt qui suam cuique facultati partem tribuant, nempe phantasiam priori, in qua est & sensus communis: memoriam posteriori, & mediæ parti iudicium. Sed quoniam hæc ad rem nihil attinent, ad propositum redeamus. Temperatum igitur ad modum iam declaratum cerebrum. excrementa habet non solùm qualitate sed & quantitate mediocria. Mediocre enim refertur & ad qualitatem, ut mediocre ingenium: & ad quantitatem, ut mediocris statura. Excrementa igitur cerebri mediocria dicuntur, quæ neque multa, neque pauca, neque cruda, neque retorrida, sed inter hæc medium quoddam obtinent. Nam cùm cerebrum naturâ frigidum & humidum sit, probè autem in suo genere temperatum, mediocriter frigida & humida excremẽta pariet, eaq; modica. Quòd si frigidius ac humidius quàm eius naturæ conueniat, frigidiora, humidiora, & plura quàm si temperatum esset, aceruabit. Impedit enim frigus pituitæ concoctionem, ac resolutionem, digestionemq;: & materiã humiditas suggerit. Calor uerò & concoquit, & resoluit humores

mores: siccitas autem depascit absumitq́. Quare si cerebrum calidius ac siccius sit, pauciora & coctiora habebit excrementa: ut in sequentibus ostendemus. Ad eundē modū temperatū cerebrū externis iniurijs uniuersis nō singulis minùs est obnoxium. Nam his etiam contraijs ex æquo reluctatur: non enim magis à calidis quàm frigidis, & humidis quàm siccis afficitur. Alia uerò omnia cerebri temperamenta ut quibusdam magis resistunt, sic ab earum similibus offenduntur. Calida, uerbi gratiâ, frigidis potentiùs quàm temperata reluctantur, sed à calidis celeriùs ac grauiùs læduntur. Ad eundem modum frigida calidis potentiùs repugnant, sed frigidorū uim promptiùs recipiūt. Eadem quoque est siccæ & humidæ temperaturæ ratio.

Hi capillos in infantia quidem subrufos, in pueritia uerò subflauos, in uigore autem ætatis flauos habent.

Vt ostenderet se hîc non de corporis uniuersi pilis, sed capitis tantùm uerba facere, inquit, τῆς κεφαλῆς τρίχως, id est capitis pili, quos uocabulo uno capillos uocamus. Priùs autem in partium corporis diuisione de omni corporis pilo in genere mētionem fecit, ut illîc docuimus: uti & de eorum origine, & corporis notis quæ ab ipsis sumuntur, disputauimus: dicebamus enim omnem pilum ex fuliginoso uapore ortum habere: colorem autem ab humore quò tingitur: figuram uerò à siccitate, & uiarum figura: craßitiem ab earūdem amplitudine, & materiæ copia. Igitur à capilli densitate, craßitie, colore, & figura cerebri notæ deprehenduntur: quæ pro diuersis ætatibus, & temperamentis mutantur: ut posteà dicetur. Temperati igitur cerebri infantes, capillos habent subrufos: pueri uerò subflauos

rò subflauos, id est nondum planè rufos & flauos, sed ad eos colores uergentes: florentes uerò ætate, flauos. Est enim color rufus, ut in commentarijs nostris ad Glauconem docuimus, albior ac turbulẽtior, flaui albiq; medius: flauus uerò splendidior, purior, & in quo igneum quoddam resplendeat. Cùm igitur infantes pituita magis abundent, capillum habent subrufum, scilicet humore pituitoso, cui nonnihil bilis admistum sit, tinctum. Pueri autem decrescente pituita, & increscente bile, iam subflauũ: ætate autem florentes, flauum. Per ætatem enim flaua bilis augetur, & pituita minuitur.

Medijque inter absolutè crispos & rectos quodammodo sunt.

Neque enim tanta siccitas in his est, ut intorqueri possint: neque tam humidi, ut recti simplicesq; reddantur. Neque meatus tam flexuosos cutis habet, ut crispi: neque tam directos, ut simplices rectiq; fiant. Fuligo enim, ut antè dicebamus, à calore natiuo in corpore genita, uiã per quã exeat, in cute molitur: quæ si admodùm humida sit, facilè impellenti fuligini cedit, fuligoq; recto tramite exit, atque assiduitate uiam rectam efficit. Cùm uerò aridior est cutis, maiore negocio antè dicta fuligo iter sibi parat. Non enim facilè ictui durum cedit. Itaque nunc hac, nunc illac ubi scilicet molliorẽ cutem inuenit, transit, atque sic uiam flexuosam efficit: quam figuram capillus qui illic fit, nactus, crispus dicitur. At si cutis dura aut flexuosa admodùm non sit, meatus quem transeundo fuligo facit, neque flexuosus reque rectus in totum fiet, sed leuiter obliquus: quocircà capillus neque uehementer crispus, neque rectus ac simplex, sed inter utrunque medius erit. Simplicem capillum

pillum ac rectum,hoc est ἁπλοῦν καὶ εὐθεῖαν τρίχα *uocat,qui contra* οὔλην *id est crispum distinguitur. simplex enim & directum iter Latini appellant quod contra flexuosum distinguitur.*

Non tamen facilè caluescunt.

Caluities fit uehementer resiccata cute, & quæ nimia ariditate uelut testacea sit reddita.ex tali enim ob natiuæ humiditatis penuriam nihil nasci potest. Cùm uerò tanta siccitas non est, ut humoris omninò expers non sit, cutis ad pilorum generationem maximè est idonea. Imò uerò quantò ea siccior calidiorq; est, citra tamen humoris defectum, ut modò dicebamus, tantò magis pilos generare potest:ut author est Galenus libro de temperamentis secundo.Eiusmodi enim temperies materiam gignendo pilo amplam suggerit:nempe fuliginem. Senescentibus igitur nobis caluities fit,quoniam ea ætas maximè sicca est: & in ea maximè parte quæ ad frontem spectat, omnium capitis partium siccissima. Nam illic cutis ossi nudo hæret.Defluit etiam non in capite solùm, sed & in alijs corporis partibus pilus:sed id alieni humoris commercio potiùs quàm natiui inopiæ tribuendum est.

Intelligenda autem sunt quæ & diximus & dicemus signa, ut in temperatis habitationibus. Quæ uerò ad capillos attinent:nõ ut in regione solùm, sed ut in humorum temperie cerebri temperamẽto proportione respondente.

Temperati cerebri signa ab his quæ nobis sunt ingenita,hoc est totius capitis constitutione,à cerebri functionibus omnibus,nempe actuosis & principibus, sensibusq; petita,ab his item quæ foris incidunt,calidis frigidis hu-

midis & siccis, suprà declarata sunt. Ab ijsdem uerò sumptæ intemperati cerebri notæ declarandæ sunt. Atque hæc omnia intemperata regione intelligenda esse docet Galenus: quoniam hæc unumquodque temperamentum quale ab initio erat, seruat pro ætatum ratione. Intemperata uerò regio non aliter atque intemperata uictus ratio, temporis processu corpora nostra immutat: quare in ea simpliciter temperati uel nasci uel degere non possunt. Simpliciter dixi, quia in intemperata regione medij quodammodo, sciliter inter eius regionis calidiores & frigidiores, humidiores & sicciores, inueniuntur, quos temperatos quidem appellare licet, sed non simpliciter, absolutéq;. Quare simpliciter absolutéq; temperati cerebri (in iustitia semper intelligo) signa, à capitis constitutione sumpta, ac cerebri functionibus, & foris incidentibus, ut in temperata regione accipienda sunt. Vna enim quæque habitatio suos & gignit & conseruat, & temperata quidem temperatos, intemperata intemperatos: quorum ut regiones inter se differunt, sic naturæ & mores diuersi sunt: ut ex Hippocratis libro de aere aquis & locis uidere est. Quæ uerò à capillis petuntur notæ, non ut in regionibus solùm, sed & humorum temperie cerebri temperamento proportione respondente considerandæ sunt. Nam cùm capillus, ut diximus, ab humorum fuligine originem habeat: qualis fuerit humor, talem capillum esse oportet. Ex pituita enim albus, ex bile flauus, ex utroque humore, si quidem bilis superat, subflauus: si pituita, subrufus capillus nascitur. Porrò autem humor pro uarijs ætatibus uariáq; uictus ratione in corpore gignitur. Oportet igitur humorem

rem ex quo capillus fit, cerebri temperamento respondere, si quidem ex capillo eius temperamentum cognoscere uelis. Quoniam rursus capilli color & figura non solùm ab internis qualitatibus fit, sed etiam forinsecùs incidentibus (ambiens enim aer capillum & cutem afficit: temperatus quidem rufum aut flauum, mediumq́; inter crispum & simplicem reddit: calidus uerò & siccus nigrum & crispum) ad eundem modum reliqua aeris temperamenta colorem & figuram capilli mutant, non aliter atque interna corporis intemperies, de qua deinceps dicetur.

Quod si iusto calidius sit, in altera uerò oppositione temperatum, siquidem magna admodùm sit caloris exuperantia, omnia quæ declaranda sunt signa, ualida erunt. Sin exigua. infirma. Omnium autem partium quarum notas in omnibus temperamentis explicaturi sumus, communis est hæc ratio.

Cùm priùs temperati cerebri indicia recenseret, obiter de intemperati signis commeminit, quæ nunc fusißimè tractat, à caloris notis auspicatus: docetq́; signa omnia non solùm cerebri, sed & omnium corporis partium, à quibus uidelicet signa sumuntur, eò esse præstantiora, ualidioraq́;, quo qualitatis excessus fuerit maior. Quod ut meliùs intelligamus, scire oportet simplices quatuor esse qualitatum exuperantias, calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidemq́; ex his mistas, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Atque hæ quidem omnes in maioris & minoris ratione diuidi possunt. hæc enim tam philosophi quàm me-

dici in quatuor ordines distinguunt. Primus quidem obscurè, secundus iam manifestè, tertius uehementer, quartus summè calfacit, & refrigerat, humectat & siccat: ultra quos sanitas non consistit. Itaque horum effectus alij obscuri, alij insignes ac perspicui nobis apparēt, certiusq; aut obscuriùs rem nobis explicant. Quid autem posit unusquisque harum exuperantiarum ordo, ex Galeno de simplicium medicamentorū facultatibus cognoscere licet.

Deinceps igitur caloris cerebri notæ præter iam declaratas sequuntur. Omnia quæ circa corpus existunt, rubicundiora & calidiora sunt: oculorum uenæ conspicuæ: capilli editis in lucem celeriter nascuntur: multò quidem calidioribus nigri, robusti, & crispi: non multò autem, primùm subflaui, deinde nigri: procedente uerò ætate caluescunt: eoque magis, quò sunt calidiores. Excrementa uerò palati, narium, oculorum, & aurium, pauca & cocta habent cùm in integra sanitate degunt. Quòd si aliquando caput illis repleatur, (quod sæpe ipsis accidit, & maximè cùm uictus rationem negligunt) plura quidem, sed cocta tamen gignuntur excrementa. Cæterùm his caput cibo potuque calido, & odoribus, omnibusque quæ foris adueniunt (inter quæ aër ambiens continetur) caput impletur, ac grauatur: præcipuè autem, si non solùm naturâ calida, sed & humida eiusmodi temperamenta sint. Eadem breuibus somnis, minimeque profundis sunt contenta.

Cùm nuper docuisset omnium qualitatum exuperantiam pro sua quanque magnitudine notas manifestiores

aut

aut obſcuriores edere, idq́; eſſe omnium corporis partium ex quibus ſigna ſumuntur, commune: hanc in duo tantùm partitur, multùm, & parum. Pili, inquit, multò calidioribus nigri, robuſti, criſpi: non multò uerò primùm ſubflaui, deinde nigri naſcuntur. Si igitur quæ circa caput exiſtunt, multùm rubicunda ſunt, ac calida, cerebrum uehementer calidum eſſe neceſſe eſt: modicè uerò, ſi non multùm. Quòd ſi, ut priùs monuimus, exuperantiam in quatuor gradus diſtribuas, eius quoque ſigna in quatuor diuidenda erunt. Itaque ſi primo ordine calidum ſit cerebrũ, in eodem calor & rubor apparebit, ſi quidem aliunde refrigeratum aut calfactum caput non ſit. Eadem eſt reliquorum conſideratio. Tam uehemens enim tactu calor ſentitur, quàm eſt naturâ caput calidum. Cæterùm tam rubicunda cutis apparet, quàm humor hanc tingens eſt ruber. Similis enim (ut Galenus in Aphoriſmos Hippocratis docet, & nos alibi docuimus) apparet cutis humoribus. Porrò autem humor colorem ex primarum qualitatum exuperantia ac defectu nanciſcitur. Summus igitur calor & ſiccitas colorem nigrum creat, frigiditas & humiditas album: & aliæ qualitates alios colores: ut in ſequentibus dicetur. Calor item exuperans cum ſiccitatis & humiditatis mediocritate, utriuſque medium gignit, nempe rubrum magis uel minùs, pro ſuæ exuperantiæ magnitudine. Atque hic color ſicceſcente per ætatem corpore in nigrum uertitur. Itaque ſi cerebrum calidius ſit, omnia quæ circa caput ſunt, rubicundiora apparent. Oculorum quoque uenæ conſpicuæ ſunt, tum coloris, quem rubrum in toto capite apparere diximus ratione: tum uenarum amplitudine. Caloris enim munus eſt

(ut Galenus scribit) dilatare, ac flatu distendere, eóq; magis, quo ipse uehementior fuerit, & materia mollior, tensioniq; ac dilatationi obtemperantior. Cùm igitur ex hypothesi materia dura non sit nec contumax, sed mediocriter mollis, calor autem uehemens, uenæ ampliores latioresq; fient, proindeq; multi sanguinis capaces: unde sensui magis perspicuæ fiunt. Adde quòd sanguinis color ruber in oculi tunica candida magis elucescit. Cæterùm pili in lucem editis celeriter nascuntur. Nascitur enim capillus cùm cutis perforatur, & excrementa in uenis fuliginosa gignuntur. Perforatur autem cutis à uaporibus exitum molientibus: quod fit (ut antè fusè declaratum est) cute iam siccescente. Siccatur autem in alijs seriùs, in alijs tempestiuiùs: quemadmodùm in alijs tardiùs, in alijs citiùs fuliginosa excrementa generantur. In calidis enim & siccis natura celerrimè cutis resiccatur, proindeq; celerrimè perforatur, & excrementa in uenis fuliginosa gignuntur: quocircà his citißimè pili nascuntur: post hos calidis, citrà humiditatis aut siccitatis exuperantiam: reliquis autem seriùs: ut pòst docebitur. Calor enim humiditatem depascit, ac corporis habitum resiccat. Quibus igitur cerebrum naturâ calidum est, cutis citò perforatur, & fuliginosa excrementa gignuntur: quare celeriter ipsi capilli nascuntur, calidioribus quidem nigri, robusti, & crispi: minùs uerò calidis, prima ætate subflaui, deinde nigri, atque procedente tempore calui fiunt, eò quidem citiùs, quò sunt calidiores: ut priùs monstratum est. Eadem ratione excrementa palati, narium, oculorum & aurium, pauca habent, si quidem integrè ualent. Calor enim (ut modò dicebamus) humiditatem depascit.

depascit. Quod si fortè (ut plerunque fit) uictu humidiore ac uberiore usi fuerint, caput excrementis redundabit, sed magis coctis quàm quæ ex pituitosis naturis repurgantur: nisi supra modum in cibo & potu, præsertim calido & humido, excesserint: his enim facilè caput repletur, scilicet uapore ex his nato promptè ascendente, & cerebro hunc facilè recipiente, quem sua natiua frigiditate densat, ac in aquosam pituitam uertit, non aliter atque media aeris regio uapores in imbres & pluuiam mutat. Calidum itaque cerebrum calidos uapores à iecore, maioribus uenis, & toto corpore transmissos, facilè admittit, imò certè attrahit: sed nec hos solùm, uerùm & odores, & ambientem aerem: quibus maximè repletur, proindeq; grauatur, præsertim si cùm calore adiuncta sit humiditas. Quòd si diligenter omnia hæc uitentur, calidum cerebrum pauca admodùm excrementa habebit, scilicet calore humiditatem absumente. Quare breuibus minimeq; profundis somnis eiusmodi naturæ contētæ erunt. Nam cùm somnus (ut Galenus docet) fiat ab humore cerebrum replente ac degrauante, & principis facultatis fatigatione: qui calido cerebro sunt, somnos habent & breuiores, & leuiores. Tantisper enim somnus durat, dum parùm aut nihil facultatis animalis in reliquas corporis partes transmittatur. quod fit dum uel uehementiore labore, aut mediocri sed longiore uis animalis resoluta est: aut certè citra laborem facultas ipsa obeundis solitis functionibus tempore sese absumit: aut cum nimio humore obruitur: ita ut si nihil aut parùm facultatis in reliquum corpus transmittatur, aut multus sit humor, somni longi & graues erunt: contrà breues & leues, minimeq;, pro-

fundi, si ingens facultatis portio in reliquas corporis partes defluat, aut cerebrum nimio humore obrutum non sit.

Frigidius uerò quàm par sit cerebrum, hæ notæ sequuntur: Copiosiora per propria eius emissaria excrementa effluunt: capilli recti, rufi, & stabiles sunt, tardeque nascuntur, initio graciles, atque malè alti. Frigoris incommodum eiusmodi temperamenta promptè sentiunt: quoque tempore iniuriam hanc accipiunt destillatione ac grauedine tẽtantur. Nec uerò tangentibus calida, nec intuentibus rubra quæ circa caput sunt, apparent: uenæ quoque oculorum uisum effugiunt.

Frigidum (ut Galenus scribit) nullis naturæ functionibus est idoneum. Improbè igitur cõcoquit ac digerit: proinde multa in corpore excrementa relinquit, quæ proprio quodq; emissario expelluntur. Frigidius cerebrum crudorum copiam parit, quæ effundit partim per nares, partim per palatum, partim per oculos, partim per aures. Itaque excrementorum copia ac cruditas, per antè dictas uias emissa, cerebri frigiditatem testãtur: quemadmodùm & capilli recti, quos alibi Galenus simplices uocat, rufi, stabiles, graciles, ac malè alti: præsertim si tardè post ortum nascuntur. Recti enim fiunt ob uiarum in quibus radices agunt, rectitudinem: & caloris eos resiccantis ac intorquentis absentia, hoc est frigiditatis præsentia. Eadem ratione rufi fiunt, qui color magis ad album accedit, ut priùs ostendimus: & graciles, maleq; alti. Frigiditas enim fuliginosum excrementum paucum, ex quo capilli nutriantur, gignit: idq; solùm procedente ætate. Quare

longè

longè post ortum capillus in frigidis naturis nascitur: qui ideò permanet ac perseuerat, quòd prioris capitis cutem haud ita calor resiccat, ut humorem absumat ac depascat. Raro igitur caluitio frigidum cerebrum tentatur.

Et somniculosiores aliquantò sunt qui frigido sunt cerebro.

Adiecimus in præcedenti dictione, eiusmodi temperamenta: & in hac, qui frigido sunt cerebro: melioris intelligentiæ gratiâ. Alioqui enim quod sequitur, nempe frigoris incommodum promptè sentiunt: ad capillos referre uideretur, cùm nihil præcesserit quod ad ipsum referri possit: quemadmodùm nec hic, quod dictioni somniculosiores sunt, conueniat. Sunt igitur eiusmodi naturæ non simpliciter somno deditæ, sed aliquantò somniculosiores: quoniã unam tantùm habent somni causam, nempe frigiditatem, quæ minorem uim ad procreandum somnum quàm humiditas obtinet.

Siccioris cerebri notæ. Meatus excrementis uacat: & sensus acres, uigiles, eiusmodi sunt: capilli robustissimi, celerrimeque statim ab ortu nascuntur, crispi potius quàm recti: citoque caluescunt.

ἐκροὰς priùs emissaria uertimus: sic enim meatus per quos cerebri excrementa expurgantur, Galenus uocat. Eiusmodi autem uias sine excrementis siccum cerebrum habet: quoniam ipsum nihil superuacuum continet. Siccitas enim potentior humiditatem pellit. Quòd si obijcias senes sicco esse cerebro, & tamen pituitosis excrementis scatêre, hoc tibi donamus: sed cum siccitate coniunctam habent frigiditatem, quæ concoctioni ineptissima est: hi autem de quibus nunc loquimur, medio sunt inter calidũ &

frigidum

frigidum temperamento: quod plurimùm ad concoctionem digestionemq́; ac dißipationem humoris habet momenti, proindeq́; pauca excrementa gignit. Hac *ratione sensus habent acres ac perspicaces, & ut Græci uocant, ἀκριβεῖς quod, ut modò dicebamus, cerebrum superuacuo humore careat.* Quemadmodùm *enim in lympidiore purioreq́; aëre res meliùs cernuntur, ita si cerebri spiritus puri defecatiq́; sint, sentiendi instrumenta meliùs suas actiones obeunt.* Actuosa *quoque facultas, quam* πρακτικὴν *Græci uocant, probiores ac perfectiores actiones edit, non solùm spirituum puritate, sed & siccitate, quæ mouendi instrumenta firmiora robustioraq́; efficit.* Eiusmodi *quoque naturæ somno deditæ non sunt, scilicet uaporibus facultatem obruentibus uacuæ.* Ostendimus *enim suprà, somnum & fatigata facultate, & uaporibus humoribusq́; hanc obruentibus fieri.* Eædem *naturæ capillos robustos habent: materia enim ex qua hi generantur, plurimùm abundant, hac ratione celerrimè nascuntur, crispi potius quàm recti.* Siccitas *enim cutis meatus flexuosos reddit, qui capillos intorquent, crispantq́;, ut antè dictũ est.* Præproperè *quoque caluescunt, quoniã in his capitis cutis celeriter inarescit.*

Humidioris autem notæ, capilli simplices: caluitium omninò non patiuntur: sensus hebetes: excrementorum redundantia: somnique multi, & profundi. Atque hæ quidem sunt simplices intemperaturæ.

Facilè ex his quæ modò dicebamus, humidioris cerebri notæ intelligi possunt: ut quæ siccioris signis omninò contrariæ sint. Nam *ut siccioris cerebri meatus, uiæq́; quibus ipsum repurgatur, excrementis uacant, capilli robusti &*

crispi

crispi sunt, celeriterq; ab ipso statim ortu nascuntur, caluitiumq; præpropere patiuntur, & sensus perspicaces habent, ac uigiles sunt: ita humidioris uiæ, quæ cerebro repurgãdo sunt dicatæ, excrementis refertæ sunt, capilli simplices, tardeq; nascuntur: nec caluitium sentiunt. Somno dediti sunt, & tardos habent sensus: humiditas enim excrementorum redundantiam gignit: spiritus animales caliginosos efficit: unde sensus hebetes redduntur, maleq; perspicaces. Eadem & somnos parit, & caluitium impedit, ut ex antè dictis constat.

Ex copulatis uerò prima quidem calida & sicca est: quâ præditi, excrementis carent, sensusq; acres habent, & uigilantissimi sunt: præproperè caluescũt ipsisque capilli & celerrimè nascuntur, & uberrimè aluntur, magni quidem ac crispi, caput autem tangentibus calidum apparet, & rubrum, ad uigoris usque ætatem.

Nulla enim caligine impediuntur. Caluitium citißimè patiuntur qui hoc præditi sunt temperamento, scilicet cutì citißimè resiccata. Vigilantißimi quoque sunt, quia calore facultas concitatur, & humore non degrauatur. In his capilli celerrimè nascuntur, ac fœcundißimè aluntur, cùm celerrimè cutis perforetur, & materia procreandis pilis uberrima suggeratur. Crispi ac nigri sunt capilli, quod meatus flexuosos cutis siccitas reddat, & materia unde generantur, aduſtione nigrescat: ut antè declaratum est. Calidum caput tangentibus sentitur. Quantus enim facultate calor est, tantùm se foris promit, ac tantus reuerà percipitur, nisi aduentitio frigore intrò repellatur. Rubor usque ad ætatis uigorẽ perseuerat. Ad hoc enim usque tempus rubi=

pus rubicundus ſanguis eſt,qui inclinante ætate nigreſcit: proinde cutis rubor in nigrorem uertitur.

Si uerò cum calore coniuncta ſit humiditas, ſi quidem utraque à mediocritate leuiter declinet, coloris bonitas adeſt, & calor.

Qualitatum exuperantiæ aliæ ſimplices ſunt, ut calida, frigida, humida, & ſicca: quarum notæ prius explicatæ ſunt. Aliæ *compoſitæ, calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quarũ indicia nunc declarabuntur.* Rurſus *compoſitæ, uel æquali utriuſque qualitatis receſſu, uel altero magis à mediocritate deflectunt, idq; uel paululùm, uel plurimùm. Si utraque qualitas ex æquo à mediocritate diſcedat, notæ nõ magis unã quàm alteram experientiam indicabunt. Sin altera magis, eius notæ manifeſtiores, alterius uerò obſcuriores erunt.* Q*uæ autem longiùs à medio recedũt, manifeſtiùs: quæ uerò minùs longè, obſcurius ſui iudicium præbent.* I*taque caloris & humiditatis à mediocritate paululùm & ex æquo recedentis, coloris bonitas, & calor certa teſtimonia erunt: bonum colorem intelligo, candidũ rubore perfuſum.* N*am calor, ut diximus, ruborem: humor candorẽ parit. Calor in eiuſmodi temperamentis non ſimpliciter, ſed cum quadam ſuauitate ſentitur.* I*n ſiccis uerò naturis acrior, ac inſuauior eſt, ſed uterque tantus, quàm calidum naturâ temperamentum eſt.*

Oculorumque uenæ magnæ.

Oſtendimus nuper calorẽ diſtendendi, ac dilatandi uim poßidere, & materiam mollem ac humidam diſtenſioni eſſe idoneam. V*enas igitur non ſolùm in oculis, ſed & uniuerſo corpore pro ſua quanque ratione amplas habent calidi &*

lidi & humidi, ut in sequentibus docebitur.

Et excrementa copiosiora, mediocriter cocta.

Calor mediocris promptè immutat, maturat, concoquit ac conficit, ut Galenus docet. Cui si adiuncta par humiditas sit, probè attrahit, concoquit, aßimilat, coniungit, ac glutinat: proindè maximè nutrit, sed minùs resoluit, ac discutit. Quare excrementorum redundantiam parit, calor quidem modicè, ac ex accidente: qui scilicet parùm resoluat, ac digerat: humor uerò primaria ratione, ut qui materiam suggerat.

Capilli recti.

Capilli, ut priùs docuimus, figura, magna ex parte à siccitate & calore procreatur. Siccitas enim hunc intorquet, & maximè si adiunctus sit calor, qui ex accidente, nempe humorem dißipando ac digerando, capillum reddit sicciorem, humiditas contrà simpliciorem, magisq́; rectum.

Et subflaui.

Subflauus flauusq́; color fit à calore excedente, minore quidem quàm ut deurere poßit, & capillum denigrare: sed tamen uehementiore quàm ut uel album uel subrufum efficiat.

Nec facilè caluescunt.

Capilli defluuium fit materiæ quâ alitur, penuria: ut priùs docuimus. Vbi igitur tanta est cutis capitis ariditas, ut humor generando pilo non adsit, fit caluitium. Vbi autem humor superest, ita ut per totam uitam generando pilo sufficere poßit, uelut in commemorato temperamento, deciduus capillus non erit: quocircà nec caluitium fiet.

Calidis autem eiusmodi caput impletur, ac grauatur. Quod si humidius sit, multo maiore excre-

mentorum

mentorum prouentu ſcatet.

Nam facilè unaquæque res à ſuo ſimili afficitur: calidum uerbi gratiâ à calido, frigidum à frigido, humidum ab humido, & ſiccum à ſicco. Igitur calidum caput calida admittit, humidum humida: quibus repleri & degrauari ſolet.

Si uerò plurimũ calor & humiditas exceſſerint. morboſum erit ac excremẽtoſum: prompteque ab humidis, & calidis offendetur. His autem Auſter perpetuò aduerſatur, Aquilones uerò ſaluberrimi ſunt.

νοσῶδες, id eſt morboſum uel morbidum, ut antè docuimus, hoc eſt morbo uel iam affectum, uel obnoxium, & ualetudinarium, quodq́; ſæpe in morbum labitur: quales eos eſſe ſcribit, qui uehementer calido humidoq́; ſunt cerebro: de quibus nunc loquimur. Morboſos autem appellat proptereà quòd multa colligant excrementa periculoſos morbos adferentia. Calor enim humores attrahit, humiditas uerò hos ſuggerit, fouet, ac conſeruat. Quocirca promptè hoc temperamento donati in apoplexias, comitiales, morbos, graues ſopores, & alios id genus affectus citò miſereq́; enecantes incidunt. Quòd ſi ſola intemperie calida & humida citra humorum ſuperuacuorum cõmercium laborarent (quod raró accidit) nõ magis morboſi eſſent, quàm aliæ intemperaturæ.

Neque uerò longas uigilias ferre poſſunt. Ad ſomnum autem cõuerſi, unà cum ſopore uigilant.

Humiditas enim, ut priùs oſtendimus, cerebrum implet, ac degrauat: proinde ſomnum inducit. Sed quoniam calor uigilias, ut priùs docuimus, adfert: ad ſomnũ conuerſi, unà

cum

cum ſopore uigilant: non autem, ut quidam interpretan-tur, aliquando uigilãt, & aliquando dormiunt. Aliud enim Galeni uerba ſonant, quæ habent ad hunc modum, ἅμα τε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἀγρύπνοι, hoc eſt ſimul dormiunt, ac ui-gilant. Coma Galenus in tertium epidemiôn Hippocratis librum, & in opere ſuo περὶ κώματος, uſurpari pro dela-pſu in ſomnum ait: hoc eſt ἀντὶ τῆς καταφορᾶς εἰς ὕπνον: cùm uidelicet aliquis uigilare nequit, ſed conniuentibus o-culis, uel ſommo profundo aut leui, ſeu ut ipſe uocat, tenui uel certè uigilijs detinetur. Itaque κῶμα aliud graue, aliud inſomne ac uigilans eſt, aliud uerò inter utrunque medium. Graue coma eſt, cùm quis profundè diuq; dor-mit, nec facilè expergiſci poteſt. Fitq; eiuſmodi affectus à craßi, frigidiq; humoris copia. Coma autem uigilans, ſiue ut Galenus uocat, οὐχ ὑπνῶδες, id eſt non ſomniculoſum dicitur, cùm quis apertis oculis uigilare non poteſt, ſed etiam ſi clauſis oculis dormire tentet, uigil permanet, nec ſurgere tamen poteſt, nec uigilãtium munus obire: habetq; deteriùs quàm ſi uigilaret. Graui enim ac ponderoſo cor pore eſt, obdormiſcitq;, ita ut ſi ſomnum illi permittas, ſpe res facilè dormiturum, cùm tamen neque dormiat, neque ſe dormiturum ſperet. Habet autem originem affectus hic ab acrimonia tenuis humoris, ac calore. Coma autẽ quod horum medium eſt, dicitur uel cùm alternis ſomnis ac ui-gilijs detinetur: (ſomnis quidem minimè profundis, ſed leuibus ac breuibus, ſcilicet ſomnijs uiſiſq; mentem mouen tibus, ac ſomnum intercipientibus) uel cùm in medio ex-quiſitè uigilantium, ac dormientium ſtatu conſtitutus eſt: in quo ſignificato nunc ſumit Galenus. Ait enim eos qui calido humidoq; ſunt cerebro, ſimul eſſe comatodeis, ac in-

ſomnes

ſomnes. Cùm enim ſomnum humor conciliet, calor autem uigilias, miſtus erit in hiſce temperaturis ex ſomno & uigilia affectus. Adiecit igitur uocem ἅμα, *quò indicaret non ad alternationem ſomni & uigiliarum modò declaratam, ſed ſomnum leuem non interruptum, ſatiſque diuturnum: uigilare enim diu, ut modò dicebamus, non poſſunt.*

Somnia uiſis plena habent.

Hoc eſt φαντασιώδεις τοῖς ὀνείρασιν εἰσί. *Phātaſia enim dicitur rei imago quæ animo inſidet ab externis ſenſibus accepta.* Hanc Cicero *uiſum appellat:* φαντασιώδεις *igitur dicuntur, quibus per quietem multæ ac uariæ phantaſiæ, hoc eſt uiſa, apparent.* Proinde φαντασιώδεις *ſomnijs pleni dicuntur. Vigilantibus enim ſentiendi inſtrumenta rerum ſenſibus obiectarum formas ac ſimulacra recipiunt, quæ in ſenſu communi imprimunt, ac uelut in tabella quadam depingunt. Atque hæ interdum firmiter, interdum leuiter hærent, nonnunquàm uerò ſtatim euaneſcunt. Quæ igitur integræ manent, aut ſaltem non omninò perierunt, feriantibus externis ſenſibus per ſomnum apparent. Deliteſcunt uerò, nec ullo modo ſentiuntur, dum externi ſenſus ſuis miniſterijs, atque etiam ipſa mens formarū æſtimatrix, funguntur. Igitur in ſomno eniteſcunt, ſcilicet maiore ui minorem obruente. Nam quemadmodùm exiguus dolor maioris ac uehementioris interuentu prorſus conſopitur, ita imagines extrinſecùs acceptæ, & communi ſenſui inſidentes, ab externis ſenſibus potentiùs quàm internis agentibus obſcurantur. Contrà feriantibus externis ſenſibus, ac ab omni actione ceſſantibus, quæ intus ſunt rerum formæ emicant, prout magis aut minùs animo inſident. Inſident autem firmiùs, cum tota mente: minùs uerò inhærent*

inhærent, cùm negligentiùs accæptæ fuerint : quod plerunque fit dum rebus alijs mens intenta, atque occupata est. Cùm igitur corpus dormit, animus nihilominùs propriam sedem, nimirùm cerebrum occupat, ac moderatur: omnesq; tunc suas actiones exercet. Intelligit enim, ratiocinatur, res æstimat, ac expendit, lætitia, & mœrore afficitur, timet, audet, uidet, audit, dolet, cruciatur. In summa, nihil facit in uigilijs, quod in somno se efficere nõ credat. dum enim somnus irrêpit, calor natiuus relictis externis partibus intrò se confert, omnemq; uim extimos sensus mouentem secum rapit : unde ipsi ociosi manent: intimus uerò agit, ac quas cõtinet imagines, expromit: quas, quia apparent, phantasias uocant. Non igitur semper intimus & extimus sensus eadem ui pollent, nec eadem potestate iudicant: quemadmodùm nec eadem princeps facultas, & sensus ipsi: sed aliquando hi præstantiores sunt, aliquando mens: qua præpollente, & sensibus imbecillis, ac malè affectis, apparent uisa quidem, sed quibus ipsa reclamat. Sol uerbi gratiâ exiguus sensui apparet, mens uerò magnum iudicat. Idem exortu maior, in meridie minor cernitur : sed utroque tempore eandem hunc magnitudinem habere mens iudicat. Vbi autem mens imbecilla est, aut inexperta, aut ægrotat, aut aliquo modo perturbatur, facilè hallucinatur. In metu enim, quod timet, cernere sæpe se putat. Sensus enim potentior, mentis iudicium impedit, idq; eò magis, ut docet Aristoteles, quò affectio maior. Mentem enim uehemens excandescentia, metus, amor, perturbant. Eam ob rem eodem authore uehementi febre laborantibus, ex parua interdùm similitudine linearum ui cinarum, animalia in parietibus apparẽt. Qui uerò leui-

ter febricitant, hallucinationem hanc intelligunt. Sæpe uerò ubi febris admodùm grauis est, citra ullam delirationẽ his apparent festucæ, muscæ, atque aliarum rerum imagines: de quibus Hippocrates in prognosticis, eiusq; interpres Galenus amplißimè disputarunt. Eodem modo qui principem facultatem naturâ imbecillam habent, aut alio qui malè affectam etiam citrà ullum morbum, maximeq; si imperiti sint, atque rerum inexperti, sensu magis quàm ratione omnia iudicare solent: quod plerunque indoctum, ac rude uulgus facit. De his hactenus. Superest ut ostendamus quamobrẽ qui calido humidoq; sunt cerebro, somnia uisis plena habeant. Quod ut faciliùs intelligamus, scire oportet, intimum sensum, cùm purus, defecatus, ac tranquillus est, minimeq; agitatus, acceptas extrinsecùs rerum formas, ac imagines, clariùs per somnũ intueri, easq; diutiùs seruare, præsertim si firmiùs ipsæ hæserunt. Docebamus enim modò, aliâs firmiùs, aliâs infirmiùs facultati insidere, aliâs uerò protinus euanescere. Igitur sub somni finem, quo tempore defecatior sensus est, & minùs agitatus quàm principio, ueriùs & expreßiùs imagines uidentur. Contrà euenit cùm omninò impurus ac perturbatus est. Non enim præ nimio illo facultatis motu, & uaporum caligine, rerum formas animus per somnum uidere potest. Simile quidpiam in aqua cernere possumus: quæ cùm turbida omninoq; agitata est, intuentium formas non promit: clara uerò ac defecata, minimeq; agitata, eas uerißimè exprimit. Cùm igitur recens nati plurimo calore agitentur, crassoq;, ac indefecato adhuc uapore abundent, non somniant, quemadmodùm nec statim à cibo, & potu, præsertim caput replente, & agitante, somnia dormientibus

bus apparēt:ut docet Aristoteles. Cùm uerò neque omninò purus, quietusq́; sensus est, neque omninò impurus, ac agitatus, sed mediam sortitus est naturam, somnia quidem plura, aut pauciora apparent, integriora uel interruptiora, diutiùs perseuerantia, aut celeriùs euanescentia, prout ad tranquilliorem ac synceriorem, aut agitatiorem, ac impuriorem propiùs accedit. Itaque qui calido & humido sunt cerebro, somnijs & numero pluribus, & magis interruptis, distortis, monstrosisq́; magis uexantur: scilicet calore uim animalem excitante, & humore caliginosum sensum efficiente. Ex his constat, animum corporis affectionibus in utraque ualetudine prospera & aduersa consentire. Nam quæ in somnis uisuntur, agiq́; putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumq́; naturam, plenitudinem, defectum, ac qualitatem testantur. Nam qui ægrè se moueri putant, ut Galenus ait, aut grauia onera gestare, aut in ea re impediri, quàm se efficere somniant, animalem facultatem plenitudine aut craßitie, aut uiscositate humorum deprauatam habere conijciendum est. Contrà qui se uel uolare, uel currere ocyßimè credunt, humores paucos, eosq́; leues minimeq́; excrementosos habere uerisimile est. Et qui nocturnas ueneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum qui in locis fœtentibus, sordidis, ac immundis se uolutari putāt, illos in corpore materiam putrem, corruptamq́;, ac grauiter olentem habere suspicio est: quemadmodùm contrà qui in locis odoris se esse autumant, materiā probam, suauiterq́; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc à flaua bili infestari. Cui uerò fumus, aut caligo, aut profundæ tenebræ, ab atra bili. Imbres autem frigidum humo-

rem abundare testantur: nix uerò, & glacies, & grando frigidam pituitam. Color ruber sanguinem: flauus flauã, ater atram bilem in corpore esse significat: albus uerò pituitam. In summa, humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter autem sonitus flatum in corpore esse fatentur. Itaque animus corporis affectiones sentit, quod & Galenus autumat. Sed & rerum omnium quas uehemẽter concupiscit, quæq; solicitum ipsum plurimùm reddũt, aut circa quas diu uersatus est, tanquam iam præsentium imagines suscipit. quare non simpliciter somnia corporis affectionem significant. Proinde cùm corporis ualetudinẽ tam prosperam quàm aduersam, per somnia cognoscere uolumus, rogandus qui somniauit est, an curæ aliaq; modò commemorata præcesserunt. Quòd si horum aliquod præcessisse fateatur, de corporis affectione ex somnijs recte iudicare non potes: sin minùs, potes: ut antè declaratum est.

Et uisum caliginosum, sensusque hebetes.

Humor, ut priùs docuimus, spiritus reddit crassiores, proindeq; caliginosiores. unde fit ut non solùm uisus, sed & reliqui sensus parùm acres sint, ac perspicaces.

Quòd si longè iusto temperamento calidius cerebrum sit, paulò uerò humidius, manent calidi temperamenti signa, cùm quibus obscuræ humoris notæ coniunguntur: quemadmodùm si multò quidem humidius sit cerebrum, minùs uerò calidum, perspicua firmaque erunt humoris indicia, caloris uerò infirma.

Calidi & humidi cerebri signa, in quo neutra qualitas alteram superat, iam tradita sunt. Nunc uerò eius, in quo alteram

alteram altera excedit, notas docet. Si longè, inquit, iusto temperamento calidius sit cerebrum, humiditas uerò paululùm à mediocritate declinet, manent calidi temperamenti signa, humiditatis uerò sunt obscura. Caloris signa sunt, uniuersi capitis calor, rubor, oculorum uenæ conspicuæ, pilorum ortus celer, & reliqua, quæ modo declarata sunt: quemadmodùm & exuperantis humoris: quorum qui rationes nouerit, is caloris, & humoris paululùm à mediocritate deflectentium notas facilè cognoscet: utpotè quæ cum prioribus eædem sint, sed obscuriores. Neque enim tam rubet facies, caletq; caput, ubi modicè calor mediocritatem excedit, quàm ubi uehementer. Nec tam simplices sunt capilli, sensusq; hebetes, ubi paululùm humiditas declinat à medio, quàm ubi multùm exuperat.

Hæc autem compositarum omnium intemperaturarum communis est ratio.

Nam ubi in commistis temperamentis æquales sunt qualitatum exuperantiæ, æqualiter utriusque signa apparent: ubi uerò alterã altera superat, unius notæ euidentiores, alterius uerò obscuriores sunt: ut antè declaratũ est.

Frigida autem & sicca cerebri temperamenta, quantùm ex se est, caput frigidum reddunt, ac decolorant. Semper enim memoriâ tenendum est quod initio explicauimus: considerandũque, quantùm ex humorum temperie caput immutetur.

Natiua frigiditas, ac siccitas suapte naturâ caput reddit frigidum, ac decolorat: nisi aliunde calorem, coloremq; caput acceperit. Propterea in memoriam reuocãdum esse scribit quod initio exposuit, quantùm uidelicet ex humorum qui circa caput sunt, temperie caput immutetur. Fieri enim

ri enim potest ut cor, & iecur naturâ calida sint, cerebrum uerò frigidum. Atque ita ipsum, uenarum & arteriarum calidum sanguinem continentium, communicatu, minùs frigidum pallidumq́; efficitur: sed mutuatum ab humore colorem, calidius, coloratiusq́; caput sensui apparet. Addita igitur dictioni hæc uerba sunt, ὅσον ἐφ᾽ ἑαυταῖς. *Temperamenti enim frigiditas & siccitas ex seipsis caput frigidum efficiunt, & decolorant.* τοῦτ᾽ ἐστὶ τὴν κεφαλὴν ψυχρὰν καὶ ἄχρουν ἀποτελοῦσι. *Sed aduentitius calor à corde, & iecore profectus, contrariam temperamento cerebri natiuo qualitatem inducit.* ἄχρουν *dicimus non quod simpliciter sine colore (id enim fieri nō potest) sed quod sine coloris nitore, bonitateq́; est. Colorem quidem in corpore humor parit: coloris uerò nitorem, aut si mauis, bonitatem, natiuus calor: pallorem uerò, seu decolorationē, hoc est* ἀχροίαν, *frigiditas affert. Itaque in omni colorum genere pallor, & nitor reperiuntur, hoc est* εὐχροία καὶ ἀχροία. *Nitêre enim dicimus quod uiuidū habet colorem, siue is albus sit, siue niger, siue ruber. Nam nigrum cornu nitêre dicimus, item & candidum, si quidē eius color uiuidus sit. Sin lāgueat, et uelut demortuus sit, nos pallidum, græci* ἄχρουν *dicunt.*

Initio autem in eiusmodi temperamentis oculi uenis carent.

Hoc simpliciter uerum non est: sed tam exiguæ in oculis uenæ sunt, ut sensum effugiant. Cùm enim frigoris munus sit cogere, ut priùs docuimus, paucumq́; sanguinē generare: uenæ in eiusmodi temperaturis statim conspicuæ esse non possunt: ut quæ admodùm exiguæ sint, &, ut dixi, paucū sanguinē contineant. Sed tēporis processu ipsæ

augentur,

augentur, & sanguine impletæ apparere possunt.

Prompteque à causis frigidis lædũtur: ideoque in incerta instabilique ualetudine degunt. Aliquã-do quidem capita leuissima habent: emissariaque excrementis uacua: aliquando uerò destillatio-ne, & grauedine, leui occasione prompte cor-ripiuntur.

Quemadmodùm calidũ, & humidum cerebrum à cali-dis & humidis, ita frigidũ & siccum à frigidis & siccis facilè offenditur. Nam unaquæque res, ut antè dicebamus, promptè à suo simili afficitur. Calidũ & humidum, mor-bosum est antè docuit: frigidum uerò & siccum, in incerta sanitate degere, hoc est ἀνωμάλως ὑγιαίνειν *nunc scribit. Quòd an morbosum, an neutrum iuxta tertium significa-tum appellari debeat, disquirendum est. Neutrum enim in eo significato usurpatum est, quod aliquando salubre, ali-quando morbosum existit. Quod nonnullis accidit qui in puerili ætate salubres, in iuuenili uerò morbosi fiunt: & contrà in pueritia morbosi: in ætatis uigore salubres: ut antè declaratum est. Itaque qui frigido siccoq; sunt cere-bro in adolescentia, ut scribit Galenus, exquisitos sensus habent atque integros: procedẽte uerò tempore celeriter marcescunt, ac senescunt, ut mox dicemus. Igitur frigidũ & siccum naturâ cerebrum, neutrum est. Alij uerò morbo sum simpliciter esse frigidum & siccum cerebrum conten dunt, quòd scilicet ex generatione tale existat. Non enim alia ratione calidum & humidum morbosum esse uolunt, quàm quòd naturâ intemperatum sit. Hæc controuersia facilè dirimi potest, si quidem memoriâ tenuerimus quæ sæpe antè docuimus, nimirùm omnem exuperantiam aut*

mediocrem eſſe, aut magnam. Cerebrum igitur ſi uehemẽter frigidum & ſiccum ſit, ſine dubio morboſum eſſe cenſetur, quemadmodùm uehementer calidũ & humidum. Si uerò mediocris ſit frigiditatis & ſiccitatis exuperantia, morboſum non erit, ſed tantùm neutrum. Siue igitur mediocriter ſiue uehementer quis cerebrum intemperatũ habeat, certam non habet ſanitatem, ſed inſtabilem. Aliquando caput leuiſſimum ſentit, utpotè excrementis uacuum: proinde per proprios meatus pauca excrementa effundit. Cùm autem ipſum à ſimilibus cauſis, ut externo frigore uel ambientis nos aëris, uel rerum aliarum refrigerandi ui præditarum forinſecùs admotarum, aliquam iniuriã acceperit, promptè læditur: deſtillatione enim, ac grauedine corripitur. Nam ſenum more malè concoquunt, proinde facilè excrementa colligunt, qui frigido ſiccoq; ſunt tẽperamento, præſertim per hyemem, & humidã aeris intẽperiem: atque etiã ſi cibo, & potu uaporoſo diutiùs ſint uſi: quanquam & ſine humorum multitudine cerebrum frigore obſtrictum, tanquam ſpongia aquâ imbuta, ac manu compreſſa humorẽ exprimit in fauces, uel pectus, uel alias partes unde antè dicta incõmoda naſcũtur. Nulla ſanè alia intemperãtia eſt, quæ infirmiùs ac imbecilliùs malis tam externis, quàm internis repugnet. Vitæ enim maximè contraria frigiditas, & ſiccitas eſt. Ex his conſtat græcè legendum eſſe ποτὲ μὲν κȣφότατος τὰς κεφαλὰς, *ut etiam Leonicenus putat: non autem* κωφότατος, *ut eſt in exemplaribus græcis.*

In iuuentute quidem ſenſus eius acres ſunt, omnique uitio carent: procedente uerò tempore celeriter marceſcunt. Et ut ſemel dicam, omnes præ-

properam

properam senectutem in capite ostendunt: quocircà citò canescunt.

Hominis ætatem in infantiam, pueritiã, adolescentiã, uigorem, & senectutẽ diuidere solent: nos hoc loco in tria tantùm distinguemus, pueritiam, iuuẽtutem, & senectutẽ. Pueritia infantiam, & quam peculiariter pueritiam uocant, continet, senectus inclinantem ætatem & decrepitã, iuuentus uerò adolescentiam, & ætatis uigorem. Totius *ergo ætatis nostræ partem eam iuuentus continet, quæ ab adolescentia incipit, & in inclinantem ætatẽ desinit*. Pue*rilis ætas in humore mersa est, proinde tam perspicaces sensus non habet, quàm iuuentus, sed tamẽ quàm senectus, minùs imbecillos, & caliginosos. Senectus enim ob nimiã frigiditatem & siccitatem debiles admodùm sensus habet. Cæterùm quoniam multam colligit pituitam, quæ sensus obruit, eos caliginosos habet, præsertim ubi coniunctã habet natiuam frigiditatem, & siccitatem: hæc enim intemperies, siue ingenita, siue per ætatem contracta, siue aliunde adscita sit, iniurijs tam internis quàm externis impotenter repugnat*. Itaque *qui frigido, siccoq; sunt cerebro, canos aliaq; senectutis testimonia citò in capite ostẽdunt*. In *capite* Galenus *dixit, quoniam si reliquum corpus frigidum, & siccum non sit, senectutis incommoda id celeriter non sentit*. Quòd *si ipsum capiti simile existat, citò corpus totum senectutis notas habebit. Cùm enim uita nostra natiuo calore, ac humore conseruetur, longiorem ipsam fore, quò sibi diutiùs durabunt, necesse est: & breuiorem, quò breuiori tempore*. Frigidi *igitur & sicci breuioris sunt uitæ, quoniam diu natiuam hanc humiditatem, ac caliditatem non seruant*. Ip*sis enim ab initio statim contingit*.

Calidi

Calidi uerò & humidi tardè senescunt: atque quod ad temperamenti rationem attinet, maximè sunt longæui: ut author est Galenus. Sed quoniam excrementis abundant, promptè in putredinis morbos labuntur: proindeq; uitam, nisi maximè sibi prouideant, corripiunt. Quatenus igitur ad temperamentum attinet, citissimè ad senectutem perueniunt frigidi & sicci: tardissimè uerò calidi & humidi: præcipuè si humidiores, quàm calidiores sint. Sed frigidi & sicci, inquies, ut paucam habent natiuã humiditatem, quæ est uitæ pabulum, ita paulatim hanc absumunt ob caloris tenuitatem, quæ uehementer hanc resoluere dissipareq; nõ potest: Calidi uerò & humidi, & si humore abundant, hunc tamen caloris uehementia citò absumunt: quare non longiùs quàm illi uitam protrahunt. Respondemus calorem natiuum eo absumendæ natiuæ humiditatis, resiccandique corporis uim maiorem habere, quo uehementior est: sed cum humore iunctus, omnium optimè cõcoquit, maximeq; quod è corpore absumitur, resarcit: frigus contrà pessimè coquit, proindeq; minimè perditam substantiam resarcit. Præterea ab his, quæ lædere corpus solent, ob imbecillitatem minùs si tueri potest. Quocircà præproperè senectutis signa ostendunt qui frigido siccoq; sunt cerebro. Hi enim citò canescunt: quoniam alimentum quô capilli in his nutriuntur, est uelut situs pituitæ, quæ spatio computruit, ut author est Galenus.

Capilli autem ægrè nascuntur, maleque nutriuntur in lucem editis: atque rufi sunt. Nec uerò tempore, si frigus siccitatẽ magis exuperet, caluescunt. Contrà si humiditatem siccitas plurimùm, frigiditas uerò caliditatem paululùm superet, caluescunt.

Tardè

Tardè nascuntur pili, cum tardè in uenis fuliginosa excrementa gignuntur. Ostensum enim priùs est, fuliginem pilo tum generando, tum alendo materiã suggerere. Qui autem frigido siccoq; sunt temperamento, tardè fuliginem gignunt, eamq; admodùm paucam: quare his tardè capilli procreantur, hiq; rufi: suntque testes (ut antè docuimus) frigiditatis: hac ratione malè nutriuntur. Procedente uerò ætate si frigiditas caliditatem magis superet, quàm siccitas humiditatem: non caluescunt. Sin siccitas magis humiditatem quàm caliditas frigiditatem uincat, caluescunt. Ab immodica enim cutis siccitate nascitur caluitium, ut priùs explicatum est.

Humida uerò & frigida cerebri temperamenta soporosos, ac somniculosos efficiunt.

κῶμα præter alia significata paulò antè à nobis commemorata, grauem, uehementemq; soporem significat: unde hoc loco κωματώδεις dicuntur soporosi. Qui enim frigido, humidoq; sunt cerebro, uehementer diuq; dormiunt, ob frigidæ humiditatis quâ cerebrum abundat, copiam. Eadem ratione somniculosi, hoc est græce ὑπνηλοὶ sunt.

Ac sensus deprauant.

Aliquando hebetes, ac imbecillos tantùm, aliquando deprauatos sensus efficiunt frigida & humida temperamenta: hebetes quidem, cùm frigiditas & humiditas tantũ mediocriter exuperant. Res enim quales sunt, sentiuntur, hoc est cernuntur, audiuntur &c. sed imbecilliùs ac hebetiùs. Cùm uerò immodica exuperantia est, hallucinantur. Nam res aliter atque sunt sentiunt: uisus quidem maiores aut plures, aut alterius coloris aut figuræ: gustus uerò amaras, aut acidas, cuiuscunque sint saporis. Eadem est reli-

quorum ſenſuum ratio, ut alibi fuſiùs declarabimus.

Caput excrementis implent.

Frigus improbè concoquit, propterea prouentum excrementorum parit: præſertim cum humore iunctum, qui non ſolùm gignit, ſed & auget ſuperuacuam pituitam.

Frigoriſq; iniurijs obnoxium reddunt.

Nam facilè à ſuo ſimili res quæque afficitur: promptè igitur cerebrum eiuſmodi à frigore læditur.

Facileque replent, ac deſtillationibus, grauedinibuſque opportunum efficiunt.

Caput tum uaporibus ſurſum, è toto corpore aut præcipuis partibus delatis, tum foris aſſumptis repletur. Cibo igitur, ac potu uaporoſo, aëre item humido ac nebuloſo facilè eiuſmodi caput impletur. Natiuus enim humor externum facile admittit: nihil uerò aut parùm diſcutit frigus: hac ratione diſtillatione, ac grauedine detinetur. Neceſſe enim eſt uaporem hunc cerebri frigore in aquã denſari: atque uel ſuo pondere relabi, uel etiam degrauata, irritatáq; naturâ in infernas partes demitti: haud aliter atque uapor, qui è terra ſurſum in mediam aëris regionem ſublatus, atque eius loci frigore in imbrem mutatus, deorſum ſuo pondere delabitur.

Neque uerò qui ſic temperati ſunt, calueſcunt,

Cùm caluitium humoris penuriâ, ut iam diximus, fiat, hanc autẽ adferat tum adſcititia cutis ſiccitas, tum calor (hic enim ſi quidem uehemens ſit, humorem depaſcit) non poteſt frigidum & humidum caput caluitium ſentire.

Hæc igitur ſunt cerebri temperamentorum indicia, quibus ad ſingula ſentiendi inſtrumenta progrediendo, notas deprehendes.

Cerebri

Cerebri temperamentorum ſigna generatim quinque eſſe congenita, & unum externum, priùs declaratum eſt: congenita quidem, totius capitis diatheſin, id eſt conſtitutionem, quæ magnitudinem, figuram, ſenſuum, actionum, tum actuoſarum, tum principum, tum naturalium uirtutem ac uitium continet: externum uerò, immutationem ab his, quæ foris incidunt. Eadem genere ſigna ad ſingula ſentiendi inſtrumenta transferri poſſunt. Nam ex ſua quodque conſtitutione, ac diatheſi cognoſcitur: quæ qualis eſſe naturâ debeat, ex libris de uſu partium cognoſcẽdum eſt, item ex actionibus tum peculiaribus, tum aduentitijs. Proprias dico, ad quas inſtrumentum à natura eſt ordinatum: oculus uerbi gratiâ ad uidendum, auris ad audiendum. Adſcititias autem, quæ aliunde profectæ inſtrumento inſunt, ut oculo motus uoluntarius. Ab his etiam, quæ foris incidunt, ſentienti inſtrumentorum temperamenta deprehenduntur. Nam cùm unumquodque, ut antè diximus, promptè à ſuo ſimili afficiatur, quæ à frigore facilè læduntur, frigida: à calore, calida: humore, humida: & ſiccitate, ſicca eſſe neceſſe eſt: reliqua ex his que antè expoſita ſunt, facilè intelligi poſſunt. Ex his perſpicuũ eſt ſentiendi inſtrumenta cerebri naturam, & cerebrum inſtrumentorum ſenſus mutuò oſtendere.

Sed de oculis ſolùm diſputare ſatis fuerit.

Tantùm de oculis inter omnia ſentiendi inſtrumenta hic diſſerendum eſſe putat: quòd hi cerebro ſimiliores ſint eiuſq; naturam proximè imitentur, & nobis magis perſpicui ſint, cognituq; faciliores. Quorum ſi natura perſpecta ſit, & in memoriam reuocauerimus quæ priùs de cerebri notis declarata ſunt, reliquorum ſentiendi inſtrumentorum

torum temperaturas facilè inueniemus.

Qui enim calidi tangentibus manifestè sentiuntur, facileque ac crebrò mouentur, & uenas amplas habent, calidi omnes sunt.

Caloris exuperantia tanta tangenti sentitur, quanta parti natura inest, nisi, ut iam sæpe monuimus, ab aduentitia qualitate hæc immutata sit. Fieri enim potest, ut minùs quàm pro natura calida pars sentiatur, scilicet immutata ab aliqua re frigida. Aut calidior, si alienum calorẽ acceperit. Cùm igitur oculi nullum alienum calorem aut frigus habentes, iusto calidiores sentiuntur, naturâ calidi sunt. Quòd si simul facilè ac crebrò moueantur, certior nota erit caloris, cuius munus est per se ciêre, ac exagitare. Mouentur autem oculi non per se, sed ex accidente. Hos enim musculi mouent sursum & deorsum, introrsum & extrorsum, ut docet Galenus libro de usu partium decimo. Si ijdem amplas habent uenas, testimonium quoque est caloris: cuius munus est, ut sæpe diximvs, dilatare, maximeq; aptam ad distentionem materiam: utrunque enim adesse oportet. Nam duram, atque malè sequacem calor non facilè moderatur.

Frigidi uerò his contrarij sunt.

Hoc est, tangentibus frigidi sentiuntur, tardè difficulterq; mouentur, & angustas habent uenas: frigus enim cogit, coarctatq; quod calor distẽdit: idem cõsopit, pigrumq; ad motum reddit.

Et humidi quidem molles sunt, humoreque referti: sicci uerò squallentes, & duri.

Ex humore mollities, & siccitate duritia nascitur: tanta quidem, quantus est earum qualitatum à mediocri-

tate

tate recessus:nam quod modicè humidum est,minùs molle est. Ad eundem modum quod mediocriter siccum est,mediocriter est durum. Quod autem uehementer,id quoque uehementer durum esse necesse est. Molle autem dicitur, quod prementi cedit,si quidem simplex non collectum est ex pluribus est. Lana enim atque tritici aceruus cedunt, non tamen mollia sunt. Durum autem est quod non cedit, si simplex est,non autem plenum ac distentum. Vesica enim flatu uehementer plena prementi renititur,duraq; apparet. Quod cum oculis contingit,non protinùs sicci iudicandi sunt. Fieri enim potest, ut spiritu uel etiam humore distendantur,duriq; appareant. His igitur ita constitutis, si prementibus oculi in se concidunt, molles esse censentur:proinde & humidi. Quòd si cùm mollitia humore abundent,uehementer sunt humidi: quemadmodùm uehementer sicci,si per renixum, ac duritiem squallentes sint,hoc est græce ἄυχμηροι. Nimia enim siccitate squallent,ac exasperantur.

Facileque à similibus suo temperamento causis læduntur:iuuantur uerò à moderato cõtrariorum usu. Verùm id in omni partis cuiusque temperamento cognoscendo commune esto.

Facilè unanquanque rem à suo simili lædi, & suo contrario iuuari experientia ipsa docet. Oculi igitur humidi ab humidis,frigidi à frigidis,calidi à calidis, & sicci à siccis læduntur. Iuuantur uerò calidi quidem à frigidis, frigidi à calidis,humidi à siccis,& sicci ab humidis, si modus adhibeatur. Omnium enim rerum quantuncunque naturæ conuenientium nimius usus noxius est. Quæ autem naturæ conueniant, quæ non conueniant, posteà cùm de

causis salubribus morbosis & neutris agetur, docebimus.

Oculorum magnitudo concinna unà cum actionum integritate, temperatæ materiæ copiã, ex qua conditi sunt, ostendit: quæ, si hæc desint, multam quidem materiam, sed malè tẽperatam significat.

Quemadmodùm capitis magnitudo nec bonam: nec malam ex se constitutionem significat, ut antè monstratum est, ita nec oculorum: sed si cum magnitudine figura concinna sit, actionesq; probæ, signum optimi eorum temperamenti erit. Figuræ enim concinnitas, formatricis facultatis robur ostẽdit, & materiæ ex qua facti sunt, bonitatem, & quæ facultati facilè obsequatur. Actionum autem probitas, propriam instrumenti uirtutem ualidam esse testatur. Quòd sic nec commodam figuram habent oculi, nec probè suis munijs funguntur, necessariò aut materia, ex qua facti sunt, inepta est, maleq; uirtuti obtemperat, aut uirtus ipsa imbecilla: aut certè utrunque accidit. Qualis autem oculorum commoda figura esse debeat, ex decimo de usu partium libro discere licet. Probæ uerò actiones sunt, si res obiectas certo spatio ac interuallo distãtes benè, distincteq; uideant. Neque enim res ab aspectu semotißimas, neque supra sensum positas uident: aut si uident, indistinctè uident.

Oculorum uerò paruitas & cõcinnitas unà cum actionum integritate, paucam quidem, sed temperatam ostendit materiam, ex qua sunt cõformati. Actionùm uerò uitium cum in concinnitate quadam, paucam simul, & prauam materiam ipsorum significat.

Oculorum paruitas concinna unà cum actionum probitate,

bitate, inquit Galenus, paucam materiam, sed benè tempe ratam ostendit. Quod an uerùm sit, disquirēdum est. Cùm enim exiguum caput, ut priùs docuit, prauæ cerebri constitutionis propria perpetuaq; nota sit, quî fieri potest, ut cum oculorum paruitate, coniuncta actionum bonitas sit? Nam quemadmodùm capitis paruitas exiguam cerebri materiam, & paucam esse, eiusq; uentriculos paruos, proindeq; pauci spiritus capaces, et qui obeundis cerebri functionibus nō sufficiat, uirtutisq; imbecillitatem significat, ut antè monstrauimus: ita oculi parui sufficientem ad obeunda sua munera spiritū non continent, nec robusti sunt: quocircà parui esse non possunt simul, & probas actiones edere. Respondemus ut antè, si caput paruum sit, actiones cerebri omnes, nempe princìpes, & actuosas, sensusq;, deteriores esse, quàm si moderatæ esset magnitudinis: proinde oculos ipsos paruos, atque imbecilles. Sed si caput sit iustæ magnitudinis, oculi uerò minores quàm pro eius ratione, unà cum concinnitate robustam uirtutem habebit. Cùm enim uni tantùm muneri, uidēdi scilicet, dicati sint, huic obeundo satis erunt, cùm robustam uirtutem spiritumq; sufficientem habeant: quam à cerebro sumunt: quòd cùm multas habeat functiones, nempe principes & actuosas, sensusq;, ut antè declarauimus: non tantùm spiritus cōtinere potest, quantus ad has est necessarius. Nec tam ualidam uirtutem, quæ diu durare poßit. Itaque si cerebro probè constituto oculi parui, apteq;, ac concinnè compositi sint, probas actiones edent. Materiam enim paucam sed temperatam significant. Si uerò cum inconcinnitate uitiatæ actiones sint, & paucam significant, & prauam ac uitiosam, unà cum uirtutis imbecillitate.

Quæ autem ad colorem attinent, ad hunc modum explicanda sunt. Oculi, puro ac non multo humore collucentes, splendoris magnitudine cæsij redduntur: nigri uerò contrà: horum autem medij medias causas obtinent. Cæsius igitur oculus fit aut propter magnitudinem, aut splēdorem crystallini humoris, aut prominentem eius situm: aut tenuis aquosi humoris, qui ante pupillam positus est, exiguitatem & puritatem. Maximè autem cæsius fit omnibus his unà concurrentibus. Quòd si horum quædam adsint, quædam uerò desint, magis & minùs cæsius fiet. Niger uerò oculus fieri solet cùm crystallinus humor paucus, uel in profundo positus, uel exquisitè splendidus, ac lucidus non est: aut tenuis humor uel multus, uel impurus est: aut cùm aliqua horũ adsunt, aut omnia. In his autem maioris & minoris ratio inuenitur, ut antè declaratum est.

Splendor multus quidem in humore puro ac pauco, cæsios oculos reddit: paucus uerò in multo ac impuro, nigros: mediocris autem in humoris tum quantitate, tum puritate mediocri, neque planè cæsios, neque nigros, sed horum medios efficit. Hunc igitur humorem (quem & aquosam, & tenuem humiditatem sæpe uocat Galenus) ad probam uisionem naturâ in priore pupillæ parte posuit, ne repentè lux, & rerum oculis obiectarum species, ad crystallinum humorem primarium præcipuumq; uidendi instrumentum ferrentur, quod sine oculi offensione non fieret. Paulatim igitur hæc per eiusmodi humorem introgredi tutiùs est, tum propter memoratam causam, tum quòd tenuis

tenuis ille humor crystallinum humectat, ab ariditateq; uindicat, quam alioqui ab ambiente aëre accepturus erat: tum pupillæ rugas implet. Quoniam autem à crystallino humore illustrari debebat, ut mox docebimus, per eumq; rerum spectabilium formæ & lux (ut modò dicebamus) paulatim gradi, purum, subtilem, ac paucũ esse oportuit. Ipsi enim accidit quod nubibus: quæ si paruæ ac raræ sint, facilè solares radios, ac eorum splendorem recipiunt. sin magnæ, densæ ac compactæ, neque facilè hos recipiunt, neque illuminantur: ideò atræ ac obscuræ cernuntur. Ad eundem modum aquosus quô de loquimur, humor, si multus ac crassius sit, non facilè: sin paucus, purus, ac tenuis, facillimè splendorem admittit: proinde lucidus ac splendidus efficitur. Splendorem autem hunc ab humore crystallino proficisci Galenus testatur. Quò igitur is maior luciliorq; fuerit, eò maiorem, quò uerò minor ac obscurior, eò minorem splendorem emittit. hac ratione magis minus ue oculum cæsium, aut nigrũ efficit. Rursus eiusmodi humor in oculi medio locari debuit, ut ab omnibus incommodis externis tutus esset, simulq; meliùs uideret. Nam si promineret, album quidem humorem magis illustraret, ac meliùs distinctiusq; uideret: sed certè multis casibus patêret, breuiq; imbecillitatem contraheret. Contrà si in profundo positus esset, minùs quidem iniurijs externis pateret, sed minùs aquosum, ac tenuem humorem illustraret: proinde obscurum relinqueret, obscuriusq; uideret. Itaque si magnus splendidusq; crystallinus humor sit, promineatq; & aquosus humor (quem in priore pupillæ parte positum esse diximus) paucus sit, ac purus: maximè cæsii oculi erunt. Contrà si crystallinus humor exiguus sit, nec admodùm

ſplendidus, nec lucidus, in altoq́; ſit collocatus, aquoſus uerò impurus, ac copioſus: nigerrimi erunt oculi. At ſi coloris uel cæſii uel nigri cauſæ omnes concurrant, ſed mediocres exiſtant, aut non omnes quidem, ſed uehementes, oculi uel cæſii, uel nigri magis minus'ue erunt, prout plures uel pauciores, maiores uel minores cauſæ fuerint.

Tenuis itaque humor aquoſior, & copioſior oculum humidiorem eſſe arguit: quemadmodùm craſſior, & parcior ſicciorē. Cryſtallinus uerò, ſi quidē durior ſit, ſicciorē: ſi uerò mollior, humidiorem.

Docebamus modò oculos magis minus'ue cæſios, aut nigros eſſe, prout eorum cauſæ plures aut pauciores, ualentiores, aut imbecilliores eſſent. Quoniam autem utriuſque coloris diuerſæ cauſæ ſunt: nigri, aquoſi humoris impuritas & copia, cryſtallini uerò obſcuritas ac paruitas: præterea & ſitus reconditus: glauci contrà, tenuis humoris puritas & paucitas, cryſtallini uerò magnitudo ac ſplendor, ſitusq́; prominens: alias notas dat quibus meliùs oculorum temperaturæ cognoſci poßint. Si quidem oculus humidior ſit, aquoſiorem, ac copioſiorē humorem ſignificat. Sin ſiccior, craßiorem & parciorē. Si durior, cryſtallinū ſicciorem: ſin mollior, humidiorem eſſe teſtatur.

Ad eundem modum ſi tenuem plus iuſto ſuperet, aridiorem: ſin ſuperetur, contrarium efficit.

Certa inter cryſtallinum & aquoſum humorē eſt proportio in magnitudine, ac craßitie. Quemadmodùm enim tenuis humor copioſior eſſe debet, ita cryſtallinus craſſior, ac durior. Si igitur aut maior, aut ſiccior quàm pro ratione aquoſi humoris cryſtallinus humor ſit, duriorem oculum efficiet. Si uerò minor aut humidior, molliorem.

Ita

Ita oculi durities cryſtallinum humorẽ aut maiorem eſſe aut duriorem, aut utrunque: mollities autem aut minorem aut humidiorem, aut utrunque eſſe oſtendit.

De cordis autem temperamentis deinceps dicemus, ſi priùs memorauerimus, nos cùm unãquanque partem ſeipſa calidiorem eſſe, aut frigidiorẽ, aut ſicciorem, aut humidiorem dicemus, nõ ad aliquam aliam, ſed ad ſe ipſam referre. Nam quocunque modo naturâ frigidius cor ſit, temperamenti longè calidioris eſt, quàm cerebrum calidiſsimũ.

Oſtendimus priùs dum cerebri notas tractaremus, unamquanque corporis partem, ſiue calidam, ſiue frigidam, ſiue humidam, ſiue ſiccam, temperatam in ſuo genere eſſe, modò aptum, conueniensq́; obeundis functionibus à natura institutis nacta ſit temperamentum. Itaque cerebrum ſi ad alias corporis partes referatur, frigidum eſt: temperatum uerò, ſi temperamentum habeat ſuis functionibus idoneum. Ad eundem modum cor ad alias partes relatũ, calidum eſt: temperatum uerò, ſi probè ſuo munere fungatur. Reliquæ corporis partes eadem ratione temperatæ dicuntur, etiã ſi ſuapte naturâ calidæ, frigidæ, humidæ, aut ſiccæ ſunt. Cùm igitur ipſas calidiores, aut frigidiores, aut humidiores, aut ſicciores dicimus, non ſunt ad alias partes referendæ, ſed ad temperamentum ſibi debitum. Itaque cùm aut cor, aut cerebrum, aut alias corporis partes calidas dicimus, ad mediocritatem non eximiam illam, ſed ſui generis referimus.

Calidioris igitur cordis, quatenus ad ſuam mediocritatem refertur, ſigna quædam inſeparabilia, ac propria ſunt, reſpirationis & pulſus magnitu-

do, celeritas, & frequentia: audacia, & ad actiones obeundas impigritas. Quòd si plurimùm calor exuperet, præceps acerbaque iracundia, & furiosa temeritas.

Cordis duplex est facultas, altera uitalis, altera quam græci θυμοειδῆ uocant, quasi animosam: nos animi impetum, aut uerbo uno animos dicere possumus. Prior innatū calorem tuetur: calor uerò uitam: unde & uitalis hæc facultas nuncupari meruit. Innatus igitur calor moderata refrigeratione seruatur. Refrigeratur autem, propriè quidem inspirato introq; immisso aere: ex accidente uerò, fumido fuliginosoq; excremēto foràs expulso. Aër enim sua qualitate, excrementum uerò fuliginosum foràs emissum sua absentia refrigerat. Vitalis igitur hæc facultas à natura cordi tributa est, quæ geminum efficeret pulsum: unū qui attolleret, alterum qui submitteret arteriam. Prior spiritum attrahit, posterior uerò fuliginosum halitum expellit. Atque his modis calor refrigeratur, cordis quidem maximè per respirationē: reliqui uerò corporis per arteriarū pulsum. Cùm autem arteriæ à corde originem ducant, micandiq; facultatem ab eo accipiant, se mutuò refrigerant, ac calfaciunt, cor quidem arterias, & arteriæ cor: quod calfactum arterias calfacit, & arteriæ uicissim cor. Ad eundem modum cor refrigeratū refrigerat arterias, & arteriæ cor. Quare non solùm respiratio, sed & pulsus cordis temperamentum ostendit. Igitur cor quò calidius fuerit, eò magis refrigerari postulat. Magis autē refrigeratur magnitudine, celeritate, ac frequentia tum respirationis, tum arteriarum pulsus. Nam quò magis thorax, cor, & arteriæ attolluntur, quoq; celeriùs

ac cre=

ac crebriùs, eò plus aëris attrahunt. Et quò magis hæ se submittunt, frequentiùs & celeriùs, eò plus fumidi fuliginosiq; halitus expellunt: proinde magis refrigerant. Porrò autem cor dum dilatatur, à uicino pulmone aërem haurit: pulmo uerò per asperam arteriam: hæc per os & nares ab ambiente aëre. Cæterùm cor dum contrahitur, per commemoratas uias fumidam acremq; materiam expirat: atque hac ratione ipsum (ut modò dicebamus) refrigeratur. Ad eundem modum reliquum corpus dum arteriæ distenduntur, ac contrahuntur, refrigeratur. Græca lectio habet ad hunc modum, μέγεθος ἀναπνοῆς, καὶ σφυγμοῦ, τάχος καὶ πυκνότης ἐστίν. hoc est, ut distincta uerba sunt, magnitudo respirationis, & pulsus celeritas, ac frequentia. Itaque solam respirationis magnitudinem cordi tribuit, celeritatem uerò, ac frequentiam pulsui: nos uerò tam pulsui, quàm respirationi hæc tria, magnitudinem, celeritatem, et frequentiam, tribuenda esse putamus. Nam ut ostendimus, tum pulsus, tum respirationis magnitudo, celeritas ac frequentia, cordis calorem arguunt. Itaque græcè legendum est, μέγεθος ἀναπνοῆς καὶ σφυγμοῦ, τάχος τε καὶ πυκνότης. quod est ut interpretamur, respirationis & pulsus magnitudo, celeritas & frequentia. Posterior uerò cordis facultas (quam θυμοειδῆ à græcis, animosam uerò à nobis uocari modò dicebamus) motus in nobis gignit turbidiores, aut quietiores, & placidiores, prout ratiocinandi facultas obiectam commotionis speciem æstimauerit. Rationis enim phantasias, id est impressas in mente rerum imagines, ac opiniones, uis animosa sequitur: hoc est, ut Galenus ait, σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται. Nascũtur igitur ex rebus æstima

tis, opinatisq́; tam bonis quàm malis, utriſque tam præſentibus, quàm futuris, animi motus. Ex *bonis æſtimatis, præſentibus quidem, lætitia, maleuolẽtia, & ſimilia.* Ex *futuris, libido ſiue cupiditas, & quæ ſub hac continetur, ira, quam in excandeſcentiam, odium, & inimicitiam diſtinguimus.* In *hoc quoque genere ſunt audacia & confidentia, ex quibus temeritas habet ortum) libertatis quoque, & uictoriæ, potentiæ, imperij, gloriæ, & honoris appetentia.* Ex *mali autem opinione præſentis quidẽ, animi ægritudo: cui ſubiecta inuidentia, miſericordia, mœror, ac triſtitia, alijq́; animi dolores: ex futuri uerò, metus, ſub quo timor, terror, pauor, conturbatio, deſperatio, exanimatio, pudor, pigritia, & id genus alia cõtinentur: de quibus ſuo loco diſputabimus.* Eiuſmodi *igitur emotionis ſpecies rationi obijciuntur, deinde animoſæ facultati, quæ (ut dixi) tantùm mouetur, quantùm id quod obijcitur, ratio eſſe duxerit.* Expendere *enim fugienda ne an amplectenda ſpecies ſit, quæ obijcitur, ratiocinãtis facultatis eſt munus: eam uerò uel fugere, uel amplecti, animoſæ. Cùm igitur non omnes eadem polleant ratione, ſed alij res quales ſint æſtiment, àlij nõ quales, ſed aut meliores aut deteriores, maiores aut minores quàm ſint: prætereà in alijs uehementior ſit uis animoſa, in alijs minus prompta: fit ut non eodem modo omnes concitentur, ſed alij celeriùs, alij tardiùs: alij uehementiùs, alij leuiùs. Sunt enim qui leuiſsima occaſione moueantur, alij non niſi uehementibus cauſis: ut procedente ſermone oſtendemus. Cæterùm cùm eiuſmodi cauſæ uariè facultatem afficiant, diuerſa motionum genera eſſe oportet.* Nam *cùm ex rerum quæ obijciuntur, opinione, eiuſmodi perturbationes, naſcantur,*

opinio

opinio autem sit tam boni quàm mali, ut nuper diximus: rursus quod opinamur bonum, aut iam præsens sit, aut futurum: motus omninò diuersos esse oportet. Quoniam autē ex Galeni sentētia σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται, *ut modò dicebamus, scire licet* λογισμὸν *siue* λογιστικὸν, *hoc est ratiocinandi facultatem, quæ bona uidentur, naturâ appetere: & quæ mala, declinare. Hæc igitur potentia si ualida est, ac proba, aut certè optimis disciplinis instituta assuetaque, & recto iudicio, atque opinione prædita, ad obiectas rerum tam bonarū, quàm malarum species mouetur, huicque animosa uis imperanti obsequitur: atque tum motus placidi, ac cōstantes nascuntur, cuiusmodi sunt animi fiducia, fortitudo, & id genus alia: de quibus in sequentibus disputabitur. Contrà eadem ratiocinatrix si naturâ infirma, aut rerum inexperta, aut prauis moribus imbuta, & sine recto iudicio sit, sed cum opinatione assensioneque imbecilla: ad ea quæ bona uidentur, amplectenda, & mala fugienda mouetur, impellente animosa facultate: quæ aliquando antè ab iracundia aliisque animi perturbationibus occupatur, quàm prouidere ratio poßit, ne occupetur. Hæc igitur si uehementer concitata sit, turbidiores: sin uerò leuiter, placidiores motus efficit. Vehementer autem, aut leuiter, mutatur tum suapte natura, quæ ad has commotiones magis minus'ue procliuis est: tum ratiocinante facultate obiectā rem magis minus'ue adipiscendam uel fugiendam esse opinante. Magis autem & minùs procliuis ad has concitationes est, pro cordis temperamenti ratione: ut posteà docebimus. Rem autem obiectam fugit, aut amplectitur magis minus'ue ratiocinandi facultas pro sua naturali constitutione, ut priùs ostensum est. Hæc cla*

riora

riora fient, si quod docet Galenus in libro de placitis Hippocratis & Platonis intellexerimus, nimirùm eandem esse rationem facultatis ratiocinantis ad animosam, quæ sessoris ad equum, aut uenatoris ad canes. Quemadmodùm enim sessor equum, & uenator canes, ita ratiocinans facultas animosam superare debet: quanquam id non semper accidit. Nam equus robustus, & contumax esse potest, & sessor imbecillus. Itaque periculum est ne sessorem equus uincat, & secum rapiat, & uenatorem canes. Ad eundem modum ne uis animosa potens ac ualida, si concitata sit, infirmam naturâ ratiocinantem, aut rerum inexpertam ignaramq; secum trahat. Contrà uerò accidit, si robur natiuum adsit, rerumq; peritia. Tum enim animosam uim imbecillam ratiocinans ualida superabit, quemadmodùm sessor fortis, ac expertus equum imbecillum. Quòd si pares uires sint, luctabuntur, atque perturbationes fient, scilicet iactantibus se opinionibus. Eiusmodi autem commotiones aliæ in alijs cordis temperaturis fient: ὀργὴν γὰρ καὶ εὐτολμίαν καὶ τὸ πρὸς τὰς πράξεις ἄοκνον, καὶ ὀξυθυμίαν, καὶ μανιώδη θρασύτητα καὶ προπέτειαν τῆς καρδίας θερμότης ἐργάζεται, hoc est, Iracundiam, confidentiam, impigritatem, ac promptitudinem ad actiones, animi concitationem, ac ferocitatem furiosam, temeritatem & præcipitationem cordis calor efficit: quò uerò maior fuerit, eò perturbationes has maiores reddit: & quò minor, placidiores. Itaque mediocris caloris excessus, audaciam, & impigritatem ad res agendas: magnus uerò, animi concitationem & ferocitatem, furiosamq; ac perditam temeritatem parit. Contrarios uerò motus frigus generat: ut in sequentibus docebitur. Animi porrò concitatio, que Græcis dicitur

ςis dicitur ἐυτολμία, nobis confidentia, fit cùm ad adipiſcendum magnum aliquod bonum, aut depellendum malum animus mouetur: τολμᾶν enim unde deducta ἐυτολμία eſt, audere ſignificat, & arduum quidpiam, ac graue in animum ſibi inducere. Quod ſi fiat cùm ratione & iudicio recto, fiducia ſiue fidentia, firmaq; animi opinio non temerè aſſentientis dicetur. Si uerò uehementiùs impellatur, conciteturq; animus ſine iudicio, ratione, ac conſideratione, uitium eſt, quod confidentia dicitur: quæ ſi exuperet, in furioſam temeritatem tranſit, hoc eſt, ut Galenus ait, μανιώδη θρασύτητα. Ex fiducia uerò naſcitur promptitudo, & impigritas ad labores, & res agendas: quæ ſi cum recta ratione, & iudicio ſuſcipiuntur, in uitio nō ſunt. Ex confidentia uerò, & audacia naſcitur impigritas ad improbiſsimos quoſque labores citra iudicij, rationiſq; examen, quam Galenus non ſimpliciter temeritatem, ſed inſanam, furioſamq; temeritatē uocat, ὀξυθυμίαν interpretari poſſumus aut iræ acerbitatem, aut in iram præcipitationem. Significat enim ὀξύθυμος tam eum qui præceps eſt in irā quàm qui acerbè uehementerq; excandeſcit, & iraſcitur. In priore ſignificato uſurpat Galenus in commentarijs in epidemia Hippocratis, ad hunc modum. Ἐπιλείπεται περὶ τῶν ὀξυθύμων εἰπεῖν οὓς ἐναντιοτάτους φησὶ τοῖς θυμώδεσιν ὄντας. ἀνδρεῖοι μὲν γαρ εἰσὶν οἱ θυμώδεις καὶ καταφρονητικοὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων μικρόψυχοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀξύθυμοι διότι τὸ γενναῖον τῆς τῶν ἀνδρῶν ψυχῆς οὐκ ἔχουσιν ὥστε καὶ οἱ ὀξύθυμοι ψυχρότατοί τε ταῖς κράσεσι, καὶ δυσδιαφόρητοι γενήσονται. Quibus uerbis oſtendit ὀξυθύμους καὶ θυμώδεις inter ſe differrè: quod hi fortes, animoſiq; ſint propter caloris copiam, illi uerò puſillo, atque deiecto animo,

quod

quòd temperamento ſint frigidiore. Conſtat igitur eum ὀξυθύμους præcipitis iræ homines, & iracundos, quiq́; prompti leui occaſione iraſcuntur, intelligere: quales ſunt qui humido corde ſunt citra caloris exuperantiam: ut poſteà dicetur. Atque id maximè his accidit, qui rationis ſunt imbecillæ, ſiue calidioris cordis ſint, ſiue minùs calidi. Fœminæ enim etſi minùs calidæ, quàm uiri ſint, iracundæ tamen, ac præcipitis iræ ſunt: quales quos Hippocrates *ὀξυθύμους uocat, eſſe credit* Galenus. *In eo autem libro cui titulus eſt, corporis temperaturam animi mores ſequi, ὀξύθυμον pro homine uehementer iracundo, ac acerbæ iræ, ex ſententia* Hippocratis *ſumit. Eius uerba ſunt:* Ἐκ σφοδρᾶς κινήσεως τῆς ἀρτηρίας ἐτεκμήρατο τὸν μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον ἐπεὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θερμασίας οὕτω σφύζουσιν ἅιδε αἱ ἀρτηρίαι καὶ μανικοὺς μὲν γὰρ καὶ ὀξυθύμους τὸ πλῆθος τῆς θερμασίας ἐργάζεται νωθροὺς δὲ καὶ βαρεῖς καὶ δυσκινήτους ἡ τῆς κράσεως ψυχρότης. *Quibus uerbis facilè intelligi poteſt ὀξυθύμους homines uehementer iracundos, ac furioſis proximos ſignificare, taleſq́; caloris cordis exuperantia fieri, quæ & facilè & uehementer accẽditur: ὀξυθυμίαν igitur hic* Galenus *nõ ſolùm pro præcipiti, ſed & acerba, uehementiq́; iracundia uſurpat: quæ non ob ſolam rationis imbecillitatem, ſed & animoſæ facultatis uehementiam fit: ut eius uerba indicant. Magno enim caliditatis exceſſu, iræ acerbitatem: ac inſanam temeritatem fieri docet.*

Eſt autem his thorax hiſpidus, maximeque pectus, & uicinæ hypochondrijs partes.

Thoracem totã eam partem uocat Galenus, *quæ utrinque coſtis circunſcripta, in priore quidem parte ad pectus & ſeptum*

& ſeptum tranſuerſum, poſteriore ad ſpinam tendit. In hoc pectus continetur, inter lacertos collocatum, & à collo ad uentrem uſque exporrectum. In medio thorace cor non ſolùm ſecundum longum, ſed & latum ac profundum collocatum eſt. Itaque calorem ſuum diffundit antrorſum, retrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ac ſiniſtrorſum. Thorax igitur totus, præſertim autem pectus, quod cordi, & magnis arterijs è directo reſpondet, uicinæ item hypochondrijs partes, omnium maximè hunc calorem ſentiunt: proinde omnium denſiſſimos pilos habent, cùm calor materiam gignat, nempe fuliginoſum excrementum unde pili procreantur: ut antè diximus.

Magna autem ex parte corpus uniuerſum calidum reddit calida cordis intẽperies: niſi iecur uehementer obſiſtat. Paulò pòſt autem totius corporis ſigna recenſebimus.

Cor, natiui fons eſt caloris, quem in uniuerſum corpus per arterias tanquam riuulos quoſdam diffundit. Itaque ſi ipſum uehementer calidum ſit, reliquum corpus calidum eſſe neceſſe eſt, niſi iecur admodùm obſtiterit. Fieri enim poteſt ut cor calidum ſit, iecur uerò frigidum: atque huius frigus, illius calorem mitigabit: quare corpus ipſum minùs calidum ſentietur, quàm pro caloris cordis ratione. Refrigeratur autem à iecore non ſolùm cor, ſed & totum corpus, ſcilicet ſanguine, ſpiritu, & uapore frigidiore, in cor à iecore, & in arterias à uenis per communia earum oſcilla tranſmiſſo. Anguſtiſſimas enim uenas, ſenſumq; ob exiguitatem effugientes, maiores uenæ & arteriæ habent, quibus ſanguinẽ, uaporem, & ſpiritũ in ſe inuicem tranſmittunt, arteriæ quidem tenuiorem ac calidiorẽ, uenæ autem

tem craßiorem, minusq; calidum: atque mutua hæc transfusio per uenarum aperta oscilla in toto fit corpore. Si igitur iecur frigidius sit, sanguinem, uaporem, & spiritum frigidiorem generabit. Quare sanguinem & spiritũ non solùm in corde, sed & arterijs omnibus per corpus sparsis frigidiorem efficiet, proinde & uniuersum corporis habitum, eò quidem magis, quò ipse frigidior extiterit: cuius notas paulò pòst recensebimus.

Quinetiam thoracis latitudo, caloris est nota, nisi hic etiam uehementer cerebrum obstiterit: quoniam ut plurimùm spinæ medullæ magnitudo illi proportione respondet. Tanta quidem uertebrarum, quanta spinæ medulle, magnitudo est: proindeque & totius spinæ. Cùm ea autem parte quæ dorso adhæret, thorax coniungitur, quemadmodũ nauis cum carina: quocircà dorsum lõgitudine necessariò æquabit, latitudinem uerò pro uertebrarũ ratione (cùm ad crasitudinis earum proportionẽ conditus sit) habebit. Cùm uerò cordis calor exuperans ex primo ortu flatu distendat, ac dilatet, ipsius calori proportione respondebit. Quare si exiguum caput sit, thorax uerò latus, maximum caloris cordis est argumentum. Si uerò id magnum sit, thorax uerò paruus, cordis frigidioris maximeq́ue propria nota est. Quò si capiti proportione thorax respondeat, alijs notis cordis temperatura explicanda est, nullo ex thoracis magnitudine sumpto indicio.

Thorax cum ea spinæ parte, quam Græci μετάφρενον, nos dorsum appellamus, iunctus est: non aliter atque nauis

cum

cum sua carina. A collo autem usque ad lumbos dorsum exporrectum est. Ex collo enim, dorso, lumbis, & osse sacro compacta spina est. Collum septem, dorsum duodecim, & lumbi quinque uertebras continent. Singulis dorsi uertebris utrinque singulae costae respondent: quare thorax necessariò dorsum longitudine aequat: ex qua cordis caloris notas non sumit Galenus, sed ex latitudine, quam efficit materiae probae ac sequacis magnitudo, & caloris hâc extendentis ac dilatantis exuperantia. Contra angustum & strictum materiae improbitas ac paucitas, calorisq; cordis penuria, hoc est natiua frigiditas. Materia autem, ex qua costae generantur, spinae medulla est: quae ortum à cerebro, maximeq; parte eius posteriore habet. Igitur si cerebri materia pauca sit, & uitiosa, spinae medulla, ut quae ab ipsa nascatur, nec multa nec proba esse potest. Sin multa ac bona est, nō necessariò quidem, sed ut plurimùm medulla proba ac multa erit. Ferè enim haec cerebro proportione respondet: cuius bonitatem ac magnitudnē ostendunt capitis magnitudo & figura, ut priùs docuimus. Nō necessariò, sed ut plurimùm, spinae medullam cum cerebro proportionem habere antè diximus. Fieri enim potest ut optimè constituto cerebro, partes quae ab ipso oriuntur, uitiosae sint, ut oculis, nasus, & reliquae. Quoniam uerò thorax costis compactus est, ac constructus, hae si quidem longae sint, latum: sin breues, angustum strictumq; thoracē efficiunt. Quoniam autem à uertebris nascuntur, tantae ipsae sunt, quantae uertebrae. Et tantae uertebrae, quanta ipsa spinae medulla, quàm cum cerebro proportionem habere modò dicebamus. Cùm rursus costarum materiam, cordis calor extendit, ac dilatat, magis minus'ue pro sua

magnitudine

magnitudine: si uehemens, validusq; is sit, multaq; ac proba materia, ex qua costæ generentur, thorax necessariò latus erit: sin exiguus ac imbecillus, materiaq; pauca ac contumax, angustus & pressus thorax erit. Si uerò pauca materia sit, eaq; optima, calor uerò magnus ac ualidus, latitudines quidem amplam habebit, sed minorem quàm si eius materiæ copia esset. Quod si calor cordis exiguus sit, materia multa ac contumax, latus thorax non erit, sed magis tamẽ quàm si ea pauca ac malè sequax: modo utrobique ad materiæ proportionem esset, hoc est ubi minus materiæ est, ibi minus caloris, & ubi plus materiæ: plus caloris: sed uterque, ut dixi, calor debilior quàm posit materiam probè extendere, ac dilatare. Igitur thorax pro uertebrarum longitudine latus erit, uertebræ uerò longæ pro spinæ medulla, & caloris magnitudine. Itaque capitis paruitas, & thoracis latitudo, exuperantis caloris cordis est argumentum, ut qui modicam materiam in longas costas extenderit, ac dilatauerit. Exiguũ enim caput magnum cerebrum continere non potest: nec ex paruo cerebro multa medulla gigni. Capitis uerò magnitudo, & thoracis angustia, copiam quidem materiæ significat, sed caloris frigiditatem hanc distẽdere ac dilatare nequeuntem. Quòd si thoraci caput proportione respondeat, hoc est si caput magnum sit, & thorax latus: aut caput paruum, & thorax angustus, aut utrunque mediocre: cordis calor certò deprehendi non potest: ideò alijs notis is uestigandus est: quas ex pulsibus, respiratione alijsq; id genus sumendas esse antè docuimus.

In frigidiore cordis temperie pulsus sunt mediocribus minores, non tamen necessariò tardiores

aut ra-

aut rariores.

Cor, ut modò dicebamus, eò magis refrigerari cupit, quò ipsum calidius est: & minùs, quò frigidius. Refrigeratur autem respiratione, & arteriarum pulsu. Igitur si calidius sit, magnum, celerem ac frequentem tum pulsum tum respirationem efflagitat, quibus aër multus attrahitur, & multus fuliginosus halitus expellitur: his enim modis, ut antè docuimus, plurimùm cor refrigeratur. Si uerò frigidius sit, multa refrigeratione non eget: quare nec respiratione, nec pulsu magno celeri ac frequenti: quanquā tamen non necessariò pulsus raritas ac tarditas cordis frigiditatem comitatur. Nam si arteriæ, ut aliquando fit, minores sint, & spatium quod has capit, ita angustū, ut quā tùm res efflagitat, dilatari nō poßint, pulsus minores efficient, quàm poßint refrigerando cordi sufficere: quare celeritate & frequentia cōpensando pulsus paruitas erit. Quòd si mediocris sit paruitas pulsus, & quæ cor satis refrigerare poßit, celeritate et frequentia opus non erit: eam ob rem tardiores et rariores pulsus erunt. Quid pulsus minor, tardior & rarior sit, in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus.

Respiratio uerò, si quidem thorax tantò minor sit, quantò cordis frigus uehemētius, pulsibus proportione respondebit. Sin maior, quàm pro cordis frigoris uehementia, non solùm minor, sed & tardior & rarior erit.

Si tanta, inquit, sit thoracis angustia, quantùm cordis est frigus, respiratio pulsui proportione respōdebit. Quoniam enim in corde frigidiore pulsus necessariò minor est, sed non necessariò tardior ac rarior, ut antè declara-

tum eſt: & reſpiratio in eodem temperamento neceſſariò minor erit, ſed non tamen neceſſariò tardior & rarior. Nam ut arteriæ paruæ in anguſto ſpatio contentæ, tantùm pulſum efficere non poſſunt, quantus refrigerando cordi ſufficiat: ita nec reſpirationem quantam neceſsitas requirit, paruus pulmo in anguſto thorace efficit. Proinde addita celeritas, ac frequentia eſt, quæ quod ad id munus implendum deeſt, ſuppleat. At ſi pulmo maior ſit, & thorax amplior quàm pro cordis frigoris uehementia: ſpirationem non ſolùm minorem, ſed & tardiorem & rariorẽ mediocri efficiet. Minor enim ab amplo latoq; thorace facta reſpiratio, maior eſſe poteſt, quàm quæ ab anguſto moderata fit. Relata enim ad ſuum thoracem, minor eſt: ad anguſtũ uerò, maior. Magnus enim thorax inſpiratu uno, quàm anguſtus plus haurit aëris, & expiratu plus fuliginis expellit: proinde cor magis refrigerat: quare neque celeritatem neque frequentiam requirit. Itaque thorax maior quàm pro cordis frigiditatis uehementia, naturâ minorem tardiorem ac rariorem reſpirationẽ habet.

Tales natura timidi ſunt, diffidentes, torpẽtes, & cunctatores.

Frigidi cordis notæ ſunt ἀοργησία, δειλία, ἀτολμία, ὀκνία, λήθαργος, καὶ μελλησμὸς. *id eſt, iræ uacuitas, quam lentitudinẽ latini uocant, timor, diffidentia, ſegnities, torpor, oppoſitæ quidem calidi cordis ſignis, de quibus ſuprà abundè diſputatum eſt.* ἀόργητον *autem Ariſtoteles uocat qui iraſci neſciat: hinc* ἀοργησία, *quam lentitudinẽ à latinis uocari modò dicebamus,* τῇ ὀργῇ *id eſt iracundiæ oppoſita eſt: quemadmodùm* δειλία τῇ θρασύτητι, *hoc eſt timor audaciæ. Timorẽ autẽ appellant metum mali appro-*

pinquantis:

pinquantis: audaciā uerò animum ad periculū paratum citra iudicium. ἀτολμία & δειλία proxima esse uidētur, sed hoc inter se differunt, quòd δειλία metus sit impendentis mali, & appropinquantis, ἀτολμία uerò diffidentia quædā rei siue assequendæ, siue fugiēdæ, quasi desperatio, quæ confidentiæ contraria est. ὀκνία metus quidā est consequētis laboris, segnitiem & desidiā appellant: huic contrariū est τὸ ἄοκνον πρὸς τὰς πράξεις, id est impigritas ad labores subeundos, ut antè diximus. νώθαργον hoc loco nō pro cerebri affectu de quo suprà disputatum est, sumit Galenus, sed pro tardo, ac torpente, cui iudicio meo ὀξύθυμος opponi potest, id est qui concitato ac feroci animo est. μελλησμὸς cunctationem significat, ἀπὸ τοῦ μέλλειν, quod præter alia significata tardare, ac cūctari significat. hinc μελλητὴς, id est cunctator, à præterito μεμέλλημαι detracto cremento formatur. Perspicuū igitur est hoc loco non legendum esse ἀμέλητοι, ut est in exemplaribus Germanicis, sed μελλητοὶ: quod Galeni uerba libro secundo de temperamentis confirmant. De eadem enim re ad hunc modū scribit: ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ψυχῇ μέσος ἀκριβῶς ἐστὶ θρασύτητός τε καὶ δειλίας, μελλησμοῦ τε καὶ προπετείας. id est. Ad eūdem quoque modum animo medius omninò est audaciæ & timoris, cunctationis & præcipitationis. Hæc igitur sunt frigidi cordis signa, quorum causæ suprà sunt expositæ.

Et glabrum pectus habent.

Vt pilosum non solùm pectus, sed & totum thoracem cordis calor reddit: ita glabrum, frigus: ille enim sanguinem torret, ac urit, & fuliginem ex qua pilus nascitur, procreat: hæc autem pituitosum humorem pilo generando ineptam.

De exiguitate autem eius differere, ut antè dictum est, oportet.

Thoracis latitudinem cerebrum impedire potest. Nam si id paruum & imbecillum admodùm sit, & spinæ medulla exigua, & imbecilla, thorax latus esse non potest, etiam si frigidum cor non sit, ob materiæ penuriam quam spinæ medulla suggerit.

Quemadmodùm & de corporis uniuersi calore.

Nam quemadmodùm calida cordis intemperies totum corpus calidum reddit, nisi iecoris frigus calori cordis obsistat, ita frigida frigidum, nisi eiusdẽ uisceris calor impediat. Quod quemadmodùm fiat, priùs demonstratũ est.

Siccius autem cor duriores pulsus efficit.

Ex corde sicco siccæ nascuntur arteriæ: ex siccitate duritia, quæ pulsum durum reddit.

Et iram non præcipitem quidem, sed feram, ac implacabilem.

Quemadmodùm ferrum, utpotè siccum & durum, tardè accenditur, & accensum non promptè extinguitur, diuq́; calorem retinet: ita cor siccum non promptè excandescit: & ubi excanduit, non facilè mitigatur: quare uehementiùs ac diutiùs concitatur: unde animus ferus, ac implacabilis redditur.

Vniuersumque corpus ut plurimùm aridius, nisi iecur obstiterit.

Cordis siccitas cum toto corpore per arterias communicatur: ut antè diximus: quare ipsum exiccat, nisi iecoris humiditas impediat.

Humidioris cordis signa, pulsus molles.

Pulsus

Pulſus molles reddunt arteriæ humidæ ac molles. Quẽadmodùm enim ex ſiccitate duritia, ita ex humiditate mollities naſcitur. Arteriæ igitur humidæ et molles ſunt, quia cor unde prodeunt, humidum eſt & molle.

Mores ad iram procliues, ſed quæ facilè pacari poſsit.

Mores, affectiones animi ſunt nobiſcum genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddunt: à quibus (quoniã corporis temperamentũ ſequuntur, ut abundè Galenus docet in eo opere, cui titulus eſt, Animi mores corporis tẽperaturam ſequi) cordis temperamenti ſigna ſumuntur. Igitur qui humidum cor naturâ habẽt, ingenio ſunt ad irã procliui, ſed quæ facilè mitigetur: quoniã faciliùs immutatur humidum quàm ſiccum, ut aqua quàm ferrum: hinc fit ut pueri, & mulieres promptiùs excandeſcant, & faciliùs compeſcantur.

Vniuerſumque corpus humidius, niſi iecur repugnet.

Cordis humiditas eadẽ ratione humidũ corpus efficit, quâ ſiccũ ſiccitas, calidũ calor, & frigidũ frigus: niſi iecur obſtiterit. quod qua ratione fiat, antè diximus. Hæc quidẽ de ſimplicium cordis temperaturarum notis.

In coniugatis uerò primis cordis qualitatibus intemperaturæ ad hunc modum habent. Calidi & ſicci cordis pulſus duri ſunt, magni, celeres, ac frequentes.

Explicatis ſimplicium cordis temperamẽtorum ſignis, ad compoſitorum notas tranſit: atque in primis calidi & ſicci, quod pulſus durities, magnitudo, celeritas ac frequẽtia ſequuntur. Durus autẽ pulſus fit ob arteriæ duritiam:

duritia ob ſiccitatem, quam ab arido corde arteriæ nanciſcuntur. Magnos uerò, celeres, ac frequẽtes efficit caloris uehementia, ob neceßitatẽ, ut nuper diximus, fuſeq́; in cõmentarijs noſtris in libros Galeni ad Glauconẽ docuimus. Porrò autem celeriores ac frequẽtiores reddit calor ſiccus quàm humidus, etiam ſi æquali diſtantia uterque à mediocritate recedat. Siccus enim acrior eſt, ac uehemẽtior, nec multùm febrili dißimilis: humidus uerò blandior, mitiorq́; eſt, & mediocri propinquior.

Et reſpirationes magnæ, celeres, ac frequentes: multoque magis celeritas ac frequentia maior fit, ſi thorax ad cordis proportionem auctus non ſit.

Eadẽ ratione magnæ, celeres, ac crebræ reſpirationes ſunt, quâ pulſus, quibus omninò proportione reſpondent; ſi thoracis latitudo, caloris cordis magnitudini reſpõdeat. Sin minor latitudo quàm pro caloris uehementia ſit, minor quidẽ reſpiratio erit, ſed celerior, ac frequẽtior. Cùm igitur thoracis latitudo, cordis calori reſpondet; tantùm ſuo dilatatu thorax aëris accipit, quantus ſufficit ad caloris uehementiã mitigandã: quare neceſſaria non eſt celeritas, & frequentia reſpirationis. Quòd ſi anguſtior thorax ſit, et cordis calor uehementior, reſpiratio minor erit quàm refrigerando cordi ſufficiat: quocircà celeritate, & frequentia cõpenſabitur. Contrà ſi latior thorax ſit quàm pro caloris uehemẽtia, reſpiratio quidẽ maior erit, ſed nõ celeris & frequens, ut ex antè dictis conſtare poteſt.

His autem maximè omnium pectus, ac hypochondria hirſuta ſunt.

Omnium temperamentorum calidum & aridum maximè humores torret, ac reſiccat, fuliginoſaq́; in uaſi ex=

crementa

cremẽta gignit, ex quibus pilos naſci antè docuimus. Cor *igitur quod in medio thorace collocatum eſt, ſi calidum aridumq́; ſit, cùm ipſum thoracem tum maximè pectus & hypochondria piloſa reddit.*

Ad actiones uerò prompti ſunt, animoſi, celeres, tyrannicisque moribus prædití. Etenim concitati animi ſunt, ac implacabiles.

Calor, ut priùs oſtendimus, facilè animoſam uim ciet, mouetq́; ad id promptè agendum, quod bonum eſſe ratio duxerit. Siccus quidem uehementiùs ac conſtantiùs: quare ad res agendas non ſolùm promptum ac celerem, ſed & conſtantem fortemq́; animum reddit. Quòd ſi plurimùm utraque qualitas exceſſerit, nõ ſolùm concitatæ præcipitisq́; iræ ſunt, ſed & acerbæ ac implacabilis, hoc tẽperamento præditi, tyrannorumq́; morè ſæuiunt, ac crudelitatem exercent. (Sunt autem tyrannici mores crudeles, uiolenti, tetri, ſæui, ac nefarij.) Accenſus *enim in ſicco calor, acriùs pungit, ac uehementiùs urget: talisq́; diu perſeuerat: quoniam non facilè reſtinguitur: ut ex antè dictis perſpicuum eſt.*

De corporis autem uniuerſi temperamento, prę tereà & de thoracis latitudine, ad eorum, quæ antè declarata ſunt proportionẽ diſſerere oportet.

Si cor calidum aridumq́; ſit, tale reliquum corpus erit, niſi iecoris frigus & humor repugnet. Et *thorax latus erit, niſi cerebrum obſiſtat: quemadmodùm ex antè dictis facilè intelligi poteſt.*

Si uerò humiditas unà cum calore uincat, minùs hirſuti ſunt, quàm hi de quibus antè meminimus: non minùs uerò ad res agendas prompti.

Nec uerò feroci ſunt animo, ſed tantùm ad iram proni.

Quoniam humidum minùs quàm aridum torretur, ac uritur, parciorem gignendæ fuligini materiam ſuggerit. Quare minùs hirſuti ſunt, qui calido humidoq́; corde ſunt, quàm qui calido & ſicco: ſiquidem ex fuliginoſo recremento, ut ſæpe diximus, pili generātur. Non minùs tamen ad actiones proni ſunt, imò certè magis: quādo quod humidum eſt, faciliùs quàm quod ſiccum, accenditur. Faciliùs quoque reſtinguitur: quare pertinacis iræ non ſunt, nec ſæui, animiq́; ferocis.

Pulſus aūt molles ſunt, magni, celeres, ac crebri.

Pulſus ideò molles dicuntur, quoniā arteriæ tactu molles ſentiuntur, utpotè quæ humidæ ſint. Ex humore enim mollities naſcitur, quemadmodùm ex ſiccitate duritia. Molles igitur arteriæ ſunt, quòd cor, ex quo ipſæ natæ ſunt, eſt humidum. itaque magis dilatantur, ac contrahuntur: unde pulſus maiores efficiunt. nam caloris uehementia id efflagitat: quâ ratione celeres, ac frequentes ſunt, ſed minùs quàm ſi cor calidum & ſiccum eſſet. In hoc enim minores ſunt, ſed frequentiores, ac celeriores, ut priùs oſtendimus. Magnitudinem enim frequentia, & celeritas compenſat, quemadmodùm frequentiam & celeritatem magnitudo, cùm cor humidum & calidum eſt.

Et reſpiratio, ſi quidem thorax cum corde proportionem habeat, eandem quæ pulſibus ineſt, formam ſeruabit. Quòd ſi minor is ſit, tantò celerior, ac frequentior, quàm antè commemoratæ, reſpiratio erit, quantò thorax minor extiterit. Si uerò tempera-

rò temperamentum à mediocritate multùm defle
ctat, præsertimq; ad humiditatem: præter ea, quæ
suprà retulimus, morbos ex humorum corruptio-
ne, ac putredine procreabit.

Notum ex antè dictis est, respirationem & pulsum inter se proportionem habere, si thorax tam latus fuerit, quanta est caloris uehementia. Tantùm enim thoracis dilatatione aëris inspiratur, quantùm ad cordis refrigerationem est necessarium. Quòd si angustior thorax sit quā caloris uehementia, eò celerior, ac frequentior erit, quò thorax minor, & cordis calor uehementior est. Cùm enim respirationis magnitudine refrigerando cordis calori satisfieri non potest, celeritas, & frequentia increscit, quæ quod ex magnitudine deest, supplet. Quod si utriusque qualitatis maximè autem humiditatis, & excessus magnus sit, morbis ex humorum putredine, opportuna hæc temperatura erit, cuiusmodi febres putres sunt, cùm interpolatæ, tum maximè continuæ: sanguis enim abundantia uaporis uias præcludit, quare difflari natiuus calor non potest: proinde in alienum mutatur. Calidum enim promptè alienum calorem admittit, humidum uerò natiuum non facilè seruat: unde putredo nascitur, & ex putredine febris, ut in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem abundè docuimus. Calidū autem & siccum corpus omnium maximè ignescit, transitq; in febrem: sed propter siccitatem putredini minùs obnoxium est quàm humidum. Igitur calida & humida intemperies putridis febribus maximè obnoxia est: calida tantùm diarijs, quæ etiam leui occasione in acutas, & hecticas transeunt.

Et expiratio inspiratione maior & celerior est,

in pulsi-

in pulsibusque celeris contractio.

Expiratione thorax, & arteriæ submißione contractioneq; (quas diastolen & systolen Græci uocant) fumidum emittunt halitum: qui cùm in calidis & humidis copiosius sit, magnam & celerem tum expirationẽ tum contractionem esse oportet: quocircà thoracem, & arterias multùm contrahi oportet. Magnam dixi expirationẽ nõ solùm ad mediocrem relatam, sed & ad inspirationẽ. Magis enim urget fuliginis abundantia, cuius gratiâ expiratio, & contractio fit, quàm caloris uehementia. In calida autem & sicca cordis temperie recrementa pauciora quidem sunt, sed magis usta, ac fuliginosa quàm in calida & humida, unt antè docuimus: quare expiratio & contractio quàm in hac minor erit, nisi calor & acrimonia fuliginis expulsionem acceleret.

Humidioris uerò & frigidioris cordis temperamenti pulsus molles sunt.

Non solùm molles sunt pulsus, sed & parui, tardi, ac rari. Molles enim eos efficit arteriæ humiditas ac mollities, ut antè diximus. Parui autem, tardi ac rari sunt, quoniam exiguus cordis totiusq; corporis calor multùm refrigerari non postulat. Hac ratione respiratio quoque parua, tarda, ac rara erit.

Quatenus autem ad mores attinet: diffidentes, timidi, segnesque sunt.

Hoc *est,* ἄτολμοι καὶ δειλοὶ καὶ ὀκνηροὶ, *quos Galenus* εὐτόλμοις καὶ θυμικοῖς καὶ ἀόκνοις *opponit, de quibus antè abundè disputatum est. Cùm igitur* εὔτολμοι *præfidenti animo sint,* ἄτολμοι *uiribus diffidẽtes erunt:* θυμικοὶ *autem animosi ac fortes,* δειλοὶ *timidi & ignaui. Contra-*

ria enim

ria enim fortitudini ignauia eſt : ἄοκνοι uerò ſeduli & impigri ſunt, ὀκνηροὶ autem tardi & pigri. Quemadmodùm igitur audaces, animoſi & impigri calido ſunt corde, ita diffidentes, timidi & pigri frigido. Calor enim facilè, ac uehementer facultatem ciet: frigus nec facilè nec uehementer, ſed quod calor excitat, retundit.

Pectore glabro.

In frigido & humido corde ſine pilis eſt pectus : hoc enim temperamentum ſanguinem non torret, nec fuligineꝫ gignit; quare nec pilum: ut antè monſtratum eſt.

Et quemadmodùm promptè non iraſcuntur, ſic nec pertinacis ſunt iræ.

Propenſi ad iram non ſunt qui frigidum, humidumq; cor habent. Siquando tamen eos iraſci contingat, non diu iram retinent, nec uehementer concitantur, ſed placidiùs mouentur, ſtatimq; mitigantur. Frigus enim tardè accenditur: humor accenſum calorem leniorem, ac placabilioreꝫ reddit, nec diu retinet. Quare qui humidum frigidumq; cor habent, hi neque ad iram proni ſunt, nec ſi fortè iraſcuntur, hanc diu retinent: nec uehementer cõcitantur, nec exacerbantur : ſed, quemadmodùm diximus placidè mouentur.

Quæ uerò ad thoracem & uniuerſum corpus attinent, ea non aliter explicare oportet, quàm quæ priùs expoſita ſunt.

Thoracis latitudo, ut antè diximus, cordis calori proportione reſpondet, niſi cerebrum obſiſtat: quemadmodùm reliqui corporis calor, niſi iecur repugnet. Fieri enim poteſt ut cor calidum ſit, cerebrum uerò exiguum, paruum, ac craſſæ, duræq; ſubſtantiæ, parumq; dilatanti facultati

obtemperant

obtemperant. Similiter & ſpinæ medulla parua, & exigua eſſe poteſt: quod cùm accidit, thorax anguſtior erit, quàm ut cordis calorem refrigerare poßit. Contrà fieri poteſt ut cerebrum magnum ſit, & ſpinæ medulla multa, cor uerò frigidum: quare thorax latior erit quàm cordis temperies requirat. Ad eundem modum iecur calidum, & cor frigidum: aut contrà iecur frigidum, & cor calidũ eſſe contingit: unde corporis calor cordis calori non reſpondet. Nam tum corpus aut calidius, aut frigidius quàm pro cordis calore erit. Contraria enim iecoris temperies contrario cordis temperamento reluctatur, ut antè abundè monſtratum eſt. Quòd ſi cerebrum non obſiſtat, thoracis latitudo cordis calori, & reſpiratio pulſui proportione reſpondebit: quemadmodùm ſi iecoris temperies, cordis temperamento reſpondeat, reliquum corpus cordis calori reſpondebit.

Frigidius autem ac aridius cor pulſus duros, & paruos efficit: reſpirationem uerò (ſiquidem thoracis exiguitas cum cordis frigore proportionem habeat) pulſibus reſpondentem: ſin is latior ſit, raram ac tardam.

Duri pulſus fiunt: ut antè ſæpe iam diximus, ob arteriarum ſiccitatem: parui autem tum ob duritiam, quæ liberè diſtendi, ac contrahi arterias non patitur: tum propter caloris exiguitatem, quæ nec fuliginoſa recrementa parit, nec multùm refrigerari deſiderat: quare neque arteriæ diſtentione eget, quæ äeris plurimum attrahat: neque contractione, quæ fuliginoſi halitus copiam emittat. Eadem ratione neque pulſus celeritatem, neque frequentiam requirit. Reſpiratio uerò, ſi quidem thoracis anguſtia,

cordis frigori respondeat, cum pulsibus proportionem habebit. Rarior uerò, ac tardior erit, si angustior thorax sit. Huius enim latitudo tantum aëris haurire potest, tantumq; fuliginosæ materiæ emittere, quantum ad refrigerãdum cordis calorem satis sit: quare neque celeritate neque frequẽtia eget: σύμμετρον ἀναπνοὴν, nõ ut Leonicenus, moderatam respirationẽ, sed habentem cum pulsibus proportionem uertimus. Perspicuum enim est, respirationem in hoc temperamento non esse moderatã, sed paruam quemadmodùm in calido magnam: & utranque proportionem cum pulsibus habere, si latitudo thoracis, cordis tẽperiei respondeat. Itaque eandem cum pulsibus rationem habet respiratio, si thoracis paruitas cordis frigiditati respondeat. Sin latior ipse sit, raram hanc, atque tardã efficiet. Nam eius magnitudo tantum aëris haurit, tantumq; fuliginis emittit, ut frequentiâ & celeritate non egeat.

Hi omnium minimè iracundi sunt: coacti tamen aliqua occasione irasci, iram retinent.

Frigus non facilè mouetur, præsertim cum siccitate iunctum. Si igitur frigidum & siccum accendatur, tenaciùs calorem retinet, quemadmodùm antè diximus. Quemadmodùm igitur qui frigido, siccoq; corde sunt, tardè irascuntur, sic conceptam iram difficiliùs deponunt.

Glabro autem, ac depili omnium maximè sunt pectore.

Dubitari hoc loco potest, an omnium cordis temperamentorum frigidum, & siccum, ut Galenus autumat, glabrum pectus maximè reddat. Nam cùm fuliginosa excrementa (quæ quidem generantis pilis materiam suggerunt) ex crasso potiùs quàm liquido humore nascantur, sicca & frigida

frigida temperies, quàm frigida & humida, pectus aut magis, aut saltem non minùs pilosum reddet, si æquale utrobique sit frigus. Ex *crassa enim materia, si uratur, quàm tenui, plus fuliginis relinquitur: ex qua, ut modò diceba-mus, pilus procreatur.* Quòd *si neutra uratur, ex neutra fuligo generatur, proinde nec pilus: quare non magis humida quàm sicca cordis temperatura, modò utraque æqualiter frigida sit, pectus pilis replebit, sed utraque glabrum reddet.* Vt *autem dubitationem hanc tollamus, reuocanda in memoriam sunt quæ paulò antè de pilorum origine docuimus: hos enim ex fuliginosa materia generari diximus, fuliginem autem ex crasso humore retorrido: torreri uerò à calore natiuo uehementiùs urente.* Itaque *qui calido, & sicco temperamento sunt, hirsuti magis sunt.* Sed *nec id ad pili generationem sufficit.* Nam *in corpore gigni fuligo potest, quæ nisi ad cutim feratur, pilū nō procreabit.* Exire *ad cutem non potest, nisi uirtus quæ foràs hanc propellit, ualida sit, & uias per quas exeat fuligo, suo impulsu fecerit.* V*bi igitur in corpore iam genita fuligo est, & uirtus potenter pellit, cutis si dura nō sit, facilè impulsæ fuligini cedit: atque nō magno negocio format meatus: qui, nisi mollior cutis sit, permanent.* Nam *si mollior sit, ita ut in se concidat, ac coalescat, non permanent meatus.* Tempore *uerò durescit, atque sic uiæ fiunt, & permanent, pilusq; generatur, ut antè dictū est.* Quòd *si nec calor adurens, nec materia commoda adsit, fuligo generari non poterit, proinde nec pilus.* At *si materia adsit, sed desit calor, qui hanc adurat: ne sic quidem pili materia generatur.* Quòd *si generetur, meatus uerò per quos hæc transeat, non adsint, procreari pilus non poterit.* Igitur

frigiditas

frigiditas omninò inepta est ad pilum producendum, ut quæ nec materiã pili generet, nec uias molliatur per quas ipsa exeat. His ita constitutis, disquirendum est an sicca & frigida quàm humida & frigida temperies minùs apta sit ad pilum generandum. In utraque exiguus est ex hypothesi calor, qui siccam materiam, utpote minùs idoneam in fumum & fuliginem minùs resoluere potest, humidam uerò tanquàm magis idoneam potest. Rursus siccam cutem, ac duram forare minùs potest, in eaq; meatus efficere: humidam uerò materiam faciliùs in fumum, & uaporem resoluit: & cutem mollem minore negocio penetrat, & tandem aßiduitate perforat. Igitur frigida & sicca cordis temperies ineptior est ad pili procreationem, quàm frigida, & humida. Neque enim tam exiguus calor esse potest, qui materiam humidam non resoluat, & mollem cutem non perforet: quod maiori negocio in sicco temperamento fit.

De thoracis autem paruitate, & totius corporis frigore, eodem modo differendum est.

Quemadmodùm in alijs temperamentis thorax latior, uel angustior pro cordis calore, uel frigore fit, ita in hoc temperamento, nisi cerebrum repugnet. Vniuersum quoque corpus ad cordis temperiem temperatum est, nisi iecur obsistat. Itaque si cor frigidum sit, & thorax angustus, uniuersa corporis habitudo frigida erit: ut ex antè commemoratis perspicuum esse potest.

Vbi unum cõmune in omnibus quæ dicta sunt, memorauerimus: nẽpe nos de moribus tam in hoc quàm in alio opere ad temperamẽti cognitionem proditis, non de bonis prauisque ex philosophia

comparatis

comparatis, ſed unicuiq; congenitis, uerba feciſſe.

Mores ſunt animi uel affectiones nobiſcum genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddunt, ut antè diximus: uel habitus agendi conſuetudine parti. Hi *ex educatione præceptiſq; philoſophiæ oriuntur: ille ex primo ortu.* Habi*tus natiuam temperiem non oſtendunt: ſed affectiones nobis ingenitæ: corporis enim temperiem ſequuntur, ut antè diximus.* P*oſſunt igitur qui optimis moribus naturâ prædıti ſunt, mala educatione ac inſtitutione peßimi fieri.* E*t contrà qui ad prauos mores nati ſunt, optimi, optima inſtitutione, ac educatione.* I*n hac igitur tota de cordis temperamentis diſputatione, de moribus non his quos conſuetudine comparauimus, ſed naturâ congenitis, uerba fecit Galenus.*

Iecoris calidioris notæ: uenarum latitudo.

Caloris proprium munus eſt dilatare, ac diſtendere ſequacem ac obedientiam materiam, quemadmodùm antè diximus. L*atitudo igitur uenarum non ſolùm iecoris ſed & partium quas alunt, calorem ſignificat: quales oculorũ uenæ ſunt, quæ ut antè declaratum eſt, calorem earũ partium ſignificant.*

Flaua bilis uberior, & in ætatis uigore, atra.

E*x ſanguinis feruore flaua; ex uſtione atra bilis, non ſolùm in iecore, ſed & in toto genere uenoſo procreatur: quare eius redundantia, earum partium caloris eſt nota: qui ſi augeatur, non ſolùm flauam, ſed & atram bilem pariet.* A*ugetur autem in florente ætate, in qua ſanguis torretur, ac uritur: proinde atræ bilis copia aceruatur.*

Calidior ipſis ſanguis eſt, ob idque corpus uniuerſum, niſi cor repugnet.

Iecur

Iecur talem procreat ſanguinem, quale ipſum eſt. Si igitur id calidum ſit, ſanguis quem gignit, calidus erit, quô cùm alatur uniuerſum corpus, calidũ quoque ipſum erit: niſi cibus quô nutrimur, frigidus & humidus ſit. ex eo enim genitus ſanguis, frigidus & humidus eſt, niſi cordis frigus iecoris calorem impediat. Non enim aliter cor per arterias quàm iecur per uenas uim ſuã in uniuerſum corpus transfundit.

Hirſuta hypochondria ſunt, ac uenter.

Ex his quæ ſuprà diximus, ſatis intelligi poteſt hypochondrium, & uentrem hirſutum eſſe, ſi iecur calidũ ſit. Materiã enim ex qua pilus generatur, calor generat.

Frigidioris autem, uenarum anguſtia, uberior pituita: ſanguis, uniuerſique corporis habitus, frigidior, niſi à corde calefiat. Glabra hypochondria ſunt, ac uenter.

Contrariorum iecoris temperamentorum contrariæ ſunt notæ. Quemadmodùm enim calor uenas dilatat, flatuq; diſtendit, ſanguinem ac uniuerſum corporis habitum calfacit, bilem gignit, pilumq; in hypochondrio & uentre procreat: ita frigus uenas anguſtas efficit, refrigerat uniuerſum corporis habitum, & pituitam gignit: piloq; procreando inepta eſt. Adde quòd concoctioni, proindeq; ſanguinis generationi parùm aptum frigus eſt.

Siccioris uerò, ſanguis craſsior, ac paucior, uenæ duriores, uniuerſus corporis habitus aridior.

Siccitas tenuem humorem abſumit: ſanguinem igitur craſsiorem, ac pauciorem efficit, & uenas duriores, uniuerſumq; corporis habitum.

Humidioris: ſanguis quidem uberior ac humi-

dior: uenæ molliores: quemadmodùm uniuersum corpus: nisi cor repugnet.

Humor ad concoctionem, proindeq; sanguinis procreationem efficacior est, quàm siccitas. Prætereà tantum abest, ut humorem absumat, ut etiam conseruet. Molles igitur non solùm uenas, sed & totum corpus reddit, nisi cordis siccitas obsistat.

Calidioris uerò simul & aridioris iecoris signa sunt: hypochondria hirsutissima, sanguis crassior & siccior, flaua bilis plurima, & in ætatis uigore atra: uenę amplæ, ac duræ sunt: quemadmodùm & uniuersum corpus.

Calor dilatat, ut diximus: cum siccitate autem iunctus, uehementer calfacit, resoluit, absumitq; ac torret humorē, siccatq;, ac durat. Qui igitur iecoris sunt calidioris & siccioris, hypochondria hirsutissima habent, ob fuliginis, quā eiusmodi temperamentū gignit, copiā. Sanguis quoque in his retorridus est, crassus ac paucus, ut ex quo resolutus sit tenuis humor: hac quoque ratione plurima bili, flaua quidem in iuuentute, inclinante uerò ætate atra eorum corpus redūdat. Ex sanguinis enim feruore flaua, ex ustione atra bilis gignitur. Cæterùm eiusmodi naturæ uenas amplas habent, non simpliciter, sed quantùm siccitas ipsa permittit. Minùs enim latæ sunt quàm in calido & humido iecoris temperamento: proinde & sanguinis minùs continent, ut mox dicemus. Ex siccitate duritia nascitur, non solùm uenarum, sed & uniuersi corporis. Resiccatur autem tum propriè à simili qualitate, tum resoluto humore. Plurima igitur ante uigoris ætatem bile flaua abundat: pòst hanc uerò atra, scilicet calore sanguinem adurente. Exem-

te. Exēplaria græca quotquot uidimus, αἷμα παχύτερόν τε ἅμα καὶ ξηρότερον *habent: Aëtius autē* ὀλιγώτερον, *quomodò uetus interpres legiſſe uidetur. Craſsiorem enim, & pauciorem ſanguinem uertit. Nos uerò* ξηρότερον *legendū eſſe putamus, non* ὀλιγώτερον. *Multùm enim ſanguinem amplæ uenæ continent: niſi quis hanc temperaturam cum calida & humida conferat, quæ ſanguinem uberiorem habet.*

Calor enim qui ex corde prodit, frigus quod ex iecore proficiſcitur, uincere poteſt, quemadmodùm frigus calorem.

Quoniam antè Galenus docuit uniuerſum corporis habitum ſequi cordis temperamentum, ſi non contraria iecoris temperies obſtet, & iecoris temperamentum, niſi cordis temperies obſiſtat: nunc oſtendit quæ utriuſque uiſceris qualitates magis minus'ue uincant ſuas cōtrarias exuperantias, & quæ magis minus'ue contrarijs repugnent, ac obſiſtant. Atque in primis à calore & frigore quæ à corde manant, calorem & frigus quæ à iecore profluunt, ſuperari poſſe ſcribit. Nam qui à corde prodit calor, uniuerſum corporis habitum calidum reddit: etiam ſi quod à iecore manat frigus, renitatur. Et quod ab eodem corde proficiſcitur frigus, hoc eſt caloris exiguitas (non enim cor tam frigidum eſſe poteſt, ut qualitatum mediocritatē excedat) uniuerſum corpus frigidum efficit, etiam repugnāte qui à iecore uenit calore. Sed certè ex hoc oriri dubitatio poteſt, an cor calidum aut frigidum, corpus in contrarium mutare poſsit, iecur uerò nō poſsit: cùm paribus uiribus pugnent. Nam antè dictarum contrariarum qualitatum exuperantiam parem eſſe ponimus: quare neutra

harum alteram uincere potest secundum Aristotelis sentē tiā, sed par lucta esse debet. Cæterùm repugnare author sibi ipse uidetur, cùm antè sæpe dixerit cordis calorē ca= lidum, & frigus frigidum corpus totum efficere, ubi ieco= ris temperies non obsisteret: quibus uerbis constat iecur suo frigore cordis calorē, & calore frigus impedire pos= se quò minùs calidum aut frigidum corporis habitū effi= ciat. Vt dubium hoc diluamus, scire licet cor omniū par= tiū corporis calidißimum esse, non solùm facultate, sed et re ipsa: ab ipsoq; reliquas partes, quæ tātùm facultate ca lidæ, aut frigidæ sunt, calefieri: ita ut si cor calidū in præ sentia esset, protinus totum corpus calefaceret, quod in fe bribus contingit: quēadmodùm si id frigidum esset, totum corporis habitum refrigeraret. Sanguis enim, & spiritus calorē à calido corde suscipit: calidi sanguinis cōtactu & spiritus ab ipso profluentis reliquum corpus calefit. Ad eundē modum si cor frigidum sit, sanguis quoque & spiri tus qui ab eo profluit, frigidus erit, proinde uniuersus cor poris habitus frigidus. Transfunditur enim is per uenas, & arterias in corpus uniuersum. Cùm igitur natiui, ut di ximus, caloris fons cor sit, indesinenterq; sanguinē & spi ritum in corpus transmittat, hi si calidi sint, calidū: si fri= gidi, frigidum corpus efficiunt, tantùm quidem, quantùm hi calidi uel frigidi sunt. Tam frigidi autē aut calidi sunt, quàm cor à quo ipsi manant, calidum aut frigidum est. Quoniā igitur sanguis calorem suscipit à corde, non plus is calefieri potest, quàm cor ipsum permittit. Siue igitur id calidius sit, siue frigidius, hoc est minùs calidum, ut an tè exposuimus, semper contrariam sanguinis temperiem superabit: proindeq; corporis habitum sibi similem effi= ciet:

ciet: nisi fortè (quod rarò accidit) iecoris calor uehemens hunc calfaciat. Nam tum frigori quod à corde manat, hìc obsistere potest, quemadmodùm antè sæpe dictum est.

Siccitatem uerò cor humidiùs in contrariū mutare non potest.

Quemadmodùm calorem naturalium actionum opificem cor uniuerso corpori distribuit, ita iecur sanguinem, ex quo particulæ corporis omnes aluntur, ac augentur. quem si sicciorem craßioremq; generarit, totius corporis habitū siccioreē esse oportebit, ac densiorem: neque cordis humiditas hunc in contrarium mutare poterit. Tam humidum enim cor esse non potest, utpotè quod naturâ admodùm siccum sit, ut siccitatem quæ à iecore proficiscitur, uincere poßit. Quantumlibet enim à suo natiuo temperamento, nempe uehementer calido & sicco recesserit, nunquā tamen quatuor qualitatū mediocritatē excedet. Quare cùm humidum id aut frigidum dicimus, ad sui generis temperamentū referre, ut modò dicebamus, oportet. Adde etiā quòd magis renititur quàm humiditas: quemadmodùm calor potentiùs agit quàm frigus.

In harum autem qualitatum medio, iecoris humiditas consistit, utpotè quæ magis à cordis siccitate uincatur, quàm siccitas ab humiditate, sed minùs tamen quàm calor, atque etiam longè minùs quàm frigus. Ipsa enim omnium iecoris qualitatū facillimè superatur.

Mediam sortitur naturam inter alias tres iecoris qualitates humiditas. Promptiùs enim hāc cordis siccitas uincit, quàm ipsa cordis siccitatem. Nam cor, ut modò dicebamus, naturâ persiccum est: cuius si iusto auctior sit sicci-

tas, potentiùs exiccat quàm contraria iecoris qualitas hu-mectet: quare promptiùs cordis ſiccitas iecoris humiditatē uincet, quàm contrà iecoris humiditas cordis ſiccitatē. Cæterùm eadem iecoris humiditas minùs ſuperatur à cordis ſiccitate, quàm eius calor à cordis frigore. Nam cordis ſiccitas etſi humiditate iecoris potētior ſit, inualidiùs tamē hanc uincit, quàm cordis frigus iecoris calorē. Oſtēſum enim priùs eſt, cordis frigus nihil aliud eſſe quàm exiguum calorem; ſed qui non ſolùm facultate, ſed & re ipſa calfaciat reliquas corporis partes: quæ ex ſe quidem partim calidæ, partim frigidæ ſunt, idq; tantùm facultate: re ipſa uerò ex accidente, ſcilicet accepto à corde calore: qui quantus eſt, tantùm, ut diximus, calfacit. Itaque mirum uideri non debet ſi cordis frigus, hoc eſt exiguus calor, potentiùs iecoris calorem uincat, quàm eius ſiccitas iecoris humiditatem. Atque etiam longè minùs iecoris humiditas à cordis ſiccitate ſuperatur, quàm eius frigus à cordis calore: imò facillimè ex omnibus iecoris qualitatibus frigus à ſibi cōtrario cordis calore uincitur. Siquidē hic, ut modò dicebamus, maximus ac potentiſsimus eſt, cuius ui & aſsiduo affluxu uniuerſus corporis habitus calefit.

Conſtat igitur, quòd in idem conſpirantibus utriuſque principij temperamentis, corpus: totum pro illarum uiribus omninò afficietur: cuius notas pòſt explicabimus.

Si altera tantùm qualitatum iecoris, uel cordis contraria, altera etiam repugnante obſiſtenteq;, uniuerſum corporis habitum, ut modò dicebatur, immutare, ac ſibi ſimilem efficere poßit, ut (uerbi gratiâ) calor calidū repugnante frigo-

te frigore, & siccitas siccum reluctante humiditate: longè magis eundem immutabunt conspirantia in idem utriusque uisceris temperamenta, quæ reliquæ corporis partes sequuntur. Iecur *enim materiã quâ aluntur, ministrat: cor uerò calorem suggerit, qui materiam hanc dispenset. Qualia igitur hæc duo uiscera fuerint, tale omninò corpus totum erit: cuius notæ deinceps dicentur.*

Humidius autem simul & calidius iecur minùs quàm calidius & aridius hirsuta reddit hypochondria.

Ex *his quæ ante declarat sunt, satis patère potest hypochondria minùs hirsuta esse in calido & humido iecore, quàm calido & arido: quoniã calor cum siccitate iunctus uehementior est, magisq; deurit: proinde uberiorem fuliginosorum recrementorũ uim, ex quibus pili nascuntur, gignit. Cùm humiditate uerò mitior est calor, minusq; humorem torret: quare pauciorẽ fuliginem parit.*

Plurimùm uerò sanguinis gignit, magnasque uenas efficit, & corporis habitum humidiorem ac calidiorem, nisi cor repugnet.

Calor, qualitatum omnium efficacißimus est, solusq; immutandi cibi, ac coquendi rationem obtinet. In *uentre enim succum quem chylon* Græci *uocant, in iecore uerò sanguinem efficit, qui ad corporis alimoniam in uenas transmittitur.*Hanc *caloris actionem humor iuuat.* Nam *caloris contactu, ac mistione cum cibo, concoctio fit.* Con*tactum uerò ac commistionem commodiorem reddit humor, ut sensus ipse testis est.* Si *quæ igitur miscentur, liquida sunt ac humida, faciliùs coquuntur.* Itaque *si tam calor quàm cibus humidus sit, proba fiet mistio atque*

concoctio. Hinc *constat cibum humidum facilè, siccum ægrè à uentre confici: & pueros, aliosq; quibus caloris substantia humidior est, meliùs non solùm coquere, sed & apponere, glutinare, nutrire, dilatare ac augere corpus*. His *ita habentibus, constat iecur humidum sanguinis plurimùm generare*. Calor *enim multus cibum in sanguinem mutat, maximè si cum humiditate coniunctus sit, qui non solùm coctionem (ut diximus) iuuat, sed & sanguinis à calore confecti resolutionem ac dißipationem impedit. Quare necessariò iecur calidum & humidum sanguinis copiam procreabit: atque uniuersum corporis habitum calidiorem ac humidiorem reddet, nisi cordis siccitas obstiterit: quæ, ut diximus, iecoris humiditatem superat. Venas quoque magnas efficiet. Calor enim sua ui dilatat, & humiditas calori dilatanti paret. Atque hæc quidem notæ sunt ubi modicè utraque qualitas exuperat.*

Si uerò utraque qualitas naturalem modum uehementer exuperet, morbo ex putredine, humorumque uitio corpus promptè corripietur. Atque etiam magis, si aucta sit humiditas, non multùm uerò calor: contrà uerò si parùm quidem aucta sit humiditas, plurimùm uerò calor, humorum uitio minimè laborat.

Quemadmodùm ex immodico cordis calore & humore febris aliiq; ex humorum uitio morbi nascuntur, ita ex iecoris intemperie calida & humida: ut quæ omnium maximè corruptioni, & putredini sit obnoxia: præsertim si humiditas calorem exuperet. Facilè enim natiuus calor in humido dißipatur, & alienus immittitur:

quod

quod nihil aliud eſt quàm putrèſcere : uti abundè in commentarijs noſtris in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus . At ſi calor maior ſit,humiditas uerò minor,affectus ex humorum uitio non gignentur . Siquidem calor natiuus maior ſeſe aduerſus alienum meliùs tuetur: in humiditate quoque minore minùs diſſoluitur.

Humidius autem,ac frigidius iecur glabra habet hypochondria:magiſque pituitoſum ſanguinem gignit,unà cum uenarum anguſtia . Vniuerſum corpus ſibi ſimile reddit:niſi cor in contrariũ mutet.

Facilè intelligere poteris quâ ratione uenas anguſtas, & nuda pilis hypochondria efficiat iecoris frigus,& humiditas,ſi quæ de pilorum generatione, & uenarum dilatatione priùs diximus,memineris . Quòd autem pituitoſum crudumq; ſanguinem gignat caloris imbecillitas,nemò arbitror ignorat,qui uim caloris norit . Immodicus enim eliquat,torret,ac urit:debilis cruditatem parit: mediocris autem probè concoquit,ac maturat . Si autem exiguus ſit ſimul & humidus,miſceri quidem cum re alteranda poterit,ſed minùs quàm ſi ualidus eſſet . Nam quò uehementior eſt,eò faciliùs penetrat, ac meatus ſubit : præſertim ſi eius ſubſtantia tenuis ſit . Quò uerò imbecillior,eò minùs id efficit:ſed eſto miſceatur cum re alteranda,parùm tamen ob imbecillitatem immutabit:proinde ſanguinem ſemicoctum,hoc eſt crudum,& pituitoſum efficiet: unde uniuerſus corporis habitus frigidior,ac humidior erit.

Frigidius autem & aridius iecur paulum ſanguinis gignit:anguſtaſque uenas efficit,& hypochondria glabra reddit,niſi & hìc cor,quoque uicerit.

Frigida & ſicca iecoris intemperies ad naturæ opera omnium

omnium ineptißima est: ideò omnium pessimè concoquit, apponit, glutinat, & nutrit, dilatat, & auget. Siccitas enim contactum, & mistionem caloris cum re immutanda remoratur: frigus uerò, hoc est caloris imbecillitas, immutationem, ac concoctionem: ut ex his, quæ antè diximus, constare potest. Qui igitur frigido siccoq; sunt iecore, omnium minimũ sanguinis habent, uenas angustißimas, & nudißima pilis hypochondria.

Testium temperamentum calidum quidem in uenerem pronum est.

Natura hominem, ut Galenus scribit, esse immortalem (si fieri potuisset) optasset: sed cùm per caducã, fluxamq; materiam, nimirùm ex elementis contrarijs constantem, non liceret, generis immortalitatem excogitauit. Gignendi enim ac concipiendi instrumenta condidit, quibus uim quandam ingenuit, quâ sui similem procrearet. His igitur instrumentis ingens ueneris desiderium, ac ineffabilẽ uoluptatem adiunxit: atque etiam efficiendæ, elaborãdæq; materiæ unde gigneretur, facultatem tribuit. Materiam in uterum concipientem, coniectam, atque alimentum ex concipientis corpore nactã, in uarias partes digeßit, nempe pedes, manus, caput, uentrem &c. Quæ formam figuramq; idoneam nacta, uitam assumit, atque tandem in lucẽ editur. Instrumenta autem generationis, uasa sunt quæ à semine Græci spermatica dicunt, testes, & pudendum. In uasis sanguis in semen primùm mutatur: in testibus elaboratur, ac perficitur: & in ueneris opere per pudẽdi meatum in mulieris uterum immittitur. Vtriusque enim partis confrictu sensus titillãtur, & ad seminis spiritusq; excretionem genitales partes cum summa suauitate excitantur: atque

tur: atque ſic in mulieris uterum per uiri genitale ex teſti bus excutitur. Confricari autem eiuſmodi partes nõ poſſunt, niſi rigidum durumq; genitale ſit, minimeq; flexibile. Tale autem fit, neruo eius cauo, qui ab oßium pubis copulis ortum habet, ſpiritu impleto, quem à corde per arterias recipit, ut Galenus docet. Venas enim, & arterias habet pro ſui magnitudine amplas, in quibus uapor generatur ad eius etiam arrectionem. Eiuſmodi autem uenæ & arteriæ à magna uena & arteria qua parte in crura ſparguntur, ortum habent. Appetitrix facultas à iecore prodit: ſpiritus & calor à corde in genitale trãſfunditur. Porrò autem uaſa originem habent, dextrum quidem à uena caua & magna arteria quæ ſecundum dorſum extant ſub emulgentibus: quare purior ac ſyncerior ſanguis, & ſpiritus per eas defertur ad dextrum uas, & ab eo ad teſtem eiuſdem partis. Siniſtrum uerò ab emulgente ſiniſtra & arteriæ ramo qui ad renem ſiniſtrum fertur. Ab ea quæ ab emulgente proficiſcitur, ramus naſcitur qui ad dextram partem mittitur. Per hunc exiguam ſeroſi humoris portionem ea pars accipit, ad utilitatem, quàm mox docebimus. Sanguinem igitur qui ad uas & teſtem fertur ſiniſtrum, impurum, excremẽtoſum, liquidum, ſeroſum natura eſſe uoluit, ut ſiniſtra frigidior eſſet, & ad fœminarum procreationem aptior: nam & fœminas procreari ad generis conſeruationem oportebat. Ex dilutiore enim ſanguine fœminæ generantur, & craßiore mares. Præterea acriorẽ fecit eiuſmodi ſanguinem, ut pruritum moueret, unde ueneris deſiderium naſcitur. Dum enim hic incaluit, genitales partes titillat, ac pruritũ mouet, ad excretionemq; excitat ſeminis, quòd ſuo motu maximam uo-

luptatem afferat, quàm geminat spiritus calidi copia, dum exire gliscit. Ex his patet geniturã quò calidior acriorq́; fuerit, atque etiam uberior, eò magis genitales partes titillare, pruritumq́; mouere, proindeq́; in excretione maiorem uoluptatem afferre: quemadmodùm & spiritum quò calidior uberiorq́; fuerit. Facit ad hanc uoluptatem efficiendam genitalium partium sentiendi præstantia. Eximio enim sensu à natura præditæ sunt, unde & ualidißima expultrix facultas est: quæ quò potentiùs ac celeriùs mouet, eò maiore uoluptate afficit. Atque hæc masculo & fœminæ communia sunt. Præter hanc autem uoluptatem fœmina utero tum attrahente sugenteq́;, tum concipiente uirile semen, mirè delectatur. Salaciores igitur sunt, ac in uenerem proniores, qui calidos habent testes: quoniam calidam acremq́; genituram titillantem, eamq́; non paucam conficiunt: unde salacitas procliuitasq́; in uenerẽ nascitur.

Mares procreat, & fœcunda est.

Sexu mas & fœmina distinguntur. Sexũ ἀπὸ τῆς ἕξεος dici uolunt quòd is habitus sit, ac forma quâ masculus & fœmina differt: hanc sexus discretionèm efficit formatrix facultas, quæ calore natiuo tanquam instrumento utitur, ut mox dicemus. Hæc diuina quædam uis est, genitis rebus ab illo summo prudentißimoq́; opifice, ac conditore Deo immissa, quæ non solùm formam, figuramq́; illis pro usu cui quæque dicata est, commodam tribuit, sed & eas pulcherrimo ordine collocat, ac certo numero iustaq́; magnitudine condit. Atque ut semel dicam, omnia optimè, rectißimeq́; pro sua cuiusque dignitate efficit, cùm in cæteris rebus, tum maximè in homine, in cuius constitutione nihil prorsus uacat, nihil deficit: imò nihil est, quod boni ali

cuius

cuius gratiâ cum summo decôre factum non sit. Formatrix hæc facultas utitur natura, hoc est calore naturali, alijsq; qualitatibus, tanquàm primario instrumento, cuius munus est res diuersi generis disiungere, & eiusdem generis coniungere: ut author est Aristoteles. Hic igitur corporis nostri partes dißimiles dissociat, ut osseas à neruosis, neruosas à carnosis, & reliquas pari modo. Contrà uerò similes cogit, ut osseas cum osseis, carnosas cum carnosis, &c. Formatrix uerò facultas formam, situm, magnitudinem, & numerum illis tribuit, sed interim naturâ materiam ad id cōmodam efficiente, eamq; distendente, & propellente quò formatrix facultas statuerit. Hæc igitur naturali calore alijsq; qualitatibus adiûta, materiam nacta obtemperantem, ac sufficientem, formam, situm, & magnitudinem commodam efficit, illamq; in totidem numero partes digerit, quot ad rectè probeq; exercendum munus institutum requiruntur. Contrà si cum imbecillitate naturâ materia cōtumax sit, formationis principium tardiùs admittet, & ad finem perfectionemq; imbecilliùs perueniet, ita ut foràs propelli, promiq; non poßint, quæ alioqui eò peruenissent: quales externæ partes sunt, ut manus, crura digiti: quæ interdum breuiora curtioraq; sunt, quàm ut suo officio probè fungi poßint. Ex genitali igitur semine calidiore, beneq; sequaci fœtum probè commodeq; hæc uirtus formabit (præsertim si qui hoc concepit uterus, calidus, robustusq; sit) & genitales partes foràs promet: quod nihil aliud est quàm mares generare. Porrò autem calidum semen, calida genitalium temperies, præsertim testium, gignit: quorum munus esse elaborandi seminis antè diximus. Calida igitur eorum temperies, masculorum est

procreatrix

procreatrix: quoniam fœcundum semen generat, quodq́; formationem facilè admittit.

Pilisque genitalia, & quæ circum ea sunt partes, celeriter replet.

Ex his quæ de cordis, & iecoris calida temperie suprà retulimus, perspicua hæc sunt: quare superuacuum foret ea rursus demonstrare.

Frigidius uerò contraria efficit.

Hoc est, aptum ueneri non est, infœcundum est: & si quando generat, fœminas potius quàm mares gignit. Glabras genitales partes habet. Hæ enim sunt frigoris testium notæ. Frigidam enim genituram temperamentum hoc procreat, ideoq́; parùm acrem, parumq́; titillantem, et uenerem cientem: quare salaces hi non sunt qui frigidos habent testes. Quòd si quando genituram hanc uterus concipit & retinet, fœminam potiùs quàm masculum format: frigus enim formationi reluctatur, nec foras promit testes: & si quandò mare, generentur, hi morbosi, aut non uitales nascuntur. Nam malè tẽperati conformatiq́; sunt: Ineptißimum enim est ad omnem naturæ actionem frigus: ut antè docuimus. Quòd autem genitales partes, & quæ circum eas sunt, pilis nudet frigida testium intemperies, satis ex antè dictis constat:

Humidum multã humidamque geniturã parit.

Humor, ut antè diximus, omnem concoctionem iuuat, non resoluit, sed conseruat.

Siccum uerò paucam & mediocriter crassam procreat.

Siccitas tenuẽ humorẽ tantùm exiccat, nõ etiã resoluit: ideò mediocriter crassam genituram efficit, ac paucam.

Craßißimam

Craſsiſsimam uerò ac fœcundiſsimam calidiùs ac ſicciùs.

Siccitas per ſe, ut antè diximus, exiccat: calor uerò per accidens, nimirùm tenuem humorem reſoluendo. Calida igitur & ſicca teſtium temperatura omnium craßißimũ ſemen gignit: ſicca autem tantùm mediocriter craſſum, ut antè docuimus. Fœcunda autem calida, & ſicca genitura eſt, ut quæ citò craſſeſcat, cogatur, citoq; formã recipiat: niſi tanta eſſet ſiccitas, ac craßities, ut tractui contumacẽ materiam ac malè ſequacem redderet. Facilè igitur craſſum ſemen formationem recipit. In oſſa enim promptè concreſcit, ac dureſcit: in neruos extenditur: in uenas & arterias excauatur: & ut ſemel dicam, in omnem aptam, commodamq; formam figuratur caloris beneficio: qui, ut antè diximus, primum formatricis facultatis inſtrumentũ eſt. Calor enim ac copia ſpiritus diſtendit, ac dilatat: ut antè diximus.

Initioque ſtatim animans celeriter ad uenerem excitat.

Calor & ſiccitas genitalium partium citò ſanguinem in genituram mutat: atque eum acrem efficit, & ad titillandum & pruritum ciendum aptum: promptè igitur facultatem ad excretionem ſtimulat, ac uenerem excitat.

Cæterùm talibus celerrimè genitales circumq; omnes partes ſurſumuerſus ad umbilicum uſque, deorſum uerò uſq; ad media femora pilis replẽtur.

Quemadmodùm cordis & iecoris, ita teſtium calida & ſicca intemperies, pilorum dènſitatem gignit. Sanguinem enim torret, ac urit: unde fuliginoſa excrementa generantur, ex quibus pili, ut ſæpe diximus naſcuntur.

Eiuſmodi

Eiusmodi temperatura ad uenerem multũ quidem concitatur, sed ea celerrimè satiatur: quæ si uiolenta sit, noxam adfert.

Ad uenerem concitat genituræ copia, calor, & acrimonia. Calida igitur & sicca testiũ temperies, ut quæ semen maximè calidum & acre gignat, maximeq; genitaliũ partium sensus titillet, ad uenerem stimulatur ruitq; magno impetu, ac uoluptate. Sed ut uoluptas magna est, ita statim hæc uenere satiatur: quæ si uiolenta sit, lædit: elanguescit enim maxime uirtutis robur seminis excretione, quã magna spiritus resolutio sequitur. Nam quò uoluptas maior est, eò spiritus maior copia emittitur: ueneris enim dulcedine, ac titillatione allicitur, atque unà cum semine excernitur, eò maiore copia, quò uoluptas maior. Cæterùm uoluptas eò maior est, quò genitalium facultas ualentiùs expellit. Quod maximè accidit ubi sensus insignis est, facultas robusta, & materia quæ expellitur, uehementer ad excretionem stimulat. Hæc enim tria calidis & siccis testibus accidere solent: quare cum maiore uoluptate, maioriq; spiritus iactura, ac roboris resolutione, eiusmodi temperamento donati uenerem exercent: hinc fit ut citò ea satientur: nec rursus hanc appetant nisi longo pòst interuallo, ob genituræ quæ relinquitur in genitalibus partibus, paucitatem. Quod si hanc identidem exercendo, uis naturæ adferatur, magna fit uirium iactura. Corpus enim frigidius redditur, ac imbecillius, sicciusq;. Præterea cùm paucum semen habeant, exiguum omninò erit, quod alendis solidis corporis partibus post nimiam uenerem relinquitur: atque si totum corpus marcescet.

Coëuntibus autem calore & humiditate, minùs

quidem hirſuti ſunt,ſed geniturâ magis abundāt, tametſi, quàm cæteri ueneris appetentiores non ſunt,ſed huic innocentiùs indulgent. Quòd ſi ambo ,nempe calor & humiditas, multùm exceſſerint,non ſine incommodo à uenere abſtinent.

Oſtenſum ſuprà eſt calorē immutādi uim habere,humiditateq; iuuari. Teſtes igitur calidi & humidi genituram optimè conficiunt. Calor enim ſanguinem in ſemen mutat:& humiditas non ſolùm hanc mutationem iuuat, ſed & ſeminis reſolutionem impedit, quæ alioqui à calore fieret. Abundat igitur ſemine calida & humida teſtium temperies:non tamen quàm cæteræ uenerem magis appetit,cùm eius ſemen blandum ſit, minimeq; acre ac titillans. Sola igitur multitudine, non etiam acrimonia facultatem irritat: itaq; minori incommodo indulget hæc ueneri quàm reliquæ.Imò ſi calor,et humiditas ſuprà modum aucti ſunt, non ſine magna noxa à uenere abſtinebit. Diu enim retentum ſemen,in prauam qualitatem mutatur,grauius enim quàm ſanguis corrumpitur: quod fit cùm genitalium partium uirtus, ſeminis multitudini moderandæ impar eſt. Nam quemadmodùm uenter uberiorem cibum malè concoquit,& uenæ copioſiorem ſanguinem: ita uaſa ſeminaria, ac teſtes ſeminis multitudinem non probè moderantur: unde neceſſariò temporis ſpatio in aliam qualitatem mutatur, quæ aut capitis grauitatem, aut cibi faſtidium adfert,aut hunc uitiat: aut torporem,ac ſegnitiem,mœſtitiam,terrorem,& alia grauia accidentia inuehit, quæ Galenus libro ſexto de locis affectis,uiris quibuſdam accidiſſe ſcribit qui uenere abſtinuerant. Præter hæc autem accidentia,ſuffocationem quo-

que ex utero mulieribus uenere abstinentibus inducit. Sed de his alio loco fusiùs differemus.

Si uerò humidiores, ac frigidiores naturâ testes sint, uicinas partes pilis nudas habẽt, tardeque uenerẽ exercere incipiunt, nec ad eam ruunt. A quo ſam autem & tenuem habent genituram, infœcũdam, & ex qua fœminæ procreantur.

Glabras effici partes testibus uicinas, si quidem hi frigidi, & humidi sunt satis ex his quæ antè declarata sunt, patêre potest, quẽadmodùm et quòd serò concubitũ ineãt. In his enim semen tardè gignitur, atque id quidem frigidum & humidum : quare aut sterile, infœcundumq; est, aut fœminas generat principium enim formationis, ut antè ostensum est, ægrè admittit, & si admittit, imperfectè formatur.

Frigidior uerò & siccior temperies reliqua alia habet antè declaratis similia: semen uerò omninò crassum, & paucum obtinet.

Frigida & sicca testium intemperies, in omnibus frigidæ & humidæ, præterquam in seminis craßitudine, & multitudine, similis est. Vtraque enim tardè uenerem exercere incipit, ad eamq; parùm concitatur. Vtraque sterilis atque infœcunda est, aut certè fœminarum procreatrix. Sed hoc inter se differunt, quòd frigida & humida copiosiùs & liquidiùs, frigida uerò et sicca parciùs & craßiùs semen habet. Frigus enim utrique cõmune cõmunia quæ antè retuli accidentia inuehit : humiditas autem liquidum, & multum, siccitas uero crassum, ac paucum gignit. Ex his patêre potest, eorum qui testes habent frigidos, corpus uniuersum imbecillum infirmumq; esse.

Nam

Nam cùm inutilem,ut dictum est,habeant genituram,malè solidæ eorum partes aluntur : quare robustæ esse non possunt, quoniam basis hæ sunt totius corporis ac fundamentum, quo infirmo, reliquas corporis partes infirmas esse necesse est. Non igitur ab re Homerus ille ingeniorum uertex, Martem cum Venere coniunxit:ut ostenderet bellicosos uenereos esse, hoc est probam genituram habere, quâ solidæ corporis partes aluntur,& robur assumunt.

Quòd autem totius corporis habitus cordi, & iecori similis sit,priùs diximus.ei uerò similior est, quòd unam quãlibet ex primis qualitatibus, quas agentes uocant,potentiorem habet.

Iecur,ut antè diximus,materiam suggerit,quâ corpus uniuersum alitur : cor uerò calorem, qui hanc conficit, & in substantiam corporis mutat. Vbi igitur eorum uiscerum qualitates coëunt, totum corpus omninò simile his esse necesse est. ubi autem pugnant, similiùs ei quæ uincit erit, & quæ potentiùs luctatur. Cordis autem calor,iecoris frigus,nisi id admodùm excesserit,uincit : quemadmodùm eiusdem frigus,iecoris calorem : & iecoris siccitas,cordis humiditatem : quemadmodùm abundè antè declarauimus.

Totius autem corporis habitus de his maximè partibus dicitur,quæ primæ intuentibus obijciuntur:cuiusmodi sunt musculi ossa omnia cingentes, ex simplici,primaque carne & fibris quas ipsa cõuestit,constantes.Nam propria musculorum substantia ex his duobus est composita.

Quoniam modò dicebat corporis habitum, iecoris &

cordis temperamentum ſequi: quid habitum uocet, nunc explicat. hunc enim de his maximè partibus dici ait, quæ primæ ſpectantibus obijciuntur. Primæ autem obijciuntur muſculoſæ partes, quibus oſſa omnia conteguntur. Conſtant autem hæ ex ſimplici, primaq; carne, & neruorum fibris, quas ipſa prima, ac pura caro conueſtit. Simplex & prima caro, quæq; propriè caro dicitur, nuſquam in corpore per ſe reperitur, ut idem author ſcribit: ſed muſculi pars eſt, quæ ſanguinis mediocris ac puri concretione fit. Eſt & alia caro ſimplex quidem, ſed propriè caro non eſt: ut uiſcerum ſubſtantia, quam Galenus parenchyma à quibuſdam uocari ſcribit.

Quæ autem ad eos uaſa perueniunt, uelut riui quidam ſunt, non quidem eorum ſubſtantiam conſtituentes, ſed ea ſuggerentes quibus ſeruentur.

Oſſa, corporis firmamenta ſunt, quæ (ut modò dicebamus) muſculis omnia operta ſunt, per quos uenæ & arteriæ tanquam riui quidem diuiſi excurrunt. Per uenas quidem ſanguis diffunditur, quo ipſi irrigantur ac aluntur: per arterias uerò calor & ſpiritus, qui quia uitam tuetur, uitalis appellatur. Hæc igitur uaſa, muſculorum ſubſtantiam non complent, ſed ad uſum antè dictum cum muſculis miſta ſunt.

Horum igitur temperamenti ſigna in temperata regione intelligenda ſunt. Cutem enim immutant intemperatæ, per ſe formam imprimentes: & notas quaſdam corrumpunt. Ad eundem autem modum, ſi quis in temperata regione æſtiuo tempore nudum ſe Soli expoſuerit, ſigna quæ ex calore mollitie & duritia ſumuntur, immutabit.

Quæ

Quæ de temperamentorum, inquit, signis posteà dicentur, ea de his qui temperatam incolunt regionem, intelligenda sunt. Intemperata enim habitatio cutem immutat, atque natiuam formam corrumpit, & alienam imprimit. Ambientis enim aëris calor cutem calfacit, siccat, urit, duramq; ac nigram efficit: præterea internum calorem ad cutem euocat, qui non aliter atque externus hanc immutat: hinc fit ut Aethiopibus, Arabibus, atque his qui calidas regiones incolunt, usta, sicca, dura & nigra cutis sit. Eodem modo & his immutatur, qui in regione quidem temperata sed æstiuo sole torrentur. Contrà accidit in frigida habitatione, in qua ambientis aëris frigus natiuum calorem intrò repellit. Cutem enim non urit, sed refrigerat, atque ex accidente humectat: humorem enim non absumit: proinde mollem hanc efficit, ac candidam, aut rufam, qualis est in Scythis.

Si uerò ut temperata regio est, ita moderatam uictus rationem serues, nec Sole te plurimùm quotidie exuras, sed nec (ut nonnulli) ad instar uirginum in umbraculis degas, temperamenti exquisitas notas præbebis. Tanquam igitur de his futura sit disputatio huic adhibendus animus est.

Quemadmodùm temperamentorum signa in habitationis loco temperato intelligi debent, ita in mediocri, moderatoq; uictus genere. Mediocre id dico, quod neque qualitate excedat, neque quantitate: hoc est quod neque iusto calidius, aut frigidius, neque humidius, aut siccius, neque etiam liberalius, aut parcius, sed temperatum moderatumq; sit. sub uictus ratione continentur non solùm cibus, & potus, sed & exercitatio, uitæ genus, som-

nus, uigilia, & id genus alia, quæ corpus immutare solent. Cibus igitur frigidus humidus copiosus, ocium, & somnus multus, longa in locis umbrosis mora, corpus refrigerant, ac humectant, molleq́; ac album efficiunt. Contrà uerò calidus cibus ſiccus & paucus, uigiliæ multæ, & longa in ſole mora, calſaciunt ac reſiccant corpus, proinde durum, ac nigrum reddunt.

Mediocris temperamenti ſigna, quod ad totum animalis habitum attinet, ſunt, color ex rubro, candidoque miſtus.

Facilè ex his quæ antè declarata ſunt, tum locus hic, tum quæ deinceps de corporis habitus notis dicentur, intelligi poſſunt: hic enim iecoris & cordis temperamentum ſequitur. Nam iecur materiã, ex qua habitus gignitur, cor uerò calorem materiam hanc moderantem ſuggerit: antè diximus. Cutis igitur color non ſolùm habitus, ſed & antè dictorum uiſcerum temperamenta oſtendit. Itaque albus color rubro perfuſus, eorundem mediocritatis eſt nota. Talis autem fit ex cutis candore (candida enim eſt) & ſubiectæ carnis ſanguinisq́; rubore, non in quauis cutis corporis parte, ſed in facie, in qua cutis ſua tenuitate, ac mollitia ruborem ſubiectæ carnis & ſanguinis admittit. Ex quo conſtat eos qui craſſa duraq́; ſunt cute, minorem: tenui uerò ac molli, maiorem in facie ruborem habere, ſi cætera conſentiant. Fieri enim poteſt ut in tenui cute paucus ſit rubor, cum habitus pituitoſus eſt.

Capilli modicè flaui.

Mirum fortè cuipiam uidetur quòd Galenus corporis habitus ſigna ex capilli colore ſumat, cùm antè ab eo

cerebri notas petendas esse docuerit. Mirari certè desinet, si quod antè diximus, nempe uenas & arterias in uniuersum corporis habitum tanquam riuos quosdam per quos sanguis in ipsum transfunditur, sparsas esse intellexerit, illicq́; sanguinem immutari, non aliter atque in alijs corporis uenis. Qualis igitur sanguis est, talem esse habitum corporis oportet: & contrà qualis est corporis habitus, talem esse sanguinem neceße est: quô scilicet fuliginosa materia ex qua pili generantur, tingitur: ut antè abunde declaratum est. Itaque modicè flauus capillus sanguinem temperatum esse testatur, proindeq́; totum corporis habitum. Est enim eiusmodi color medius inter nigrum & candidum. Nec te lector perturbet quod antè diximus, corporis temperati cutis colorem ex albo & rubro mistum esse, capillorum uerò mediocriter flauum. Nam corporis color, ut antè diximus, coloris cutis, quæ alba est, sanguinis princeps est: capillorum uerò, sanguinis quidem & fuliginis naturam obtinet.

Et ut plurimùm crispi.

Hîc quoque dubitari potest cur inter habitus corporis indicia, capilli figuram recenset Galenus, cùm priùs eam inter cerebri notas annumerauerit. Sed facilè id, si quæ modò dicebamus, memoriâ tenueris, diluere poteris. In musculis enim qui capitis ossa contegunt, uenæ sunt, ac arteriæ, non aliter quàm in reliquo corporis habitu, in quibus sanguis immutatur. Capitis igitur habitum capillus sequitur: quare si corporis habitus mediocris est, capilli mediocriter crispi sunt. Sed cùm cerebri intemperies obsistere poßit, non perpetuò crispus mediocri-

ter erit, ſed rectus. Ideò *uerbum hoc (ut plurimùm) adiecit Galenus, quô indicaret aliquando forè ut temperati non criſpos, ſed ſimplices capillos haberent.* Fieri *enim poteſt, ut corporis habitus temperatus ſit, cerebrum uerò frigidum ac humidum.*

Caro tum qualitate, tum quantitate mediocris eſt. Eiuſmodi enim corpus omnium exuperantiarum omninò eſt medium, ita ut ad ipſum relata corpora & intelligantur, & dicantur. Siquidem craſſum corpus cum ipſo comparatum, dicitur craſſum: quemadmodùm & tenue, ſi cum eodem conferas: corpulentum quoque & gracile, pingue, durum, & molle, hirſutum, & glabrum. Nullum igitur horum mediocre eſt, ſed quod ad omnis mediocritatis ſummum (qualis eſt Polycleti regula) peruenit, ita ut tangentibus neque molle, neque durum, neque calidum, neque frigidum: inſpicientibus uerò neque hirſutum, neque glabrum, neque craſſum, neque gracile eſſe, neque aliquem alium exceſſum habere uideatur.

Mediocris carnis ſunt, qui neque graciles exiſtũt, neq; craßi, ac obeſi, ſed inter hos medij, Græci euſarcos uocãt, quẽadmodùm eucratos qui neque calidi, neque frigidi, neque humidi, neque ſicci ſunt. Hos *tẽperatos, illos quadratos appellare poſſumus. Cùm igitur tales ſanguine neque abundẽt, neque deficiãt: ipſi nec craßi obeſiq;, nec macilẽti nec graciles erũt. Sanguinis enim copia craßitudinem, inopia gracilitatem parit: ut mox dicetur.* Itaque *ad eiuſmodi corpus exuperantiæ omnes referri debent.* Nullum *enim corpus calidũ, aut frigidum, humidũ aut ſiccũ molle aut*

aut durum, crassum aut gracile, pingue aut macilentum, hirsutum aut glabrum dici potest, nisi ad id relatum tanquam reliquorũ omnium exemplar, ut quod ad omnis mediocritatis summum perueniat, non aliter quàm Polycleti *regula. Statuam enim is fecit, quàm canona, hoc est regulam artifices uocant, ex qua scilicet uelut à lege quadam artis lineamenta petantur, ut scribit* Plinius,

Quæ autem iusto calidiora sunt, non autem humidiora, aut aridiora, quatenus ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est disputatio) tangentibus quidem tantò calidiora sentiuntur, quantò sunt temperamento calidiora. Tantoque hispidiora, quantò sunt calidiora, minusque pinguia. Rubro autem sunt colore, ac nigro capillo.

Tam calidum corpus tangenti sentitur, quàm corporis habitus calidus est: non tamen quàm cor & iecur calida sunt, tametsi eorum temperaturam corporis habitus sequitur, ut antè abundè declaratum est. Quod ideò fit, quoniã habitus corporis calor protinus ac per se tactui obijcitur: cordis uerò & iecoris nõ per se quidem, sed per habitum. Quæ autẽ ex sese nullo alio interueniente sensibus se produnt, ea certiùs quàm quæ per alia, cognoscuntur. Itaque quò calidior corporis habitus est, eò calidior tangenti sentitur. Non autem commemorata uiscera, quando eorum calor non nisi interuentu corporis habitus sentiri potest, habitus autem aut craßior, aut pinguior esse potest: quare prodeũti ex interno corpore calori uiam præcludit. Quò rursus habitus calidior est ac macilentior, eò hirsutior est. Siquidem pili, ut antè docuimus, ex fuligine nascuntur, fuligo à calore fit deurente. Cæterùm cuiusmodi naturæ rubro sunt

bro ſunt colore, ac nigro capillo: ut ex his quæ de cordis & iecoris calore antè diximus, patêre poteſt.

Frigidioris temperaturæ ſigna. Corpus glabrum eſt, & pingue, idq́ue tangentibus frigidum ſentitur. Color uerò tum ipſius tum eius capilli rufior eſt: & ſi frigus multum exceſſerit, liuidior: quem & plumbeum nonnulli medici uocare ſolent.

Si pilus ex fuligine, & fuligo à caloris redundantia gignitur, ut certè gignitur: iure optimo corpus frigidum glabrum erit, ac depile, idem quoque pingue. Sanguis enim frigidum locum nactus, in adipem concreſcit, ut author eſt Galenus. Itaque frigidum eiuſmodi corpus tangenti ſentitur, niſi aliunde calor accitus ſit. Oſtenſum enim priùs eſt natiuæ temperaturæ calorem reſpōdere: atque tantùm ſenſui apparere, quàm calidum natiuum temperatum eſt. Cùm rurſus frigus ſanguinem magis pituitoſum gignat, non ſolùm corpus, ſed & capillus rufior in hiſce temperaturis erit. Color enim rufus eſt albior, pituitæq́; propinquior. Quòd ſi frigus admodùm exceſſerit, cutis color liuidior erit. Nam humor, ut antè diximus, cuti colorem adfert, colori uerò uigorem calor. Itaque ſi calor admodùm exiguus ſit, coloris uigor emoritur, ac liueſcit, plumbiq́; colorem refert, non aliter atque in mortuis, ac animo liquentibus.

Siccius temperamentum tantò gracilius temperato eſt & durius, quantò ſiccitas maior. In reliquis uerò ſimile.

Eemplar græcum Aldinum & Germanicum habet ἣ δὲ ξηροτέρα κρᾶσις ἰσχηροτέρα. Aliud manu ſcriptum eodem modo habet, ſed in margine annotatum eſt ἰσχνοτέρα

quemadmodùm

quemadmodùm Nicolaus Leonicenus & uetus interpres legiſſe uidentur. Vtraque lectio ſuſtineri poſſe uidetur. Siquidem corpus ſiccum humido gracilius eſt, ut quod minùs carnoſum ac pingue ſit. Idem & robuſtius eſt: nam robur in ſiccitate poſitum eſt, ut author Galenus eſt libro ſexto de cauſis ſymptomatum. Nos tamen gracilius uertere maluimus, propter ſequentem dictionem.

Humidius autem in cæteris temperato proximũ eſt, ſed carnoſius, ac mollius.

Hic ſiccæ naturæ ſignis humidæ notas opponit. Siccitatem enim ſequitur gracilitas, & duritia, humiditatem uerò corpulentia, ſeu craßities & mollities, hoc eſt, ἐνσαρκία καὶ μαλακότης. Ἔνσαρκον *igitur carnoſius uertimus: quanquam cùm alibi ſæpe, tum maximè libro de temperamentis primo Galenus* ἔνσαρκον *uocat, quem nos quadratum dicimus, hoc eſt medium inter gracilem & craſſum. Itaque humida temperatura carnoſior eſt, ac mollior. Nã humor materiam ſanguini generando ſuggerit, ex ſanguine autem locum non frigidum nacto caro gignitur. Cæterùm ex humiditate mollities naſcitur: ut antè declaratum eſt. In reliquis autem omnibus temperaturæ proxima humida natura eſt: hanc enim colore, calore, ac notis alijs antè declaratis proximè imitatur.*

In copulatis uerò primarum qualitatum intemperantijs, compoſita eſt cognitionis forma.

Si duæ qualitatum exuperantiæ coierint, quæ ab ipſis oriuntur notæ, miſtam naturam habebunt. Copulantur autem excedentes qualitates, agentes quidem cum patientibus, non autem agentes cum agentibus, aut patientes cum patientibus. Neque enim excellens calor cum æquali frigore

gore consistere potest: quemadmodùm nec humiditas exce dens cum pari siccitate. Cæterùm in harum qualitatũ mi stura, interdùm ambæ in unum effectum conspirant, qua= rum altera præcipuam operam præbet, altera iuuat. Ca= lor uerbi gratiâ præcipua causa est fuliginis ex qua pili nascuntur, siccitas autem adiuncta plurimùm ad fuliginis generationem confert. Promptè enim quod siccum est, ci nerescit, ac in fuliginem mutatur ab agente calore. Ad eundem modum siccitas præcipua duritiæ causa est: auge= tur tamen si copulatus calor sit. Nam per accidens resic cat, humorem resoluendo & resiccando indurat. Interdũ non in unum hæ qualitates conspirãt, sed in suum utraque affectũ: ut humiditas sola mollitiei est causa: cui calor ad= uersatur, tantùm abest ut iuuet: quemadmodùm calor pilũ gignit, humiditas uerò eius generationi reluctatur. Eadẽ est reliquarum qualitatum mistarum ratio, ut mox doce= bimus.

Calidior enim & siccior, hispidior est.

Caloris exuperantia ex antè dictis eadem esse potest & in corpore sicco, & in humido: sed tangenti occursus aridior in sicco sentitur, in humido uerò blandior: humidi= tas enim caloris acrimoniam obtundit, siccitas uerò auget quod experientia ipsa docet. Itaque in temperatura ca= lida & sicca non solùm magnitudo, sed & acrimonia calo ris, tanta quidem, quantus corporis natiuus calor, & sicci= tas est, sentitur: nisi aliena qualitas accesserit. Quòd au= tem hispidior sit, ex antè dictis satis constare potest.

Ac durior.

Siccitatem sequitur duritia, quàm auget calor, humorẽ, si adsit, resoluens, ac dissipans.

Et macilenta

Et macilenta, gracilisque

Ex calore, & siccitate macies ac gracilitas nascitur, hac quidem pinguedinis & carnis paucam materiam suppeditante, illo uero humorem absumente. Ex *humore enim caro, & pinguedo nascuntur.*

Nigrum quoque capillum obtinet. Quòd si calor multùm excesserit, cutis etiam nigra erit.

Niger pilus, ut Galenus docet, fit cùm deusto ui caloris uapore, excrementum in exquisitam fuliginem mutatur: quod maximè in temperamento calido & sicco contingit, ut in quo sanguis crassus uritur, eò quidem magis, quò calor maior est, ita ut si multùm excesserit, cutis etiã totius corporis nigra erit.

Calidior humidiorque temperatura eò mollior ac carnosior est, quò utraq; qualitas ab optima cõstitutione magis recedit. Plurimùm uerò inaucta, promptè morbis ex putredine corripitur, quoniã facilè uitiosis humoribus impletur.

Quemadmodùm siccitatem duritia, ita humiditatẽ mollities sequitur. Calor uerò sanguinem conficit, ac probè coquit. Ambæ igitur qualitates simul iunctæ, corpulentum carnosumq; corpus reddunt: humor enim materia est, quã calor in carnem mutat, ut antè iam declaratum est. Si uerò utraque qualitas plurimùm excedat, corpus cacochimũ reddet, hoc est prauis humoribus replet, unde prõptè morbis ex putredine corripitur. Facilè enim natiuus calor in humido dißipatur, alienusq; intromittitur: quod nihil aliud est quàm putrescere: unde putres febres nascuntur, & alij putredini morbi: ut antè docuimus. In quibusdam exemplaribus legitur, ἡ θερμοτέρα καὶ ὑγροτέρα κρᾶσις μαλακωτέρα τε

κωτέρατε

κωτέρατε καὶ πολυσαρκοτέρα τῆς ἀρίστης κράσεως εἰς τοσοῦτον &c. In alijs uerò adiecta uox θερμοτέρα est, ad hunc modum, καὶ πολυσαρκοτέρα καὶ θερμοτέρα. Nos priorem lectionem sequuti sumus, quòd non admodùm nenessariò nobis addēda esse uideretur uox θερμοτέρα: quāquam uerum esse non inficior eiusmodi temperaturam tangenti calidam apparere.

Si uerò paulò humidior, multò uerò calidior sit, paulò quidem & molliores & carnosiores quàm temperata reddit. Sed nec paulò hispidiores sunt, nec tangentibus calidiores apparent. Pilum quoque nigrum gignit, & uacuam pinguedinis carnē.

Humorem mollities sequitur ut antè dictum est. Igitur quàm humidū corpus est, tam molle esse necesse est. Quare si paulò humidius sit, paulò mollius iusto temperamento erit. Quoniam rursus hunc humorem calor natiuus in carnē mutat, siquidem calidius corpus sit, non multò quàm temperatum carnosius erit. Ex pauco enim humore, qui generandæ carni materiam præbet, multa caro gigni non potest. Cæterùm uehemens calor multùm hunc humorem resoluit. Quare si paulò humidior temperies sit, & multò calidior, corpus neque molle neque carnosum multùm esse potest: sed multùm hispidum, ac tangenti calidum. Calor enim, ut antè diximus, multam fuliginem parit, ex qua pilus gignitur, præsertim in materia sicca, aut non admodùm humida. Tantus porrò tangenti calor sentitur, quam natiuus corporis calor modū excedit. Quòd autem capillum nigrum eiusmodi temperamenta efficiant, quodq; carnem pinguedinis expertam habeant, satis ex suprà dictis constat. Hunc locum aut malè intellexisse, aut

obscurè

obſcurè uertiſſe ueterem interpretem, atque etiam Nicolaum Leonicenum, *conſtat. Vertit enim uetus interpres ad hunc modum: Si uerò parùm quidem humidior ſit, multò uerò calidior, molliores quidem parùm tempermento hi tales, & magis carnoſi &c.* Leonicenus *autem ad hunc modum: Si uerò parùm quidem humidior ſit, multò uerò calidior, molliores quidem parùm huiuſmodi ſunt his qui bonam habent temperaturam: & magis carnoſi. Quibus uerbis conſtat utrunque intellexiſſe aut hanc dictionem parùm, cum dictione magis, addendam eſſe, ut ſenſus ſit, & parùm magis carnoſi: quæ lectio certè obſcura eſt. Aut utrunque ſenſiſſe paulò humidiores, & multò calidiores temperatis longè carnoſiores eſſe: quòd quàm falſum ſit, tum ex his quæ modò dicebamus, tum ex græca lectione ſatis liquêre poteſt, quæ ſic habet,* εἰδ᾽ ὀλίγῳ μὲν ὑγροτέρα, παμπόλλῳ δὲ εἴη θερμοτέρα καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγῳ τῶν συμμέτρων οἱ τοιοῦτοι, καὶ σαρκωδέστεροι καὶ λασιώτεροι οὐκ ὀλίγῳ. *Quæ uerba planè oſtendunt temperaturam paulò humidiorem, ac multò calidiorem, multò neque molliorem temperata, neque carnoſiorē. Geminata enim particula* (καὶ) *omninò docet dictionem* ὀλίγῳ *coniungendam eſſe non ſolùm cùm dictione* μαλακώτεροι, *ſed etiam* σαρκωδέστεροι.

Quòd ſi paulò calidior ſit, multò uerò humidior: mollem ac multam carnem procreabit.

Sæpe iam diximus mollitiem ab humiditate originem habere, ac calorem in carnem humorem mutare. Si igitur humor multus ſit, & calor non tantus quidem, ut hunc reſoluendo, corpus exiccet, ſed qui tamen in carnem mutare ſufficiat, mollis ac multa caro gignetur.

Coloremq;

Coloremque ex rubro & albo mistum.

Cutis ex minutissimis neruorum fibris, uix ob exiguitatem conspicuis, & carne contexta est. Fibræ autem originis suæ naturam retinent, caro uerò humoris. Humor *porrò cuti suum colorem tribuit, flauus quidem flauum, rufus rufum, ater atrum, & ruber rubrum. Si igitur cutis, quæ ex candidis fibris & carne cõtexta est, sanguine perfusa sit, colorem alboris & ruboris participem habebit. In temperie autem paulò calidiore, & multò humidiore, neque flauum reddit colorem nimius calor, nec album aut rufum frigus: quoniam ex hypothesi neque calor neque frigus immodicum in hoc temperamento reperitur: ut quod paulò calidius sit, multò uerò humidius, proindeq; horum colorum mediũ, hoc est ex albo & rubro mistum habebit.*

Et tangentibus corpus paulò calidius sentietur.

Si calor modicè exuperet, paulò calidius corpus sentietur. Ab humore enim immodico calor mitior redditus, minùs tactum afficit. Quòd *si utraque qualitas magis aucta sit, eadem ratione mitis calor erit.* Nam *auctus humor auctum calorem mitigat, tantùm quidem, quàm ipse auctus fuerit, si utrobique seruetur proportio.*

Atque ut semel dicam, in coniugatis temperamentis exuperantis qualitatis notæ semper præpollent.

Copulantur agentes qualitates cum patientibus interdum pari facultate, interdum altera ualentiore, atque interdum ambabus in idem conspirantibus, interdum in diuersa agentibus, ut antè declaratum est. Cùm igitur ex æquo in idem nituntur, effectus insignior est: ut calor & siccitas pares corpus eò hispidius reddunt, gracilius ac

macilentius, quò sunt uehementiores: quemadmodùm frigus et humiditas glabrius. Si uerò altera ualentior sit, aut si in contrarium nitantur etiam facultate pares, effectus obscuriores erunt: ut calor præpollens cum minori siccitate, minùs pilosum corpus, minùs gracile, ac macilentum, quàm si utraque qualitas uehemens esset, efficit: quemadmodùm calor & humiditas pares, qui quidem in contraria nituntur: calor quidem hispidum corpus reddit, humiditas glabrum. Quæ si iunctæ sint, in idemq; conspirent, effectus insignior erit. Meliùs enim calor cum humiditate coniunctus concoquit, quàm cum siccitate, in idem enim consentiunt. Iidem minùs hispidum corpus efficiunt: nam in diuersa agunt: ut modò dicebamus.

Frigidior autem, ac humidior temperatura, si leuiter utraque exuperet, glabra est, alba, mollis, crassa & pinguis.

Leuis frigoris & humiditatis excessus, corpus glabrum, album, molle, crassum & pingue reddit. Glabrum quidem, quòd frigus nec torret, nec urit, nec humor facilè cinerescit: quare pauca fuligo in frigido & humido corpore gignitur. Album uerò, quoniam sanguis pituitosis est & albus, quô scilicet cutis imbuta album colorem accipit. Molle autem, quòd humiditatem (ut antè diximus) mollities sequitur. Crassum quoque est, hoc est παχὺ, cui ἰσχνὸν id est gracile opponitur. Quemadmodùm enim calida & sicca temperies frigidæ & humidæ contraria est, ita notæ ex his genitæ contrariæ sunt. Est enim, ut antè dictum est, calida & sicca, hirsuta, nigra, dura, gracilis, sine adipe: frigida uerò & humida, glabra, alba, mollis, crassa, & pinguis. Refertur igitur crassitudo non ad substantiæ crassamentum,

ſamentum, ſed ad corporis molem. Cæterùm cum calidi munus ſit materiam dilatare, ac in longum latumq; diſtendere, frigoris contrà cogere: corpus frigidum, humidum & craſſum erit, non gracile & longum. Pinguis quoque eiuſmodi natura eſt. Adeps enim ex humore multo fit, & frigore hunc cogente: ſanguis enim eiuſmodi cùm pituitoſus ſit, & habitus corporis frigidus & humidus, facilè in adipem ſanguinem mutat, ea maximè parte, quâ frigidior eſt.

Sin auctior ſit, pro qualitatum incrementi ratione reliqua habebunt: color uerò unà cum capillo rufus erit.

Si paululùm à mediocritate diſtant frigus & humiditas, notæ tales erunt quales antè docuimus. Sin multùm excedunt, pro exuperantiæ qualitatũ ratione ſigna prioribus inſigniora erunt: color tamen tum cutis tum capilli rufus erit, hoc eſt πυῤῥὸς: *quem colorem albiorem, ac turbulentiorem eſſe ex Galeno docuimus in commentarijs noſtris in eius libros ad Glauconem. Tres autem coloris differẽtiæ ſunt ſibi cognatæ, flauus, rufus, pallidus. Flauus ab uberioris bilis flauæ miſtura cum pituita fit: rufus parcioris, ſed quàm pallidus largioris. Pallidus, quem* ὠχρὸν *græci uocant, ex flauæ bilis tantùm momento fit. Sed quẽ ijdem* ἄχροιαν, *nos pallorem, & decolorationem uocamus, ex frigore, hoc eſt caloris defectu naſcitur, quemadmodùm* ἔυχροια *ex calore. Ex his conſtat pallorem & decolorationẽ, hoc eſt* ἄχροιαν, *de omni colore dici poſſe, ut antè docuimus. Talis enim eſt, qualis in perterritis eſſe ſolet. Siue igitur quis albus ſit, ſiue niger, ſiue rubicundus, ſi terreatur, impalleſcit. Contra ſi lætitiâ afficiatur,*

tur, suauitas ac bonitas coloris, hoc est εὐχροια *nascitur. Albus igitur color cùm eiusmodi pallore turbidus est, atque* ὠχρῷ καὶ πυῤῥῷ, *hoc est pallido & rufo, qui quidem ex bilis & pituitæ mistione fit, simillimus. Itaque Galenus hoc loco* πυῤῥὸν, *id est rufum, non pro eo tantùm colore, qui ex bilis & pituitæ mistione fit, sed etiam pro albo pallore ad liuorem accedente accipere uidetur. Quô colore cutis si auctius frigus & humor sit, tingitur. Capillus uerò est uerè rufus, non autem caloris defectu pallidus ut cutis: quoniam pilorum omnium materia fuligo est, ut antè diximus, quæ pro caloris uehementia colorem accipit. Nam excedens calor nigrum, mediocris flauum, exiguus uerò rufum aut pallidum efficit.*

Si plurimùm utraque increuerit, liuidus.

Dicebamus modò coloris εὐχροιαν, *hoc est bonitatem, caloris natiui præsentia fieri:* ἄχροιαν *uerò, id est decolorationem & pallorem, eius absentia: quæ quò maior est, eò coloris flos magis deperit. Itaque si suprà modum excesserint frigus & humiditas, color liuidus & plumbeus erit, qualem defuncta uita corpora, aut quibus longa ægritudo calorem extinxit, obtinent. Significat enim eiusmodi color defectum, ac extinctionem natiui caloris, sicuti rufus diminutionẽ. Quemadmodùm igitur liuidus color non ex atra bile, sic nec rufus ex flaua semper fit, sed diminuto & extincto natiuo calore.*

Si uerò inæquabilis qualitatum sit exuperatio, eius quæ magis excesserit notæ seorsum præpollebunt.

Potest frigus humiditatem, & contrà humiditas frigus superare. Cuius ergo horum excessus maior erit, signa

eius seorsum præpollebunt. Si frigus exempli gratiâ humiditatē superet, frigoris notæ seorsum perspicuæ erunt: corpus enim rufius, aut liuidius erit potiùs quàm mollius. Contrà si humiditas superet, mollius quàm rufius aut liuidius apparebit. Vbi tamen utraque qualitas in eundem effectum conspirat, neutra per se ac seorsum illustriores notas habebit, sed eam tantùm in cuius effectum ambæ conspirant.

At si frigus & siccitas ex æquo auctæ sint, naturâ durum, gracile, glabrum corpus erit: tangētibus uerò frigidum sentietur.

Frigus & siccitas æqualiter excedere possunt, idq; uel parùm, uel multùm, uel plurimùm: non aliter ac frigus & humiditas: ut modò dicebamus. Atque pro excessus magnitudine notæ uel obscuriores, uel insigniores sunt. Itaque exuperantibus ex æquo frigore & siccitate, corpus durum, gracile, & glabrum redditur, magis aut minùs pro earum qualitatum incremento maiore aut minore. Durum quidem, quòd siccitatis, ut suprà dictum est, perpetua nota, duritia sit: quæ tum calore humorem resoluente, tum frigore cogente augetur. Gracile autem, quòd siccitas paucam generandæ tum carni, tum adipi materiam suggerat. Glabrum uerò, quòd frigus humores nō torreat, proindeq; nec fuliginosum excrementum pili materiam gignat. Prætereà tale corpus sentîtur, quale ipsum est, nempe frigidum, nisi (ut sæpe iam dictum est) aliunde calorem adsciuerit.

Pinguedo tamen, etsi graciles sunt, per carnem dispersa est.

Nam sanguis, præsertim frigidus, qualis in hac tempe

rie

rie est, frigidum locum nactus, in adipem mutatur.

Capilli autem & cutis color, frigoris modo respondent.

Siquidem frigoris paruum excessum, capilli quidem flauus, cutis uerò candidus color sequitur. Si uerò magis excesserit, tam cutis quàm capillus rufus erit. Sin plurimum, cutis liuidus color erit, & capilli rufus: ut ex antè dictis constat.

In declinante autem ætate, temperie calida & sicca in frigidam & siccam naturam transeunte, corporis habitus gracilis fit, ac durus, atramque bilem gignit: proinde niger & hirsutus est.

Gracilitatem fieri humoris penuriâ, priùs ostensum est, duritiamq; necessariò siccitatem sequi. Calidæ igitur & siccæ temperaturæ inclinante ætate frigidæ redduntur, ac etiam quàm antè, sicciores. Natiuus enim humor ætatis cursu aßiduè fluit, ac absumitur: scilicet ingenito calore hanc resoluente. Calor uerò usque ad ætatis uigorẽ idem perseuerat: post hoc uerò tempus minuitur, ut docet Galenus cùm in alijs plerisque locis, tum maximè in libris de temperamentis, & de sanitate tuenda. Cùm igitur declinante iam ætate tum frigidiores tum sicciores reddantur calidi, & sicci, graciles tandem & duri fiunt, plurimumq; atræ bilis ex retorrido sanguine generãt: atque sic uerè melancholici fiunt, nigri quidem, & hispidi, ob sanguinis adustionem, & fuliginosæ materiæ copiam, quæ ex sanguinis ustione, ut modò dicebamus, generatur. Ex his constat melancholicos antè ætatis uigorẽ dici non debere, & eos tantùm, qui calidi priùs, & sicci fuerint. Tales enim soli atræ bilis copiam cumulant: ut Galenus in libris

bris de temperamentis docet.

Si uerò earum qualitatum altera plurimùm, altera paululùm à mediocritate discedat, superantis signa præpollebunt, alterius obscura erunt.

Id quidem commune est omnium copulatarum qualitatum, ut antè ostensum est.

In omnibus autem tum quæ diximus, tum quæ dicturi sumus, communis nota est frigoris quidem & raritatis, promptè à frigore pars afficiatur: caloris uerò aut densitatis, si facilè id perferat. At si ab exiccantibus lædatur, squalidaque ac sicca sentiatur, & ægrè moueatur, siccitatis: quemadmodùm si ab humidis grauetur, humiditatis est indicium.

Corpus nostrum, corporisq; partes, caloris frigoris humoris & siccitatis iniurijs patent, alia magis, alia minus. Quæ igitur à frigore facilè læduntur, ea aut frigida, aut rara sunt, aut utraque. Facilè enim unūquodque à suo simili afficitur. Cæterùm corpus rarum tam frigidū quàm calidum, promptè: densum uerò, ægrè externam iniuriam admittit. Si uerò rarum simul, & frigidum sit, promptiùs læditur. Corpus enim frigidum, ambientis äeris frigus promptè admittit: raritas uerò uenienti frigori uiam facit: unde non sola cutis, sed & subiecta musculi uim frigoris sentiunt. Si uerò corpus calidum sit, & densum ac cōpactum, occursanti frigori reluctatur, scilicet calore frigus tanquā contrarium propellente, & densitate uiam illi præcludente. Eadem ratione si corpus aridum sit, ab externa siccitate promptè læditur, siccumq; tangenti sentitur, ac ægrè mouetur. Quòd autem ægrè moueri, siccitatis sit

tis sit nota, non admodùm perspicuum est. Nam cùm in siccitate situm robur sit, ut Galenus libro sexto de causis symptomatũ scribit: non potest mouendi difficultas, siccitatis signum esse, imò potiùs mouendi robur ac facultas, siccitatis nota est. Ad functiones, inquit, actuosas, quas πρακτικὰς *Græci uocant, durũ, et calidũ instrumentũ magis idoneũ est. Durum enim siccitatẽ necessariò sequitur. Idem author paulò pòst scribit neruos, tendones, musculos, & ligamenta eò robustiora esse, quò sunt sicciora. Idẽ eodem loco docet siccitatẽ ad robur & firmitatẽ conferre. Adde quòd phrenetici & furiosi, utpotè sicci, robustissimi sunt, & ad motũ aptißimi: quibus uerbis constat siccũ corpus ad motum esse aptißimum: quanquam Galenus hoc loco inter sicci corporis notas mouendi difficultatem enumeret. Pro huius dubitationis intelligentia nosse oportet siccitatem magnã latitudinẽ habere, mediocris enim robur inserit: quæ autẽ modum exuperat, membra rigida & immobilia reddit: de qua hoc loco nunc Galenus loquutur, ut uerba eius indicant. Nã si squalidũ, inquit, sit corpus, ac ægrè moueatur, siccitatis est nota. Squalor enim ex magna siccitate oritur. Si uerò ab humidis facilè grauatur, humiditatis, ut ex antè dictis cõstat, est argumẽtũ.*

Videndum autem est an idem omnes inter se musculi, an diuersum habeant temperamentum: in omnibusque consideranda subiectorum ossiũ est magnitudo. Nonnunquam enim gracilior pars esse uidetur, quatenus ad musculos attinet, cùm gracilior non sit, sed propter ossium tenuitatem talis apparet. Ad eundem modum & crassior in quibusdam sæpe esse uidetur, non propter ossium

magnitudinem, ſed propter carnis molem, quæ & aucta, & imminuta, & ſiccior humidiorque partem ſicciorem aut humidiorem reddit: pauca quidem & dura ſicciorem, multa uerò & mollis humidiorem. Eodem modo & ſpatia intermedia partium ſimplicium, quas græci ὁμοιομερῆς uocant, humoris aut plus aut minùs in ſe continentia, eiusq́ue uel craſsioris uel tenuioris, partem humidiorem eſſe aut aridiorẽ arguunt: humidiorẽ quidem: ubi tenuior & uberior, ſicciorem uerò ubi craſsior ſimul & parcior humor eſt.

Quas paulò antè habitus corporis notas ex partium mollitia, duritia, craßitie, gracilitate, & ſimilibus ſumendas eſſe dicebat, nunc latiùs explicat, ne quis fallatur in his iudicandis. Veſtigandum enim eſſe docet, an una eademq́; in omnibus muſculis tẽperies, an diuerſa ſit: an oſſa quæ muſculis integuntur, magna ſint, an parua: an caro quæ hæc ambit, multa, an pauca: eademq́; mollis, an dura: & an cõtentus in intermedijs partiũ ſimplicium ſpatijs humor, craſſus an tenuis, multus an paucus ſit. Nam ſine his diſtinctionibus certa ex antè dictis notis habitus corporis cognitio haberi nõ poteſt. Neque *enim ex unius partis temperamento reliquarum cognitio habetur: quando altera calida, altera frigida, altera gracilis, altera craſſa eſſe poteſt. Caput exempli gratiâ calidum & humidum, proindeq́; carnoſum eſſe poteſt, reliquæ uerò corporis habitus partes ſiccæ & calidæ, proindeq́; graciles, maximè ſi cor, & iecur eo temperamento prædita ſint. Itaque ex partis unius temperie, reliqui corporis natura deprehendi non poteſt: quemadmodùm nec ex craßitie ac*

gracilitate

gracilitate, si solus oculus iudex sit. Ampla enim ac magna ossa esse possunt, caro uerò quæ ipsa contegit, pauca. Et contrà ossa exigua, & caro multa. Si igitur magna ossa sunt, & caro pauca, uidebitur quidem pars carnosa esse, nisi diligenter membrum ipsum manibus contrectes. Tunc enim craßitiem non carnis esse, sed oßis, tactu, cognosces. Si contrà ossa exigua sint, caro uerò multa & mollis, pars oculis gracilis uidebitur: quod si tactu experiaris, carnosam hanc esse certò scies. Si igitur caro multa est, eademq; mollis, siue gracilis siue crassa pars appareat, temperies calida & humida erit. Si uerò pauca ac dura sit, etiam si crassa pars uideatur, calida & sicca erit. Si rursus tangenti mollis appareat, non protinus humida censenda est. Aut si dura uideatur, nõ statim sicca iudicanda. Fieri enim potest ut qui in partiũ, quas simplices uocari diximus, spatijs intermedijs humor continetur, multus sit & tenuis, partis tamẽ substãtia naturâ sicca: aut contrà humor paucus ac crassus, & partis substantia humida. In qua autẽ multus ac tenuis continetur, humidior: in qua uerò paucus ac crassus, siccior repræsentabitur. Humorem autem hunc qui in meatibus antè dictarum partium continetur, Galenus insitum, cùm alibi, tum maximè in libris de febrium differentijs uocat. Insitus autem hic humor proprium alimentum est partium, quas simplices appellant, ut mox fusiùs explicabitur.

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ uerè solidæ ac primę sunt, nullo modo humidiores fieri possunt, sed satis est si celeriter eas exiccari prohibeas

Corporis partes solidæ dicuntur aut quòd crassamento solidæ sint, aut quòd uerè tales existant. Crassamento so-

lidæ sunt

lidæ sunt, quæ ut Galenus docet, cõtra humores distinguntur: cuiusmodi caro est, atque insitus humor, de quo modò uerba fecimus, atque nunc etiam faciemus. Verè autem solidæ, quæ & primæ dicuntur, crassamento etiam solidæ duræq; sunt. Sed uerè solidæ dicuntur atque primæ, quòd primò genitæ, atque uniuersi corporis uelut basis ac firmamentum sint. Ex maris enim & feminæ genitura fiunt, in qua magna est igneæ substantiæ, ut Galenus docet, portio: quæ ex ipso semine genitas partes, hoc est uerè solidas aßiduè exsiccat, ita ut nulla ratione siccitatis iniuria reparari poßit. Nam maius est quod perit, quàm quod cibo reparari poßit. Ne tamen præproperè resiccentur, impediri possunt. Nam cùm eiusmodi partes durißimæ ac solidißimæ sint (crassamento enim etiam solidæ sunt, ut antè diximus) paucum humorem in spatijs suis admittunt, saltem pauciorem quàm qui perditam resolutamq; humiditatem resarcire poßit. Ita tamen siccandi uis impediri potest, ut quod alioqui celeriter exiccaret, lentè id efficiat, si contraria siccitati causa adhibeatur.

Intermedia uerò ipsarum spatia hoc uel illo humore replere possumus: hîc enim est proprium simplicium partium alimentum, quod ex appositione fit, non autem per uasa attrahitur. Communis uerò hæc ratio est omnium partium: de qua rursus cũ de salubribus causis cõmentabimur, dicemus: nũc autem reliqua tractemus.

Primas uereq; solidas partes multa ratione humidiores reddi posse modò demonstrabamus: quomodo autem siccitatem remorari poßis, nunc ostendendum est. Liberum enim cuiq; est, ut constat, ea uictus ratione uti, quæ pluri-

mum humectet, uberemq; insiti humoris copiam in simplicium partium spatijs generet, quiq; commemoratas partes alat. Certum enim est, quò alimentum id humidius, ac uberius fuerit, eò partes quæ ipso aluntur, minùs siccari. Eiusmodi autem humor propriè alimentum dicitur, quòd corpus iam nutriat, ac ipsi adiungatur. Quæ uerò in uenis & uentre sunt, non propriè alimēta dixeris: sed alterum quasi alimentum, alterùm uerò quod uerè alimentum futurum est. Ad eundem modum qui in reliquarum partium simplicium spatijs continetur humor, propriè alimentum dicitur: quod & eas iam nutriat, & ipsis adiungatur. Hactenus de temperaturarum habitus corporis notis.

Ventris signa: natura quidem sicciores, si statim siticulosi fiant, paucusque potus his sufficiat, & largior lædat, fluctuationesque excitet: aut per summa, quod redundat, innatet.

Docet hic Galenus, eos qui sicciore sunt uentre, celeriter ac statim διψώδεις, hoc est siticulosos fieri: sitis enim fit uel à calore, uel à siccitate, uel utroque. Venter igitur naturâ siccus statim post primos annos reddit siticulosos: non autem primis annis, cùm tunc adsit humor qui sitim arcêre poßit: procedente uerò ætate hic magis magisq; imminuitur, non solùm in hac, sed & in alijs omnibus temperaturis. Itaque quod naturâ siccum est, celeriùs ad summam siccitatem quàm humidum aut temperatum peruenit. Venter igitur naturâ siccus celeriùs ad extremā senectutē perducitur, quàm humidus aut temperatus. Quòd si res ita habet (ut certè habet) citiùs qui siccum uentrē habent, siticulosi fiunt. Cùm igitur eiusmodi uenter paucum habeat natiuum humorem, isq; aßiduè, ut diximus,

per ætatem

per ætatem absumatur: qui sic perijt, potu resarciri deside rat. Quod cùm frequenter accidat, frequenter sitiunt, proindeq́; siticulosi dicuntur. At sitis exiguo potu extinguitur. Nam ut paucus humor citò absumitur, ita pauco potu reparatur. Neque plus appetitur, quàm quod amissum est: quocircà si liberaliùs bibant, læduntur. Quod enim abundat, tanquam inutile, & noxium natura respuit: quare in ipso uentre largior potus aut fluctuationem ac strepitum excitat, aut per summa hæret, ac innatat.

Cibisque gaudent ficcioribus

Scilicet similibus, & quibus seruari poßint: seruantur enim similia similibus.

Humidioris uerò, si & siticulosi non fiant, & sine molestia largiorem potum ferant, cibisq; gaudeant humidioribus.

Quemadmodùm paucus humor citò celeriterq́; ita copiosius tardè absumitur. Quibus igitur uenter humidus est, tardiùs sitiunt. Opus est enim longiore tempore ad uberioris humoris, quàm ad paucioris absumptionem. Igitur largiore potu minùs offenduntur. Tantus enim sumi innocuè potest, quantus absumptus est. Cibis quoque humidioribus oblectantur, ob antè dictam rationem.

At si calidior naturâ uenter sit, meliùs concoquit quàm appetit: longeque melius dura, ac coctu difficilia. Nam quæ facilè immutantur, corrumpit. Cibo uerò ac potu calido gaudet, nec à frigidis noxam ullam accipit, si modicè his utatur.

Non simpliciter uentriculum calidum probè concoquere ait, sed meliùs quã appetere: quãquã probè quidem immutat: ac conficit cibum, minùs tamen quàm calidus & humidus

midus, ut mox docebitur: sed quàm frigidus meliùs. Cibos igitur teneriores, ac delicatiores coctuq; faciles potiùs urit calidus uenter ac corrumpit, quàm concoquit: duros contrà ac contumaces optimè conficit. Rationem enim quandam inter se, quod agit, & quod patitur, habere debent, ut docet Aristoteles: alioqui aut imperfectũ relinquetur quod patitur, aut corrumpetur. Exiguus igitur, ac impar cibo immutãdo cruditatem parit, uehementior uerò ac uiribus potentior quem immutat cibum adurit, ac corrumpit. Mediocris autem mediocrem optimè concoquit, & uehemens durum, coctuq; contumacem: exiguus uerò mollem ac delicatum. Cæterùm nec citiùs nec celeriùs, sed meliùs calidum uentrem dura ac contumacia coquere scribit. Tardè enim hæc coquuntur, sed à ualido calore probè immutantur. Cùm enim cibus à calore in uentre immutatur, antequam coquatur, in tenuißima comminuitur. Igitur craßior ac durior ægriùs, & tenuior ac mollior faciliùs coquitur. Constat igitur calidam uentris temperiem cibum durum meliùs quàm mollem ac tenuem concoquere, & tardiùs illum quàm hunc immutare. Quòd uerò meliùs concoquat quàm appetat, ostendendum est. Quod ut clariùs fiat, scire oportet duplicem esse appetentiam, alteram naturalem, alteram animalem, ut uocat Galenus. Naturalis animalem præcedit: quod ad hunc modũ fieri idem author scribit. Animal aßiduè per cutis spiracula in ambientem aërem dißipatur: primoq; partes cuti subiectæ uacuantur: uacuatæ ex uicinis partibus alimentum ad se attrahunt: ut quod inanitum est, repleant: mox illæ rursus ex sibi uicinis, rursusq; hæ ex alijs sibi propinquis. Itaque ex proxima quaque parte facto semper celeri tractu, perinde qua

si in choro

ſi in choro quodam, uenæ quæ ad uentriculum perueniunt, tandem inanes euadunt, quæ & conſueuerunt, & poſſunt cibum ex uentriculo ad ſe conuellere, ueluti ſtirpium radices ex terra uliginem. Atque hæc actio cùm animalis nõ ſit, ſed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur. Ventriculi autem inanitionem ſequitur ſuctionis ſenſus, quem animalis appetentia, hoc eſt fames ſequitur. Primùm igitur, ut idem author docet, antecedit inanitio, quam ſequitur naturalis appetentia: deinde uentriculi ſuctio, poſteà ſuctionis ſenſus: tandem uerò animalis appetentia. Porrò autem facultatem quâ cibi penuriam ſentîmus, uentriculo indidit natura, ut ad cibum capeſſendum animal excitaret. Reliquæ autem partes cùm ſemper præſentem cibum habeant, quem attrahunt, ad inſtar plantarum, quæ per radices terræ uliginem attrahunt, hac ſentiendi ui carent. Solus autem uenter cibi penuriam ſentit, ut animal ad cibum, ut dixi, excitet. A cerebro enim natura ortos neruos duos in os uentris tranſmiſit, per quos ſentiendi uim recipit. Famem auget uentris frigus, ut quod illius ſubſtantiam ſtringat, prematq́ue, et premendo inânit. Impedit uerò ac minuit hanc calor. Solidas enim partes laxat, ac ſoluit: proinde ad attrahendũ uentrem reddit inhabiliorem. Humidam quoque ſubſtantiam liquat, ac ſpatia uacua replet. Ita calidus uenter minùs appetit, quàm concoquit. Quòd ſi tantus calor eſſet, ut robur omninò ſolueret, non ſolùm non appeteret, ſed & malè concoqueret: ut fit in calida temporis conſtitutione.

Calidis enim cibis, ac potionibus gaudet: neque à frigidis noxã ullã accipit, ſi modicè ipſis utatur.

Calidum

Calidum cibum & potum non solùm qui re ipsa, sed & facultate substãtiaq; talis sit, intelligit Galenus: quibus delectari uentrem naturâ calidum scribit. Vnicuique enim parti à natura tributum est, ut quod sibi familiare est ac simile, appetat, ac attrahat: quod uerò contrarium inimicumq; est, repudiet ac expellat. Qualitatis enim contrariæ odiũ quoddam à natura habet, ut Galenus docet, unaquæque corporis pars. Itaque cibis & potionibus calidis calidus uẽter tanquam sibi amicis seq; tuentibus, ac conseruantibus delectatur. Neque tamen à frigidis læditur, si moderatus sit usus. Subitas enim uehementesq; mutationes natura non sustinet. Itaque si ad mediocritatem reducere calorem uelis, utendum est frigidis, tanto quidem excessu, quantùm ab ipsa mediocritate calor recedit. Idq; moderate fieri debet: hoc est, neque affatim, neque initio statim tam frigida offerenda sunt, quàm calidus uẽter est, sed mitiora primùm, deinde uehementiora, paulatim uires eorum augendo. Atque sic mutationem hanc natura sine ulla molestia feret.

Frigidior autem naturâ uẽter, probè quidem appetit, sed malè concoquit, cibos præsertim immutatu difficiles, ac frigidos. In ipso enim facilè acescunt: quocircà ructibus acidis eiusmodi uenter est opportunus.

Appetentiam animalem ex suctionis sensu nasci modò dicebamus, hunc uerò sensum inanitione fieri: inanitionem uerò tum uacuata & dißipata in ambientem aẽrem materia cuti subiecta, tum partibus uicinis semper trahentibus, donec uenæ quæ ad uentrem perueniunt, inaniantur: tum frigore stringente prementeq;, ac premendo inaniente,

Quâ

Quâ ratione famelici ſunt qui frigidum ſtomachum habent. Sed ut multùm appetunt, ita malè concoquunt. Frigus enim torpidum pigrumq; corpus ad naturæ actiones omnes reddit: proinde cruditatem gignit: quam acor ſequitur, acidiq; ructus, ut fuſiſsimè Galenus in libris de ſymptomatum cauſis docet.

Atque frigidis quidem gaudet, ſed ab immoderato eorum uſu facilè offenditur. Similiter autem & foris incidentium rerum frigidarum conſortiũ diu ferre non poteſt, quemadmodùm neque calidus calidorum.

Vnaquæque res ſuo ſimili gaudet, uti antè dictum eſt. Frigidus igitur uenter frigido potu & cibo delectatur: ſed eorum immodico uſu læditur, ut qui intemperiem augeat; eò quidem magis, quò frigus uehementiùs, & uſus longior extiterit. Quò autem intemperies auctior eſt, eò eſt deterior, ut quæ à mediocritate longiùs diſcedat. Hac ratione, quæ foris incidunt frigida, qualia ſunt ambiens aër, aqua, unguenta, & id genus alia, diu ferre frigidus uenter non poteſt: eorum enim contactu longiore uehementer refrigeratur, ac imbecillior redditur: quemadmodùm calidus uenter rerum calidarum uſu.

Ventris uerò intemperies ex morbo contractæ, hoc ab ingenitis differunt, quòd nõ ſimilia, quemadmodùm natiuæ appetant.

Omni animanti à natura tributum eſt, ut ſe tueatur. Tuetur autem ſe, ſimilia, & quæ ſecundum naturam ſunt, appetendo, amplectendoq;, diſsimilia ſibiq; contraria declinãdo. Itaque natiuæ intemperãtiæ omnes ſimilibus qualitatibus gaudent, calidæ quidem calidis, frigidæ frigidis,

humidæ humidis, & siccæ siccis. Fugiunt uerò contrarias, ut calidæ frigidas, frigidæ calidas, humidæ siccas, & siccæ humidas. Ex morbo autem contractæ contrarias appetunt, & similes uitant. Morbosius enim uentriculi calor refrigerari, frigus calfieri cupit: & reliquæ pari modo qualitates contrarias desiderant, & similes auersantur. Quòd autem morbosæ qualitates contrarias appetant, hoc ideò fit, ut quod præter naturam est, expellatur: quod non nisi per contraria fieri potest. Contraria enim contrariorum sunt remedia. At quod secundum naturam est, seruari debet, ut omnibus in confesso est: ideò similia desiderat: similibus enim similia seruantur.

Coniugatæ autem uentris intemperātiæ ex simplicium compositione noscuntur.

Copulari possunt, ut antè declaratum est, agentium uētris qualitatum exuperantiæ cum patientium exuperantijs, interdum utrisque paribus, interdum altera maiore, idq; uel in idem utrisque conspirantibus, uel in diuersa agentibus. Cùm igitur in idem eiusmodi exuperantiæ tendunt, affectus notæq; manifestiores sunt. Cùm uerò in diuersa, obscuriores: quemadmodùm si altera exuperantia maior, altera minor sit, utraque in idem etiam conspiret, minùs conspicuus erit. Ventris siccitas, uerbi gratiâ, sitim adfert: siccitati si adiunctus impar sit calor, aut calori siccitas, sitis quidem augebitur, sed minùs quàm si utraque qualitas ex æquo adaucta esset: utraque enim per se hanc mouere potest. Iunctæ igitur maiorem sitim efficiēt: quòd si cum frigore copulata sit siccitas, minorem. Tendunt enim in diuersa, quatenus ad mouendā sitim attinet, siccitas & frigus. Aut si cum calore quidem sed remissiore siccitas,

re ſiccitas, aut contrà calor cum minore ſiccitate, minor erit ſitis, quàm ſi utraque qualitas multùm & ex æquo excederet: ut modò docebamus. Similiter autem ſi uentris frigus cum humore iunctum ſit maiorem: ſi cum ſiccitate, minorem acorem gignet: aut ſi cum humore quidem, ſed remiſsiore. Ad eundem modum commiſtus cum humore calor meliùs concoquit, cum ſiccitate deteriùs aut calor cũ humore pauciore, uel largior humor cũ minore calore.

Diligenter autem quę diximus attendenda ſunt, & ab his quæ dicemus, diſtinguenda: quandò non ſolus uenter ſitim adfert & adimit: nec frigidi aut calidi potus appetentiam excitat, ſed thoracis uiſcera, nempe cor, & pulmo. At qui ob horum calorem ſiticuloſi ſunt, plus ſpiritus attrahunt, & longè exſpirant, ardoremque in thorace ſentiunt: non autem in hypochondrijs, quemadmodùm ſolent qui ob uentriculum ſitiunt. Nec protinus potu ſitis extinguitur. Frigidus quoque potus quàm uberior calidus eorum ſitim meliùs ſedat: hos uerò frigidi aëris inſpiratio refrigerat nihil eos iuuans quibus uentriculus ſitim attulit. Ad eundem modum qui contrario modo ſe habent: frigida inſpiratione manifeſtè læduntur.

Cùm ſitis non ex uentris ſolùm intemperie, ſed etiam cordis & pulmonis accidat, notas docet, quibus hanc ab illa diſtinguere oporteat. Quæ enim cordis & pulmonis ſit calore, ampliùs inſpirat, et lõgiùs expirat. Inſpiratione enim aër intromittitur: expiratione uerò forás expellitur calidus & fumoſus halitus. His enim modis, ut antè declaratum eſt, cùm reliquum corpus, tum maximè thorax,

rax,& quæ in eo continentur uiſcera,refrigerantur. Ad extinguendam igitur ſitim,quæ pulmonis & cordis calore accidit,opus eſt aëre frigido,tanto quidem,quantus calor eſt,qui ſitim attulit:& expiratione tam longa, quàm multus quamq; calidus eſt,qui emittitur ſpiritus. Longam expirationem intelligo,non ſpiritum longè emiſſum, ut is eſt,qui uehementer flando,aut ſibilando fit (nam exiguus eſſe poteſt) ſed multùm,& qui longiore mora efflatur: ſic enim multus redditur:quod neceſſariò fit cùm cordis, & pulmonis temperamentum calidum eſt. μακρὸν enim non ſolùm longum,ſed & multum & magnum ſignificat. Itaque quanta ſitis fuerit,quam quidem antè dictorum uiſcerum calor peperit,tanta inſpiratio tamq; magna expiratio ſubſequitur. Cæterùm cùm calor ardorq;, qui hanc ſitim mouet,in corde uel pulmone, uel utroque uiſcere cõtineatur,atque eiuſmodi uiſcera in thorace ſint collocata: is neceſſariò in thorace ſentitur,non autem in hypochondrijs,ubi poſitus uenter eſt. Ex his palàm eſt ſitim, quæ pulmonis & cordis calore fit, frigido potu, niſi multo, poſtq; longam moram,iuuari non poſſe. Longa enim uia eſt,per quam is in ea uiſcera fertur. Nam primùm in uentrem deſcendit,deinde per uenas in iecur tranſit, à quo per magnã uenam in cor,à quo tandem in pulmones peruenit: atque tranſeundo plurimùm calefit:proinde ſitim: quæ ex eorum uiſcerum calore fit, non extinguit: aut ſi extinguit,non tamen protinus,ut quæ ſolo frigore ſedari poßit:hac ratione,calida potione etiam liberaliore minùs ſedari poteſt,quàm frigida exigua:uini uerbi gratiâ larga potio minùs quàm aquæ exigua hanc ſitim mitigare poteſt: hinc fit,ut æſtate utroque remedio ad ſitim ex-

tinguendam ſit opus, nempe aëris frigidi inſpiratione, & potu liberaliore tum ſubſtantia, tum qualitate frigido. Ambiens enim aër cùm calidus ſit, non ſolùm pulmones, & cor, ſed & arterias, atque (ut ſemel dicam) omnes corporis partes tam inſpiratu, quàm contactu calfacit: unde ſitis naſcitur. Rurſus cùm corporis noſtri ſubſtantia non ſolùm in uapores ſed ſudores eo tempore diſsipetur, tandem attrahentibus inanitis partibus à ſibi uicinis, uentris natiuus humor abſumitur, qui non ſola aqua, ſed & uino aut ſimili quopiam reparari debet. Itaque ſitis hæc & qualitatem frigidam, & ſubſtantiam humidam, unde reſarciatur inſitus humor, deſiderat. Cæterùm cùm pulmones, cor, & reliquæ corporis partes (ut modò dicebamus) calefiant, unde ſitim etiam naſci diximus, inſpiratu aëris frigidi ad hanc compeſcendam eſt opus. Frigidus enim aër inſpiratus protinus in pulmones tranſit, & à pulmonibus ad cor, deinde in reliquum corpus: ſtatim igitur ſitim quæ ex horum uiſcerum calore naſcitur, ſedat: tandem lorgo tempore eam quæ à uentris calore gignitur: quemadmodùm contrà ea quæ à uentris calore fit, ſtatim potu frigido ſedatur: proceſſu uerò temporis & ea quæ ex pulmonis & cordis calore generatur. Sunt qui cum dictis uiſceribus iecur annumerant: ſed cùm ipſum frigido potu quàm aëre citiùs refrigerari poſsit, ſuam temperiem reſpiratu prodere non poteſt. Ad ipſum enim ex uentre ſtatim potio fertur, non autem aër, ſed primùm, ut dicebam, ad pulmones, deinde ad cor, poſtea ad arterias, tandem ad ipſum iecur, & reliquas corporis partes. Iuuantur igitur frigida inſpiratione cor & pulmones calidi: calida uerò læduntur. Ad eundem modum eadem uiſcera frigida

calido

calido inſpiratu iuuantur, & frigido offenduntur.

Atque hoc eſt maximum frigidi pulmonis argumentum, Quemadmodùm autem frigida inſpiratio hos maniſeſtè lędit, frigorique ſenſum inuehit: ita calida eſt ipſis amica, Sed & pituitoſa excremẽta cum ſcreatu & tuſsi reijciunt.

Vnaquæque corporis pars ſuo ſimili, ut ſæpe diximus, gaudet: quô ſi immodicè utaris, manifeſtè lædes: auget enim qualitas ſimilem exceſſum. Si autem pulmo citò facileq; frigoris iniuriam ſentiat, euidens eſt eius frigoris nota, quæ certior erit, ſi calida inſpiratione iuuetur. Frigus enim tanquam contrarium calor expellit. Quòd ſi cum his tuſsiendo excrementa pituitoſa reijciat, certiſsimum, indubitatumq; frigoris erit ſignum. Crudam enim pituitam frigoris ſobolem eſſe iam ſuprà declarauimus.

Pulmonis autem ſiccitas excrementis, & pituita uacat.

Siccitas humiditati aduerſa, pituitũ pituitoſa'ue excrementa neque gignit, neque colligit: ut ex his quæ ſuprà de cerebri ſicci notis priùs diximus, conſtare poteſt.

Et uocem canoram reddit: quemadmodùm humor fuſcam & raucam. Maiorem uerò, acutioremque edere uolentibus interueniunt excrementa. Sed nec ipſa uocis magnitudo à calore fit: quẽadmodùm nec exiguitas à frigore: uerùm illam aſperæ arteriæ amplitudo, perflationisque uehementia: hanc uerò contrariæ cauſæ efficiũt. Itaque neque perpetuò neque primariò, ſed accidente ſolis ingenitis, non autem aduentitijs temperamentis uocis tum magnitudo, tum exiguitas ſuccedit.

Quoniam autem instrumenta alia aliam temperamenti naturam sequuntur, instrumentorum uerò uox: ingenitam intemperiem concludere ex uoce licebit. Etenim uox læuis, arteriæ læuitatẽ arguit: quemadmodùm asperitatem aspera. Itaque læuitas arteriæ, temperamenti mediocritatem sequitur: asperitas uerò siccitatem. Asperitas enim ab inæqualitate corporis duri fit. Cæterùm simpliciũ eius partium siccitas duram efficit arteriam: inæqualem uerò humoris per has dispersi penuria. Eodem modo neque uox naturâ acuta sine fauciũ angustia, neque grauis sine amplitudine fieri potest. Angustia quidẽ insitæ frigiditatis est soboles, amplitudo uerò caloris.

Pulmo, respirationis instrumentum est, guttur autem uocis: aspera uerò arteria utrique instrumẽto famulatur. Respirandi principium à thorace pulmo habet, hoc est dilatandi cùm spiritum accipit, & contrahendi cùm eundem reddit. Hãc respirationem liberam quidem efficit ac minimè uiolentam, septum transuersum: uiolentam uerò thoracis musculi. Itaque ubi quis spiritum liberè emittit, expiratio est. Vbi uerò uiolenter, non simpliciter expiratio, sed & uehemens expiratio dicitur, quam ἐκφύσησιν *græci uocant, nos perflationem, aut si mauis, efflationem, quæ præfatis musculis uehemeter thoracem mouentibus fit. Itaque aẽr intrò recipitur dum thorax dilatatur: forâs uerò emittitur, dum idem clauditur, contrahiturq́;. Igitur dum emittitur, si guttur transeundo elidit percutitq́;, uox funditur. Quod ut meliùs fiat, obiectum gutturi palatum est tanquam tintinabulum quoddam, ut Galenus*

ait,

ait, ſine quo certè uox neque canora, neque ſuauis eſſet. Quibus enim palatum uitiatum eſt, culpata prorſus uox eſt: qualis in plurimis eſt, qui ex Hiſpanica ſcabie uitiatam hanc partem habent. Cæterùm aſpera arteria uocis materiam præparat, ac uelut exaſciat gutturi. Quoniam autem pulmo recipere aërem quem expiraret efflaretq́; debebat: oportuit aſperam arteriam in uarias fibras diſtribui, quæ perpetuò inanes uacuæq́; ſanguinis ac alterius humoris eſſent, ut ſpiritum, uocis materiam, reciperent, deinde, ut dictum eſt, foràs emitterent. Porrò autem aſpera arteria membrana ſiccitatis moderatæ eſt obducta, ad uſum quem mox dicemus. Hæc itaque ad uocē efficiendā neceſſaria ſunt. Cùm igitur uox aëris repercuſſu fiat, oportet quod percutitur inſtrumentum, neque ſiccum neque humidum uehementer eſſe. Præterea cùm aër qui emittitur, non tam uehementer ex ſe percutere poßit, ut eius illiſu ſonum edat, opus fuit aliquo, quod moueret impelleretq́; ſpiritum, nempe pulmone. Cùm rurſus per ſe is moueri non poßit, alijs opus fuit quæ concluſum in ipſo aërem expellerent, ualidiùs aut impotentiùs, pro neceßitatis ratione. Itaque ſeptum tranſuerſum ad liberam expirationem, & muſculi coſtales ad uiolentam, à natura condita ſunt. Maiore enim impulſu ad uocem edendam opus eſt quàm ad naturalem ſpirationis. Vocis igitur differentiæ ſumendæ ſunt ab aſperæ arteriæ temperamento, membranæ eius internam partim cōtegentis conformatione, meatus per quem uox egreditur, magnitudine, & expirationis uehementia. Humor enim arteriæ uocem reddit fuſcam, obſcuramq́;, ac raucam, ſiccitas uerò claram, lucidam, ac

canoram. Ex ſubſtantia enim humida ac molli ſonus admodùm obſcurus funditur, quòd ſcilicet percutienti cedat. Contrà ſicca & dura renixu clarum efficit. Ferrum uerbi gratiâ igni remollitum, ſonum percuſſu obſcurum reddit: refrigeratum uerò, ac iam induratum, clarum. Sic plumbum obſcurè ſonat, æs clarè. Ad eundem modum uocem uariam efficit ſuprà memoratæ arteriæ conformatio. Exaſperata enim aſperam, læuigata uerò læuem uocem emittit. Dicebamus modò aſperam arteriam gutturi uocem præparare. Cùm igitur à pulmone per hanc ſpiritus impellitur, ſi quidem læuigata dicta membrana ſit, ſine impedimento ad guttur uſque, ubi uox colliſa efficitur, permeat, fitq; læuis ac ſuauis. Si uerò exaſperata ſit, in aſperitatis inæqualitatisq; eminẽtiores partes impulſus aër impingit, & ſonum efficit uariũ, inæqualemq;, prout partes illæ tum magnitudine inæquales, tum mollitie ac duritia diſsimiles ſunt. Atque hanc uocis inæqualitatem, aſperitatem dicimus, non aliter atque ſonum, qui ex lima & ferro eliditur. Ob limæ enim inæqualitatem ferrum inæqualiter percutientis, inæqualis aſperq; ſonus redditur, magis aut minùs pro limæ maiore minoreue inæqualitate. Amplitudo quoque arteriæ, & anguſtia uoces uarias efficiunt. Si enim lata hæc ſit, uox grauis redditur. Sin anguſta, acuta. Quò ſi cum arteriæ amplitudine uehementer aër impellatur, uox magna fit: uehementer enim impellitur ſi thoracis muſculi robuſti ſint. Ad eundem modum ſi anguſta aſpera arteria eſt, atque aër uehementer impellatur, uox acuta efficitur. Si uerò languidè, exilis ac parua. Itaque ab expirationis uehementia

uocis

uocis differentiæ sumuntur. Inter se igitur uox magna & grauis differunt, quòd hæc sine magno, illa cum uehementi aëris impulsu fiat: conueniunt uerò aëris impulsi multitudine. Ad eundem modum acuta, & parua inter se spiritus emissi exiguitate conueniunt: sed hoc differunt, quod acuta ualidè, parua languidè emittitur. Clara igitur uox, & canora, pulmonis & asperæ arteriæ moderatam siccitatem significat: obscura uerò & rauca, humorem. Rauca quidem cum humidis excrementis, quæ expirandi conatu maiore excerni solent: obscura uerò sine his fit. Magnitudo autem calorem quidem instrumenti significat, quemadmodùm paruitas frigus, sed id ex accidente, & alterius interuentu. Arteriæ enim amplitudo, & expirationis uehemētia, uocis magnitudinem faciunt: amplitudinem uerò, tum impellentium musculorum robur, tum natiui caloris abundantia. Magnitudo igitur uocis primùm ac statim instrumenti amplitudinem arguit, & ualidam expirandi facultatem: amplitudo instrumenti, & robur facultatis, calorem. Similiter autem uocis paruitas, meatus angustiam protinus ostendit unà cum impultricis facultatis imbecillitate: meatus autem angustia, & facultatis imbecillitas, frigus. Suprà enim docuimus proprium caloris munus esse dilatare, frigoris uerò constringere. Ad eundem modum uox grauis, arteriæ latitudinē statim indicat, inualidamq́; expirationem: latitudo autem, arteriæ caliditatem, sed thoracis imbecillitatem, aut aliam occasionem quæ expirandi uehementiam impediat. Acuta contrà arteriæ angustiam significat, angustia uerò frigus. Aspera autem uox primùm arteriæ asperitatem, hæc uerò immodicam siccitatē, læuis uerò læuigatam arteriam primùm ostendit, deinde

eandem esse temperatam.

Naturalibus autem uocum differentijs proportione respondent hæ, quæ ab aliquo fiunt affectu: eædem & causarum à quibus fiunt, notæ existunt: de quibus abundè in libris de uoce disputatũ est.

Non aliter uocum præter naturam differentiæ, morbũ à quo proficiscuntur, quàm naturales ingenitam suam temperiem ostendunt. Nam ut uox natura rauca, arteriæ humiditatem significat, ita & quæ talis ex morbo fit. Raucedo enim ab humida intemperie tam naturali, quàm præter naturam fit. Ad eundem modum uocis asperitas fit primùm ab arteriæ, ut antè dictum est, asperitate: hæc autem à siccitate tum naturali, tum præter naturam. Eadem est reliquarum uocis differentiarum ratio.

Reliquæ uerò animantis partes internæ, obscuras sui temperamenti notas habent. Elaborandum tamen est, ut ex his quæ iuuare, & lædere solent, & ex naturalium facultatum functionibus, eas cognoscamus. In tertio autem libro de symptomatũ causis diximus, facultatis cuiusque uirtutem ac uitium temperiem præire. Hactenus igitur de temperamentorum notis.

Reliquarum animantis partium internarum temperamenta cognoscuntur (sed obscurè) ex his quæ iuuare ac lædere solent, actionibusq; facultatum naturalium. Diximus antè unũquodque suo simili gaudere, lædi tamen immodico eius usu: iuuari uerò suo contrario, si modus utendo adhibeatur. Si qua igitur pars calidorum usu facilè læ datur, calida: si frigidorum, frigida: si humidorum humida, & siccorum sicca iudicanda est. Si uerò calidis moderatè

adhibitis

adhibitis iuuetur, frigida: ad eundem modum si frigidis, calida temperies censenda est. Reliquarum autem eadem est ratio. Sed quoniam eiusmodi internæ partes non admodùm his causis patent, non facilè per has notas earum temperamenta deprehendentur. In hoc genere continentur renes, uesica, intestina, lien, & aliæ id genus partes: quæ si frigidis lædantur, frigidæ: si calidis, calidæ sunt existimandæ. Cæterùm facultatum naturalium functionibus cognoscuntur eiusmodi partium temperamenta. Facultates naturales uoco, quæ attrahunt cibum, attractum continent, & concoquunt, deinde quod superuacuum est, expellunt. Nulla enim corporis pars est, quæ omnibus hisce facultatibus prædita non sit: quarum cuique suum inest temperamentum. Aliud enim concoctioni, aliud alijs debetur. Quoniam igitur concoctio sine motu ad locum fit sicco instrumento non indiguit, sed calido & humido, quod probè concoqueret & nutricaret, ut Galenus in ultimo de symptomatum causis docet. Reliquæ uerò facultates, nempè attrahendi, continendi, & expellendi, non sine motu munus suum obeunt: proinde πρακτικὰς, hoc est (ut interpretamur) actuosas Græci appellant, quemadmodùm & quæ uoluntatis imperio mouent: sic enim utrasque uocat Galenus: in hoc quidem opere eas quæ uoluntatis imperio, in ultimo uerò de symptomatum causis eas, quæ sine arbitrio sed naturaliter ad locum mouent. Cæterùm quatuor facultates naturales, quatuor qualitatum temperamentũ sequuntur, unaquæque suum: ipsas uerò facultates, actiones. Ab actionibus igitur notæ sumuntur, quibus facultates primùm, deinde temperamenta cognoscuntur. Quoniam igitur unumquodque temperamentum sua sequitur facultas,

unamquanque

unamquanque uerò facultatem sua actio: ut diuersæ inter se sunt partis cuiusque actiones, ita diuersæ sunt eius facultates, & ut inter se diuersæ hæ sunt, ita temperamenta diuersa esse oportet. Quod cùm ita habeat, una actio, atque interdum plures infirmæ esse possunt, reliquæ uerò ualidæ. Pueri enim optimè concoquunt, malè uerò cõtinent. Non enim eodem modo natura functiones suas omnes molitur. Siquidem immutat, concoquit, nutrit, sine ulla loci nutatione, sed omnibus inter se propinquis, nimirùm instrumento, & re immutanda. Cùm igitur à calido & humido aut horum altero fiat concoctio, utroque quidem optima: calido tãtùm, proba: tantùm uerò humido, imperfecta: partem quæ concoquit, calidam aut humidam, aut calidam simul & humidam, prout actio eiusmodi proba est, aut minùs proba, esse oportet. Cùm uerò sine motu functiones, quas nos actuosas, Græci πρακτικὰς uocant, perfici non possint, hoc est attractione, & comprehensione, & expulsione: instrumentum robustum esse debet. Robur autem à siccitate non qualibet sed mediocri nascitur: ut antè docuimus. Siccum igitur instrumentum esse debet quod attrahit, continet, ac expellit, non quantumlibet, sed moderatè, ut probè flectatur, stringaturq; dum munus suum obit, hoc est, ut diximus, dum cibum attrahit, quod superuacuũ est expellit, ac quod immutat, comprehendit ac continet tantisper dum concoxerit. Quod si uehementer siccum sit, nutritioni ineptum est. Neque enim unit, neque glutinat. Id igitur ægrè attrahit, continet, ac expellit. Frigus autem ad omnes naturæ functiones ineptissimum est: cui si adiuncta siccitas sit, omnium pessimè immutat, ac nutrit. Medio uerò modo inter aptissimum & ineptissimum se habet

habet ad functiones quas actuosas appellari modò diceba=mus . Ex hinc igitur constat, quæ actiones quorum tem=peramentorum uirtutes, & uitia ostendunt . Quod si ac=curatiùs intelligere cupias, te ad ultimum de symptoma=tum causis librum relegamus . In exemplaribus græcis quotquot uidi, legitur , ἥτις ἑκάστης δυνάμεως ἀρετῆς τε καὶ κακίας ἡ προηγουμένη κρᾶσις ἐστὶν . *In exemplaris Germa=nici margine scriptum est,* ὅτι τῆς ἑκάστης ἀρετῆς τε καὶ κα=κίας προηγουμένη κρᾶσις ἐστὶν*: quam lectionem sequutus est Leonicenus: ita enim uertit . Dictum uerò in tertio de cau sis accidentium, quod cuiusque potentiæ uirtus & uitium, temperatura principalis existat: ex quo constat eum non solùm* ὅτι *pro* ἥτις *legisse, sed* ἀρετὴ *&* κακία *in nominã di casu pro* ἀρετῇ *&* κακίᾳ *in dandi casu: quæ lectio nullo modo intelligi potest. Quid enim quæso significat, Virtus & uitium principalis tẽperatura existit? Quatenus autem ad dictionem* ὅτι *attinet, rectè iudicio meo legi potest , ut sensus sit: In tertio autem libro de symptomatum causis, di ximus facultatis cuiusque uirtutem, ac uitium temperiem præire, hoc est præcedere, & priorem esse . Certum enim est actionem tam probam, quàm imbrobam facultatem se=qui, facultatem uerò temperamẽtum, quod facultate priùs est, & facultas actionis probitate, ac improbitate . Quòd si* ἥτις *legere malis, tuo iure poteris . Sensus enim est, In tertio autem libro de symptomatum causis docuimus quæ=nam facultatis cuiusque uirtuti ac uitio temperies præsit. Illic enim docuit quæ actio, quam facultatem sequitur, & quæ facultas temperaturam.*

Magnitudinis uerò, uel formationis, uel numeri, uel posituræ uitia, quæ quidem sensibus obiecta

sunt

sunt, facilè cognosci possunt. Ex his uerò quæ sensum latent, alia quidem difficilè, alia uerò nullo modo cognoscuntur. Siquidem capitis & cerebri magnitudo, ac figura manifestè apparent, atque de his antè meminimus, quemadmodùm & de thorace. Similiter autem nec difficile est opertas scoptulas, humeros, brachia, cubitos, extremas manus, coxas femora, tibias & pedes cognoscere, siue in formatione, siue magnitudine, siue numero, siue partium quibus constant compositione uitium contractum sit. Horum enim cuiusque actiones offensæ manifestæ sunt. Eorum uerò, quæ in corpore latent, non omnia cognosci possunt.

Quemadmodùm corporis partes duplices sunt, simplices, & compositæ, ita actiones duplices sunt. Quædam enim primæ, maximeq; propriæ sunt, quædam uerò ex accidente. Primæ à simplicibus partibus, secundæ ab instrumentis proficiscuntur. Ex simplicibus igitur partibus instrumenta componuntur, ab ipsisq; actiones habent. Nulla enim simplex pars est, quæ uel non agat, uel usum aliquem præbeat ad totius instrumenti actionem. Musculi uerbi gratiâ actio, motus est: cruris uerò, progreßio. Quãquam enim musculus primùm ac per se crus mouet, non tamen solus progreßionem perficit. Itaque in crure sunt musculi tot numero tales, ac tanti, quot quales & quanti ad probam progreßionem requiruntur. Ossa quoque adiuncta sunt tot & tanta mole, hoc modo conformata, ac sibi inuicem sic coaptata: alioqui musculi etsi primum, soliq; mouent, progreßionem perfectam non ederent. Aliæ etiã partes simplices cum iusta magnitudine, certo numero, apto positu

pto positu, ac idonea cõformatione ad cruris compositionem positæ sunt, non sine magno usu: ut ex libris Galeni de usu partium constat. Si igitur nosse partium omnium usum, ac utilitatem uelis, earum substantia, forma, magnitudo, numerus, positus, connexioq; cognoscenda sunt. Scimus enim cùm natura nihil temerè agat, horum quodque alicuius gratiâ, hoc est actionis, ac utilitatis cõditum esse: quæ cùm sensibus pateant, sensus probæ'ne sint an improbæ, facilè iudicare poterit: proinde an partes ipsæ probè, improbè'ne conditæ sint. Si uerò in corpore delitescant, aut sensus iudicio subiectæ non sint, ægrè quidem hæ iudicari possunt. Sensibus autem patent caput, thorax, opertæ scoptulæ, humeri, brachia, cubiti, manus, coxæ, fœmora tibiæ, pedes, nares, & id genus aliæ. Earum *igitur partium uitia, ac uirtutes facilè cognosci poterunt, quæ scilicet in magnitudine, cõformatione, numero, positura, complexioneq; inter se, sunt posita.* Magnitudinis *uitia sunt nimia craßitudo & gracilitas, latitudo & angustia, longitudo & breuitas, tum corporis uniuersi, tum eius partium. Conformationis, deprauata figura, cuiusmodi sunt obliqua, recta, curua, plana, rotunda, & id genus aliæ, asperitas & leuitas, &c.* Numerus *excedens, ut sextus digitus, tertius testiculus.* Deficiens, *ut si tantùm quatuor digiti in manu sint.* Hæc *igitur omnia cùm sub sensum cadant, facilè cognoscuntur.* Quæ *uerò intra corpus sunt, nõ omnia cognosci possunt.* Quædam *enim horum obscurè, ac coniecturâ tantùm, quædam nullo modo noscuntur: ut in sequentibus dicetur.*

Cuiusdam enim uentrem uidi adeò exiguum, rotundum & prominentem, iuxta hypochondrium

collocatũ, ut euidenter se sua circunscriptione tum uidentibus, tum tangentibus proderet.

Cùm earum quæ intra corpus sunt partium, alias cognosci posse, alias nõ posse antè dixerit Galenus: quænam poßint, nunc ostendit, nempe uentriculum & uesicam euidenter quidem, iecur uerò & alias quasdã coniectura tantùm: ut pòst uidetur. Ventriculus igitur, & uesica euidenter sua circunscriptione apparent, iecur uerò tantùm coniecturâ. In quibusdam igitur uentriculum minorem, & rotundiorem, prominentioremq; iuxta hypochondria se deprehendisse ait: hac itaq; ratione magnitudinem, figuram, & situm eius cognouisse. Hunc enim circa medium partis superioris & inferioris, prioris & posterioris, paululumq; ad dextrum deflectentem natura collocauit, ut ab his usum aliquem reciperet. In superiore enim parte cor & septum transuersum, in inferiore mesenterium & intestina: in dextra iecur, in sinistra lienem: in priore omentũ, in posteriore dorsi musculos, magnam uenam: & arteriam habet: quæ omnia suo calore iuuant concoctionem. Si igitur uentriculus promineat, munus suũ improbiùs obibit. Neque enim ab antè dictis partibus tantum caloris suscipiet, quantùm si à natura ordinatum situm seruare. Præterea iecur, quod in sublimi positum esse iam diximus premet, atque septum transuersum, præsertim cibo plenus: proinde spirandi difficultatem adferet. Cæterùm si minor quàm pro corporis ratione sit, probè quidem concoquet, sed cibi minus concipiet quàm alendo corpori sufficiat: itaq; cibũ crebrò sumere coget: quod homini molestũ est. Quòsi si rotundior sit, nec uitio quidem caret: cibũ enim diutiùs cõtinet, eiusq; descẽsum in intestina prohibet.

Similiter

Similiter & cuiuſpiam ueſicam adeò eminentẽ exiguamq́ue deprehendi, ut ſi tardiùs urinam red didiſſet, circũſcriptus tumor manifeſtè apparebat.

Vitioſam ueſicæ magnitudinem, & ſitum poſſe deprehendi Galenus ſcribit, cùm uidelicet diutiùs urina retenta fuerit, Sæpe enim uel pudore uel occupatione aliqua detenti nonnulli urinam tardiùs reddunt: atque tunc in pube tumor apparet, ſcilicet ueſica extante, ac eminente. Itaque eius exiguitas frequentia reddendæ urinæ moleſtiam facit: frequentiùs enim reddere coguntur quibus exigua ueſica eſt.

Quanquam autem nulla aliarum internarum partium manifeſtum mihi unquam de ſe præbuit indicium, danda tàmen opera eſt quàm maximè fieri poteſt, ut earum uirtutem & uitium ſi non certa firmaq́ue ſcientiâ, ſaltem artificioſa coniecturâ cognoſcamus: uelut gratiâ exempli iecoris. Nonnullos enim noui, & quidem multos, qui graciles uenas habebant, corpuſq́ue uniuerſum decoloratum: quorum, cum paulò plus cibi aſſumpſiſſent, pręſertim flatulenti, craſsi, & glutinoſi, alij uelut pondus quoddam innixum ac ſuſpenſum in dextri hypochondrij profundo ſentiebant: alij tenſionis dolorem: hos igitur & iecur paruum & anguſtos meatus habere ueriſimile eſt.

Euidenter uentriculi & ueſicæ uitia deprehendi poſſunt, ut antè oſtenſum eſt: reliquarum uerò corporis internarum partium non firmis per ſeq; cognitis principijs, ſed coniecturâ tantùm, quæ ex prægreſſis cauſis, & effectibus ſub ſenſum cadentibus fit: ut mox docebimus. Eiuſ-

modi enim causæ, suorum effectuum artificiosam coniecturam adferunt: quemadmodùm effectus suarum causarum. Causas eiusmodi προκαταρκτικὰς *uocant, non solùm præsentes, sed & quæ præcesserunt, etiam si præsentes ampliùs non sint. Ex præsenti uerbi gratiâ temporis constitutione uehementer calida, & sicca, ardentem febrem et tertianam coniјcimus: ex lauatione in aluminosa aqua, quæ cutim constypauit, febrem diariam. Ad eundem modum ex effectibus coniecturæ sumuntur, ut ex urinæ suppreßione coniјcimus calculum in uesica uel renibus esse, aut pus, aut aliud quod urinæ uias obstruit. Vbi igitur eiusmodi causæ plures habent effectus, aut effectus plures causas, opus est solerti coniectura. Itaque cùm uenarum gracilitas quæ sensibus obiecta est, plures habeat causas, nō protinus arguit iecoris exiguitatem: sed cùm ipsa ex materia pauca & à frigore fiat, utrunque significare potest. Itaque & adiungendæ aliæ notæ sunt, ut certior coniectura fiat, nempe pallor, & decoloratio uniuersæ cutis, & pondus hypochondrio innixum, aut tensionis dolor post largiorem cibum sumptum, præsertim crassum, flatulentum, & uiscosum. Sola igitur uenarum gracilitas certam exiguitatis iecoris coniecturam efficere non potest: cùm, ut modò dicebamus, ea non solùm ob paucam materiam, & à frigore iecoris uenarum materiam distendere nequeunte fiat. Si cum gracilitate cutis pallor (hoc est decoloratio, siue ut græci,* ἄχροια*) coniunctus sit, ne sic quidem certa coniectura erit. Eiusmodi enim pallor, caloris natiui penuriâ fit. Rursus exiguus calor sanguinis penuriam sequitur. Hæc autem non solùm uenarum exiguitatem, sed & pituitæ copiam gignit. Si igitur cum uenarum*

rum

rum gracilitate, & cutis pallore, grauitas aut tẽsionis dolor in dextro hypochondrio post sumptum immodicum cibum sentiatur, iam certior erit iecoris exigui coniectura. Cibum enim crudum pondus, flatum uerò tensio in iecore esse arguit. Ille enim suo pondere uiscus deorsum trahit, hæc uerò distendendo dolorem inuehit. Hæc autem nec sola per se, quemadmodùm nec uenarum gracilitas, nec cutis pallor, iecoris exiguitatis testimonia sunt, sed omnia hæc simul coniuncta.

Alterum uidi toto habitu pituitosum, quotidiè tamen pallidam bilem uomitione reijcientem. Itaque alui sedimenta inspicienda esse duxi: in quibus bilis minimum erat. Meatum igitur qui bilem defert, non exiguam eius humoris portionem ad imam uentriculi partem, quam πυλωρὸν græci uocant, transmittere cõieci. Quod in quibusdam animantibus cernere licet. Ex his liquet quòd ad eorum quæ sensum latent, cognitionem, plurimùm conferat tum apparẽtium ex corporum dissectione cognitio, tum actionum utilitatumque inquisitio. Quisquis igitur noscendorum corporum, quæ à naturali statu (ut modò dicebatur) recedunt, peritiam habere cupit, is in corporum incisionibus, functionumque ac utilitatũ inquisitionibus sese exerceat oportet. De his autem omnibus seorsum in alijs operibus scripsimus: de quibus in fine totius huius libri uerba faciemus, ut quod discere libuerit, studiosi, ex quónam opere præcipuè decerpere oporteat, cognoscant. Sed de his hactenus.

Ne protinus iecur calidum esse, aut uentriculum, ex

quotidiana bilis uomitione putemus, artificiosè conijciendum esse undé nam hæc proficiscatur, docet Galenus. *Suprà dictorum enim uiscerum calorem hæc significare uidetur: sed si reliqua omnia diligenter considerentur quæ in corpore sunt, non semper biliosus uomitus corporis calidi est nota: quemadmodùm in proposito homine, de quo nunc uerba facit* Galenus, *perspicuum esse potest.* Bilis *enim quam per uomitum reijciebat, non iecoris, non cordis, non uentriculi calorem arguebat.* Pituitosus *enim toto habitu erat: cæterùm bilis quam reuomebat, pallida erat: cuius alui sedimenta tantùm momentum habebant.* Ex *quibus constat bilem hanc nō uehementiâ caloris esse procreatam.* Coloris *enim pallor, pituitæ plurimum, & bilis exiguum significat: proinde & frigus potiùs quàm calorem.* Pauca *etiam bilis alui excrementa tingebat: prætereà & totus corporis habitus pituitosus erat: quæ omnia frigidi non solùm iecoris, sed & totius corporis temperamenti argumenta erant.* Cæterùm *coloris pallor bilem in iecore genitam esse, non in uentriculo, testabatur.* Nam *quæ in uentriculo generatur, porri uirorem imitatur, ut posteà dicemus.* Ex *iecore igitur prodibat eiusmodi bilis.* Itaque *uerisimile est meatum qui à fellis uesicula in intestinum (quod quia duodecim digitalia emetiuntur, duodenum uocatur) bilem transfundit, magnā sui portionem in imam uentriculi partem (quam græci* πυλωρὸν *uocant, nos ianitorem) transmittere: quod & in quibusdam animantibus uidemus, cuiusmodi sunt falco, accipiter, & aliæ id genus rapaces aues, quæ crudis carnibus uescuntur: hæ enim cùm maiorem calorem ad coctionem desiderent, natura meatum qui à iecore ad uentriculum*

bilem

bilem deferret, in his finxit. In proposito igitur homine coniecturâ artificiosa Galenus deprehendit bilis uomitum fieri non ob eius abundantiam, sed refusionem in uentriculum, ut antè declaratum est. Ex his constat, ad ea quæ sensum effugiunt, cognoscenda, necessariam esse anatomen, id est corporum incisionem, & actionum utilitatumq; notionẽ. Alioqui neque substantia, neque magnitudo, neque forma, neque numerus, neque ordo, neque processus, neque origo, neque uicinitas, neque connexio earum partiũ cognosci, imò nec earum functiones, nec utilitates, proinde nec ab his coniectura artificiosa sumi posset. Nisi enim meatus cõmemorati usum situm, & reliqua quæ modò cõmemorabamus, cognouisset, non artificiosè coniecisset per eum meatũ bilem in imam uentris partem transfundi, ac uomitum biliosum fieri. Quoniam autem disputando huc progreßi sumus, de artificiosa coniectura pauca mihi uidentur esse nõ incommodè hoc loco tradenda: tum ad antè dictorum, tum ad eorũ, quæ deinceps declarabuntur, faciliorem intelligentiam: ad internorum enim morborũ cognitionem maximè necessaria est. Coniecturæ igitur aliæ artificiosæ sunt, aliæ arte carent, quales existunt quæ in authorum testimonijs, ac experientijs nulla probabili ratione confirmatis positæ sunt: quibus ferè Auicennæ aliorumq; Arabum sectatores pro artificiosis coniecturis atque adeò pro certis demonstrationibus utuntur. Artificiosæ autem aut ex uerisimilibus fiũt, aut ex rerum notis ac signis: quæ quia sensibus apparent, φαινόμενα græci appellant. De uerisimilibus autem, quoniã non medicorum, sed oratorum sunt propria, disceptare hoc loco superuacuum foret. Ex rerum igitur notis, ac signis artificiosas

coniecturas medicus ſumit, nempe ex functionibus, qualitatibus temperaturas partium ſequentibus, & ex his quæ ex corpore reijciuntur, alijsq́; quãplurimis, quæ procedente ſermone explicabuntur. Functiones ſunt, ut antè retulimus, animalis, uitalis, naturalis. Animalis autẽ ſenſus, motus uoluntarius, & actio princeps. Senſus alius exterior, quem & principium uocant. Alius internus, qui & cõmunis appellatur. Exterior autem, uiſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus. Internus uerò, ſomnus, uigilia, inſomniũ. Motus uoluntarius, tum corporis uniuerſi, tum eius partium, ut thoracis reſpiratio, crurum progreſſio, manuum cõprehenſio. Princeps actio, intellectus, iudiciũ, & memoria. Vitalis functio, cordis et arteriarũ pulſus, iracundia, timor, &c. Naturalis actio, ueneris concupiſcentia, cibi potusq́; appetentia, concoctio, nutritio, &c. Qualitates quæ partium temperaturas ſequuntur, quia ſenſus mouent ſenſibiles uocant: uiſum enim color, figura, ſitus, numerus, & magnitudo mouet. Color quidem, ut cutis rubor & nigritia. Figura autem, ut capitis rotunditas, & longitudo. Situs, ut oculorum prominentia. Numerus, ut digitus ſuperans aut deficiens. Quantitas, ut oculorum magnitudo & paruitas. Olfactu odor percipitur, ut anhelitus ſuauitas, et graueolẽtia. Guſtatu ſapor, ut linguæ amaror. Tactu principes qualitates, calor, frigus, humiditas, & ſiccitas. Quæq́; has conſequuntur, ut duritia, mollitia, aſperitas, læuitas. Dolor quoque, et pruritus, titillatio, et uoluptas, ſub tactus genere cõtinentur. Auditu ſoni & uoces percipiuntur. In notarum quoque ac ſignorum genere continentur quæ è corpore expelluntur, ut Galenus docet: cuiuſmodi eſt propria partiũ unde reijciuntur, ſubſtãtia, quæ alia in

alijs

aliis est: ut renum uerbi gratiâ carnosa, uesicæ mẽbranosa. Itaque si cũ urina caruncula excernatur, renes: si membranula, uesicã ulceratã esse coniiciendũ est. Reiectæ quoque substantiæ magnitudo, coniecturã artificiosam efficit. Ex craßis enim intestinis maior, ex tenuibus minor per dysenteriã tunica reiici solet. Porrò autem momenti eiusdẽ sunt, quæ in spatiis continentur tam suis quàm alienis. Ex uesica enim et renibus urina, ex intestinis stercus tãquam propriis locis, calculus uerò & arenulæ ex renibus & uesica, lumbrici ex intestinis tanquã alienis sedibus expelluntur. Eiusmodi igitur notæ artificiosas coniecturas pariunt, quẽadmodùm principia demonstrationes, de quibus est antè proditum. Sed hæc inter se differunt, quòd ex principiis statim certa indubitataq; scientia nascitur, ut antè docuimus: ex notis uerò non protinus fit artificiosa coniectura. Ferè enim fit ut unius notæ multæ sint causæ nõ necessariæ, proindeq; earum nulla necessariò concludatur, sed adhuc dubiũ sit, quænam ex ipsis signum nobis cõspicuum pepererit. Non enim siquis ægrè spiret, protinus coniiciendum est ipsum pleuritide laborare: si quidem aliæ permultæ causæ sunt, quæ spirandi difficultatẽ inuehere possunt: cuiusmodi est peripneumonia, pituita pulmonibus farcta, & id genus multa. Itaque propositã nobis notam sensui manifestam, in suas omnes causas deinceps resolue re oportet, tantisper dum ad postremas deuentum sit: deinde singulas considerare, quænã scilicet earum propositæ notæ causa existat. Quod cùm adhuc euidens nõ sit rursus cõsideranda sunt omnia præsentia, & præterita tam interna, quàm externa. Intus enim quædam fuerunt, quædã præsentia sunt, quæ unà cum proposita nota affectum

indicare possunt, scilicet prodeuntia ab eadē causa: uerbi gratiâ pulsus inæqualitas febrē ex putredine significat: cum pulsus inæqualitate esse possunt caloris acrimonia, et alia signa eundē affectum significantia, tanquam effectus suā causam, aut contrà causa suū effectum. Certum enim est naturâ calidos & siccos procliuiores in biliosos morbos esse. Eiusmodi enim tēperaturæ, efficientis causæ rationē obtinent, quēadmodùm & ætates, quarum quæque suos morbos habet. Alijs enim pueri, alijs iuuenes, alijs senes morbis obnoxij sunt. Atque hæc quidē interna sunt. Eandē externa uim poßident, quæ scilicet in assumendis: faciendis, & foris incidentibus continētur. In assumendis quidē, qualia sunt cibus & potus, medicamentū intrò assumptū, & aër attractus. In faciendis, frictiones, ambulationes: in summa, omnia quæ circa corpus fiunt. Somnus quoque, uigilia et uenus, cum quibus sunt et animi motus, in hoc genere cōtinētur. In his quæ foris incidūt, sunt circunductus aër, unguenta, medicamēta foris adhibita, lauacra, et id genus alia: hæc enim omnia, ut nemo nescit, corpus nostrū afficiūt, alia aliâs. Calidus enim cibus et potus calfacit, frigidus refrigerat. Eadē ui prædita sunt medicamēta intrò assumpta: et inspiratus aër. Calida enim calfaciunt, & frigida refrigerāt. Frictiones autem et corporis exercitationes calfaciūt, ociū uerò et quies refrigerāt. Somnus humectat, & uigiliæ exiccāt. Circunductus aër non aliter atque inspiratus calfacit, refrigerat, humectat, & siccat, hic quidem internas, ille externas corporis partes. Aestas calfacit & exiccat, hyems refrigerat et humectat. Autumnus inæqualiter corpus afficit. Ver sanguinis molē auget: temperatißimū enim omniū tēporum est. Ex his

constat

constat alios in alijs temporibus morbos generari, ut in tertio Aphorismorum libro docet Hippocrates. Ad maiorem autem horum intelligentiam ex primo Galeni de locis affectis libro exemplum sumamus, ac excutiamus. Subitò igitur urina supprimatur. Quoniam eius affectionis non unus locus existit, (nam aut in renibus ac ureteris, aut uesica, aut eius meatu urina cohibetur) sciscitari primùm oportet in quonam eorum ipsa retineatur: deinde retentionis occasionem. Nam si unicum esset urinæ instrumentum, nihil de loco dubitares, sed certò scires partium substantiam, functiones, usum, & utilitatem. Nō enim ambigendum est unde bronchia, quæ tußiendo cum sputo excernuntur, proficiscuntur, cùm nusquam alibi quàm in pulmonibus reperiantur. Disquirendum igitur est in quo ex antè dictis loco affecto urina detineatur. Quod ut fiat, considerandum quid in unaquaque suprà cōmemoratarum partium appareat, an scilicet in pube ubi sita uesica est, tumor sit, an non sit. Si illic tumor adsit, urinam in uesica retineri certum est: si non adsit, affectum in renibus, aut ureteris esse conijciendum est: quod locus doloris ostendet. Nullum enim aliud mēbrum est in quo urina retineri possit. Cognito igitur suppreßionis loco, eius causa uestiganda est: quod fiet, ut modò dicebamus, signum, hoc est urinæ suppreßionem, in suas causas resoluendo: deinde considerando quid cum harum quaque aut præcesserit, aut præsens sit. Sit igitur urinæ in uesica suppreßio. Eius si unica causa, eaq; necessaria esset, nihil ultrà disquirere oporteret: cùm hanc necessariò suppreßio ostenderet. Quoniam autem multæ sunt, nec ex qua earum urinæ suppreßio orta sit, certum est, omnes expēdere oportet: easq; rursus in

sus in alias causas resoluere, tantisper dum ad extremas sit deuentum: ad hunc modum: Vrinam uesica non reddit, aut quia eius robur resolutum est, aut quia eius meatus impeditus. Resoluitur *autem robur ab immodica intemperie, aut casu, aut ictu, aut ulcere, aut alia euidenti occasione: quare rursus disquirendum erit an horum aliquid uel præsens sit, uel præcesserit.* Præterea *si conatu etiam uehementi nihil reddatur, sed prementibus tumorem digitis urina effluat, certior cõiectura resolutæ facultatis erit.* Quòd *si horum accidentium nullum apparuerit, ad suppreßionis urinæ impedimentum ueniendum erit: quod cùm multiplex sit, rursus in suas causas resoluendum erit, nempe constrictionem & obstructionem.* Atque *rursus utraque in suas causas resoluenda est.* Constrictio *quidem in tumorẽ præter naturam tam uesicæ, quàm adiacentium partium, qualis inflammatio est, scirrhus, œdema. & similia.* Eiusmodi *enim tumores in uesicæ quidem ceruice uiam claudunt, in adiacentibus uerò partibus meatuum urinarium premunt, proindeq; claudunt.* Potest *& urinæ copia uesicam distendere, ac distendendo angustum meatum reddere, proindeq; urinæ uiam præcludere.* Itaque *rogandus æger est, num hanc retinuit uel pudore aliquo, uel neceßitate, uel longo profundoq; somno: quod si fateatur, coniiciendum est urinam sua multitudine suppressam esse.* Si *uerò multitudinis urinæ suspicio non sit, obstructionis causæ uestigandæ sunt.* Cùm *igitur uesica obstruatur uel calculo, uel uiscosis aut craßis humoribus, uel pure, uel sanguinis grumo, uel adnata caruncula: considerare oportet quæ præcesserint, & quæ præsentia sint.* Igitur *si ulcus antè fuerit, adnatam meatui urinæ carunculam urinã supprimere non*

sine ratione

ſine ratione conijcies. Si ſanguis prius effluxerit, grumũ: ſi cum urina ſabuloſa exierint, calculum. Si interna inflammatio uel iecoris, uel lienis, uel renum, atque etiam ipſius ueſicæ præceſſerit, pus. Si antecedens uictus ratio uiſcoſum aut craſſum humorem pepererit, craſſos & uiſcoſos humores. Cùm uerò ſigna colligi non poſſunt, artificioſè conijcere non poſſumus, quemadmodùm nec demonſtrare ubi principia non inueniuntur. Hæc quidem de arti *ficioſa coniectura.*

Quę uerò in pręſentia morboſa ſunt, hoc eſt quę iam ægrotant corpora, cognoſcenda quoque ſunt: Senſibus quidem obuia, ex magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, & poſitionis à naturali ſtatu mutatione, ac differentia, quæ à duritia & mollitia, frigore, & calore ſumitur. Quę uerò ſenſum effugiunt, ut ſummarim dicam, actionum offenſionibus, uel excrementis, uel doloribus, uel tumoribus præter naturam: horũ inquam uel quibuſdã, uel omnibus.

Finita de notis ſalubribus diſputatione, ad morboſas, & quæ iam præſentes morbos ſignificant, tranſit. Morbi autem, uel externarum ſenſuiq; apparentium partium ſunt, uel internarum, & ſenſum effugientium. Morbi externarum partium cognoſcuntur mutata à naturali ſtatu magnitudine, colore, figura, numero, poſitura, duritia, mollitia, calore, frigore, humiditate & ſiccitate, atque alijs qualitatibus quas modò ſenſiles uocari diximus, quæ protinus morbum oſtendunt, atque demonſtrationis uim quandam obtinent. Paulò *enim antè docuimus ex* Galeni *ſententia res biſariàm* φαίνεσθαι, *hoc eſt ſenſui apparere.* Per *ſe quidem, ut externi corporis calor, frigus, humiditas, ſiccitas, calor,*

tas, calor, magnitudo, & reliqua modò commemorata: quæ quidem ſenſibus manifeſtiſsima ſunt: proinde, ut dixi, uim quandam demonſtrationis habent. Per alia uerò apparet ſubſtantiæ cerebri magnitudo, per capitis ſcilicet magnitudinem: atque id genus φαινόμενον priori proximam uim obtinet. His igitur modis externæ partes ſuos affectus produnt. Internarum uerò partium affectus per alia ſenſibus etiam manifeſta cognoſcuntur, non protinus nec neceſſariò quemadmodùm externarum, ſed coniecturâ tantùm, quæ à laborantium partium uitiatis functionibus ſumuntur, uel excrementis, uel doloribus, hiſq; uel omnibus uel quibuſdam: ſiue primò ac per ſe, ſiue per conſenſum afficiantur. Ventris enim imbecillitas non per ſe, ſed ſuis actionibus & excrementis ſenſibus ſe prodit. Siquidem cibum continere is non poßit, eius cõtentricem imbecillam: ſi acidum ructet ac uomat, frigidum: ſi nidoroſum, calidum eſſe ipſum conijcimus: ut poſteà cùm ſigillatim affectorum locorum notas explicabimus, dicetur. Nunc igitur tantũ generales tum internarum, tum externarum partium morbo obſeſſarum notæ traduntur.

Sigillatim autem morboſę cerebri affectiones, ex dementiæ formis, aut ſenſuum, uel phantaſiæ, uel functionum quæ uoluntatis imperio obeuntur, offenſionibus: aut palati, narium aut aurium excrementis, aut ipſius cerebri dolorum differentijs

Cerebri affectiones ex ſenſibus, ex actuoſis & principibus functionibus offenſis deprehenduntur, excrementis, & dolorum qualitatibus ac differentijs. Senſuum actiones, ut antè diximus, aliæ communes ſunt, aliæ propriæ. Communes, ſomnus & uigilia: propriæ uerò, uiſus, auditus, guſtus,

gustus, odoratus, & tactus: quæ cerebri morbos testantur. Oculorum enim caligo, & aliorum sensuum hebetudo ac imbecillitas, aliaq; uitia, non solùm sui instrumenti, sed & substantiæ cerebri, aut spiritus uitium ostendunt: de quibus quoniam alibi fusiùs disputaturi sumus, hoc loco nihil dicemus. Ex communis autem sensus functionibus somnus immodicus humiditatem & frigus, uigiliæ autem calorem & siccitatem cerebri ostendunt. Ex functionibus etiam, quæ uoluntatis imperio obeuntur, quas & actuosas priùs uocabat Galenus, cerebri uitia cognoscuntur. Hæ autem aut omninò deletæ sunt, aut imbecillæ tantùm, aut corruptæ. Deletæ quidem, ut in uehementi apoplexia, in qua sensus & motus totius corporis perijt. Hoc malum adfert frigidus, crassus, aut uiscosus humor, quô affatim principes cerebri uentriculi implentur. Cùm autem alter tantùm uentriculus, id est aut dexter aut sinister impletur, ea pars quæ illi respõdet, motu priuatur: dextra quidem, si dexter uentriculus: sinistra, si sinister eiusmodi humoribus impletus sit: atque affectio hæc paralysis dicitur. Interdum motus tantũ debilis est, siue totius corporis, siue alterius partis. Atque tum minùs corpus aut eius altera pars mouetur, quàm par sit. Fitque hæc mouendi imbecillitas refrigerato neruorum principio seu à sola intemperie, seu cum humorum commercio: nonnunquàm & refrigerantium medicamentorum usu. Fit & constrictione aut compreßione, aut substantiæ cerebri craßitie. In summa, quicquid impedit quominùs mouendi facultas deorsum feratur, tantùm imbecillitatem adfert, siquidem tota non cohibeatur. Alioqui totum corpus motu, ut diximus, priuaretur. Ex hac cerebri imbecillitate tremor nascitur: scilicet neruorum

origine ita refrigerata uel obstructa à frigidis uiscosis aut crassis humoribus, ut tanta facultas deorsum ferri prohibeatur, quanta mouere ac sustinere partem possit. Atque hic motus non imbecillus sed deprauatus est, quemadmodùm & comitialis morbus (Græci ἐπιληψίαν uocant) quē melancholicus aut pituitosus humor in uentriculorum cerebri seu medij, seu postremi meatibus retentus parit. Nō enim, ut in apoplexia, affatim uentriculi implentur, sed solùm (ut dictum est) eorum meatus. Facultas enim cum eo humore ut è loco excutiat luctatur: non autem in totum opprimitur: quare perpetua hæc affectio non est, sed per interualla redit, frequentiùs aut tardiùs, uehementiùs aut mitiùs pro humoris qualitate & quantitate. Vberior enim & crassior, uiscosiorq; maiores & frequentiores, parcior uerò aut subtilior minores ac rariores accessiones efficit. Principes functiones sunt, phantasia, quam imaginationem uocant: iudicium, & memoria: quæ aut in totū abolentur, aut tantùm infirmæ sunt, aut corruptæ. Ex imaginationis resolutione caros nascitur: ex imbecillitate cataphora, quam & coma uocant. Est enim cataphora comatis species, ut antè docuimus. Ex corruptione autem delirium, seu ut Græci dicunt παραφροσύνη, quam & dementiam, si lubet, uocabis. Ad eundem modum ex memoriæ resolutione catoche siue catalepsis gignitur: ex imbecillitate lethargus: ex corruptione delirium. Similiter ex rationis resolutione ea dementiæ species oritur, quæ Græcis ἄνοια dicitur, quam nos amentiam aut fatuitatem appellare possumus. Ex imbecillitate stultitia, quam Græci μώρωσιν καὶ μωρίαν dicunt. Ex corruptione delirium. In caro igitur deleta imaginatio est, cui ob magnitudinem consentiunt

tiunt iudicium & memoria. Itaque sensus omnes in hoc affectu pereunt, & motus uoluntarij omnes præter unam respirationem, quæ libera manet. Clausi oculi sunt, & palpebræ immobiles. Nullo enim modo attolli possunt: quod priorem cerebri partem læsam esse arguit, siue intemperie uehemẽter frigida, siue frigidis humoribus ibidem aceruatis. Ab eisdem causis fit catoche, quam & catalepsin appellari diximus. Ea memoriam & mentem iudiciumq́; illigat ac occupat detinetq́;: unde hoc nomen sibi uindicauit: hæc sensus omnes in sympathian trahit. Apertos habet oculos: corpus in ea figura, in qua accepit, relinquit: in recta quidem, si rectum: in curua, si curuum: & in reliquis pari modo: quòd scilicet affecta cerebri posterior pars sit. Caro proxima cataphora est, leuior tamen affectus, sed eandem quam caros cerebri sedem occupat. Ab eisdem fit causis, sed mitioribus. Eam cataphoræ speciem intelligo, quæ graues profundosq́; somnos inducit, ita ut ea correpti uix expergisci queant. Altera enim est cataphoræ differentia, quam uigilantem uocant: hanc tenuis humoris acrimonia parit. Est & aliud uigilantis cataphoræ genus, in quo alternis somnis & uigilijs detinemur, aut in medio exquisitè uigilantium & dormientium statu constituti sumus. De his omnibus suprà abundè disputatum est. Quatenus igitur eiusmodi affectus sopores ac uigilias inducunt, sensus communis accidẽtia esse censentur. Quatenus uerò phantasiam lædunt aut delent, principum facultatum accidentia sunt. Lethargus posteriorem cerebri partem obsidet. Hoc malo affecti, rerum omnium obliuiscuntur, desidiosi sunt ac pigri: unde nomen lethargo inditum est. Siquidem obliuionem desidiosam, aut desidiam

obliuiosam significat lethargus. Cum hoc malo coniuncta febricula est. Mentem quoque idem per cõsensum lædit. Ab eisdem causis quibus generatur catoche, fit. Ex his autem affectibus caros quidem & cathaphora phantasiæ & sensuum, catalepsis uerò & lethargus memoriæ & motus uoluntarij sunt uitia: ut ex antè dictis satis cõstare potest. Porrò autẽ principes functiones per se lædi possunt: phantasia quidem cùm errat ac fallitur imaginibus: uocaturq; uitium hoc græcis, ut diximus, παραφροσύνη, nobis delirium: quæ uox de rationis quoque erroribus & memoriæ dicitur. Fit autem malum hoc uel ab intemperie cerebri, uel à prauis in eo collectis humoribus: ut posteà dicemus, cùm de rationis delirio disseremus. Non aliter enim ipsa quàm phantasia afficitur. Resoluitur enim interdum tota, interdum imminuitur solùm, interdum uerò corrumpitur. Primus affectus ἄνοια est, quem nos ad uerbum amentiam interpretamur: hanc peculiari nomine fatuitatem dicere possumus, quæ stultitiâ grauior est: quod ex Ciceronis uerbis perspicuum esse potest: Vt hominem, inquit, stultum, etiam magis infatuet mercede publica. Hoc extremè senes affectu laborare solent, atque etiam alij à prima origine. Secundus affectus μώρωσις, seu μωρία dicitur, id est stultitia, fatuitate (ut modò dicebam) minor ac imbecillior. Vtraque cerebri frigore fit, fatuitas quidem uehementiori, stultitia uerò mitiori. In illa mens non mouetur, sed tantùm sensus, quemadmodùm in brutis. In hac uerò mouetur quidem, sed imperfectè. Tertius uerò παραφροσύνη, hoc est delirium dicitur: originemq; habet uel ab intemperie, uel à prauis (quemadmodùm de phantasia dicebamus) cerebri humoribus, nimirùm biliosis & melancholicis.

licis. Si cum prioribus quidem coniuncta febris sit, phrenitis: si sine hac, delirium nascitur. Febris fit, oborta in mẽbranis uel substantia cerebri inflammatione, uel citra hãc accensis illic calidis humoribus. Delirium tãtùm fit, si sine febre calidus humor, uel uapor easdem partes obsidet, aut si intemperie calida cerebrum laboret, aut etiam si è corpore calidus, acerq; humor ac uapor in caput feratur: quod in magno febrium impetu contingere solet: quo remisso delirium cessat. Hinc fit ut phrenitis continuata affectio sit: delirium, quod quidem per febrem fit, non est cõtinuum, sed tantisper durat dum febris impetus remissus sit. Ex posterioribus nempe melãcholicis humoribus hoc insaniæ genus nascitur, quod Græci melancholiam uocãt. Quoniam autẽ humor ex quo is affectus fit, duplex est, nempe frigidus fœculentusq;, & calidus ac retorridus, duplex insania erit. Altera melãcholica, altera θηριώδης, id est fera & immanis. Frigidus enim ac melancholicus, melancholicam insaniam parit, tristitiæ, odiorum, metus, terroris, & aliorum id genus accidentium plenam. Vnde tot eius sunt differentiæ, quot in melãcholicis particulatim falsæ imagines apparent. Alij enim lupos, alij canes se esse credunt: unde dicta Lycanthropia, & Cynanthropia est. Alij se uitreos dẽtes habere arbitrãtur, alij aliud. Quam igitur acceperint ab initio falsam imaginem, animoq; firmarint, uix per totum morbum deferunt. Omnibus autem eiusmodi melancholijs communes sunt metus, tristitiæ, & id genus multa: quæ alio loco fusiùs docebuntur. Ex retorrida bile immanis insania gignitur, et ei quæ à flaua bile fit, proxima: ideò & cum febre, & sine febre fit. Cum febre, si dum retorridus humor, & qui ab eo su-

scitatus est uapor, per febris impetũ in cerebrum fertur. Sine febre, dum idem humor in eodẽ loco accenditur. Ideò & delirium & phrenitis dementia hæc dici potest, quem= admodùm & hæc quæ à biliosò humore nascitur: ut modò dicebamus. Porrò autem in maioris & minoris ratione eiusmodi dementiæ differentias obtinent: ut Galenus in commentarijs in tertium Epidemiôn docet: ubi Hippocra tem alijs atque alijs uerbis pro earum magnitudine usum fuisse scribit. Eos enim ληρῆσαι ait, qui leuiter delirant. Est enim λήρησις, ut idem interpretatur, breuis ac tenuis deliratio, hoc est βραχεῖα παραφροσύνη. Et qui iam insi= gniter desipiunt, παραφρονῆσαι: quanquam παραφροσύνη omnem dementiæ speciem significat. παρενεχθῆναι autem cùm mente omninò capiũtur, perperamq́; ob affectus ue= hementiam mouentur, ac feruntur. παρακόψαι uerò, cùm mens uelut mutilata accisaq́; est, qualis in phreniticis est: παρακοπὴ enim pro phrenitide usurpatur. ἐκστῆναι, cùm mens emota est ac perculsa. ἐκμανῆναι uerò, cùm furiosa insania est. A prauis igitur humoribus, ac intemperie ce= rebri, eiusmodi dementiæ, ut antè diximus, fiunt. Sed nec ab hisce solùm mens mouetur, uerùm ab iracundia grauio re, timore, terrore, dolore, alijsq́; id genus animi morbis tam uehementer concitatur, ut protinus nullo aut breuis= simo interuallo desipiscat: quod ob humorum certè uitiũ, aut intemperiem non fit: tam subitò enim intemperatura fieri non potest: siquidem motus momento, ut docet Aristo teles, non fit, sed in certo spatio temporis. Nec humor in timore aut terrore alijsq́; animi affectibus modò comme= moratis ad cerebrum fertur, sed ad cor. Itaque citra cere bri intemperiem, humorumq́; commercium, mens ita con=

citari

citari ac turbari potest, ut plane deliret. Id igitur fit, rei quae obiicitur specie uiolentius mentem concitante: quod maxime accidere solet his, quibus imbecillior facultas est, quae obiectam rem grauiorem ac sit aestimat. Hac ratione ex uehementiori iracundia furiosa dementia nascitur, ubi scilicet obiecta iniuria maior quam sit aestimatur: quod accidit ubi ratio imbecilla est, & animosa facultas ualida. Eadem est ratio timoris ac terroris: qui si rationem imbecillam uehementer moueant, dementiam melancholicam pariunt. Quod nuperrime accidisse mihi narrauit quidam ex familiaribus meis fide dignissimus: se enim militē quendam uidisse aiebat, qui inter deambulandum noctu derepēte inspecta candicante ueste, in melancholicam insaniam incidit. Putabat enim laruas se uidere. His enim phantasmatis uulgus terreri solet. Eundem affectum cōtraxit mulier mihi notissima, ex grauitate supplicij uiri cuiusdam: aderat enim praesens dum is uiuus ureretur. Animi quoque dolores ac morbi si diu perseuerant, temporis processu dementes reddunt, quales sunt zelotypi. Quod cuidam pistori accidisse, cum iuramento etiam mihi asseuerarunt complures mihi familiares. Pistor is, ut retulerunt, cùm suspectam de adulterio uxorem suā haberet, tametsi pudicā & probam, nec eam in stupro deprehendere posset, testes sibi amputauit, ratus, si illa forte uterum gereret, non ex se, ut qui ob adempta genitalia generando ineptus esset, sed ex altero concepisse certò sciret: nulla enim hac dementia maior esse potest. Idem externis sensibus contingere uidemus, cùm uehementius id est quod ipsis obiicitur, praesertim imbecillis. Quosdam enim uehemens fulgetrū caecos reddidit, quemadmodùm alios surdos tonitruum:

quod fit rei ſpecie uiolentiùs ſentiendi inſtrumentum feriente. Memoria quoque, ut antè diximus, aut deleri omninò poteſt, ita ut ne ſe quidem uel ſuos familiares agnoſcant quibus hoc uitium acciderit: aut tãtùm diminui, tardaq́; hæc recordatio dicitur: aut uitiari, cùm quis uidelicet rem quidem meminit, ſed non ut geſta eſt, uel enarrata, uel ut didicit. Aut ſi meminit quidem, non tamen quo tempore aut loco geſta, aut enarrata fuerit, aut didicerit. Per ſe igitur, ſine altero adiuncto malo, quemadmodùm phantaſia et iudicium, lædi memoria poteſt. Emiſſaria per quæ cerebrum repurgatur, ſunt aures, nares, palatum, & oculi. Per aures quidem ſordes ſanies & pus manat, per oculos lachrymæ, per nares & palatum pituita & muci: per omnes hos meatus ſanguis: qui uenam aut ruptã aut eroſam aut apertam in capite eſſe teſtatur. Reliqua uerò aut plura aut pauciora quàm pro cerebri temperatura, aut non qualia oportet, ſed corrupta ac uitiata contra naturam emittuntur. Itaque ſi quæ excernuntur, grauiter oleant, putredinem: ſi ſuum odorem retinent, nihil tale in cerebro eſſe ſuſpicari oportet. Igitur emiſſum per nares & aures pus cum graui fœtore, cerebri ulcus ſignificat: ſi quid puri ſimile craſſum eijciatur ſine magno fœtore, coctam pituitam tantùm. Cæterùm color conſiderandus eſt. Candidus ſolam pituitam, ruber ſanguinem, flauus flauam bilem, niger atram cum materia quæ effluit mixtam eſſe oſtendit. Si multus humor excernatur, humidũ: ſi paucus, aut nullus, ſiccum cerebrum eſſe cõijciendum eſt. Hæc autem negligenda non ſunt tum ad antecedentium tum ſequentium certiorem coniecturam. Cùm enim demẽtiæ (de quibus modò diſſerebamus) & capitis dolores fiant tam

ab in-

ab intemperie, quàm à prauis humoribus, certa ab hac'ne an illa causa fiant, sine hac consideratione notitia haberi non poterit. Cùm igitur quis furit, aut dolore capitis torquetur, consideranda omnia, quæ circa caput sunt, sicca'ne sint, an humida. Nam ad certam coniecturam multùm momenti habent. Sed de his satis. Ad dolorum igitur differentias transeamus. Nam & ab his cerebri morbosæ affectiones deprehenduntur. Doloris igitur differentiæ sumuntur à causis quæ hunc efficiunt, & à sedis affectæ naturâ. Causæ doloris aut internæ sunt, aut externæ. Externæ sunt æstus, frigus, crapula, plagæ, casus, & similia: atque hæ ab ægrotante sciri possunt. Internæ uerò sunt uel intemperies sola, uel humor ac flatus citra intemperiem, uel utrunque simul. Calor enim & frigus, maximum, siccitas mediocrem dolorem parit, humiditas uerò sola nullum. Ad eundem modum materia calida & frigida uehementissimum, sicca moderatum efficit, humida uerò quatenus humida est, nullum. Eadem est flatus ratio. Quòd si humor aut alia quæuis materia aut flatus sine aliena qualitate locum occupet, flatus quidem distendentem solùm, humor ac materia multa degrauantem simul & distendentem efficiet, mediocris uerò solùm degrauantem, atque hunc mediocrem. Sedis affectæ natura aliam doloris differentiam gignit. Alium enim arteriosæ, alium membranosæ partes dolorem inuehunt, ut mox dicetur. Cæterùm doloris materia aut in capite gignitur ac colligitur, aut aliunde aduenit. Gignitur autem propter imbecillitatem, colligitur uerò propter meatuum eius obstructionem. Imbecillitas autem uel à morbi uehementia, uel à diuturnitate fit, aut ab ipsa prima origine. Itaque doloris

differentiæ ab intemperie natæ, calida quidem cum caloris, frigida cum frigoris sensu sunt, sine grauitate ac distentione: grauißimeq́; ut dictum est, affligunt: moderatè uerò, quæ à siccitate habent originem: nisi ea tanta sit, ut partium fibras contrahendo, ac conuellēdo rumpat. Nam sic distentionis sensum inuehit: non aliter enim unitas in his soluitur, atque in instrumentorum musicorum chordis Soli ac igni expositis. Sed magna ex parte cum siccitate iunctus calor est. Cæterū calidam intemperiem siue solam siue cum humore aliáue materia calida iūctam rubor, frigidam decoloratio sequitur. At eiusmodi dolorum differentijs indita nomina non sunt. A flatu ortus dolor, distendens dicitur: ab humoribus aliaq́; materia, grauis. Atque si huius copia magna sit, grauis simul & distendens est: hæc enim non solùm degrauat, sed & distendit, quam occupat partem, sine alterius doloris sensu, si quidem nulla intemperies adsit. Aut si adsit, pars uerò affecta, aut sensu careat, aut certè hebetem hunc habeat, qualis est cerebri substantia: dolor aut nullus, aut certè exiguus erit. Ab acri calidoq́; humore ac flatu fit dolor quem mordacem appellamus. A partis conditione differentiæ sumptæ sunt pungens & pulsans. Pungens quidem, si humor uel flatus aliáue materia membranam distēdat tam eam quam quia caluariam cingit, pericranion uocāt, quàm meninges quæ cerebri substantiam ambiunt. Quòd si tam uehemēs eiusmodi dolor sit, ut non solùm distendat, sed & uelut malleolo contundat aut frangat, cephalæa dicitur: pulsans, si calidus affectus arteriosas partes occupat. Quòd si humor aut flatus cum intemperie sit mistus, dolor grauis quidem, ac mordens erit, si calidi acrisq́; humoris copia adsit:

*adſit,ſimulq́; pulſans,ſi quæ affecta pars eſt,arterioſa ſit:
pungens uerò,ſi membranoſa.* Ex *his conſtat quinam do=
lores quos affectus quarum partium oſtendant . Grauita=
tis enim ſenſus,materiæ multitudinem ſignificat:morſus,
non ſolùm humorum,ſed et uaporum,alterius'ue materiæ
acrimoniam:pulſus uerò in arterioſa ſubſtantia,tenſio ci=
tra grauitatem & pulſum , tenuis ac uentoſi ſpiritus co=
piam:grauitas cum diſtentione,humorum multitudinem in
membranis contentam:in pericranio quidem, ſi in ſuperfi
cie:in cerebri uerò membranis , ſi in profundo dolor ſen=
tiatur,& perueniat ad oculorum radicem, quorum tuni=
cæ ex cerebri membranis ortum habent.Cephalæam uerò
oſtendit doloris uehementia tãta quidem,ut neque uocem
neque ſtrepitum,neque odores,neque quicquam quod ce=
rebrum repleat,hoc dolore affecti ferant ſine maximo do
lore.*Non *enim diſtendi ſolùm,ſed & uelut malleo contun
di,ac frangi uidentur.*

Cordis uerò , ex eius tum difficultatis ſpirandi
formis,tum palpitatione: præterea ex pulſibus &
eius,& arteriarum:ex animi quoque concitatione
& demiſsione:ex febribus,perfrictionibus,colorũ
differentijs,& doloribus.

A*ffectus cordis fatentur ſpirandi difficultas, eiusq́; &
arteriarum pulſus præter naturam,febres,dolores,uehe=
mens animi impetus impulſusq́;(ὀξυθυμίαν græci uocant)
animi demiſsio,ac deiectio , & uelut torpor (quam ijdem
ἀθυμίαν appellant)corporis perfrictiones,ac colores.Spi
ratio quidem magna,celeris,& frequens,qualis in febri=
bus eſſe ſolet,cordis calidum affectum ſignificat,maiorem
aut minorem pro eius magnitudine,celeritate & frequen*

tia: parua uerò tarda ac rara, frigidum. Ad eundem modum pulsus tum cordis tum arteriarum magnus celer & frequens calidum, paruus tardus & rarus frigidum, mollis humidum, durus siccum cordis morbum ostendit. Languidus uero, si quidem talis perpetuò sentiatur, imbecillitatem. Sin modò languidus, modò ualidus apparet, humorum plenitudinem instrumentum degrauantem, quemadmodùm & inæqualitas, quæ & ab obstructione, & compressione fit. Quoniam autem difficilis anhelitus, & pulsus præter naturam, non semper à cordis intemperaturis fiunt, ea in suas causas omnes resoluere oportet, tantisper dum ad postremas sit deuẽtum: considerareq; tum præsentia, tum præterita tam externa, quàm interna, ut antè fusißimè docuimus. Difficilis autem spirationis causæ ex libris Galeni de dyspnœa, & pulsuum præter naturam, in libris eiusdem authoris de pulsibus petendæ sunt. Febres quoque cordis affectus ostendunt, nimirùm intemperaturas alias maiores, alias minores, prout ipsæ calidiores sunt, aut minùs calidæ. Tertianæ enim & aßiduæ ex syncera bile, calidißimæ sunt & siccißimæ, ideò calidißimũ & siccißimum cor esse testantur. Aliæ uerò febrium differentiæ ut minùs calidæ & siccæ sunt, sic cordis calorem & siccitatem minorem esse demonstrant. Similiter autem sæpe corripi febribus, argumentum est caloris cordis. Dolores fiunt in corde non aliter atque in alijs corporis uisceribus, nimirùm subita uehementiq; intemperie, præcipueq; calida & frigida, soluta etiam unitate: quarum causas quoniam alio loco abundè docuimus, hic recensère superuacuum est. Itaque dolores cordis affectum ostendunt, nempe inflammationes, erysipelata, uulnera & ulcera.

Ad eundem

Ad eundem modum externarum partium, atque adeò uniuersæ corporis cutis refrigeratio. Eadem ratione & si sine febribus hæ partes calidæ sint præter naturam, cordis calidum affectum indicant. Nam ut ostensum antè est, totius corporis intēperies à corde præcipuè suã habet originem. Per consensum quoque cor dolere dicitur, ut in eo affectu oris uētriculi quem cardialgian nominant, affertq; syncopen, quam à partis affectæ uitio stomachicam uocãt. Cæterùm color, affectionis cordis testis est. Nam ut artè docuimus, eius differentiæ sumũtur à corporis humoribus, & natiuo calore. Humores enim colorem efficiunt: calor uerò coloris uigorem, aut pallorem, seu decolorationem, quam à Græcis ἀχροιαν uocari antè diximus. Itaque si sanguine corpus abũdet, rubrum si flaua bili, flauũ: si atra nigrum apparet. Quòd si cum eiusmodi humoribus caloris natiui copia adsit, εὐχροια, hoc est coloris bonitas, ac suauitas aderit. Sin eius penuria sit, pallidum aut liuidum, aut alio quôuis modo decoloratum corpus erit, pro caloris penuriæ magnitudine. Cùm igitur cor fons sit natiui caloris, si calidum sit, bonus color erit: si frigidum, pallidus aut liuidus, ac uelut demortuus. Palpitatio quoque cordis affectum prodere potest. Fit enim cùm cor suo more dilatari non potest: quod accidit uaporoso spiritu in spatio aliquo contento, ac exitum quærente: ideoq; hæc celeriter & oritur, & soluitur, imitaturq; motu igneam celeritatē. Cùm igitur eiusmodi spiritus nunc craßior uberiorq; sit, nunc parcior & tenuior, non omnis palpitatio æquali temporis spatio perseuerat, sed alia tardiùs, alia celeriùs finitur: tantisper enim durat, dum discussus qui hanc peperit sit flatus. Solis autem cauis partibus accidit, sed non o-

mnibus, uerùm his solùm, quæ distendi ac cōtrahi possunt, qualis est cutis, cuti subiecti musculi, uentriculus, uesica. uterus, intestina, iecur, lien, septum trāsuersum, atque adeò cor ipsum. Eiusmodi autem motus inæqualis est, ut testis est sensus: totus enim contra naturā: quare à tremore differt, qui partim secundum naturam est, partim præter naturam, his accidens partibus quæ uoluntatis imperio mouentur, atque etiam cordi & arterijs. Tremulum autem pulsum fieri scribit Galenus cùm cordis & arteriarum facultas uehementer imbecilla est. Porrò autem cordis palpitationem ab alijs quoque causis fieri idem author scribit nempe uulnere, uel tumore præter naturam, uel sanguinis aut uaporis abundantia, & mala qualitate, uel aquosi humoris in eius tegumento quod pericardion uocant, contenti multitudine. Cordis uulnus, siquidem in eius sinistro uentriculo sit, non solùm cordis motū uitiat, sed protinus mortem adfert: quemadmodùm inflammatio, aut erysipelas. Quòd si uulnus cordis cono illatum sit, occidit quidem, sed non protinus, uerùm secundo interdum die, scilicet suborta illic inflammatione. Celerem uerò mortem non adferūt sanguis & uaporis copia, nisi in his uis uenenata sit ac pestilens: quemadmodùm nec tegumēti cordis pustulæ: quas, quia tenui aquosoq; humore plenæ sunt, hydatides appellant. Sed nec aquosus humor, qui in hoc tegumento conclusus est, antè iugulat, quàm uel multitudine uel uitiosa qualitate cordis motum impedierit. Eiusdem quoque tegumenti tumores cor consensu afficiunt, quorum periculosæ inflammationes, ac erysipelata sunt: sine periculo uerò saltem præcipiti œdemata ac scirrhi: ὀξυθυμία hoc loco generaliùs pro omni animi uehementiore, ac celeriore concitatione

tatione & impetu sumitur, nempe iracundia, excandescentia, & similibus: ἀθυμία uerò contrà pro omni animi desponsione demißioneq́;, atque exanimatione, torpore, metu pauore, terrore, & similibus: θύμον enim id Græci appellant, quod nos animos: unde nos animosi, illi θυμώδεις, uel θυμοειδεῖς, uel etiam θυμικοὶ dicuntur: quibus contrarij sunt ἄθυμοι quēadmodùm animosis exanimati, hoc est qui animos omninò desponderunt, ac demiserunt. Itaque ὀξυθυμία non solùm animos, seu ut ita dicam animositatem, sed uehementer concitatos animos significat: quanquā tamen antè Galenus cùm de cordis calidi notis disputaret, specialiùs pro celeri, ac præcipiti iracundia tantùm usurpauit. Nam illic inter animosæ facultatis impetus concitatiores ὀξυθυμίαν enumerat, ut abundè declarauimus. Igitur eiusmodi uehementiores animi motus calorem, demißio uerò ac deiectio frigus cordis significant.

Iecoris uerò ex humorum defectu, & exuperantia mutatione in statum præter naturam, & ex decoloratione, prætereà ex permutata cibi distributione, aut nutricatione, aut superuacuorum excretione. Quin etiam ex eius grauitate ac tumoribus & doloribus non solùm in ipso genitis, uerùm etiā aliarum partium cōsensu obortis, quales in aliqua difficultatis spirandi & tußis specie existunt.

Iecur sanguinem conficit, quem uniuerso corpori alendo per uenas distribuit, mediocrē tum qualitate, tum quantitate, si ipsum temperatum sit: multum, si calidum & humidum: paucum, si siccum: maximeq́; si cum siccitatte iunctus sit calor. Vehementer enim hic exiccat, non per se, sed per accidens, humorē ex quo sanguis gigni debet, ab-

sumendo

sumendo. Itaque humoris exuperantia humidum, defectus siccum iecur esse significat. Humoris porrò exuperantiam ostendit uenarum distentio, ac inflatio penuriam uerò angustia. Eadem ui pollet in demonstrando iecoris uitio humorum corruptio, quæ ex cutis colore deprehenditur: ut mox docebimus. Quoniam autem uniuersum corpus, ut modò dicebamus, sanguine alitur: protinus eo exuperante uel deficiente mutatur naturalis eius habitus: in maiorem quidem & craßiorem molem, si exuperat: in graciliorem uerò, si deficit id quô alatur: ἄχροια, id est ut interpretamur, decoloratio aut pallor, fit tũ humoris corruptione ac cruditate, tum etiam caloris natiui penuriâ, hoc est refrigeratione, ut antè proditum est. Parit enim hæc crudorũ humorum prouẽtum, unde pallor eiusmodi etiam nascitur, quò ferè hodie uirgines nostræ, præsertim urbanæ, quæq; in ocio ac luxu ciborum degunt, laborant. Quies enim calorem consôpit, motus uerò accendit. Largum cibum concoctrix facultas non conficit, etiam si probus sit. Prætereà ex permutata cibi distributione, ac nutricatione iecoris uitia deprehenduntur. Cibus probè in corpus distribuitur parte alenda familiare sibi alimentum attrahente, & uicina ex qua attrahitur, ei cedente. Valent autẽ eiusmodi facultates, ubi partes mediocriter calidæ, ac siccæ sunt. Impotenter autem, minusq; quàm alendo corpori par sit, aut certè nullo modo cibus distribuitur, cùm partis nutriendæ facultas uel omninò periJt, uel certè diminuta est, aut uicina cõtentrix robusta est, uel utrunque accidit. Eiusmodi imbecillitatem intemperies parit, cùm reliquæ, tum maximè frigida & humida. Virtutis enim robur resoluit. Instrumentorum quoque morbus, cibi in corpus di-

stributionem

stributionem impedit, qualis obstructio est, & tumores praeter naturam, de quibus paulò pòst latiùs differemus. Laesam iecoris attractionẽ sequitur liquida alui deiectio, maior interdum quàm pro assumpti cibi multitudine. Cibus enim, quem uenter concoxit, ac in cremorẽ succumq; conuertit (χύλον Graeci uocant) totus deijcitur, siquidem attrahendi iecoris facultas omninò perijt. Non totus uerò, si tantùm imbecilla, non ex toto resoluta sit. Quoniã igitur facultatis robur intemperies resoluit, intemperies autem una non est, sed alia candida, alia frigida, alia humida alia sicca: disquirẽdum est quae'nam ex his imbecillitatem attulit. Nam id alui deiectio non prodit. Quod fiet, si, ut antè monuimus, consideremus tam praesentia, quàm praeterita, quae quidem calidam aut frigidam, aut humidam aut siccam intemperiem adferre idonea sunt, quaeq; harũ quãque sequi nata sunt. Alia enim caloris, alia frigoris, alia humiditatis, alia siccitatis sunt accidentia. Itaque earum cuiusque tum causas, tum effectus considerare oportet. Si igitur exempli gratiâ praecesserit cibus, & potus calidior ac uberior, iecoriq; contrarius, aestas calida, uenus immodica, animi motus immoderati, frequens medicamentorum calidorum usus, toto etiam genere naturae contrariorum, cuiusmodi scammonium est, adsit intereà sitis ingens, appetentia cibi deiecta, inedia grauis, uomitus bilis & uitiosorum humorũ, calor cùm uniuersi corporis, tum maximè dextri hypochõdrij, febris insignis, color solito flauior, oris amaror, & id genus alia quae à calore fieri solent: certum est calorem iecori imbecillitatẽ attulisse. Ad eundem modum reliquarum intemperaturarum causas & effectus contemplari oportet: atque in primis frigidae & humidae, cui

maximè

maximè attractricis facultatis imbecillitas, ut modò dicebamus, accepta ferenda est. Cæterùm soluti facultatis attractricis roboris comes est ea maciei species, quam atrophian Græci uocant: in qua scilicet corpus nullũ cibi commodum sentit: quod & alteratricis contentricisq; imbecillitati, & expultrici uehementius concitatę cõmune est: sed quæ ob attractricis imbecillitatem macies fit, liquidam habet alui deiectionem: quæ cremorem succumq;, hoc est, ut Græci uocant, chylon cibi imitatur sine ullo rubore, ut diximus. Quæ uerò à iecoris alteratricis imbecillitatę nascitur, deiectionem quidem habere potest, sed rubore tinctam. Nam à uentriculo in iecur transeundo, alterationem quandam recipit atque colorem. Si uerò attractricis facultatis robur non omninò resolutum sit, sed tantùm imbecillum, tantùm gracilitas nascetur, maior tamen aut minor pro imbecillitatis magnitudine. Quòd si robusta attrahendi facultas sit, & uicinæ partis facultas contentrix imbecilla, plus cibi attrahetur, quàm conficere uirtus immutatrix possit, & maximè si imbecilla sit: proinde magna cruditas non solùm in ipso uiscere, sed toto corporis habitu gignetur: unde tumida, spongiosa, aquosa, & flatulenta caro procreabitur, ac etiam ea hydropis species, quam leucophlegmatian appellant. Quod etiam per alteratricis læsionem citra ullum attractricis uitium accidit: hæc enim facultas cibum, aut prorsus nõ immutat, aut immutat quidem, sed imperfectè, aut certè corrũpit. Ex prioribus affectibus cruditas antè dictorum morborum parens, ex posteriore corruptio humorum nascitur: unde uarij affectus in corpore gignuntur, qualitate & quantitate differentes: atque etiam in corporis partibus nascuntur. Itaque si flaua bilis

ua bilis totum corpus occupat, regium morbum: si partem aliquam herpetem & erysipelas gignit. Atra uerò bilis in toto corpore elephantem, in partibus cancrum, in superficie cutis uitiligines nigras parit. Pituita leucophlegmatiam, quæ & anasarca dicitur, in toto corpore: in cute uerò uitiligines albas, in parte aliqua œdemata creat. Cæterùm tenuis humor paucus & salsus sub cute pruritum, erodens in musculis laßitudinem ulcerosam efficit, crassus uerò salsus ac multus psoram ac lepram. Atque hæc quidem omnia intemperaturas iecoris testantur, ut author est Galenus. Cruditas quidem, & ex ea nati affectus modò commemorati, frigidum, flaua bilis, & ex ea orti morbi calidum & siccum, & atra bilis cum affectibus ex ipsa genitis uehementer calidum ac torridum iecur esse ostendit. Tenuis humor, salsus, & mordax ex aquoso humore & flaua bili mistus, crassus & salsus ex atra bile, aut crasso & salso humore, mistum affectum significant. Notæ quoque iecoris affecti, ex reiectione excrementorũ sumuntur. Reijcit enim interdum per intestina iecur aquosum sanguinẽ aquæ in qua recens mactatæ carnes ablutæ fuerint, similem: significantq; eiusmodi excrementum iecoris alteratricis imbecillitatem ab intemperie frigida natam. Proinde sine febre est, & sine appetentiæ deiectione: imò interdum famelici magis sunt qui talia excrementa deijciunt, quàm per integram sanitatem. Quòd si processu temporis in ipso uiscere eiusmodi aquosus sanguis corrumpatur, febrẽ adfert, & appetentiam cibi deijcit. Atque tum hepatica, ut uocant, excrementa excernuntur, hoc est cruenta & corrupta, grauiterq; olentia. Nonnunquàm uerò intermittit fluxio, succeditq; cibi corrupti excretio, nunc biliosa, nunc

ſa,nunc cineritia,nunc nigra,nunc uiridis,pro uaria cibo rum corruptione : reditq́; rurſus cruenta:quod argumentum eſt non ſolùm imbecilli iecoris,ſed & uentris, & inteſtinorũ: ut mox dicemus cùm de uentriculi affecti notis diſſeremus. Interdum autem feculentus ſanguis, craſſus, ac niger,non lucidus,qualis atra bilis eſt, de qua mox diſ ſeremus,excernitur,qui refrigeratione nigreſcit. Abſolutè enim in iecore coquitur:proinde rubicundus eſt. Sed cùm hunc amplius contentrix facultas per imbecillitatem continere non poßit,nec in corpus tranſmittere, multitudine irritata excretrix ad inteſtina tranſmittit:ubi refrigeratus nigreſcit quod omni ſanguini quâuis occaſione ſiue intra uaſa,ſiue extra refrigerato accidit. Alia uerò atri excrementi ſpecies ſplendentis ac feruentis per aluũ deijcitur,non ex ſanguine refrigerato,ſed immodicè torrefacto nati. Atram bilem propriè uocant quæ periculoſam dyſenteriæ ſpeciem efficit, non aliter atque uera dyſenteria inteſtina ſua acrimonia uellicans ac exulcerans. Solet & ſanguis effluere aliàs paulatim & breuibus interuallis,aliàs affatim,ſed longioribus circuitibus. Paulatim enim manat uel purus ſynceruſq́;,uel in grumum coactus, nunc cum pure & ramentis,membraniſq; inteſtinorum,ſæpe cum coacto ſtercore cruentis guttis reſperſo. Id autem ſignificat ulcus inteſtinorum,mereturq́;,ut Galenus docet, ueræ dyſenteriæ appellationem, quam noſtri tormina nominant. Affatim autem,& longioribus circuitibus,ob mutilatam,ut idem author ait, partem, aut relictam ſolitam corporis exercitationem,aut retentos in mulieribus menſes. Sed hæ poſtremæ fluxiones, uitiati iecoris notæ non ſunt. Grauitas quæ in dextro hypochondrio ſentitur,

communis

communis nota est non solùm iecoris inflammati, sed & obstructionis exiguarum eius uenarum tam à porta quàm caua ortarum. Sed quæ ab obstructione oritur grauitas, pondus quoddam refert quod ab hypochondrio dextro pendêre uidetur. Quòd si obstructione conclusus flatus exitum non habeat, tensionis sensum habebit. Quam uerò uisceris inflammatio peperit, totum hypochondrium cum dolore trahit. Grauitatis igitur qualitas, iocinoris inflammationem ab obstructione antè dictarum uenarum separat, sed nondum euidenter. Itaque aliæ notæ disquirẽdæ sunt quibus obstructiones ab inflammationibus distinguantur: deinde quibus cognosci poßint conuexæ & cauæ iecoris partis inflammationes. Quod fiet, si (ut antè monuimus) præsentia et præterita consideremus: hoc est quæ cuiusque causæ sint, & qui effectus. Quoniam igitur iecoris, quemadmodùm & aliarum partium, inflammatio ex sanguinis fit influxu: disquirẽdum est an sanguinis redundantis notæ appareant, præcesseritq; uictus qui sanguinẽ in corpore auxerit, sintq; hepatici qui hoc affectu laborant: an cõtrà antecedẽs uictus ratio, quæ uiscosum crassumq; humorem procrearit, præcesserit, sintq; tales iecore frigido & humido. Quòd si hoc temperamento præditum sit, & craßis uiscosisq; cibis antè fuerit is usus, quem grauitas premit, siccaq; tußis adsit, ac spiritus difficilis, coniycere licebit grauitatem ab obstructione fieri. Si uerò redundantis sanguinis notæ appareant, præcesseritq; uictus ratio larga ac boni succi, inflammati iecoris certa nota est. Quoniam rursus utriusque partis, conuexæ inquam, & cauæ inflammatæ, communes notæ sunt, febris aßidua, cibi fastidium, nausea & uomitus, singultus, sitis,
 coloris

coloris linguæ mutatio, alui adstrictio, tußis, spirandi difficultas, dolor non solius uisceris, sed & iuguli dextri, & spuriarum costarum, quiq; inter spirandum sentitur: aliæ notæ uestigandæ sunt quibus harum partiũ inflammationes cognosci poßint. Igitur partis simæ inflãmatio maximum cibi fastidium affert, nauseam, ac bilis uomitum, primũ quidẽ syncerę, aut uitellinæ, deinde æruginosæ. Cùm enim ea pars uentri contigua sit, ipsumq; cõplectatur, cõsentaneum est consensu hunc magis affici, quàm si conuexa inflammatione tentata esset: ut cuius affectus longiùs ab ipso distet. Eadem ratione, uẽtriculo partes uicinæ, affectũ simæ quàm conuexæ magis sentiunt: itaque aluus in inflãmata sima adstricta est, inflammationis calore stercus resiccante. At si cum inflãmatione iuncta imbecillitas sit, aluus cruentam saniẽ deijciet, quemadmodùm antè dictum est. Lingua quoque ruborẽ primùm, deinde nigrorem præter naturã contrahit, scilicet increscente inflammatione, coloremq; suũ magis magisq; temporis processu cum lingua cõmunicante. Quòd si lingua et intestina affectũ hũc sentiãt, maiori ratione uẽtriculus, ut qui affecto loco propinquior sit, affectionis iniuriã sentiet: quocircà cibũ maximè fastidiet, tum quòd caloris uehementia stomachi robur soluat, ac appetentiã deijciat: tum quòd iecur non solùm per portæ uenas nõ attrahat, sed & bilẽ in uentrem transmittat: unde nausea & uomitus fit bilis, quæ temporis tractu æruginis colorẽ contrahit: hac ratione singultũ efficit, sua tum substantia, tum qualitate stomachi fibras resiccante: unde & sitis uehemens nascitur, uidelicet causis eius omnibus (quas antè cõmemorauimus) concurrentibus. Hæc igitur uehemẽtiora sunt, cùm sima iecoris pars

inflãmatione obsessa est: quemadmodùm ubi conuexa pars inflammata est, tussis uehementior, spirandi difficultas maior, cum dolore etiã usque ad dextræ partis iugulũ perueniente, tam graui, ut ipsum conuelli uideatur. Ex hac enim inflammatione (si quidem magna sit, & cauæ uenæ propinqua) saniem per cauam uenam in pulmones mittit: quæ in aspera arteria, ut Galenus libro quinto de causis accidentiũ docet, colligitur: proindeq; tussis excitatur maior quàm quæ ex sola intẽperie fit: hæc enim exigua est, et sine sputo per interualla recurrens. Nihil enim in aspera arteria est, quod expui possit, tametsi tussiendi cupiditate assiduè teneantur hi quibus hæc intemperies tussim mouet, cùm perpetuò præsens causa tussis adsit. Parua igitur hæc tussis est, nõ ob uirtutis imbecillitatem, aut instrumentorum frigus, sed doloris qui respirando fit, magnitudinem, quæ integram spirationem fieri impedit. Crebram uerò respirationem eiusmodi inflãmatio efficit, tum ob necessitatem, quam adfert caloris abundantia cum corde, & pulmonibus ob uicinitatẽ cõmunicata, tum ob septi transuersi, & aliorum spirandi instrumentorum compressionẽ. Quare cùm liberam thoracis dilatationem hæc impediat, respiratio magna esse non poterit: frequentia igitur compensanda est. Quoniam autem nõ solùm iecur, sed & tres musculi, nempe rectus, trãsuersus, & obliquus, sub quibus ipsum collocatum est, inflãmatione alijsq; tumoribus præter naturã laborare possunt, nõ facile ex situ affecta pars cognoscitur, an scilicet in iecore, an in musculis eiusmodi tumores sint. Itaque ad eorum figuram ueniendum erit, quæ alia in iecore, alia in musculis existit. Partim enim quam obsidet, similis est. Itaque si totus simul collectus tu

mor tangenti sentiatur, iecoris: si longus, & sensim graci lescens, musculorum affectorum nota est. Tactus igitur ostendit an.s. musculi, an iecur musculorum subiectum offensum sit. Cùm enim musculi oblongi sint, ut diximus, paulatimq; gracilescant, oblongi tumores erunt, ac in gra cilitatem paulatim desinentes. Iecur uerò quoniam nec oblongum est, nec fibras oblongas obtinet, in quas humor spargi poßit, sed sibi ubique continuum tumorem habebit simul totum collectum, non in longum potiùs quàm latum sparsum. Dolor iecoris affectum prodit, siue in ipso uisce= re, siue in alijs partibus ipsi cõsentiẽtibus sentiatur. In de= xtro enim hypochondrio iecoris sede, cum grauitate infe stat. Suo enim pondere ac mole deorsum iecur trahit ad hypochondrium usque, extenditurq; sæpe ad dextrum us= que iugulum dolor, ita ut deorsum uersus per magnam ue nam potiùs quàm per membranam tensio fieri uideatur. Quoniam autem spurijs costis iecur per membranas illi- gatur, dolor quoque in ipsis extensus percipitur in eius partis inflammatione: qui inspirationis magnitudine ue= hementior redditur. Erysipelatis notæ, inflammationis fe rè similes sunt, nisi quòd calor & siccitas, atque adeò fe= bres ipsæ longè uehementiores ex hoc quàm illa nascun= tur, propter biliosi humoris feruorem erysipelas efficien= tis. Scirrhus tactu quàm inflammatio & erysipelas faci= liùs percipi potest: sua enim duritia magis renititur, ad= mittitq; faciliùs tactum, ob indolentiam. Præterea scirrho obsessum iecur, malè corpus nutrit: proinde tres hypochõ= drij dextri musculi, quemadmodùm et reliqui corporis ha bitus, extenuati sunt. Tractu uerò temporis hydrops na= scitur, qui tactus iudicium intercipit.

Ad eundem

Ad eundem modum uentris uitia, ex coctione, appetentia humidi & ſicci, & ſuperuacuorum excretione, deprehenduntur. Similiter ex ſingultu, ructu, nauſea, uomitu, & eorum quæ uomitione reijciuntur, formis.

Vt meliùs locus hic intelligatur, ſatiùs fuerit totum uentrem in tres partes diſtinguere, ut quæ diuerſis tum facultatibus præditæ ſint, tum ſymptomatis afficiantur. Prima igitur uentris pars eſt, ex qua inteſtina oriuntur. Secunda gulæ proxima eſt: os uentriculi appellant. Tertia uerò gula eſt, totam eam partem amplectens, quæ inter fauces, & os uentriculi ſita eſt: ea uia eſt, per quam cibus in uentrem demittitur: proinde hanc οἰσοφάγον propriè ueteres appellauerunt. Duplex in eo facultas eſt, altera deglutiendi, altera quod infeſtat reijciendi. Ex duplici enim tunica ad ea obeunda munera conſtat. Duplex igitur eius noxa erit: altera quatenus uia eſt eorum quæ ingeruntur, ac reuomuntur, altera quatenus utraque actio, nimirùm deglutiendi ac reuomendi læſa eſt. Gula igitur ut uia eſt, lædi dicitur, non cùm actio perit, ſed aut adſtricta, aut obſtructa eſt. Adſtringitur & proprijs & adiacentium partium tumoribus ipſam prementibus, aut ceruicis uertebrarum luxatione, ita ut ne potus quidem aliquando præ nimia anguſtia tranſire poßit, ſed in nares refunditur. Cùm uerò proprio tumore obſtruitur, dolor inter deglutiendum excitatur, maior, aut minor pro affectus magnitudine. Interdum enim inflammatio, interdum eryſipelas, interdum ex utroque affectus commemoratum locum occupat, doloremq́; parit inter deglutiendum grauißimum. Quoniam autem magno ſenſu prædita eſt, compreſ

ſu magis lædi ſolet. Caloris quoque uehemẽtiâ affligitur, & ſiti inexpleta, cum febri non admodùm uehemente, nec ſitis magnitudini reſpondente. Sitis enim organum, tumoris calor ſua uicinitate uehementiùs quàm cor calfacit ac exiccat. Quòd ſi tumoris calor remiſſus ſit, aut nõ admodùm calidus, deglutiendi quidem inæqualem tarditatem efficiet, ſcilicet ea parte, quam tumor occupat, cibum remorante, præſertim ſi quod deuoratur, magnum ſit ac durum. Sed ſi nec calor, nec ſitis, nec febris adeſt: dolorem tamen exiguum cibus in tranſitu parit. Quòd ſi procedente tempore horror et febris diaria ſubſequatur, in abſceſſum tumorem conuerſum eſſe conijciendum eſt. Solet enim in huiuſmodi diuturnis inflãmationibus aßiduè deſtillare humor: qui ubi in ſufficientẽ molẽ collectus fuerit, putreſcere ſolet. Quòd ſi quotidiè id accidat, quotidiè febris accendetur, non aliter quàm in pulmonum abſceßibus: ſed in gula diaria, in pulmonibus putris, propterea quòd hic putredinis uapor ad cor perueniat, illic ſolus calor, quemadmodùm in bubone fit, ex quo diaria febris naſcitur. Cùm uerò eiuſmodi humor, ut dictum eſt, in gula putreſcat: is, atque ex eo genitus uapor acris, per ſentientes partes defertur, atque horrorem facit. Itaque conſtat diarias quaſdam febres identidem repetere, fieriq; ex humorum putredine, ſed quæ ad cor non perueniat. Perſeuerantibus autem eiuſmodi puris accidentibus, tandem ruptionis ſenſus accidit: quem uomitus ſequitur eodem die, poſtero, & tertio: apparentq; tum ulceratæ gulæ ſigna, nempe morſus & ſtrictio. Morſus quidem, ſi acria & ſalſa: ſtrictio uerò, ſi acida & acerba deuorentur. Mediocrisq; dolor, etiam ſi nihil deglutiatur in dorſi ſpina, cui affixa

gula

gula est, sentitur. Cùm uerò deglutiendi adest tarditas sine ullo doloris sensu, si quidem hæc æqualis sit, hoc est si non plus uno loco quàm alio cibus in transitu detineatur, tardiusq; nobis supinis, celeriùs uerò erectis moueatur: sola gulæ imbecillitas significatur. Faciliùs enim cibus in recta figura, uel solo suo pondere demittitur citra deglutitionis facultatem. In supino uerò decubitu sola deglutiendi uia, quæ imbecilla est, cibum transmittit: ideò tardè descendit. A qua uerò causa nata hæc imbecillitas sit, ex his quæ præcesserunt, & quæ præsentia sunt, conijcere oportet: quod quẽadmodùm fieret, priùs exposuimus. Si uerò inæqualis transeundi mora est, tumor in ea parte & angustia esse significatur, qua tardiùs cibus transit, ut modò dicebamus. Cæterùm sanguis uomitione reiectus, ruptam, erosam, aut apertam in gula uenam esse testatur. Apertam quidem, si sine dolore affectus locus est. Ruptam uerò aut erosam, si cum dolore. Itaque si uel casus, uel plaga, uel euidẽs aliqua causa præcesserit, uel plenitudo adsit, ruptam potiùs quàm erosam uenam esse conijciendum est. Si uerò humorum prauitate corpus redundet, aut uoratum medicamentum, uel uenenum sit aut aliud eiusmodi quod erodendi ui sit præditum, erosæ uenæ nota erit. Os uentris læditur interdum consentientibus corde, & cerebro, interdùm citra illorum consensum. Consentiunt autẽ hæc principia, maximè si imbecilla sint, si os uẽtris magno sensu præditum sit, ac iniuriã promptè suscipere idoneum, & si quam accepit offensionem, uehemens ualidaq; sit. Valida autem est, quam inuehit humor uehementer frigidus aut calidus ac mordax cibus corruptus, aut natura sua uitiosus. Quibus os uentris uehementer prementi-

bus, rodentibus, doloremq; inferentibus, principia hæc in sympathiam trahuntur, aliquando quidem utrunque, aliquando alterum tantùm, pro affectus magnitudine. Condolescente igitur corde fit stomachi syncope: quam cardiaca protinus sequitur præceps & acuta. In hac syncope arteria à pulsandi munere cessat, aut debiliter aut uitiose pulsat, hoc est cũ summa inæqualitate, atque interruptione. Consentiente uerò cerebro nascuntur conuulsiones, morbus comitialis, caros, catalepsis, lethargus, somni tumultuosi, & insomnia. De quibus abundè antè disputatũ est. Item affectio suffusioni similis, & ea melancholiæ species quam alij flatulentam, alij hypochondriacam uocãt. Atque hæc accidentia ab humore ac flatu frigido per neruos in cerebrum transmisso fiunt quemadmodùm cardiaca syncope tum uicinitate, tum affectu per magnam arteriam ad cor transmisso. Vtriusque principij affectus sequuntur non solùm antè dictæ syncopæ, sed & animi deliquia, spirationis tum sublatio, scilicet malo ad septũ trãsuersum perueniente, tum difficultas, uel utroque principio cõsentiente, uel septo transuerso cõstricto. A calidis uerò causis fiunt paracopæ, deliria, & aliæ demẽtiæ species: ut ex his quæ antè docuimus, perspicuum est. Porrò autem eiusmodi uitiosi humores uel in stomacho gignuntur, uel ex corpore in ipsum transmittũtur: quod accidit quibusdam, dum uehementer aut excandescũt, aut uociferantur, aut animum rei cuipiam intendunt. Sæpenumero etiã per febres refunditur in stomachum bilis, quæ morsu conuulsionem, sæpe etiam morbum comitialem parit. Si uerò robusta principia sint, oris uentris sensus hebes sit, & affectus nõ admodùm magnus, in sympathiã non trahentur in

ipsa

ipsa principia, sed suos per se uentris os affectus sustinebit: quales sunt cibi & potus deiecta appetentia, aut imbecillitas, aut contrà immoderata fames, item cardialgia, & cardiogmos, id est, cordis dolor & morsus citra syncopen. Cibi appetentia omninò tollitur pereunte suctionis sensu. Perit autem uel appetendi facultate planè resoluta, uel reliquo corpore ex stomacho nihil attrahente. Resoluitur facultas intemperie calida, uel sola, uel cum bilioso humore. Calor enim laxat, ac soluit, proindeq; uim suctionis dissipat. Idem fundit humorem, repletq; intermedia spatia: quare cibi indigentia non sentitur, nec suctio fit. Nihil attrahit reliquum corpus cùm plenum est, minimeq; uacuatur, aut caloris natiui penuriâ nihil digerēte, aut cutis spiraculis clausis, ac digestionem dißipationemq; humoris impedientibus. Idem malum accidit ubi partes inanitæ è corpore nihil attrahūt, uel sua imbecillitate, uel humoris crassitie ac lentore trahenti facultati non cedente. Malum hoc auget contentricis robur, & expultricis imbecillitas, quæ à quibus causis fiant, antè proditum est. Appetentiæ imbecillitas ab ijsdem fit causis, sed remißioribus: à contrarijs uerò immodica appetentia, nempe superuacua corporis inanitione, ab acidis, ac frigidis humoribus appetentiæ sedem rodentibus ac stimulantibus, quod suctioni proportione respondet. A frigore etiam fit citra humorum commercium: atque hæc fames canina dicitur. Immodicè uacuatur corpus ui natiui caloris digerentis, immodica alui aut partis alterius uacuatione, aut retētricis imbecillitate, & expultricis robore, aut cutis raritate, & humoris, qui digeritur per halitum, tenuitate. Altera est immodicæ appetentiæ species, quam bulimon Græci uocant, hoc

est ingentem

est ingentem famem, quæ fit nutrimẽti indigentia unà cũ stomachi imbecillitate, ac frigore, hoc est natiui caloris penuriâ. Plus enim in ambientem substantiæ nostræ dißipatur, quàm poßit uenter concoquendo reparare, propter caloris penuriam: hinc stomachus famem ingentem sentit: quam à magnitudine bulimon Græci uocant. Hanc deliquia sequuntur, ut docet Galenus in priore libro ad Glauconem. Aliena stomachus appetit, ob malos humores in eius tunicis retentos: pro quorum uarietate uaria appetuntur. Hoc affectu grauidæ mulieres infestari solent, uocaturq́; eiusmodi affectus κίττα, καὶ μαλακία, id est pica, & mollitia quædam ac ignauia stomachi. Eadem accidentia in potus appetentia contingunt. Nam aut nulla omninò, aut exigua, aut alienæ uitiosæq́; qualitatis sitis stomachum premit. Nulla quidem, si frigoris ac humoris excessus adsit. Frigus enim sensum consôpit, humor uerò præsens non desideratur, quandò accidens sitis, humidi frigidiq́; est appetentia. Cæterùm si stomachus affectũ non sentiat, potum non expetet. Appetentia enim non solùm potus, sed & cibi, indigentiæ sensu fit. Affectum non sentit stomachus, si uel naturâ obtusioris hebetiorisq́; sensus sit, aut si sentiendi uim à cerebro non recipiat: scilicet neruis per quos hæc demittitur, obstructis, aut aliàs impeditis. Ab iisdem causis, sed remißioribus, exigua sitis gignitur. Immoderata uerò à feruore natiuæ humiditatis, aut penuriâ, aut utroque, interdum simplici ac nuda, nulliusq́; rei alterius interuentu: interdum mixtis salsis biliosis ac corruptis humoribus stomachum calfacientibus ac resiccantibus, alienæq́; qualitatis sitim inducentibus. Corripitur eiusmodi pars tumoribus ac ulceribus, quemadmodùm &

dùm & gula: sed sensus præstantia, & doloris loco distinguntur. Dolor enim gulæ, quàm propriè stomachum appellant, ac œsophagum, in spina dorsi sentitur: oris uerò uentris (quod & nonnulli etiam stomachum uocant) in hypochondrijs. Igitur cùm in ore uentris dolor sentitur, antè: cùm uerò pòst, spinæ dorsi admouenda remedia sunt. Nam uentris os antè positum est sub hypochondrio: gula uerò, id est tota ea pars quæ est ab ore usque ad eã partẽ quâ cibus in uentrem delabitur (quæ propriè, ut dictum est, stomachus appellatur) dorsi spinæ adhæret: quod ex Galeni decimotertio methodi medendi cõstat. Inquit enim λέγω δὲ νῦν στόμαχον ὅνπερ δὴ καὶ κυρίως ὀνομάζουσιν· ἐνίοτε γὰρ οὕτω καλοῦσι καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ὥσπερ ὅταν εἴπωσι συγκόπτεσθαί τινας στομαχικῶς· ἀλλ᾽ ἐπί γε τοῦ κυρίως ὀνομαζομένου στομάχου καὶ τὰ καταπλάσματα κατὰ τῆς ῥάχεως ἐπιτίθεμεν οὐκ ἔμπροσθεν, ὥσπερ ὅταν τὸ στόμα τῆς γαστρὸς φλεγμαίνῃ· κατὰ γάρ τοι τῆς ῥάχεως στόμαχος ἐπίκειται διά τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ θώρακος κάτω μέχρι τῆς γαστρός: *id est, Gulam nunc uoco quam propriè stomachum appellant. Nonnunquàm enim ita os uentris nominant, ueluti cum stomachica syncopa nonnullos deficere aiunt. Verùm ad gulã quàm propriè stomachũ uocamus, cataplasmata spinæ dorsi imponimus, non in aduersa parte, ueluti cùm os uentris inflammatione tentatur: spinæ enim stomachus, id est gula, adhæret, & per ceruicem ac thoracem deorsum uersus ad uentrem exporrigitur. His uerbis planè constat in affectu gulæ, spinæ dorsi: & in oris uentriculi, hypochondrio admouenda esse remedia. Hunc Galeni locum hûc adduximus, atque interpretati sumus, ut quod obscurè Linacrus uertit, perspicuum fieret. Sed ad institutũ redeamus. De-*

glutiendi

glutiendi tarditas inæqualis, in gula tumorem esse testatur sensus expertem. Ventriculi munus est cibos attrahere, retinere, concoquere, & quod superuacuum est excernere. Transmissos igitur hoc per gulam & os uentris primùm attrahit, attractos complectitur ac retinet, retentos comminuit conteritq́; & immutat: tandem purē ab impuro secernit, hocq́; per intestina deijcit, illud per portæ uenas in iecur transmittit. Igitur uentriculus lædi dicitur, cùm cibum non attrahit, aut attractum non amplexatur ac continet, uel debiliter uel uitiosè id efficit. Aut si cōtinet quidem non comminuit ac concoquit, uel debiliter id præstat, uel tardè, uel omninò corrumpit. Cùm igitur nihil, aut debiliter aut uitiosè cibum continet, eius contentrix facultas læsa esse dicitur. Nihil uerò continere dicitur, cùm ne cibum comprehendit quidem, sed simul atque in eius fundum descendit, per inferiora deijcitur. Cùm uerò debiliter amplectitur, debiliter & pauco tempore continet. Ventriculum nihil continere ostendunt flatus, fluctuatio, subita cibi deiectio, ita ut nullam mutationem à uentriculo acceperit. Debiliter autem, cùm præter flatum & fluctuationem & citam deiectionem, excrementa inchoatam concoctionē sed imperfectam ostendunt cum humore, eaq́; corruptionē in intestinis recipiunt, quam ideo fœtor comitatur, punctio ac morsus intestinorum, atque inflatio. Flatus fit ab alimentis hunc gignere idoneis, etiam si alioqui uenter ualidus sit: quare eius affectum solus prodere non potest. Noui enim quosdam robustum uentriculum habentes, qui cùm plus solito bibissent, aut minùs comedissent quàm bibissent flatibus abundarent. Alios uerò qui eadem molestia laborarent si uel horā unam solitum sumendi cibi tempus præterijssent.

terijssent. Cùm igitur non admodùm uenter frigidus est, flatum excitare potest, sed nõ digerere, ac dißipare. Temperatus uerò tantùm digerit, quantùm excitat. Vehementer autem frigidus nec excitat, nec discutit, imò ob summã imbecillitatem cibum nec amplectitur, nec continet. Quare cùm potum aliquem recepit, quidem ueluti fluctus hûc & illûc in eo ferri sentiuntur dum uehemẽter corpus mouetur: quod non fieret si ingestum cibũ uenter statim amplecteretur ac contineret: non enim hûc atque illûc ferri, & à loco dimoueri sineret. Cita autem cibi deiectio fit tum ob retentricis imbecillitatem, tum ob sibi acrimoniam quam ex corruptione contraxit, uim expultricem proritantem. Vitiosa retentio communia cum uitiosa excretione hæc habet accidentia, nempe uibrationem, palpitationem, succußionem, tremorem, singultum, ructum, uomitũ, choleram, & lienteriam. Quatenus enim uenter uitiosè minimeq; secundum naturam cibum amplexatur, retentricis: quatenus perperam ad excretionem mouetur, expultricis sunt symptomata, quæ materiæ uel quantitate, uel acrimonia, uel utroque concitatur. Cùm igitur ab his excretrix facultas irritatur, sequitur uentriculi uibratio, palpitatio, concußio, & tremor, scilicet luctante uirtute cũ excernenda materia. Quod non fieret, si tam robusta uis esset, ut suum motum moderari posset. Singultus igitur utriusque uirtutis symptoma, commotio est ac uelut conuulsio quædam non solùm uentriculi, sed & oris uentris, quã efficit quicquid uentrem cogit, ac strictim premit ad expulsionem. Cogunt autem frigida, calida, acria, austera, & sicca. Vomitus uerò excretio est per superiora, eorũ quæ in uentris spatio continentur, quæ quidem grauant, ac

mordent.

mordent. Qualia autem hæc ſint, ſenſus ipſe cognoſcit. Nauſea, inanis eſt uomendi conatus: nihil enim uacuat: ſolùm igitur expultricis eſt ſymptoma: quod fit ab humoribus tunicis ſtomachi infarctis. Lienteria utriuſque facultatis ſymptoma eſt, quô uenter ad inferiora demittit, fitq́; à mordaci, ac degrauante materia: quemadmodũ & cholera, in qua tam per inferiora quã ſuperiora eadẽ materia expellitur. Si uerò nihil aut debiliter, tardeq́; uenter attrahat, cibus per ſumma hærebit, ac innatabit. Sic enim ἐπιπολάζειν interpretantur, quod non ſolùm natare, ſed & per ſumma apparere, ac hærere ſignificat. Cibus igitur ἐπιπολάζειν dicitur, cùm in ſuperioribus uentris partibus hæret. In qua ſignificatione Galenus libro quinto de cauſis ſymptomatum his uerbis utitur, διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἐπιπολάζοντα δι᾽ ἐμέτων ἐκβάλλει, τὰ δὲ ἤδη ῥέποντα κάτω πρὸς ἐκείνην ἀποθεῖται, quod eſt proinde quæ in ſummo exiſtũt, uomitione: quæ uerò iam deorſum uergunt, per inferiora deijciuntur. Ariſtoteles in problematis ſæpe uerbo hoc ἐπιπολάζειν uſus eſt, quod Gaza natarę ſemper interpretatus eſt. Siue igitur natare, ſiue per ſumma hærere cibum dixeris, nihil refert: modò intelligas non ſuper liquidum fluitare, ac natare, ſed in ſuprema uentris parte hærere. Quod accidit, cùm uenter omninò plenus eſt, aut qui deglutitur cibus, glutinoſus, lentus, ac auſterus eſt, ita ut non facilè ab expultrice ſtomachi facultate, & uentris attractrice ad fundum perducatr, quãtumuis robuſta ſit. Sed hoc ſymptoma ad uentris affectum nihil attinet. Itaquæ ſi cibus ſuapte natura lentus non ſit, nec tardè moueatur, nec hæreat in ſummo uentre, offenſæ attractricis certum teſtimonium erit. Quòd ſi eius motus uitioſus ſit, nõ

ſolùm

solùm à stomacho cibum attrahit, sed ab intestinis stercus & clysteres, quæ uomitione reijcit, præsertim si intestinorum expultrix ad superiora cōcitata sit: quod accidit cùm hæc duro stercore, uel tumore præter naturam, uel alia occasione obstructa sunt. Atque tum symptoma hoc potiùs ad intestinorum expultricem, quàm ad uentris attractricē referendum est. Concoctrix uentriculi facultas offendi dicitur, cùm cibum nec conterit, nec concoquit, aut debiliter aut uitiose id efficit. Resolutam uim sequitur summa cruditas, ita ut cibus ingestus nullam omninò accipiat immutationem. Debilē uerò cruditas quidem sequitur, sed quàm ex affectu priore minor. Neutram sequitur febris & sitis. Priorem ructus insipidus, nulliusq; alterius qualitatis quàm cibi saporem referens: posteriorē ructus acidus. Vitiosæ coctionis comes est sitis uehemens, & languida, tenuis, hecticaq; febris, ructus nidorosus, putris, fœtidus, & id genus alienæ qualitates, quæ explicari facilè non possunt: quæ pro corrupti in uentriculo cibi uarietate aliæ atque aliæ sunt. Corrūpitur autē in uentriculo cibus uel ob intemperiem maximè calidam, uel instrumenti morbū, uel solutam unitatem, ut ulcus & abscessum, aut propter humores uel in ipso genitos, uel aliunde accitos. Nam & ex cerebro & iecore humor in uentrem refundi potest, uel biliosus acerq;, uel salsus, uel alius, qui tempore illîc corrumpi potest, alienamq; qualitatem nancisci: unde qui ingeruntur cibi, corrumpuntur, atque irritata facultate imi quidem uentris, per inferiora: stomachi uerò, per superiora deijciuntur.

Quinetiam thoracis uitia nunciant spirandi difficultas, tussis, &eius partis dolor, eorumque quę ex-

puuntur.

puuntur, differentia. Asperæ quoque arteriæ morbos, difficilis spiratio, tussis, eius dolor, & quæ expuendo reijciuntur, & uocis uitia, ostendunt.

Vitiorum thoracis, & quæ in eo sunt tum partium tum humorum notas docet Galenus, nimirum pulmonis, asperæ arteriæ, & septi transuersi, quodq; in medio thoracis & pulmonis spacio, puris, saniei, aliorumq; humorum continetur. Thoracis igitur affectus sunt, ulcera, inflammationes erysipelata, abscessus, contusio, ruptio, imbecillitas, & alia id genus. Atque ea quidem mala, uel membranam costas succingẽtem, uel musculos occupat: quæ pro locorum etiã conditione aliã, atque alia habent quibus se produnt accidentia. Siquidem membranæ inflammationem, quam propriè pleuritidem appellant, necessariò febris comitatur, eò acerbior ac uehementior, quò partis affectus maior est. Vicinitate enim, & cognatione quam inflammata membrana cum tunica cor, & septum transuersum ambiente obtinet, non solũ caloris qualitas, sed & uapor putris ad cor peruenit, unde febris uehemens nascitur, quæ pulsus efficit maiores crebriores & celeriores, scilicet urgente necessitate. Sed cùm inflammata hæc membrana cognata sit tunicæ, quâ cor cingi modò dicebamus, non hanc solùm, sed & arterias consequentia quadam distendit. Pulsum igitur cum tensione & duritia efficit: quæ non tam dilatari arteriam, quàm exigit necessitas, permittit. Frequentiã igitur ac celeritate pulsus magnitudinẽ compensari oportuit. Ad eundem modum & respirationis. Siquidem dolor spirandi instrumẽta plurimùm dilatari prohibet: proindeq; eorum actiones intercipit priùs quàm hæ quantùm necessitas postulat absoluantur: quare priùs nouã celeriter

iterare

iterare actionem coguntur, minoremq; quietem quàm pro naturali constitutione efficere: atque sic quidem spiritus exiguus est, & frequens. Cæterùm cùm thorax totus ob neruorũ in eum concursum, maximeq; eius membranam, quæ tota neruosa est, plurimumq; exporrecta, sensu maximo sit præditus: dolor nõ solùm uehementer lãcinat pungitq;, præsertim dum thorax mouetur, sed & latè diffunditur, interdum quidẽ ad iugulum usque, cùm scilicet superiores costas: ad septũ uerò trãsuersum, cùm inferiores obsidet: quod perpetuũ nõ est, sed tantùm cùm affectus est magnus. Quoniã rursus membrana, quæ costas uestit, duplex est: si exterior, circa ossa uehemẽter inflãmata sit, faciliùs æger in aduersam partẽ, quàm in affectam decũbit. In hoc enim decubitu premitur, in altero uerò nõ premitur. Sin interior membrana laborat, in oppositum latus decumbens æger grauiùs læditur, ut cui suspensus tumor suo pondere membranã distendat, proindeq; dolorem augeat. Minùs uero grauis in affectam partẽ decubitus est. Neque enim ab oßibus premitur, neque suspensa tum inflãmatio est, hæretq; parti, quæ dolorẽ non admittit. Eiusmodi affectum necessariò tußis sequitur, sæpe cum sputo, sine hoc raro: quod cùm accidit, morbũ crudũ esse omninò significat: proinde aut longũ fore portendit, aut periculosum. Quod autem reijcitur sputum, non solũ affectũ, sed & eius differentiã ostendit. Rubrum enim sanguinẽ, flauũ flauam, atrum atrã bilem, & candidũ pituitam esse quæ affectum gignit, significat. Effundit enim primùm lateris affecti tumor saniem in thoracis & pulmonis spatiũ. hãc dilatatione pulmo per asperas arterias haurit, deinde cũ tußi reijcit. Atque hæ sunt membranæ uicinorumq; mu-

sculorum inflammationis notæ. Externorũ uerò & ad cu tem tendentiũ musculorum inflammationẽ (quam, si lubet, spuriã pleuritidem appellabis) dolor lateris sequitur, sed quàm in priore mitior. Neque enim tam præstanti sensu præditi sunt hi, quàm mẽbrana, ac interni musculi: nec tã pulmonis dilatatione premuntur. Nam per tußim pulmones externos musculos suo dilatatu uehementer non feriunt: in internos uerò, et præcipuè membranam, per tußim & inspirationem maiorem uehementer incumbunt, proindeq́; eius dolorem augent. Febris aut nulla, aut exigua externorum musculorum inflammationem comitatur, ut quæ ad cutem uergat, in tumoremq́; tandem attollatur, nisi fortè priùs digeratur, ac discutiatur. Longiùs igitur à corde distat, minoremq́; cum eo habet communicationem. Quare si qua febris adest, acuta uehemẽsq́; non est. Eadem ratione liberior est spiratio. Minùs enim dolor, utpotè mitior, thoracis motum intercipit: minusq́; neceßitas spiritum attrahi cogit, quàm in uera pleuritide: quoniam, ut modò dictum est, aut nulla omninò febris adest, aut exigua admodùm, minimeq́; acuta: quare & pulsus maior erit, minusq́; tensus, & durus: quando inflammatus musculus nec membranas nec tunicas septi transuersi & cordis, proindeq́; nec arterias tendit: hac enim ratione pulsus durus hic esse censetur, quòd arteria tendatur. Cæterùm nihil expuitur, imò nec ulla tußis urget. Nihil enim in thoracis spatium effunditur, quod pulmo per asperas arterias excipiat, ac cum tußi reijciat. Quòd si commemoratum locum erysipelas occupet, febris acrior excitabitur, atque incendium maius: proinde caloris accidentia omnia maiora erunt, tensionis uerò minora. Itaque re-

spiratione m

ſpirationem maiorem habebit, ſcilicet neceßitate urgente, & dolore minùs thoracis actionem intercipiente. Minor enim eryſipelatis quàm inflãmationis tumor eſſe ſolet: proinde membranam coſtas ſuccingentem minùs tendit, doloremq́; minus uehementem efficit, minusq́; thoracis functiones intercipientem. Eadem ratione pulſus maior erit, & minùs tenſus ac durus, ut ex antè dictis ſatis liquêre poteſt. Cæterùm præter commemoratos affectus dolorem in thorace excitat ſpiritus crudi ac flatulenti, et humoris tam calidi & acris, quàm frigidi & lenti abundantia, continentes ac ambientes partes diſtẽdendo: in thoracis enim tum ſubſtantia tum ſpatio continetur. Citra humorum quoque ac flatuum cõmercium antè dictæ partes afficiuntur, aut leuiùs, aut grauiùs. Leuiùs quidẽ affectæ, ſine motu dolorẽ non ſentiunt: grauiùs uerò, etiam ſi non moueãtur, dolent: ſequiturq́; eiuſmodi dolorẽ ſpiratio exigua, ut antè declaratũ eſt, ac etiã frequens. Nam ſi cõuulſi muſculi ſunt, breui quiete tam inſpirationẽ quàm expirationẽ iterare coguntur. Caloris etiã uehementia breuiſſimo interuallo fereq́; aßiduè laborantẽ ſpirare cogit. Vehemens igitur calor non ſolùm thoracis, ſed & pulmonis & cordis, ſi robuſta ſpirandi inſtrumenta ſunt, ſpirationẽ reddit magnã, frequentem & celerem, cum halitus calidi & feruentis per os efflatu, id eſt uehementi expiratione. Sin imbecilla ſunt, magna ſpiratio non erit, ſed frequens: neque multùm thorax dilatabitur: nec per os, ſed tantùm per nares calidus ſpiritus emittetur. Quòd ſi narium pinnæ contrahantur, proſtrati iam roboris nota erit. Si uerò ſine calore ſpirandi inſtrumenti adſit imbecillitas, neque frequenter neque multùm thorax dilatabitur, ſed

omnes thoracis musculi mouebuntur, pectusq; et scoptulæ attollentur: atque hanc spirationẽ Galenus non magnam, sed sublimem appellat. Si igitur imbecillum septum trãsuersum est, per se thoracem mouere nõ potest: ideò sensim musculi primùm thoracis, deinde superiores mouẽtur. Cæterùm eiusmodi intẽperies tußim siccã mouet, scilicet cõcußis musculis ea, quæ molesta sunt, per pulmonis arterias excernere conantibus. Frigus uerò uehemens paruã admodùm atque raram spirationem efficit, præsertim refrigerato simul iecore, liene, ac uentriculo. Quòd si pulmo simul refrigeratus sit, fluxionibus est obnoxius. Vehementer autem uulnerato thorace, aut altera eius parte resoluta, semispiratio, & semiuocalitas fit. Thoracis inflammationes si non digerantur, discutianturq́;, aut sputo uacuentur, erumpunt, pusq́; in spatium inter thoracem, & pulmones medium effundunt: tandemq́; per tußim reijciuntur. Collecto igitur in thorace pure, thorax totus attollitur, citra tamen uehementem expirationem, nisi simul febris uehemẽs adsit. Imò ne spiritus quidẽ qui per nares emittitur, calidus est: nihilominùs periculum suffocationis nõ deest (maximè si magna uis puris in thorace collecta sit) tum ob affectum ipsum, tum propter imbecillitatem quæ ex neceßitate hunc comitatur: quod in fluxionibus, peripneumonia, & anhelatione, quam Græci asthma uocãt, necessariò non fit. Pure igitur pulmones implentur: quod cùm per imbecillitatẽ reijci non poßit, uias spiritus occludit, ac suffocat. Imbecillitatẽ hanc, morbi præcedẽtis tum magnitudo tum longitudo attulit. Hanc puris multitudinẽ in thoracis spatio cõtineri conijciendũ est, si pleuritis præcesserit quæ nihil sputi reddiderit, si febris uehementia remissa sit,

missa sit, & grauitatis sensus in thorace relictus sit, sentiatq; aliquid defluere æger ac fluctuare dum ualidè à latere in latus conuertitur. Nonnunquàm uerò è cerebro in eundem locum serosus tenuis ac pituitosus humor descendit: atque tum spirandi difficultatem excitat, tußimq; mouet, per initia uehementem, & cum tenui exiguoq; sputo: deinde uerò mitiorem, & cum sputo coctiore, craßiore, & uberiore. Siquando uerò cum lateris dolore sanguis per tußim reijciatur (quod & pulmoni contingere potest, sed citra dolorē) certū est aliquā thoracis uenam aut ruptam, aut erosam, aut dilatatam esse. Ruptionē maior sanguinis fluxio sequitur: quanquam ex thorace nō multus reijci solet, nec rubicundus, sed ater ac grumosus, uberior tamen quàm ex erosione, ac dilatatione educitur. Venā rumpūt humoris redundantis, & flatus distēdens. Erosionem facit acris humoris abundantia, quam cutis color ostendit. Reiecti quoque sanguinis qualitas, erosionis est nota. Dilatationem uerò efficiunt calidæ causæ: cuiusmodi est frequēs calidorum balneorum usus, aëris constitutio calida, cibiq; & potus calidi usus. Dilatati uenarum oris nota est exigua sanguinis reiecti quantitas. Minùs enim quàm erosio, & ruptio emittit. Paulatim enim is ex uenæ oris dilatatione stillat. Semper tamen siue multus siue exiguus sit, niger ac grumosus exit. Protinus enim ex uena in thoracis spatium effusus refrigeratur. Calido eius spiritu exhalato refrigeratus, in grumos cogitur, ac nigrescit. Septum transuersum interdum per se suos habet affectus, ut imbecillitatem, quæ (ut modò diximus) spiritum difficilem reddit. Interdum uerò cum cerebro suum communicat affectum: deinde delirium parit phrenetidi proximū: quod

non ut hæc spirationem habet raram ac magnam, sed tamen inæqualem. Siquidem initio septi transuersi inflammationis, spiritus frequens est, deinde magnus, & gementiũ similis. στεναγμώδης *græcis dicitur hypochondria quoque initio statim intendũtur. In summa, delirium quod ex septo transuerso fit, protinus se manifestißimè prodit, quiescitq́; dum se remittit primus affectus. Dolore caput non urgetur, quod in phrenitide necessariò accidit: nec squallidi oculi fiunt, nec acris ex oculo lachryma manat, nec lema, id est humoris concretio apparet: nec è naribus sanguis stillat: nec oculorum uenæ sanguine distentæ sunt: nec tam aspera lingua. In reliquis ferè omnibus phrenitidẽ imitatur. Nam uigilant, exiliunt, clamant, aliena loquũtur, & id genus sexcenta: quæ quia alio loco docebuntur, nunc recensenda non sunt. Pulmones affectus hi exercẽt, inflãmatio, erysipelas, ulcus, uenarũ ruptio, erosio, dilatatio, & obstructio, & quæ hanc sequitur uiarum angustia. Inflãmationis pulmonis notæ sunt grauitas & tensio, quæ maximè in pectore & dorsi spina sentiuntur. Nullo enim alio loco dolorẽ sentiunt, quocunque affectu laborẽt. Cum hac grauitate febris adest, & uiarum spiritus angustia, quæ asperarũ arteriarũ & gutturis obstructionis communis est: ut mox dicemus. Quoniã autem affectum hũc acuta febris sequitur, spiratio maxima frequentißima & celerrima erit: quæ uix tamen necessitati sufficere poßit. Ideò surgere ægri tentant, quò meliùs thorax dilatetur. Quòd si imbecillitas unà adsit, iã in propinquo mors est. Proximũ inflãmationi erysipelas est, eiusq́; notæ ferè similes. Febris tamen ut acutior est, atque incẽdium maius, ita grauitas atque tensio & angustia minor quàm in inflãmatione,*

matione, ex qua aliquãdo fit abſceſſus, & ex abſceſſu ſuppuratio, puriſq́; effuſio in mediũ thoracis ſpatiũ. Abſceſſus igitur ſi adhuc coniunctã habeat inflãmationem, ſpirationẽ efficit magnã, celerẽ ac frequentẽ, atque adeò efflationẽ: & uias anguſtas reddit, proinde paucũ ſpiritũ attrahit, ſed thoracẽ plurimùm attollit. Ex quo conſtat ſpirationis magnitudinẽ dici, cùm copioſius aër attrahitur, et thorax dilatatur plurimùm. Si uerò nulla inflãmatio cum abſceſſu adſit, neque efflatio erit, neque feruidus ſpiritus per nares emittetur. Tuberculi crudi accidentia his ferè proxima ſunt: ſed eò tamẽ inter ſe diſtinguũtur, quòd crudũ tuberculũ nulla aut inflãmatio, aut eryſipelas præceſſit. Porrò autẽ erũpente abſceſſu, puris multitudo in aſperas pulmonis arterias diffunditur, quô opplentur, ſequunturq́; ſymptomata ferè omnia, quæ ex collecti in thorace puris copia naſci antè declarauimus: atque magnũ ulcus in pulmone relinquitur, quod purulentã materiam ſputo aßiduè ſuggerit. Aliter quoque exulcerãtur, ac eroduntur pulmones, nimirùm acriũ, uitioſorũq́; humorũ conſortio, ſiue hi è cerebro, & uicinis eius partibus deſcẽderint, ſiue in ipſis geniti fuerint: facilè enim ob nimiũ humorẽ, ſubſtãtiæq́; mollitiã cõmemoratas accipiunt iniurias, prompteq́; putreſcere poſſunt. Quæ cùm accidũt, nõ ſolùm pulmonis caro, ſed & uaſa ipſa eroduntur, ac putreſcũt. Itaque reiecta cum tußi uaſis & carnis pars, uenã & carnẽ cõputruiſſe teſtatur. Arteria uerò eodem modo educta, magnũ ulcus, membranoſumq́; uinculũ ipſam cum alijs cõiungens reſolutũ eſſe in pulmone ſignificat: ut author eſt Galenus. Hoc eroſionis genus præceſſerunt acris è capite & uicinis partibus defluxio, exigua ſputa, eaq́; billioſa, qui-

bus febricula superuenit : hæc enim defluxio aßiduitate pulmonũ substantiã paulatim erodit, ac exulcerat, ex ulcere febris nascitur, scilicet aucta fluxione putrescẽte. Deinde pus excernitur cum sanguinis momento, quod erosæ iã uenæ argumentũ est. Temporis autẽ progressu increscente malo, ualidiora fiunt accidentia: itaque febris intenditur: maior sputi & sanguinis copia reijcitur : cum quibus & pulmonis ramẽta, & uenarum ac tunicarũ partes, atque tandem asperæ pulmonis arteriæ cartilagines, quas græci brõchia uocant. Cæterùm sanguis cũ tußi reiectus, grumosus nõ est, sed spumosus. Cùm primùm enim è uena fluxit, antequam frigore cogatur, ab iritatis eô pulmonibus foràs propellitur spumosus, qualis locus est, unde educitur. Cæterùm nullo dolore aut saltem hebete ac exiguo inter reijciendum æger affligitur. Solùm enim per externam membranã sensum habet, quem à prodeũte è cerebro neruo accipit intus autem, unde excrementa reijciuntur, sensus expers est, proinde & doloris. Quosdam autẽ pus in duram ac grandini similem substantiam coactum reiecisse Galenus testatur. Visceris enim calor, temporis spatio in hãc duritiam pulmonis pituitam cogit. Manat quoque ex pulmone sanguis, cùm uenæ aut rumpuntur, aut aperiuntur. Rumpuntur autem, ut antè declaratum est. uel humorum multitudine siue per se, siue cum crudo spiritu ipsas distendente, uel motu corporis uehementiore, uel exclamatione, intentioneq; uocis. Nam uenæ duræ, rigidæ, flectiq; contumaces, rumpuntur potiùs quàm distendantur. Venæ ruptionem ostendit subita largaq; sanguinis profusio, & alia quæ thoracis uenæ ruptionem sequi paulò antè docuimus. Sed largior ex pulmone quàm

ne quàm thorace ſanguinis copia reijci ſolet. Dilatantur ora uenarum, quemadmodùm antè declaratum eſt, rebus calidis: ſed parcior ſanguis quàm ex ruptione effunditur. Obſtruũtur tum aſperæ tum leues pulmonis arteriæ, magna item uocis arteria, & guttur. Aſperæ quidem defluxione è capite & uicinis eius partibus dictas arterias implente: puris multitudine, ut antè dictum eſt: craßis, uiſcoſiſq; humoribus, unde anhelatio fit, quam ἆσθμα Græci uocant: tuberculo quoque, quod ijdem φῦμα appellant: abſceſſu & inflammatione: de quibus antè prodita quædam ſunt. Ab eiſdem uerò cauſis, maximeq; tuberculo crudo, & craſſis glutinoſiſq; humoribus, læues aliquãdo arteriæ opplentur, ſed alia ſymptomata inuehunt: Primùm quidẽ ſine ulla ſpirandi difficultate magnam pulſus inæqualitatem. Siquidem eiuſmodi arteriæ magnũ cum corde cõſenſum habẽt: itaq; pulſum immutare poſſunt: deinde uerò temporis tractu increſcente malo, non ſolùm pulſus inæqualitas augetur, ſed & ſpiratio mutatur, fitq; ſpiritus in dies magis, magiſq; difficilis, pro affectus incremẽti magnitudine. Vbi uerò plurimùm malum auctum eſt, maxima fit ſpiritus difficultas, & pulſus inæqualitas, cum uiriũ reſolutione, qualis in cordis affectibus uiſitur, quæ hominem perimit. Cæterùm aſperarum arteriarum obſtructio, uocis anguſtiã parit. Quicquid enim ipſis impactum eſt, aut in ipſas illapſum ſpirationis libertatem adimit. Anguſtiam uerò quæ defluxione fit, protinus ſequitur magna ſpirandi difficultas, ſine calidi ſpiritus efflatione, uehementiq; ſpiritus emiſſione. Quam uerò multi craßi lentiq; humores anguſtiã attulerunt, ſtertor ac ſtrepitus comitatur. At in ea quæ ex crudo tuberculo naſcitur, ſpiritus difficultas hominem

adhuc

adhuc per ſanitatem agentem inuadit: quæ paulatim augeſcit cũ magna thoracis dilatatione, & modici aëris inſpiratione, ſine ſtertore, ſtrepitu, & uehementi expiratione. Eadem *ratione aliorum ſpiritus inſtrumentorum anguſtia fit, eademq; ex ea ſymptomata naſcuntur.* Eiuſmodi *autem inſtrumenta intemperie quoque laborare ſolent, uel ſola, uel cum obſtructione.* Calidam *quidem ſine humore ſequitur frequens celeris uehemens & magna reſpiratio & calidi feruidiq; ſpiritus efflatio, ſi quidem uires ualent.* Sin *imbecillæ ſunt, calidus ſpiritus per nares emittitur, non autem efflatio fit, nec magna nec uehemens ſpiratio, utcunque ualidæ uires ſint.* Per *calidam intemperiem aër cibus potus frigida expetuntur: per frigidam uerò calida.* Cæterùm *frigus ſpirationem efficit raram ac paruã, ægrumq; thoracis ac pulmonis deſtillationibus obnoxium reddit.* Porrò *autem & aſperam uocis arteriam ulcerati contingit: atque hunc affectum oſtendit purulẽti ſputi reiectio, ſed minoris quàm ex pulmone & thorace, interdum cum ligulæ portione.* Dolor *etiam inter reijciendum, locum affectum exercet.* Supereſt *ut de uocis uitijs diſſeramus.* Nam *& hæc ſpiritalium inſtrumentorum affectus oſtendunt.* Quod *ut clariùs intelligatur, ſcire licet hæc ordine ſe conſequi, expirationem primùm eam, quæ ſine ſtrepitu, deinde quæ cum ſtrepitu & ſono fit, poſteà uocẽ, poſtremò ſermonẽ, ita ut prioribus uitiatis, poſteriora neceſſariò lædantur: non contrà poſterioribus offenſis, priora neceſſariò uitientur.* Itaque *expiratione læſa, reliqua quæ ſequuntur, offenduntur: nõ autem ſermone uitiato reliqua priora offendi neceſſe eſt.* Horum *omnium inſtrumenta ſunt, ſeptũ tranſuerſum, muſculi thoracis, guttur, eiuſq;*

muſculi

musculi, & lingua. Simplicis enim ac naturalis spirationis septum transuersum instrumentum est: maioris autem, ac etiam efflationis, siue cum strepitu & sono, siue citra hunc fiat, omnes thoracis musculi unà cum septo transuerso. Vocis autem, guttur eius musculi, & prodeuntes in ipsos è cerebro nerui. Sermonis uerò præcipuum instrumentum lingua est, cui dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, & linguæ uinculum famulantur. Læso igitur septo transuerso, spiratio naturalis læditur: musculis uerò, efflatio & uox. Cæterùm neruis in ipsos à cerebro descendentibus affectis, non respiratio modò, sed & efflatio (quæ uehemens, ut diximus, est expiratio) & uox lædetur. Reddi enim ea non potest, nisi spiritus uehementer impellatur: quod costarum musculi efficiunt, quibus mouendi uim inserunt antè dicti nerui: qui si uel secentur, uel laqueo comprehendantur, uel cõtundantur, uocem uitiant. Idem malum accidit læsis gutturis musculis. Cùm igitur uocis materia expiratio sit, hãc autem septi transuersi & thoracis motus suggerat: is si imperfectus, uitiatusq; sit, uox naturalis esse nõ poterit: quemadmodùm nec si absolutus perfectusq; sit, propria uerò eius instrumenta quæ modò recensuimus, læsa sint. Itaque læsis tum spirationis, tum uocis instrumentis, uox læditur. Illis quidem ut antè declaratum est: his uerò cùm gutturis musculi ægrè mouentur, aut palpitant aut tremunt, aut quatiendo cõuellendoq; mouentur, aut refrigerati sunt, aut rigent, aut humore scatent, aut sicci, duriq; sunt, aut flecti non possunt. Cæterùm cùm inflammati sunt (nam tum sine magno dolore moueri non possunt) uitiosa quoque uox redditur, si guttur uitiatum sit, aut ligula, quæ propria sunt uocis instrumenta.

Cùm autem hæc moderatè guttur aperit, aut claudit, uocem uocisq; naturales differentias efficit. Aperta enim grauem uel magnam, commissa uerò gutturi paruam aut acutam uocem reddit: magnam & acutam, si uehementer: paruã aut grauem, si inualidè spiritus impulsus sit. Ex *his igitur uitiatæ uocis differentiæ sumi possunt.* Ab *humiditate enim membranæ, gutturis raucitas: à siccitate asperitateq;, aspera & clangori similis uox nascitur.* A *frigore & rigore uel tensione, cùm musculi guttur mouere ægrè poßint, uox talis promanat, qualem aut angustia instrumenti, aut amplitudo redderet: hoc est acuta, si uia angusta est: grauis, si ampla: stridula uerò, si musculi tremunt, aut palpitant.* Atque *hæ quidem de thoracis eiusq; partium affectarum notis.*

Eadem ratione aliarum omnium partiũ affectus ex tumore, dolore, functionum offensione, & excrementorum differentia cognoscuntur. Tumores quidem præter naturam sunt, inflammationes, scirrhi & œdemata. Dolor uerò, in quacunque corporis parte firmatus sit, aut solutionis continuitatem, aut uehementem subitamque immutationẽ ostendit. Continuitas autem sectione, erosione, contusione, & tensione soluitur. Immutatur uerò substantia à calore, frigore, siccitate, & humiditate. Trifariàm autem functio læditur. Aut enim debiliter, aut uitiose, aut omninò non editur. Quæ uerò reijciuntur, alia affectorum locorum particulę sunt, alia excrementa. At quæ in ipsis naturaliter continentur, de se unumquodque præbet indicium. De omnibus his in opere de locis affectis fusiùs disputatum

tatum eſt:quod nemo antè nos aut in artem redegit:aut abſoluit:quemadmodùm nec aliud ullum, quod ueteres quidem inceperint,ad finem perductum eſt . Aegrotantium igitur corporum , ex illo opere:ex hac uerò methodo, eorum qui in morbũ labuntur,& qui ſanitati reſtituendi ſunt, notæ petendæ ſunt.

Quoniam locus hic omnium corporis partiũ affectibus eſt communis,mihi uidetur nõ abſurdum fore, omnia quibus affectæ ſedes internæ earumq; affectus deprehēdi poſſint,hoc loco notas docere . Scire igitur licet,quòd quemadmodùm unamquanque naturam, hoc eſt temperamentum & conſtitutionē corporis,ſua ſanitas comitatur,ſanitatem uerò actiones & diatheſes ,hoc eſt affectiones & qualitates,quæ pro ſui temperamenti,ab eoq; profectæ ſanitatis ratione in corpore uiſuntur,& quæ reijciũtur excrementa:ita intemperaturas & malas conſtitutiones morbi ſequuntur:morbos uerò actionum noxæ , qualitates,& quæ præter naturam excernuntur . Itaque morborum ſigna deprehenduntur , ab actionum offenſionibus,tumoribus præter naturam,doloribus, qualitatibus, & his quæ è corpore reijciuntur . Nam hæc omnia affectum comitantur . Functionum igitur offenſiones effatu dignæ morbos ſequũtur . Offenſum enim id eſſe dicimus,cùm in eo manifeſtè aliquid deeſt,quod ex naturæ inſtituto eſſe debuit. Nulla enim pars eſt quæ facultate aliqua prædita non ſit. Cùm igitur uariæ ſint corporis partes, earumq; diuerſæ facultates , neceſſariò diuerſæ erunt actiones, probæ quidem,cùm integræ inculpatæq; ipſe partes ſunt: læſæ uerò atque improbæ,cùm morbo aliquo tenentur . Cùm igitur

partium

partium facultas abolita est, nullam prorsus edit actionē. Cùm uerò hæc imbecilla est, imperfectam. At cùm præter imbecillitatem partes uitium aliquod fecerunt, uitiosam edunt actionem. Vt uariæ igitur sunt corporis partes, ita uariæ sunt facultates, proindeq; & actiones: quas omnes in tria genera redegit Galenus, ut antè declaratum est, & idem author in libris de differentijs, & causis morborum fusißimè docuit. Si igitur partis alicuius actio læsa sit, affectus aut ipsius partis primarius est, aut per consensum fit. Itaque tumores sua substantia seipsos produt, locum uerò affectum suo situ & figura. Insunt autem alia alijs accidentia, quibus inter se tumores distinguuntur. Siquidem inflammationis propria sunt, tensio & renixus: doloris uehementia, si locus magno sensu præditus sit, & cū pulsatione si arteriosus. Quòd si tumor uisum effugiat, tactu uerò in externa aliqua parte sentiatur, conijcere licet subiectam huic, partem internam affectam esse. Si uerbi gratiâ tumor in hypochondrio dextro tangenti apparet: certùm est hunc in iecore aut uentris musculis esse. In iecore quidem, si collectus: in musculis uerò si sparsus & oblongus sit. Erisipelas similiter febris comitatur uehementer, & feruentior. Verum tensio & renixus minor sunt dolor, blandior, & sine pulsu. Biliosus enim humor quantitate minor, substantia tenuior, & qualitate feruentior, acriorq; est. Igitur erysipelas non in tantum tumorem attollitur, nec in unum colligitur, sed diffunditur. Prætereà caloris uehementia febrem maiorem accendit, carbo autem grauißimam & feruentißimam, doloremq; grauißimum efficit, non sine uitæ periculo. Vt autem in tumorem minorem quàm inflāmatio attollitur, ita minùs quàm ery-

sipelas in latum diffunditur. Scirrhi & alij quoque tumores duri, qualia sunt carcinomata & glandulæ, duritiâ maximè & figurâ distinguũtur. Sine enim dolore omnia sunt. nisi carcinoma cùm ulceratum est. Nam tum dolorem sentit, effunditq; uirus fœtidißimum, siquam uiam nactum sit. Scirrhi igitur durissimi sunt, cum partis quam obsidēt figura. Carcinoma autem uelut cancer animal à quo nomē accepit, quoquouersus brachia exporrigit: glandulæ uerò mobiles sunt. Oedema tumor uastus, laxus, mollis, doloris expers, sub hoc intelligi potest tumor aquosus, qualis ramex est. Ne quid autem huic disputationi desit, paucis repetam quæ de doloribus priùs declarata sunt. Eius igitur differentiæ sumuntur à causis quæ ipsum efficiunt, & sedis affectæ naturâ. Proximæ doloris causæ sunt intemperies, & soluta unitas. Intemperies, uel sola, uel cum humoribus ac flatibus: intemperies sola, calida, frigida, humida, & sicca. Cum humoribus uerò & flatibus, uel citra alienam qualitatem, uel cum calore aut frigore. Intemperies igitur calida sola uehementißimum omnium dolorem efficit, frigida secundum locum obtinet. Illa cum caloris, hæc cum frigoris notis est, sine alterius doloris sensu, hoc est sine distensione, grauitate, erosione, pulsatione, aut punctione. Siccitas dolorem parit, humiditas nullũ. Cum humoribus ac flatibus citra alienam qualitatem fit dolor cũ tensionis & grauitatis sensu: ut mox dicemus. Vnitatem soluunt sectio, erosio, contusio, & tensio. Sectio autem & contusio sensibus deprehenduntur: ideò aliæ doloris notæ ab his quærendæ non sunt. Erosio uerò ab humorum acrimonia, tensio à flatu aut humorum abundantia fit, ex qua grauitatis sensus nascitur. Ab affectæ quoque partis na-

tura,

tura doloris differentiæ petuntur. Siquidem arterioſa pulſatilem efficit, membranoſa pungentem. Ex his igitur non ſolùm affecta pars, ſed & eius affectus deprehenditur. Pungens igitur dolor atque exporrectus, membranam affectam: qui ſi cum caloris ſenſu fit, inflammatam eſſe ſignificat: mordax autem partem ſenſu præditam ab acri humore affici teſtatur. Tenſio & grauitas partem ſenſus expertem, aut hebetem ſenſum habentem, à flatu diſtendi, & humorum copia grauari oſtendit. Eadem eſt reliquorũ ratio. Qualitates quæ corporis affectus ſequuntur, quia ſenſibus obiectæ ſunt, ſenſiles dicuntur. Aliæ enim ad uiſum, aliæ ad olfactum, aliæ ad guſtum, aliæ ad tactũ, & aliæ ad auditum referuntur. Ad uiſum quidem, colores tum corporis uniuerſi, tum ſingularum eius partium. In iecoris enim & cordis, & lienis affectibus, color toto corpore flauus pallidus & ater conſpicitur, pro affectæ partis ratione. In lingua nigror per febres, & internos corporis morbos calidos. Ad olfactum uerò fœtor ac alienus odor: hunc odorẽ reddit oris & narium ſpiritus, alæ, corporis uniuerſi halitus, & ſudores. Ad guſtum uerò ſapor alienus, ut ſalſus, amarus, acidus: quem ex ſudoribus in os illabentibus, ſaliua, ſanguine per os reiecto, ſputis & uomitibus percipimus. Ad tactum autem primæ qualitates, & quæ ex his naſcuntur, duritia, mollitia, aſperitas & leuitas, tenſio item & laxitas, quæ tam in cute quã in alijs corporis partibus ſentiuntur, ut in lingua aſperitas. Ad auditum uerò uox, ut clangor, raucitas, & alia uocis genera, quæ inſtrumentorum uocalium uitia oſtendunt, quẽadmodùm acutus, tenuis, exiguus, grauis, ſtridulus ſonus, bombus & murmur inteſtinorum. Aurium quoque tinnitus & ſibilus eandẽ ob-

tinent

tinent rationem. Quæ autem è corpore præter naturam excernuntur, ea aut partium, è quibus reijciuntur, substantia sunt, aut excrementa. Substãtia partis reiecta, uel ipsa per se, uel sua magnitudine non solùm affectam partem ostendit, sed & affectus uehemẽtiam. Cartilago uerbi gratiâ cum tußi reiecta, ulceratum pulmonem esse testatur, quæ si magna sit, magnũ: si parua, exiguũ ulcus esse significat. Pulmo enim, ut author est Galenus, ob humorẽ facilè & putrescit, & eroditur, magis aut minùs pro causæ magnitudine. Verisimile igitur est ex magna erosione & putredine magnum, ex parua paruum frustũ uel carnis, uel uasis, uel cartilaginis pulmonis reijci. Ad eundem modum maior tunica per dysenteriã educta, crassorum: minor uerò, gracilium intestinorum ulcus ostendit. Proximam uim his habent ramenta quæ per urinam reddita, uesicæ: cum tußi, pulmonis: per uomitum, gulæ & uentris ulcera significant. Similiter & quæ affectis locis adnascuntur, quales sunt fungi, qui fracto capitis osse apparentes, affectam cerebri membranam esse testantur. Atque hæc quidem tota substantia præter naturam sunt, quemadmodùm & sanguis, qui per nares, asperam arteriam, gulam, sedem, & alium quencunque locum nõ à natura institutum, aut per suum quidem locum, sed non suo tempore effluit. Præter naturam quoque effluere dicuntur, si quantitate aut qualitate delinquunt, etiam si per idoneum locum et suo tempore reijciuntur. Quantitate autem delinquere dicuntur, cùm immodicè menstrua fluunt, aut uenæ hæmorrhoides, aut etiam nares sanguinem fundunt, ut in crisibus. Eiusdem generis sunt, quæ in diarrhœa, in cruentis dysenterijs, communibus excrementis, ut stercore et urinis, quæq;

uomendo et ſpuendo reijciuntur. Qualitate uerò delinquere dicũtur, quæ quâuis uia excernuntur, ſiue ſua, ſiue aliena, alienam obtinent qualitatem, ut ructus nidoroſi, ſaliua amara, ſputum cruentum, ſordes, ſudor grauiter olẽs. Pus quoque fœtidum ac male coloratum, urina nigra, aut alterius præter naturam coloris & odoris, menſes decolores, alui ſedimenta liquida & fœtida. Et in ſumma, quæcunque excernuntur cum aliena qualitate, hoc eſt alieno colore, odore, ſapore, ſono ac ſtrepitu, calore, frigore, humiditate, & ſiccitate.

Futuræ igitur ægrotationis ſigna mediam inter ſalubria & morboſa formam obtinent. Nam ſanis omnia ſecũdum naturam inſunt: præter naturam uerò ægrotis, quatenus ægrotant. In horum uerò medio conſtituta ſunt, quæ futuros morbos prænũciant: quorum alia ſecundum naturam ſunt, ſed qualitatibus quantitatibus uel temporibus permutata. Quædam uerò præter naturã, ſed quàm quæ in morbis ſunt, obſcuriora. Quocircà affectiones ipſæ corporum quæ in morbos lapſura eſſe ſubmonſtraui, atque indicantia ipſas ſigna, in neutrorum genere poſita ſunt. Primariò enim hæc ſanitatem oſtendunt, ſecundo uerò loco morbos. Eadem cum diuerſis comparata, tum neutra, tum morboſa exiſtunt. Nã quatenus affectionem præſentem oſtendunt, neutra: quatenus uerò futuram prænunciãt, morboſa ſunt. Eadem ratione & quæ per morbos ſalubria ſigna uiſuntur, quatenus futuram ſanitatem prædicunt, ſalubria dicũtur: quatenus uerò præſentem morbum môſtrant, morboſa.

ſa. Palàm quoque eſt, quòd quę utrunque indicãt, ſecundum aliquod uocis neutrius ſignificatum dici neutra poterunt. Mirum autem uideri non debet, eadem ſigna cum diuerſis comparata, triplicẽ rationem habere, nimirùm ſalubrium, morboſorum, & neutrorum. Iuxta aliud uerò ſignificatum, quæ ex morbo conualeſcentibus inſunt ſigna, neutra dicimus: in quo ſignificato ſigna quæ in ſenectute adſunt, accipiẽda eſſe arbitror. Hæc quidem omnia pluribus tum notionibus tum rationibus ſubiecta ſunt. Quę igitur in abſoluta ſanitate, atque inculpata ſunt ſigna, ſub ſolam ſalubrium notitiam ueniunt. Et quæ in ægrotis ſunt, nec futuram ſanitatẽ prænunciant, ſoli quoque morboſorũ notioni ſubijciuntur. De his autem deinceps dicetur.

Futuri morbi notæ, mediam inter ſalubres & morboſas formam obtinent: ut quæ in earum medio ſint poſitæ: interdum quidem ad præcedentem ſanitatem magis declinantes, proindeq́; ex ſalubrium genere eſſe cenſentur. Sed quia quantitate, qualitate, ac tempore immutantur, in eas quæ præter naturam ſunt, tranſeunt. Secundum enim naturam edimus, bibimus, corporisq́; excrementa reijcimus: ſed ſi ſolito cibum potumq́; liberaliorem aut parciorem, eumq́; uel frigidiorem uel calidiorem expetamus, idq́; citiùs, aut tardiùs, frequentiùs aut rariùs, excernamusq́; aut plus aut minùs, aut non quale ſolemus, aut frequẽtiùs aut rariùs, in morboſorum genere exiſtunt. Interdum uerò eiuſmodi notæ ad morbum propiùs accedunt, atque ipſæ morboſæ ſunt, ſed minores obſcurioresq́; quàm quæ in morbis cernuntur. Interdum uerò in utriuſque exceſſus

medio omninò consistunt. Atque ut à primi generis notis, quas ex salubrium genere esse diximus, magis recedunt, ita ad secundi signa, quæ præter naturam esse iam ostensum est, magis accedũt. Eiusmodi autem omnia in neutrorum genere posita sunt iuxta primum eorum significatum. Neutrius enim affectionis participes sunt, sed in medio, ut dixi, constitutæ. Primariò igitur sanitatem, secundo uerò loco morbos significant. Eadem quoque cum diuersis comparata, tum neutra, tum morbosa sunt. Neutra quidem, quatenus præsentem affectionem ostendunt: morbosa uerò, quatenus futuram præsagiunt. Ad eundem modum si notæ quæ in morbis uisuntur, cum præsenti statu conferantur, morbosæ: si cum futura sanitate, salubres dicuntur. Atque hæ quoque neutræ sunt iuxta tertiam neutrius significationem. Sputum uerbi gratiâ quod in pleuritide excernitur, si quidem concoctum appareat, primò quidem præsentem affectum significat: secundo autem loco futuram sanitatem. Similiter autem signa quædam sunt quæ præsentem morbum & præteritum ostendunt: atque hæc neutra sunt iuxta eandem uocis neutrius, significationem, quales ferè sunt febrium diarium notæ, ut palpebrarum tumor & grauitas, facieiq; pallor ac decoloratio: quæ nõ solùm diariam febrem esse, quæ hominem affligit, sed & hanc uigilias præcessisse significant. Cæterùm neutra esse dicuntur secundum tertiã significationem, quæ utrunque affectum, hoc est morbũ & sanitatem significant: ut coctio quæ in febribus apparet, quatenus futurã sanitatem ostendit, salubre signum est: quatenus uerò præsentem affectũ indicat, morbosa nota dicitur. Ex his constat idẽ signum ad diuer

sa relatum,

ſa relatũ,ſalubris,morboſi,& neutrius rationem haberet: ut urina quæ in febribus concoctionis principium habet, præſentem ſtatum neutrum eſſe ſignificat, futurum ſalubrem,& præteritum morboſum. Validæ enim uirtutis coctio nota eſt,& quæ uincendo morbo ſuperior futura ſit: proinde futuram ſanitatem oſtendit,præſentem uerò ſtatum inter ſalubrem & morboſum, medium: ideò ſignum eſt neutrum primæ ſignificationis. Anteceſſiſſe uerò febrẽ uehementiorem ſignificat,& quæ hanc conſequuntur accidẽtia:quocircà morboſum eſt. Quatenus igitur hæc tria ſignificat,neutrum eſt tertiæ ſignificationis. Ad eundem modum ſputum in febris & lateris doloris remiſſione,ſalubre,morboſum,& neutrum ſignum eſt. Salubre quidem, quatenus futuram ſanitatem:morboſum, quatenus pleuritidem præceſſiſſe: et neutrum,quatenus affectũ inter pleuritidẽ & integram ualetudinem medium ſignificat. Porrò autem conualeſcentium notæ neutræ ſunt,ſed iuxta aliud ſignificatũ,nempe primum. Neutrius enim ſignificationis ſunt particeps. Nã ſi cũ præſenti affectione conferantur, morboſæ:ſi uerò cum futura,ſalubres dicuntur. Quemadmodùm autem ſigna in morbos habentium,media, ut antè diximus,ſaluberrimi & morboſiſſimi,alia quidem ad antecedentem ſanitatem,alia ad futuram morbum propiùs accedunt:ita conualeſcentium notæ aliæ futuræ ſanitati, aliæ præcedenti morbo propiores ſunt. Sed futuræ ægritudinis ſigna quædam omninò media ſaluberrimi & morboſiſſimi inueniuntur:conualeſcentium non itẽ. Nã conualeſcentes omninò à morbo uindicati ſunt, ſed nondum priſtinæ ualetudini integrè reſtituti:proinde eorum ſigna ex genere ſalubrium ſunt,eò quidem magis, quò propiùs ad

ſanitatem futuram accedunt: ſed, quemadmodum de tranſeuntibus in morbum diximus, ea qualitate, quantitate, & tempore immutantur: fiuntq; ex eorum genere, quæ ſunt præter naturam. In eadem ſignificatione, ſanitatis notæ neutræ ſunt, ex ſalubrium quidem genere, ſed qualitate, quantitate, aut tempore immutantur, ſcilicet morboſorum naturas iam nactæ. Eiuſmodi igitur ſigna pluribus notionibus ſubiecta ſunt. Nam quædam integram inculpatamq; ſanitatem oſtendunt. Itaque horum alia uni tãtùm, alia uerò pluribus notionibus ſunt ſubiecta. Quæ uni tãtùm, nec futurum quicquam præſagiunt, aut præteritorũ memoriæ ſubijciunt: ea ſi ſanitatem, ſalubria: ſi morbum, morboſa dicuntur. Si uerò utrunque affectum oſtendunt, pluribus notionibus ſubijciuntur: qualia maximè ſunt neutra tertiæ ſignificationis.

Ac primùm de his, quæ futuram prædicunt ægritudinem: quorum cùm duplex ſit differentia, priùs ea, quæ quantitate, qualitate, & tempore, nõ autem propria ſpecie à naturali ſtatu immutata ſunt, tractemus: cuiuſmodi eſt cibi appetentia uel maior, uel minor, uel quæ ſuo tempore non accidit, uel inſoliti cibi, aut eius excrementorũ uel plurium, uel pauciorum, uel liquidiorum, uel duriorum excretio. Simili modo humidiorum recremẽtorum defectus, ac exuperantia pręter naturã, aut eorum coloris aut ſubſtantiæ, aut temporis excretioni à natura deſtinati mutatio.

Futuræ ægritudinis ſigna duplicia eſſe modò oſtenſum eſt: alia quidem toto genere præter naturam, alia uerò ſecundum naturam, ſed quæ quantitate, qualitate, & tempore

pore immutantur: cuiusmodi est cibi & potus appetentia solito maior, uel minor, & quæ suo tempore non fit, sed citiùs aut tardiùs: aut insolitorum ciborum, & id genus reliqua: quæ nunc suo ordine docebuntur. Appetentia igitur cibi solito maior, præsentem affectum neutrum esse significat: futurum uerò morbosum prænunciat. Fit autem hæc uel immodica corporis inanitione, uel stomachi frigore. Inanitio uerò, ui caloris natiui corporis substantiam digerentis ac dissipantis, aut retentricis facultatis impotentia, & expultricis robore, cutis nimia raritate, & substantiæ, quæ per halitum digeritur, tenuitate, prætereà & immodica alui deiectione. Refrigeratur autem stomachus aut ab humoribus acidis, ac frigidis, aut sola frigida qualitate. Vtrunque enim stomachum rodit, affectionemq; suctioni similem efficit, proinde famem excitat. Quoniam autem eiusmodi appetentiæ duplex causa est, à quánam ipsa proficiscatur, disquirere, ut antè sæpe iam diximus, tum ex præcedentibus tum præteritis rebus oportet. Si igitur frigus in stomacho sentiat, aut acidum ructet, immodiceq; frigidis cibis ac potu anteà usus sit, aut rebus alijs refrigerandi ui præditis, ciboq; uentrem immodicè repleat, appetentiam à frigore potiùs quàm inanitione proficisci conijcere licet. Sin solito tempore citiùs appetat, ac frequentiùs, minimeq; corpus alatur, imò potiùs euacuetur, nec adsit aut præcesserit alui profluuium, aut alia immodica uacuatio uel mensium, uel mariscarum: certum est hanc cibi appetentiam ea inanitione fieri, quâ in ambientem aërem corporis substantia per halitum digeritur, maximeq; si causæ præcesserint, quæ cutem subiectam eiusq; spiracula dilatarint, quales calidæ balneæ sunt, &

ambientis aëris calor. Præterea & si sanguis dilutus sit, quod ex præcedente uictus ratione deprehendi potest, & ex ipso sanguine, si forte fluxerit. Appetentia uero deijcitur, si suctionis sensus perijt, aut suctio nõ fit. Perit quidem intemperie calida uel sola, uel cum calidis, biliosisq; humoribus, uel cùm sensus obscurus hebesq; est. Calor enim humorem fundit, proindeq; stomachi substantiam replet: cæterùm robur suctionis dissoluit, ac dißipat. Suctio non fit, aut quia corpus plenum est, aut quia non dißipatur in ambientem aërem. Plenum enim corpus à uicinis partibus non attrahit, nec rursus hæ ab alijs: atque ita à uentriculo nihil attrahitur: nec si quid attrahitur, aut à uentre transmittitur, plenum corpus admittit. Non inanitur corpus, aut quia caloris imbecillitas non digerit ac dißipat corporis substantiã, aut cutis meatus clausi sunt: quare substantiã etiam à calore tenuatam, in uaporemq; resolutam, in ambientem aërem digeri non sinunt. Aut craßior ac uiscosior humor est, resoluiq; contumax, aut expultrix robusta non est, nec partium inanitarum attractrix ualida. Rursus hic ex tam numerosis causis quænam affectum attulerit, antè declarata methodo disquirendum est. Stomachi sensus hebes fit immodico frigore stomachum consopiente. Insoliti cibi appetentia fit intemperie uel sola, uel cum humoribus tunicis stomachi infarctis, pro quorum uarietate uaria appetuntur. Calida enim frigidos, sicca humidos, frigida calidos, & humida siccos cibos appetit. Immoderata sitis fit natiuæ humiditatis uel feruore, uel penuria, uel utroque, uel salsis biliosisq; humoribus calfacientibus ac resiccantibus uentriculi substantiam. Sitim uerò tollit frigus, &

humor

humor immodicus, & maximè cum stomachus affectum suum non sentit. Insolitæ uerò qualitatis potionem appetit, non aliter quàm cibum. Alui sedimenta, quæ celeriùs aut tardiùs, frequentiùs aut rariùs, quæq; liquidiora aut duriora deijciūtur, plura item aut pauciora quàm pro assumpti cibi ratione, futuram ægritudinem prænunciare solent. Celeriùs autem reijciuntur, interdum quidem uel cibi assumpti multitudine degrauante, uel acrimonia pungente, facultatemq; irritante, uel cibi humidioris usu, uel facultate uenarum primarum per imbecillitatem cibum ad iecur non trahente. Interdum uerò musculorum sedis, per quam scilicet effluunt excrementa, imbecillitate. Multitudinem intelligo uel simpliciter cùm assumptus cibus immodicus est, uel cum retentrice ui comparatam, uel certè utroque modo. Nam tam multus interdum assumitur, ut uires alioqui robustæ ferre non poßint, scilicet multitudine degrauante. interdum mediocris sumitur, sed hunc uirium imbecillitas diu continere non potest. Interdum & iusto uberior sumitur, & uires infirmæ sunt. Acrimonia uerò aut in assumptis cibis est, aut aliunde in uentrem adscita, aut in uentre gignitur. Cibi enim nonnulli sunt suapte natura acres ac medicamentosi, quale est brasicæ decoctum. Permulti autem dulces, sed si aliunde uim medicamentosam recipiunt, uentrem deijciunt. In uentrem deriuantur biliosa quædam interdum è iecore, interdum ex alia corporis parte, quæ uentrem proritant. Nonnunquā uerò corrumpuntur in uentre cibi, aut quia suapte natura obnoxij corruptioni sint, aut quia malè affectus uenter sit. Ob eius enim noxam cibi aut acescunt, aut nidorosi fiunt, aut aliud uitium contrahunt. Materia quoque in intestinis acris

nis acris gignitur, ut in malignis dysenterijs. Atque hæc citam frequentemq; deiectionem efficiunt. Sedis uerò musculorum quâ excrementa effluunt, imbecillitas penè aßiduè aluum reddere cogit. Porrò autem cibus humidus, si quis plurimùm utatur, fusam aluum reddit, non quod degrauet multitudine, uel acrimonia facultatem proritet, sed suapte natura descendat. Idem efficit iecoris facultatis imbecillitas, quæ in corporis habitum attrahere cibum nõ potest: quòd cùm accidit, per intestina cibus demittitur, fitq; deiectio frequens & liquida: quemadmodùm cùm in uentrem & intestina è corpore humores defluunt. Contrà uerò accidit cũ expultrix imbecilla est, & sensus obtusus. Imbecillitas enim propellere non potest, & sensus hebetudo non facilè excrementorum molestiam sentit. Quinetiam alimenta pauciora, craßiora, ac duriora, & acerbiora, minùs excrementosa tardam deiectionem efficiunt. Pauca quidem, & parum excrementosa, quòd pauca gignant, excrementa, quæ facultatem non degrauent. Dura, acerba & crassa, quòd admotum pigra sint, nec facilè corrumpantur. Deiectionẽ quoque tardam efficit musculorum, uentris & thoracis imbecillitas, quæ uehementer intestina premere non potest. Nec minùs deiectionem remoratur magna in corpus cibi distributio, quam efficit attractricis robur, ciborumq; paucitas, & qualitas adstringens, crassa, acerba & dura. Ex his constat non semper alui excrementa etiam quantitate qualitate & tempore à naturali statu immutata, futuram ægritudinem prænunciare: quãdò, ut declaratum est, citiùs aut tardiùs solito deijci possunt, eaq; liquidiora uel duriora, plura aut pauciora pro assumpti cibi ratione. Verùm cùm nulla est euidens caussa

caussa cur antè dictus cibus, aut medicamenta, aut aliud id genus solitam deiectionem immutauerit, futurus morbus ex alui excrementis prænunciari poterit. Constat igitur, si pauciora solito alui excremēta sint, ac duriora, tardiusq; reddantur, intestina imbecilla esse, aut sensu obtuso: & attractionem in corpus, maiorem: aut bilem quæ intestina stimulet, pauciorem. Cum autem eiusmodi deiectionis alui multæ causæ sint, rursus à quanam harum fiat, methodo antè declarata disquirere oportet, nimirùm contemplando quæ præsentia sint, & quæ præcesserint: quibus cognitis facilè ægritudinis futuræ speciem conijciemus. Eadem ratione ab alijs deiectionis alui differentijs notæ disquiri possunt: quemadmodùm & quæ ab urinis sumuntur, qualitate, quantitate, & tempore quô reddi solent, immutatis. Quod ut clariùs intelligatur, scire licet futuræ ægritudinis notas ab urinarum colore, substantiæ quantitate, sedimento, & emittendi tempore mutato sumi. Colore quidem, si rubicundior sit, caloris: si albior, frigoris excessum significat. A substantia uerò, si quidem craßior sit, caloris uel penuriam, uel excessum. Frigus enim materiam crassam extenuare, uel ab urina separare, & ad matellæ fundū transmittere non potest. Proprium enim eius est dißimilia cogere, non autem sequestrare: caloris uerò sequestrare, ac quod tenue est, in uapores resoluere: quodq; reliquum est, craßius efficere. Ex quo liquet urinæ tenuitatem, caloris penuriam significare: præterea & uiarū, per quas transit, obstructionē. A quantitate uerò notæ petuntur, si quidem copiosior reddatur, renum calor, qui serosum humorē è uenis potenter attrahit, significatur: humores enim caloris ui à renibus, si quidem calidi sunt, attrahuntur, & co-

piose expurgantur. Qui si frigidi inualidiq; sint, hunc non attrahunt. Quare uel ad uentrem ac intestina demittitur, unde uentris profluuium quod diarrhœa dicitur, efficitur: uel ea in uenis & toto corporis habitu relinquitur, unde pallorem in tota cute parit, qualis in nostris uirginibus, præsertim quæ in delicijs & ocio degunt, hodie cernitur. Et si affectus augeatur, non solùm decoloratur corpus, sed & aqua intercute laborat. Nonnunquàm uerò per sudores eiusmodi aquæ emittuntur, scilicet naturâ has ad cutem propellente. Siue igitur in intestina & cutem transmittantur, siue in uenis & corporis habitu relinquantur, pauca omninò urina reddetur. Ex his etiam quæ in urinis subsident, notæ futuram ægritudinem significantes petuntur. Nam ipsa aut multa aut pauca reijciuntur. Illa multitudinem, hæc paucitatem excrementorum in uenis contineri ostendunt. Multitudo uerò febrem, aut rheumatismum, aut alium plenitudinis affectum prænunciat: paucitas uerò frigus uel obstructionem iam præsentem significat, & affectus qui ex his nasci solent, prædicit. Cæterùm à reddendæ urinæ tempore signa deprehenduntur. Si quid celeriùs ac frequentiùs emissum, serosi humoris copiam uel acrimoniam, excretricem facultatem proritantem, aut sensus partis præstãtiam, uel utrunque significat. Sin tardiùs paucum esse in uenis humorem, uel hunc (ut diximus) per aliam uacuari uiam, aut partis imbecillitatem, uel sensus hebetudinem testatur.

Vigiliæ quoque, ac somni prolixiores, aut suo tẽpore non aduenientes.

Ex his quæ antè declarata sunt, constat uigilias nimias ac intempestiuas à calore fieri, uel solo, uel cum humore

calido

calido ac bilioſo: quemadmodùm immodicos ſomnos, hoc eſt prolixos & profundos, à frigore uel ſolo, uel cum frigido pituitoſoq́; humore. Itaque uigiliæ calidum, ſomni frigidum morbum futurum ſignificant.

Similiter potus liberalioris aut parcioris, calidi aut frigidi inſolita cupiditas.

Potus liberalioris præſertimq́; frigidi appetẽtia, a calore fit, uel ſiccitate, uel utroque, ut antè declaratum eſt: quare ſtomachi uel pulmonis uel cordis uel totius corporis habitus calidam & ſiccam intemperiem teſtatur, quæ calidos morbos parere ſolet.

Quemadmodùm Veneris immodicus uſus, aut intempeſtiuum deſiderium.

Nimia Venus, ac intempeſtiuum eius deſiderium fit ob multitudinem genituræ, & acrimoniam. Nimia quidem ſeminis exuperantia ex ſanguinis copia fit: deſiderium uerò ab acrimonia ſeminis ſtimulante, pruritumq́; excitante: quæ ab humore acri, bilioſoq́; oritur. Itaque ſi quis frequẽtiùs Venere utitur, ſignum eſt eum plenitudine laborare: ſi uerò uehementiùs ſtimuletur, humorum acrimonia. Quoniam rurſus humorum plenitudo, uenarum ruptionem inflammationes, obſtructiones, febres, & alia id genus adferre ſolet, futurum eſt ut hi qui præter cõſuetudinem Venere utuntur, in aliquem horum affectuum labantur: quẽadmodùm qui nimio Veneris deſiderio ſtimulantur, in cacochimiæ morbos.

Sudores plures, aut pauciores quàm naturę conueniat.

Locus hic non ſine dubitatione eſt. Paulò enim pòſt Galenus docet omnia quæ hic enumerãtur in genere eſſe eorum quæ

rum, quæ sunt secundum naturam: in quo & sudores continentur: commentario uerò in Hippocratis Aphorismum decimumquintum libri primi, eosdē in genere eorum, quæ præter naturam sunt, reponere uidetur. Eius uerba sunt: In commentarijs autem nostris de facultatibus naturalibus monstrauimus naturam esse quæ non solùm appetit, conficit, & adglutinat suum cuique particulæ alimentum, sed & quæ eius excrementa digerit: & quò natiuus calor ualidior fuerit, eò magis perspiratio sensum effugit: quocircà præter naturam esse sudores Diocles tradidit: quòd rectè omnibus, quæ ad corpus attinēt, administratis, subactoq; à natura alimento, nunquam humorem per cutim effluere sensus deprehendet: nam quæ in balneis, uel uehementibus exercitationibus, uel ob æstiuum calorem exudant, homines, uiolentarum causarum sunt soboles. Et in primo de sanitate tuenda idem author in eadem esse sententia uidetur. Reliquum, inquit, excrementorum genus in singulis animalis nascitur particulis ex ipso unde aluntur succo: aliud quidem uelut semicoctæ quædam reliquiæ, quæ assimilari parti nutriēdæ nequiuerunt: aliud quod priùs transmittendi alimenti fuit uehiculum, nunc functum officio, humidum tenueq; superest: quale nimirùm serosum illud iam dictum, quod ex uasis id est uenis & arterijs in uesicā defluit: huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est: expellitur tamen partim actum per ipsa mollia corpora, quæ fluentis eius uiolētiæ cedunt, potissimùm cùm à spiritu maiore impetu irruente impellitur: partim etiam per exiguos omnes corporeæ molis meatus, quorum non modò reliquum corpus uniuersum, sed etiam tota cutis plena est. Mox idem subiungit, Ergo tenuissimum huius ge=

ius generis excrementum facilè sanè eijcitur, partim in speciem halitus ab insito calore solutum, partim uiolento motu confertim erumpens. Appellant uerò quod ita excernitur, sudorem, alterum uerò, cui nullum publicè nomẽ est, quòd uidelicet nec uulgò est cognitum, ut quod conspectum præ tenuitate affugiat, ab his qui id ratione contemplati sunt, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ, id est transpiratio sensum latens uocatur. His certè uerbis constat Galenum sentire, sudores non nisi uiolento motu erumpere. Serosus, inquit, humor partim per ipsa mollia corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt, actus, potißimùm cùm à spiritu maiore impetu irruente impellitur. Et paulò pòst scribit eundem humorem uiolento motu confertim erumpere, appellatq́; quod ita excernitur, sudorem. Palàm itaque est sudores omnes esse uiolentos, proindeq́; præter naturã. Hæc enim suos motus quatenus ex se est, liberos ordinatosq́; habet, ut alibi docuimus, si quidem rectè instituta est. Ex præsenti tamen loco constat eundem authorem sudores in eorum genere, quæ secundum naturam sunt, collocasse. Vt autem dubitatio hæc dissoluatur, scire licet temperaturam humanam duplicem esse: alteram absolutam, perfectamq́;, omnium excessuum mediam: quæ, ut in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus, potiùs cogitatione, quàm reuerà existit, nisi fortè temporis momento duret: hanc si intelligas in aëre temperatißimo amœnissimoq́; degere, nihilq́; offendi, neque cibo, neque potu, neque exercitatione, neque alijs, ut semel dicã, quæ in agendorum, assumendorum, educendorum, & foris incidentium genere continentur, non plus serosi humoris in uasis colligitur, quàm natiuus calor in uapores digerere poßit: quare nullo

re nullo modo nisi præter naturā sudabit. Quòd si in antè dictis quidpiam delinquat, hoc est plus cibi, aut potus assumat quàm concoquere calor natiuus ac digerere possit, necessariò in uasis humor serosus colligetur, unde sudores erumpent, scilicet naturâ degrauata foràs tenuē hunc humorem magno impetu expellente. Possunt & ex temperato corpore, uel nimis se exercēte, uel Soli exposito, prolici sudores, sed certè cum uiolentia, & præter naturæ institutum: quemadmodùm Diocles dicebat. Altera est temperatura, quæ ab hac absoluta declinat, aut una tantùm qualitate, aut duabus, idq; uel magis, uel minùs: ut ex antè dictis constare potest. Quæ autem magis recedunt, imperfectiores edunt actiones, præsertim naturales: quanquā calida & humida probè concoquit, sed multa excrementa parit. Cùm igitur uarij sint excessus, uaria procreantur excrementa. Calida & sicca temperatura uerbi gratiâ multam bilem, frigida & humida pituitæ copiam in corpore generat, præsertim in similibus regionibus, temporibus, ætatibus, & uictus ratione: pituitosa uerbi gratiâ natura, in hyeme & regione frigida multam pituitam serosumq; humorem in uenis congerit, quæ cum per caloris imbecillitatem tota in uapores digeri non poßit, in sudores erumpit: cùm uidelicet natura uiolentiore motu hanc foràs propellit. Cùm igitur frigida & humida natura necessariò tenuem humorem pariat, secundum naturam hæc sudat: temperata uero contra naturam omninò, ut in qua natiuus calor, si rectè omnia circa corpus administrata sunt, reliquias humoris serosi in uasis contenti in halitum digerit. Cùm ergo nulli aut admodùm pauci adeò temperati, ac probè constituti sint, qui non ab illa summa absolutaq;

lutaq; temperie declinent, fieri nō potest quin excreméta generent alij alia, eaq; plura uel pauciora pro excessus magnitudine, præsertim in regionibus & temporibus, ut modò dicebamus, similibus. Itaque necessariò sudare contingit tantùm, quantus est in uasis collectus humor. Quòd si tantùm sudet, quantùm natiuū temperamentum efflagitat, id non simpliciter & absoluto sermone, sed secundum eius, qui sic sudat, naturam fieri dicemus. Alioqui & menstruas mulierum purgationes præter naturam esse fateri cogeremur, quæ scilicet propter caloris imbecillitatem superuacaneū sanguinem gignunt, quem certo statoq; à natura tempore expurgant, aliæ copiosiorem, aliæ parciorem, pro sui quæque temperamenti conditione. Itaque Galenus hîc non simpliciter plures aut pauciores sudores dixit, sed adiecit, quàm naturæ conueniat, hoc est temperaturæ eius qui sudat. Plures autē excernit sudores, ut idem author in libris de causis accidentium docet, ob corporis raritatem, excrementi tenuitatem, eiusdem abundantiam, facultatis contentricis imbecillitatem, uel expultricis robur. Contrà pauciores excernit sudores ob meatuum constipationem, corporis densitatem, excrementi paucitatē, crassitiem, & lentorem, contentricis robur, & expultricis imbecillitatem: quæ ex quibus proficiscantur, ex ijsdem libris intelligere poteris. Quos igitur morbos, sudores uel plures, uel pauciores prænuncient, cognoscemus, si distinxerimus, quemadmodùm antè monuimus, tum quæ præcesserunt, tum quæ præsentia sunt.

Ad motum tarditas, aut hunc molientibus grauitas.

Mouendi tarditas, & in mouendo grauitas, redundan-

tiæ sunt symptomata, aut animalis facultatis exolutæ, aut utriusque. Exoluitur *facultas ac imbecilla redditur intemperie, ac principij neruorum constipatione, cùm non tanta uis è cerebro, quanta ad probam motionem exigitur, transmittitur, membraq; exoluuntur, & segne ac pigrum corpus redditur. Si uerò tãta transmitti potest, quanta mouere corpus quod secũdum naturam habet, sufficit, sed interim humorũ multitudine premitur corpus: nascitur segnitia, grauitas, atque ut uerè dicam, laßitudinis sensus, alius atque alius pro humorum qualitate atque quantitate. Siquidem redundantia, tensionis: acrimonia, ulceris: ambo simul, inflammationis sensum efficiunt.* Itaque *tensiua laßitudo, plenitudinis morbos præsagit: ulcerosa autẽ, cacochymiæ: phlegmonosa uerò, utriusque.*

Aut uehemens exolutio.

Exolutionem *& deliquium animi pro eadem re usurpari scribit* Galenus *libro priore ad* Glauconem. Fit *autem deliquium à causis & manifestis, et sensum effugientibus. Sensibus conspicua sunt dolor, uigiliæ, uentris profluuiũ, sanguinis profusio, sudores, uomitiones, longior inedia, & id genus alia quæ uirtutis robur exoluunt. Si quis igitur ob horum aliquod exoluatur, non sunt aliæ causæ, quæ futuros morbos parituræ sint, disquirendæ. Si quis uerò animi deliquium patiatur citra ullam ex commemoratis causam, conijcere oportet unde nam id accidat.* Nam *ob humorum cruditatem contingere potest, et ob spiritalis substantiæ penuriam.* Humorum *cruditas si nec obstruat nec oneret, solum efficit deliquium. Sin premat aut obstruat, non tantùm deliquium, sed & syncopen adfert. Spiritus autem substantiam demolitur facultatis imbecillitas, quæ*

tantum

tantum eius generare non potest, quãtum ad obeũdas functiones satis sit: aut si ualidum quidem principium sit, multumq; spiritum gignat, sed is tenuis sit, cutisq; spiracula multùm aperta, resoluetur uirtus. Cùm igitur animus deficit sine manifesta causa, certum est aut morbum, aut mortem in propinquo esse: morbum quidem, si tantùm ingens exolutio sit: mortem uerò, si & ingens ea sit, & frequenter exoluatur, iuxta Hippocratis *sentẽtiam.* Nam *qui frequenter, ut ipse ait, ac uehementer sine manifesta causa exoluuntur, derepentè moriuntur.*

Aut mẽsium suppreſsio, aut profuſio maior uel minor.

Menses, ut Galenus *scribit, supprimuntur, diminuuntur, aut largiùs fluunt ob labem, uel ab ipso ortu uel post ortum contractam. Illud futurum morbũ non prænunciat, quẽadmodùm nec hoc, si iam lõga consuetudine habitũ cõtraxit. si uerò nuper aut suppreßi sint, aut minùs quàm pro consuetudine fluant, futurum morbum prænunciant. Cùm enim supprimuntur, aut minùs quàm pro consuetudine fluunt, magnum in corpore humorum prouentum colligi necesse est, unde multitudinis morbi nascuntur: cuiusmodi sunt febres, tumores præter naturam, rheumatismi, laßitudines, et arthritides. Cùm uerò immodicè fluunt, frigidos morbos pariunt. Dißipat enim immodica sanguinis profusio natiuũ calorẽ, & cruditatem in toto corpore gignit: unde hydropes & alij id genus morbi nascũtur. Supprimũtur autẽ menses, ut idẽ author docet, uel ob substantiæ uteri, uel eius uasorum, uel humoris uitium. Siquidẽ durior solidior craßior atque pinguior uteri substantia menstruum sanguinẽ retinet, quemadmodùm & uenarum ad*

uterum peruenientium angustia, constipatio, & obstructio. Eandem uim obtinent sanguinis paucitas, lentor, & crassities. Supprimuntur menses, cùm aliò uergunt humores, per aliasq; uias feruntur, ut per nares, hæmorrhoides, os, & inferiores partes. Verùm eiusmodi mẽsium suppreßio nihil mali portẽdit, sed potiùs sanguinis profusio, ex quacunque alia parte fiat, si modum excedat. Nõ enim minùs lædit, quàm mensium immodica fluxio, quæ cum alijs sanguinis profusionibus cõmunes causas habet, nimirùm humorum redundantiam, tenuitatem, prauitatem, & oris uenarum dilatationem. Sanguinis enim plenitudinem uasa continere non possunt. Tenuis humor per uenarum ora percolatur: prauus autem si cum acrimonia sit, uasa in quibus continetur, erodit.

Quemadmodùm sanguinis ex uenis, quæ hæmorrhoides dicuntur, fluxio.

Venarum ora, ut Celsus scribit, tanquam ex capitulis quibusdam surgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt, græci αἱμοῤῥοΐδας *uocant. Igitur si uberiùs fluant, aut minùs quàm pro consuetudine, aut omninò supprimantur, morbos prænunciant, non aliter atque menses, de quibus modò agebatur. Eosdem enim affectus præsagiunt. Nam ut hi suppreßi ac imminuti, ita suppressæ, ac minùs quàm pro consuetudine fluentes hæmorrhoides, multitudines morbos: & ut menses immodicè fluentes, ita hæmorrhoides frigidos corporis affectus uenturos ostendunt. Ex his constat, sanguinis quod per hæmorrhoides fit, moderatũ profluuium, ut quibusdam esse secundum naturam, ut in mulieribus menstruæ purgationes. Nam inter ea, quæ toto genere secundum naturam sunt, sed tamen qualitate, quantitate, aut*

te, aut tempore mutata, Galenus enumerat. Sanguinis igitur profluuium quod per earum ora uenarum fit, his naturale est, qui feculentum crassumq́; sanguinem suapte natura aceruant.

Sed & si tanta in cibo & potu, quanta priùs fuit, uoluptas non sentiatur, futuræ ægritudinis est nota.

Ventriculus uisceribus seruit & uenis, ut scribit Galenus: ideo cibum & potum appetit illis familiares ac necessarios. Ventriculum antecedit linguæ iudicium: ipsa enim, ut idem author scribit, his maximè delectatur quibus uẽtriculus egêre uidetur. Atque eiusmodi sympathiæ, ac consensus potißima causa est membrana quæ linguam ambit. Gustandi igitur sensui secundũ naturam habenti, uoluptatem adferunt cibi corpori necessarij ac familiares, uidelicet dulces ac pingues. Quòd si uitium aliquod contraxerit gustandi instrumentum, non eandem ex ijsdem cibis, quàm priùs uoluptatem capit: imò plerunque ne ullũ quidem cibum omninò appetit, tantùm abest ut eo delectetur. Si quidem membrana, aut neruus unde ipsa oritur, resolutus sit, aut certè ea cerebri pars, ex qua neruus habet originem, uehementer læsa, nullus gustandi sensus aderit. Sed eiusmodi accidens præter naturam est, ut posteà dicetur. Ceterùm si multo humore imbuta lingua sit, gustandi sensus obtũditur, atque ita minori uoluptate quàm priùs, cibus potusq́; sumitur. Quod & his contingit, qui in integra etiã sanitate cibo, potuq́; oppleti, sine uoluptate edũt, bibuntq́;. Quòd si cõtrà paucũ aut nullũ humorem lingua habeat, rerum quæ edũtur, & bibuntur, saporem aut malè aut nullo modo recipiet. Ad eundẽ modũ reliqui ferè sen-

sus omnes id habent, quô res sibi obiectas percipiant: Oculus quidẽ spiritum æthereum, & purũ, qui rerum spectabilium species excipiat. Aures spiritũ aëreum quietum, ut agitatum aërem recipiat, & neruo auditorio suggerat. Ventriculi cerebri uaporem ad recipiẽdos odores. Ita lingua humorem rerũ sapores excipientẽ: quô si omninò careat, nullius rei gustum sentiet. Si uerò humoris minùs habeat, quàm conueniat, saporem quidẽ excipiet, sed nõ statim, nec cum solita uoluptate. Quod in magnis æstatis ardoribus experiri licet, & alijs locis uehementer calidis & siccis: in quibus diutiùs uersatus sine potu, aut re, quæ linguam humectare poßit, linguam maximè resiccabit. Si uinum, quod priùs delectabat, bibat, nullam, aut admodùm paruam uoluptatem sentiet: imò sæpe ab eius potu maximè abhorrebit, etiam si uehemẽtißimè sitiat. Hinc mirum non est si à canibus rabidis demorsi, tam ab aqua abhorreant, cùm maximè sitiant: ideò ὑδροφόβοι hos appellãt.

Similiter autem & mentis hebetudo præter naturam, aut obliuio quædam insolita, aut pluribus somni quàm antè uisis pleni. Quinetiam auditus, gustus, & uisus hebetiores ac obscuriores. Atque ut semel dicam, quæcunque secundum naturã inerant, uel aucta uel imminuta, uel tẽpore, uel quãtitate, uel qualitate immutata.

Præter naturã Galenus adiecit, quòd sint qui suapte natura tardũ ingenium, sensusq; hebetes, & reliqua quæ in dictione hac cõtinentur, habeãt: cuiusmodi sunt, qui frigido humidoq; naturâ cerebro sunt, ut antè declaratũ est. De his igitur nunc sermo habetur, qui naturâ mentem, sensusq; perspicaces habent, sed præter naturam factos hebetio-

hebetiores. Quod cùm accidit, cerebrum caliginoso ſpiritu ac craſſo humore hunc gignente abundare, aut tẽperamento humidiore eſſe, certum eſt: unde naſci Apoplexia, Paralyſis, Lethargus, Coma, & id genus morbi ſolent. Porrò autem διανοιαν *mẽtem interpretati ſumus, quæ nõ ſolùm ratiocinandi, ſed & apprehendendi, intelligendi, cognoſcendiq́; ſimplices rerum formas, uim continet. Eadem ratione morbos antè dictos portendit inſolita obliuio, utpote, quæ ab immoderato humore, & frigore fiat, ut ſuprà declaratum eſt. Somni quoque* φαντασιώδεις, *hoc eſt tumultuoſi, ac multis uarijsq́; uiſis, ac ſomnijs pleni, morbos prænunciant. Horum autem ſomniorum rationem ſuprà docuimus.*

Atque adeò corporis moles maior, & minor, rubicundior, aut albior, ſimiliter liuidior, & nigrior.

Corporis moles ſolito maior copiam, minor penuriam humoris præſertimq́; inſiti oſtendunt. Rubicundior ſanguinem, albior pituitam, liuidior ac nigrior atram bilem in corpore redundare ſignificat. Addi poterat flauior. Nam ſæpe flaua cutis apparet, quæ abundantis flauæ bilis nota eſt. Cùm igitur corporis moles maior eſt, & rubicundior, plethoræ, hoc eſt redundantiæ morbos prænunciat, ut natiui caloris ſuffocationem, uaſorum ruptionem, & febres quas συνόχους *græci uocãt. Minor uerò moles non ſolum futurum, ſed & præſentem affectum oſtendit, nimirùm naturæ inſtrumentorum læſionem, quæ probam concoctionem diſtributionemq́; cibi impedit, ac corporis nutritionem: ex quibus* ἀτροφία, *ac tabes naſcitur. Quòd ſi alba, atra, aut flaua ſit cutis, uitium quoque*

in dictis instrumentis esse significatur : aut certè impro bam uictus rationem præcessisse : præterea & morbos succedere. Siquidem cutis alba hydropas, œdemata, febres quotidianas : quemadmodùm liuida & nigra febres quartanas, cancros, carbones, & elephantiasin, flaua uerò febres tertianas, causos, dysenterias, erysipelata, & herpetas prædicit.

Ructusque & sternutamēta, & flatus plures aut pauciores quàm ex consuetudine.

Flatus ac uaporosus spiritus fit ex humoribus, & à caloris imbecillitate. Summum enim frigus, ut Galenus docet, uaporis exhalationem impedit : & uehemens calor ita materiam unde flatus generari solet, resoluit, ac discutit, ut flatum generare non poßit, nisi ea suapte natura flatulenta sit, ac in uaporem transire idonea, qualia uiscosa & crassa sunt : aut tenue quidem, sed sua multitudine caloris uehementiam superet. Per febres enim ex nimio potu in uentre sæpe flatus gignitur, tametsi uehemens calor sit, & quod bibitur, tenuitate præditum : at ex eius copia, ut modò dicebam, plus uaporis suscitatur, quàm discuti nisi longo temporis spatio à calore poßit. Calor igitur imbecillus flatum parit interdum ex cibo & potu, interdum ex humoribus. Itaque si ex cibo tantùm, non uberiore quidem, flatus gignatur, imbecillitatem: si sine cibo, humorum abundantiā, simul & imbecillitatē eius partis in qua gignitur, significat, uētriculi uerbi gratiâ, si in uētriculo: et intestinorū, si in intestinis nascatur. Cæterùm id genus flatus foras pellitur, si ualida expultrix facultas sit, et uiæ per quas exire debet: obstructæ non sint. Sin imbecilla uirtus sit : aut

uiæ

uiæ obstructæ, intus manet, inflammationemq́; parit: atque hæc si magna sit, dolentem scilicet locum in quo continetur, distendendo. Si igitur per os emittitur, ructum efficit. Si per inferiora, flatum uel strepentem, uel sine strepitu. Sternutamentum uerò, uehemens & cum magno impetu spiritus est emißio tum ex pulmone, tum è cerebro. Id autem ex his gignitur quæ naribus & cerebri uētriculis molesta sunt, quibus excitata earum partium facultas, sternutamentum mouet. Excitant autem hanc humor, uapor, & quicquid forinsecùs in eas partes incidit, ut puluis mordax, festucæ in nares immissæ, & acres uapores ac odores in cerebrum delati, & qui ex capite in easdem partes humor, uaporq́; perueniunt. Ad eundem modum si calfactum uel igni, uel sole, uel alia quacunque re calfaciendi uim habente cerebrum sit, aut humectatū uel uictus ratione uberiore ac humidiore, uel certè ambientis humore: aut si qui in cerebro humor est, in uapores à calore resolutus sit, aut si solitum effluuium cohibeatur uel ambientis frigore, uel alia ui subitò stringente, sternutamentum mouetur: quod his qui ex calido loco in frigidum repentè ueniūt, ferè accidere solet, & contrà ex frigido in calidū: scilicet in uberiorem soluto cerebri humore uaporem, quàm per cutis spiracula expirare poßit. Idem in externis rebus experiri licet. Siquidem sepultæ calidis cineribus & pruinis Castaneæ, corticem magno uiolentoq́; impetu suum rumpunt, nisi priùs in eo plaga facta sit, per quam humor in uaporem resolutus exeat. Resolutur enim humor in flatum ac uaporem: cui nisi pateat exitus, cortex cum magno sonitu rumpitur. Cùm quis igitur frequentiùs solito sternutat sine causa euidente, humidam partis unde exit,

ægritudinem

ægritudinem futuram conijcere licet. Quòd ſi pauciores ructus, flatus, & ſternutamenta quàm prius excitentur: caloris ac ſiccitatis uehementioris materiam flatuum, ac uaporum conſumētis notabunt, aut facultatis expultricis genitos flatus expellere nequeuntis offenſionem. Itaque flatulentos affectus, aut certè calidos & ſiccos futuros præſagiunt.

Eodem modo narium, palati, uel auriū (quibus cerebrū expurgatur) recrementa, quantitate, qualitate, aut tempore immutata. Hæc quidem ex eorum genere eſſe cenſentur, quæ ſecundum naturam ſunt.

Cerebrum cùm per alios meatus, tum maximè per nares palatum & aures repurgatur: Per has quidem biliosæ ſordes, per nares autem & palatum mucoſa pituita, idq́; aliàs alijs temporibus. Hyeme enim maior crudioris pituitæ uis ex palato, & naribus, æſtate minor, ſed coctioris reijcitur: quemadmodùm ex auribus ſordes æſtate quidem paucior, ſed biliosior: hyeme largior & minus bilioſa fluit. Quòd ſi contingat utroque tempore plus, aut minùs, aut non quale oportet, per antè dictas uias exire, futuræ ægritudinis nota erit. Vberior enim pituita & crudior, quocunque tempore effluxerit, ſemper futurum cerebri morbum frigidum & humidum, ſed tamen æſtate uehementiorem ſignificat: quēadmodùm bilioſior ſordes ſi hyeme per aures exeat, calidiorē ac ſicciorem. Atque hæc ſunt, quæ cùm ex ſe ſint ſecundum naturam, immutata tamen quantitate, qualitate, & tempore, fiunt præter naturam, morboſq́; præſagiunt, ut monſtratum eſt.

Morſus autem uentris uel ſtomachi, uel alicuius

inteſtinorum

inteſtinorum, aut dolor qui uel uentre exonerando, uel uomendo, uel urina redděda, uel alius quiſpiam mediocris ſentitur, ex eorum, quæ præter naturam ſunt genere eſſe cenſentur. Nondum tamě ita affecti ægrotare dicuntur, quemadmodùm nec quibus caput, aut grauatur aut dolet, cùm nondum hæc ſolita impediant opera: atque hic eſt ægrotandi terminus in eiuſmodi affectionibus.

De his quæ ſecundum naturam inerant, ſed quantitate, qualitate, & těpore mutata futuros morbos prænunciant, abundè ſuprà diſputatum eſt. De his uerò, quæ præter naturam ſunt, & futuros morbos ſignificant, nunc agendum eſt. Præter naturam ſunt morſus uentris, ſtomachi, & inteſtinorum, & moleſtiæ, quæ uentrem exonerando, uomendo, & urinam reddendo ſentiuntur: ut capitis grauitas & dolor, aliaq; id genus mala, quæ pòſt docebuntur. Si igitur uenter, ſtomachus, & inteſtina morſum aliquem ſentiant, conijcere licet ea humorem aliquem habere ſuo calore, & acrimonia erodentem, uel frigore ſtringentem, ac fibras rumpentem, aut flatu diſtendentem, proinde dolorem efficientem. Ad eundem modum ſi cum moleſtia ac labore uomatur, uenter deijciatur, aut urina reddatur, ueriſimile eſt id, quod eijcitur, corruptum eſſe, aut cū eo aliquid remiſtum, quod dolorě excitat, nimirùm bilem uel ex iecore, uel maioribus uenis in eas partes refuſam. Hæ itaque futuræ ægritudinis notæ ſunt, ſi quidem ſolita opera non impediant. Alioqui enim non futurum, ſed iam præſentě morbum ſignificarent, quem ab actionum ſolitarum offenſione metimur. Nam tum demum ægrotare corpus dicitur, ut Galenus ſcribit, cùm munus ſuum citra noxam obire nequit:

re nequit: ſanum uerò eſſe, cùm poteſt.

Quocircà eandem affectionem cum alijs compara tam, iam morboſam, & neutram etiã dicimus. Nã pro uirtutis robore uel facile ferẽtis, uel iam uictę, harum quæque aut morbus eſt, aut neutra affectio.

Eandem affectionem, uerbi gratiâ capitis grauitatem, aut dolorem, aut aliam quamlibet ex eorum genere, quæ præter naturam ſunt, in diuerſis corporibus notam eſſe morbi & præſentis, & futuri conſtat. Nam ita affecti, ſi quidem ualidi ſint adhuc, munia uitæ neceſſaria obire citra noxam poſſunt: proinde nondum morboſi, ſed neutri dicuntur. Contrà ſi imbecilli ſint, ſolita opera probè exercere non poſſunt: quare non amplius neutri, ſed morboſi exiſtunt.

Eodem modo, & quæ in ſenſibus fiunt, non quæ maioris & minoris ratione inter ſe differunt, ſed quæ ex genere præter naturã ſunt, morboſa ſigna exiſtunt, tantiſper dum exigua ſunt, & nondum à ſolitis operibus hominem abducere poſſunt. Eiuſmodi autem ſunt, cum guſtui uel ſalſum, uel amarum, uel aliquem alium ſaporem omnia quæ eduntur, & bibuntur, repræſentant: aut etiam ſi nihil aſſumatur, talis ſaliua apparet.

Senſuum affectiones, non quæ maioris & minoris ratione differunt (nam hæ toto genere ſecundum naturam ſunt, ut antè declaratum eſt) ſed ex eorũ genere quæ præter naturam exiſtunt, morboſa ſigna ſunt, id eſt futuros morbos prænunciant, ſi quidem exiguæ ſint. Magnæ enim non futuros, ſed iam præſentes morbos oſtendunt, utpotè, quæ à ſolitis operibus auocent: quales ſunt quæ in ſenſibus

cernuntur

cernuntur. Cùm igitur in lingua ſapor amarus, aut ſalſus, aut acidus, aut alius quiuis alienus ſentitur, ſiue bibendo & edendo, ſiue etiam citra rei alicuius contactum, certum eſt hanc eſſe uitioſo humore imbutam, uidelicet flaua bile, ſi amarorem: atra, ſi acorem: pituita dulci, ſi dulcedinem: ſalſa, ſi ſalis ſaporem repræſentat. Quod & indicium eſt redundantis in uaſis eius humoris, cuius ſapor in ore ſentitur: proinde & morborum qui ab his humoribus naſci ſolent.

In odoratu uerò, cum ſine rei odoræ præſentia qualitatem aliquam ſentimus: aut cùm plura diuerſaque naribus obiecta, eundem omnia, ac ſi eſſent ſimilia, odorẽ repræſentant: ſæpe uerò nihil omninò odoramur: aut cùm fœtorem aliquem, etiam ſi nihil adſit quod grauiter oleat, ſentimus.

Priores cerebri uentriculi uaporoſum ſpiritum continent, rerum odoriferarum halitum excipientem. Ab his nati nerui, quos mammillares uocant, iuxta oßium, quæ ethmoide Græcis appellantur, initium deſinentes, primaria odorandi ſunt inſtrumenta. Natura igitur narium foramina cartilaginibus diſtinxit, & cõmemorata oſſa ſpongioſa fecit, internamq́; membranam ad inſtar coli perforauit, cùm propter alia, tum ut ad cerebri uẽtriculos rerum odores peruenirent. Itaque reſolutis his partibus, & uijs antè dictis obſtructis, nullus omninò aut certè paucus odor ſentitur. Obſtruuntur autem polypo, aut alio tumore præter naturam, uelut inflammatione, & humoribus, recremẽtiſq́; cerebri, ut in diſtillatione & grauedine, & cùm frigus humorem exprimens, & callor colliquans, priores cerebri uentriculos replet, atque interdum etiam immutat, contentumq́;

contentumq́; in ipsis uaporosum spiritum: resoluitq́; earum partium robur: quocircà ab obiectis odoribus non afficiuntur, nec sentiunt, nec distinguũt odores. Insignes quoque earum partium contusiones ac sectiones odorationem prohibent. Vitiatur autem ac deprauatur odor ob instrumentorum intemperiem, præcipuè calidam & humidam, quæ humores corrumpit: quorum halitus in antè relatos uentriculos transmissus, talem facultati repræsentat odorem, qualis ipse est. Ab alijs quoque partibus, ut cerebro, pectore, & uentre, putrium ac corruptorum humorum exhalatio sursum fertur, atque odorandi sensum uarium efficit pro uarijs, ac differentibus uaporibus naribus obiectis. Quòd si imbuta odorandi instrumenta prauo humore sint, quicunque forinsecùs naribus obijciuntur uapores etiam differentes, eundem odorem repræsentabunt. Si igitur deletus omninò odoratus sit, aut uehementer debilis, signum est, aut resolutæ facultatis, aut uiarum quibus odores in cerebrum feruntur, obstructionum. Vtrum autem horum sit, antè declarata methodo inueniemus, nimirùm præsentia, & præterita considerantes. Si uerò deprauatus sit, conijcere licet imbuta odorandi instrumenta prauo humore esse, aut ex uicinis partibus reliquo'ue corpore putres fumos exhalare, ferriq́; in priores cerebri uentres.

In auditu autem sonitus & strepitus præter naturam sunt.

Affectiones quæ auditui accidunt, aut absente, aut præsente re forinsecùs adueniente fiunt. Siquidem sonitus, strepitus, sibili, tinnitus, & murmura aliquando audiuntur nulla foris re sonum efficiente. Interdum autem sonus uel nullus uel exiguus admodùm auditur, etiam si in ægrotantis aurem

tis aurem ualidè inclames. Interdum uerò audiuntur quidem, sed non quales reuerà existunt, nimirùm graues uel acuti, aut cum clangore, aut striduli aut turbulenti, aut obscuri & rauci: ut mox docebitur. Audiuntur autem eiusmodi soni, cùm in cerebro multus ac crassus flatus est: qui cùm exitum liberum non habeat, sonos elidit uarios pro eius multitudine, impetu propellentis facultatis, & uiarum quibus exeunt, latitudine. Nam si lata uia est, & flatus crassus & multus uiolenter impellatur, sonus grauior & maior audietur. Sin angusta uia est, multus quoque flatus ualidè impulsus, sibilus elidetur. Quòd si uehementer foràs non expellatur, aut solummodò intus agitetur sine exitu, audietur tumultus & murmur, quale est aquarū in uase aliquo operculato feruentium. Agitatur autem à uaporibus sursum ascendētibus, ut in ebrietate, aut feruore inflāmationis alicuius: aut ab alia re eiusdem generis. Quòd autem spiritus dum foràs expellitur, has sonorum differentias gignat, ex rebus externis facilè intelligi potest. Nam si ualidè, ac magno impetu uentus per foramē aliquod magnum transeat, sonum grauem ac magnum edit: sin per angustum, sibilum, & reliquas sonorum differentias pro impulsionis ui, & uiæ qua transit, latitudine. Eadem uitia accidere possunt cùm citra etiam aëris crassitiem magno sensu pollet sentiendi instrumentum. Sed non facilè, ut scribit Galenus, distingui potest an ab hac an illa affectione hæ sonorū differentiæ habeāt originem: quare artificiosa coniecturâ & longo tēpore id scrutari oportet. Si igitur paulatim eiusmodi soni superueniant, ac per interualla, si præterea grauitas sentiatur, præcesseritq; uictus ratio, quæ flatus gignere idonea sit, cōijcere licebit eiusmodi soni

tus à crasso spiritu ortum habere, præsertim si à medicamentis quæ incidendi extenuandiq; uim habeant, affectus mitigetur. Vt autem flatus eiusmodi paulatim gignitur, ita paulatim sonum gignit: & ut paulatim discutitur, ita paulatim cessat sonus. Contrà si nullam opem hæc ferãt, sineq; intermißione sonitus audiatur, nec præcesserint quæ flatum gignere possunt, nec grauitas ulla sentiatur: potius à sentiendi præstantia has sonorum species, quàm à flatus craßitie fieri conijcere oportet. Audiuntur uerò qui foris adueniunt soni, nõ quales quidem existunt, sed aut acuti, aut graues, aut striduli, cùm tamen, ut modò dicebamus tales non sint. Acutus quidem auditur, cùm meatus angustior factus est ob tumorem aliquem cõprimentem, uel sordem aut rem aliam obstruentem, non quidem totum meatum. Nam tum nihil audiretur, ut mox dicetur. Grauis uerò, cùm latior solito meatus est. Clangor autem fit, cùm membrana meatum auditorium uestiens resiccata est: quod ferè ex ardentibus febribus accidere solet, quæ non solùm cerebrum, sed & totum corporis habitum resiccant, maximè si maiores, ac diuturniores sint. Quòd si iam exasperata membrana sit, sonum efficit tremulum ac stridulum. Raucus uerò & obscurus apparet, cùm eadem membrana humidior est, aut etiã aër sonos forinsecùs recipiens crassior, ac turbulentior. Surditas autem atque audiendi grauitas nascitur, si resolutum instrumentum sit, aut ea cerebri portio, ex qua neruus auditorius prodit: aut contusum aut uulneratum: aut etiam auris meatus ita obstructus occlususq; sit, ut per eum externus sonus ingredi non poßit: aut si is poßit, admodum exiguus sit. Adde quod si resiccatus, absumptusq; aër sonum recipiens sit, auditum uel minuit uel

nuit uel omninò tollit pro absumptionis magnitudine.

Similiter & quę oculis nigra, obscura, cæsia, rufa, & flaua apparent. Atque horum alia rotunda esse alia oblonga, quædã gracilia, quædã crassa: omnia autem uolitare uidentur.

Visi, quemadmodùm reliqui sensus, aut in totũ perijt, diciturq́; cæccitas: aut tantùm imminuta est, aut deprauata ac corrupta. Imminutæ uisionis differẽtiæ, à spatij per quod res cernuntur, longitudine & qualitate, & à rerum quæ oculis subijciuntur, conditione sumuntur. Nonnulli enim distãtia lõgeq́; ab oculis semota meliùs distinctiusq́; quàm propinqua, alij contrà propinqua quàm longè ab oculis seposita uident: quemadmodùm sunt qui in tenebrosis obscurisq́; locis quàm lucidis, & contrà alij in lucidis quàm tenebrosis res oculis obiectas perspicaciùs intuentur. Porrò autem quæ cernuntur, alia oculorum propria sunt, alia aliorum etiam sensuum cõmunia. Propria enim sunt, lux, & colorum omnium differentiæ. Cõmunia uerò, magnitudo, numerus, figura, situs, & motus: quæ non solùm uisu, sed & tactu percipiuntur. Ab his igitur, ut modò dicebam, hebetis, ac debilis uisionis differentiæ sumuntur. Si enim quis meliùs uel deteriùs in luce quàm tenebris, uel contrà in tenebris quàm luce, aut candida quàm atra, uel contrà atra quam candida, aut hunc quàm illum colorem uideat: in proprij obiecti conditione noxa constituta est. Si longinqua quàm propinqua, aut contrà propinqua quàm longinqua meliùs obiecta cernat: in spatij longitudine. Et si in luce quàm tenebris, aut contrà in tenebris quàm in luce meliùs uideat: in spatij qualitate uitium collocatum est. Sed hæc in eorum genere quæ secun-

dum naturam habent, posita sunt. Rursus à spatio, & obiectarum rerum conditione, corruptæ uisionis differentiæ accipiuntur. Nam si spatium quod reuerà lympidum purumq; est, nebulosum, tenebrosum, caliginosum, uaporosum, uel fumo aut uelo cuipiam extenso simile appareat, in spatij etiam qualitate collocatum uitium est. In subiecti uerò conditione, cùm fulgida obscura apparent, & contrà obscura fulgida. Similiter autem si & nigra alba, & alba nigra uidetur: & cùm quicquid oculis obijcitur, unicum refert colorem, ut in ictero flauus: hæc inquã omnia in proprio uisionis obiecto sunt posita: quemadmodùm in communi, si unum plura, aut plura unum referunt. In magnitudine uerò, si maiores aut minores quam sint, obiectæ res appareant. In figura, si quadrata rotunda, aut contrà rotunda quadrata, & integra mutila, & æqualiter plena perforata: si muscæ, cimices, & alia quæ reuerà non existunt, oculis repræsententur. In motu, si quieta moueri, aut corpuscula quædam, aut muscæ, & id genus alia ex insectorum genere obuersari uolutareq; ob oculos uideantur. Quoniam autem harum noxarũ causæ non facilè intelligi possunt, nisi omnibus uidendi instrumentum constituẽtibus partibus perspectis, de ipsis priùs disputare oportet: ostendereq; quid unaquæque ipsarum agat, & quod officium quemq; usum in uisione præstet. Quod ut fiat, scire licet uisionem absolui perficiq; ex potentia & instrumento. Illa in cerebro est, quod spiritum rerum spectra recipientem suggerit. Ex partibus prima ac præcipua, & cui reliquæ omnes oculi partes famulantur, humor purißimus quidam ac lucidißimus est, qui à glaciei similitudine Græcis κρυσταλλοειδὴς dicitur: huic reliquæ omnes oculi partes in

tes in functione uidendi famulantur, nimirùm humor candidus & uitreus, & quem graeci ὑαλοειδῆ uocant. Tres item tunicæ, quæ ab ijsdē κερατοειδὴς, ῥαγοειδὴς & ἀραχνοειδὴς nominantur. Et spiritus, quem modò à cerebro in oculum transfundi dicebamus. Duo quoque nerui per quos is in oculū fertur, ὀπτικοὺς Græci uocāt. Hæc igitur sunt quibus uisio absoluitur. Crystalloides autem in horum omnium medio collocatus est, ut ab ipsis maiorem commoditatem reciperet, minusq; iniurijs externis pateret, Antè leuiter planus est, quò faciliùs rerum imagines reciperet. Plana enim figura plures rerum oculis obiectarum radios quàm orbicularis excipit, & quæ obijciuntur oculis corpora, quantunuis exigua sint, in plura distinguit, exactiusq; discernit. Candidus humor ante pupillam positus est, ne repentè ad crystalloidem, sed sensim lux, & coloris species gradiantur. Idem humidus est, ut ab externi aëris ariditate crystalloidem uindicet, & pupillæ rugas impleat. Tenuis quoque est, ut per eum ad crystalloidem rerum oculis obiectarū formæ faciliùs perueniant: quas ne obscuret, claritate ac synceritate præditus est. In posteriore uerò parte crystalloidis, humor alius, quem à Græcis hyaloidem uocari modò dicebamus, positus est, ne sanguine statim crystalloides aleretur, eiusq; colore uisio offenderetur. Crystalloides igitur hyaloide, & hyaloides sanguine nutritur. Primam oculi tunicam, quæ græcis κερατοειδὴς dicitur, crassam ac duram natura finxit, quò meliùs oculum (quem totum ipsa ambit) tueretur: ante pupillam extenuatur, ut per eam faciliùs rerum spectra intrò ferrentur. Lucida quoque est, ut spiritui splendorem præbeat. Huic interior adiuncta

est tunica, quæ (ut dixi) ῥαγοειδὴς nominatur, & (quô natura gaudet) colore cæruleo donata, media parte fenestratur, fitq; pupilla recto foramine concaua (siquidem uisio per rectas lineas fit) angustior quàm amplior, ut spiritu impleri poßit. Deinde tenuißima tunica quæ græcè ἀραχνοειδὴς dicitur, media subsidet, humoremq; hyaloidem contnet, uenis & arterijs plena, ut humori hyaloidi, hyaloides uerò crystalloidi alimentum suppeditet, ut antè declaratum est. Eiusmodi autem partes uel intemperie, uel unitatis solutione, uel obstructione, obstipationeq; laborare possunt. Harum igitur intemperies uisioni noxam adfert, magna magnam, & mediocris mediocrem. Calor enim humores liquat, spiritum dißipat, & absumit, cerebrumq; resiccat: proinde spirituum inopiam efficit, neruos & tunicas indurat & contrahit, si quidem ingens sit. Frigus autem densat ac stringit, siccitas spiritus absumit, resiccatq; humores: cerebrum & alias modò commemoratas partes pupillamq; contrahit & rugat: humiditas uerò tenebrosos spiritus gignit, & reliquas partes humectat ac laxat: unde in se tunicæ concidunt, uisionemq; lædunt. Vnitatis solutio cerebri, spiritus generationem impedit: in pupilla & neruis quos ὀπτικοὺς appellari modò dicebamus, genitos spiritus non continet. Tunicæ uerò ceratoidis, si quidem integrè forata sit, humorem oculorum effundit, atque breui tempore oculum resiccat. Rupta autem rhagoides, uel alio quouis modo soluta, candidum humorem ad ceratoidem usque transmittit, concidítq; in crystalloidem. Spiritus quoque uel per uulnus uel per ulcus effluit, unde pupilla distorquetur. Humorum omnium, spiritus, & uaporis ceratoidis, corpusculorum

iuxta

iuxta hyaloidem contentorum color, ſimilia uiſa repræſentat, albus quidem alba, flauus flaua, ruber rubra, et reliqui pari modo. Craßities uaporis, ſpiritus, humorum, & tunicarum, rerum ſpecies minùs recipit, ſed tamen receptas diutiùs continet. Tenuitas contrà facilè quidem recipit, ſed non diu ſeruat: diſpergit enim ſtatim ac diffundit. Conſtipatio autem cerebri, neruorum, & pupillæ, ſpiritui uiam præcludit. Conſtipantur autem hæc ab aliquo tumore præter naturam. Eadem ui prædita obſtructio eſt. Dilatatio uerò, pupillæ quidem, non facilè impleri ſpiritu poteſt. Dilatatur autem rhagoidis ſiccitate ad originem reuocante, & humorum influxu, Impleta enim ad ueſicæ inſtar diſtenditur, & ultro citroq; diſtrahitur, ipſis in medio ſpatio inter ipſam & cryſtalloidem collectis. Imminutio pupillæ ex ſe quidem parùm lædit: ſed quæ ex morbo fit, quatenus quidem contracta rugataq; eſt, ſcilicet effuſo aliasq; deficiente tenui humore, uiſionem offendit. Humectata laxataq; rhagoides noxam uiſioni adfert. Concidit enim, & cryſtalloidem impedit quò minùs ſpecies forinſecùs aduenientes internoſcat. Hyaloidis autem humoris redundantia cryſtalloidem obruit, eiusq; functionem impedit. Eius uerò inopia non alit: proinde ipſam minuit, ac imbecillam reddit: quemadmodùm & ſpiritus penuria recipere externas imagines non ſufficit. Eius uerò copia, præſertim puri ac ætherei, maximè poteſt: modò ne nimia copia pupillam diſtendat dilatetq;, atque ita hebetem reddat. Cryſtalloidis humoris, atque adeò totius oculi ſedes mutata uiſionem offendit, ut pòſt dicetur. Viſionem igitur abſoluunt antè dictæ partes contemperatæ, recteq; compoſitæ. Spiritus igitur à cere-

bro transmissus purus ac æthereus, multusq́; albus humor clarus ac syncerus, ceratoides tunica candida, & splendens crystalloides humor, inculpatam efficiunt uisionem, eamq́; longissimam. Siquidem oculus his dotibus præditus, tam è longinquo quàm propinquo clarissimè, ac distinctissimè cernit. E longinquo etiam uidet, sed non distinctè, si multus sit tum spiritus, tum humor, sed turbidus & impurus, ceratoides quoque, quà pupillæ opposita est, crassa & humida. Distinctè uerò, sed non è longinquo, si spiritus ac humor paucus sit, sed syncerus & clarus, ceratoides uerò compacta & lucida. Obscurè autem tam è longinquo quàm propinquo, indistinctèq́; si paucus spiritus & humor sit, idemq́; humidus & impurus, ceratoidesq́; crassa & humida, cæterum splendida ac candida. In loco etiam splendido faciliùs rerum spectabilium species sustinet, uidetq́; oculus, præsertim si spiritum humoremq́; multum habeat, eundemq́; crassum & obscurum, crystalloidemq́; parùm lucidum, & ceratoidem crassam & humidam. Contrà obscura & in obscuro loco meliùs uidet spiritus paucus & clarus tenuis ac purus, crystalloides humor lucidus, & ceratoides tunica rara tenuis lucida. Obscuras porrò, quæ reuerà tales non sunt, res repræsentant, ac uelut per tenebras, per fumum, per nebulas & uaporem ac caliginem, spiritus, humoris, ceratoidis tunicæ craßities, densitas, ac humiditas. Crystalloidis humoris compacta & polita substantia, res quàm sint maiores repræsentat. Magis enim refringit rerum cernendarum radios. Eiusdem humoris pars prior si natura planior est, idem præstat, ut quæ plures radios excipiat. Idem quoque ceratoidis tunicæ craßities efficit,

cit, quæ ſpecilli modo radiorum concurſum recipit, ac ut antè dictum eſt, receptos diutiùs ſeruat. Spiritus quoque & humoris denſitas eandem uim obtinent. Non enim aliter atque per aërem denſum res quàm ſint maiores apparent, & quàm ſi per rarum tenuem purumq; aërem conſpicerentur. Singula bina apparere facit cryſtalloides, imò totus oculus è propria ſede dimotus. Multa ſimul conſpici, quæ reuerà multa ſunt, prohibet pupillæ foramen à craſſo humore, aut alia materia obtenebratum, non quidem totum, ſed ubi pars aliqua pura uacuaq; ſupereſt, ſed exigua. Viſionis enim conus fit anguſtior, quemadmodùm his accidit qui per ſtrictum foramen inſpiciunt. Figuram autem talem efficit craßities quæ in pupilla eſt, quale id eſt quod uacuum purumq; in ipſa relinquitur. Si igitur quadratũ eſt, quadrata quæ cernũtur apparebunt, ſi triangulum, triangula, & reliqua ſimiliter. Integra mutila uidentur, ſiqua in pupillæ ambitu craßities aut alia materia eſt: ueluti Luna cùm tota non delinquit, mutila apparet. Eadem perforata uidentur, cùm in oculi medio exigua materia eſt, & totus ambitus uacuus. Phantaſmata & imagines rerum, quæ reuerà non ſunt, apparere faciunt craſſa in oculis corpuſcula diuulſa, non cohærentia, & craßi uaporis copia: quod his, qui è ſomno expergiſcuntur, maximè autem pueris accidit: & his qui plurimo uino madent, aut alio quouis modo uapore repletis, ad inſtar nubium, quæ aliquando diuerſas intuentibus figuras referunt. Eiuſmodi autem uapores, aut in cerebro gignuntur, aut ex ſtomacho & reliquo corpore in caput feruntur, ut in ſuffuſionibus, & cùm per nares ſanguis fluxurus eſt, aut uomitus ſperatur. Cæterùm ſuffuſioni-

bus maximè obnoxij sunt hi, quibus oculorum humor exquisitè purus est: & ut semel dicam, quibus uidendi facultas præstantißima est. Porrò *autem omnes eiusmodi imagines, suarum causarum figuras et colores referunt.* Nam *si quæ in oculis sunt corpuscula, uapores, & spiritus, candida existunt, candida: si nigra, nigra: si flaua, flaua: si rubicunda, rubicunda apparent: & quales in oculo sunt figuræ, tales foris uidentur.* Q*uæ igitur in oculo sunt corpuscula, alia cimices, alia muscas, alia alias res repræsentãt.* V*apores uerò & humores tales referunt figuras, quales nobis in nubibus apparent: immotas quidem & quietas, si in oculo non moueantur: contrà uerò, si contrarium accidit.* Q*uemadmodùm enim spiritus, uapores, aliaq; id genus in pupillæ foramine mouentur, ita foris moueri creduntur.* Itaque *si spiritus & uapor in gyrum uoluuntur, externæ res eodem modo circumagi uidentur.* O*bscura, tenebrosa & caliginosa uidere putamus, si uapor, spiritus & humor, humidus, turbidus & obscurus sit: quemadmodùm fulgida, si sanguis & ex eo natus uapor & spiritus syncerus sit: qualia sæpe in morborum crisibus apparent.* E*xternarum uerò rerum color talis repræsentatur, qualis est spiritus, humor, uapor, & alia quæ in pupilla continẽtur corpuscula, & ceratoide tunica.* In *ictero enim flaua, in hyposphagmate uerò rubra omnia apparent.*

In tactu autẽ, cùm inæqualitas quædam, uel densitas, uel grauitas, uel tensio, uel stupor, uel ulcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari modo in unaquaque corporis parte uel tensio, uel cõtusio, uel morsus, uel grauitas, si nec magnæ nec stabiles sint, neutrum esse affectum significãt, mor

bum

bum uerò prænunciant.

Tactus in toto corporis habitu & singulis eius partibus deleri, imminui & corrumpi potest. Deleri quidem, uel solus uel unà cum motu uoluntario. Prior affectus, stupor ac torpor dicitur totius corporis si totum corpus affectum est: partis uerò, si tantùm pars aliqua sensu est priuata. Posterior uerò, apoplexia ualida & fortis ab Hippocrate dicitur, si sensus omninò cum motu totius corporis perijt. Sin tantùm imbecillus, ab eodem authore debilis nuncupatur. In parte autem aliqua, si quidem totus sensus cum motu sublatus est, paralysis: sin tantùm obscurus, sentiendi difficultas appellatur. Corrumpi uerò tactus dicitur, cùm res aliter atque sit sentitur, ut quod reuerà læue est, asperitatem referat. Sub deprauato tactu intelligere licet dolorem, inæqualitatem, ac pruritum. Sub dolore, ulceris tensionis & inflammationis sensus continetur: quem densitas, grauitas & morsus comitantur. In doloris quoque genere torpor collocatur. Tactus igitur, quẽadmodùm & aliorum sensuum, offensio, ad facultatem & organa sentiendi referenda est. Potentia in cerebro est, & organa nerui sunt: qui ex quibus partibus ortum habeant, & in quas distribuantur, ex Galeni anatomicis libris petendum est. Necessaria enim horum cognitio est non solùm ad causarum læsi abolitiq; tactus inuentionem, sed & ad eius uitiorum curationem. Tactus igitur tollitur solutione unitatis, & refrigeratione compreßione & obstructione cerebri & neruorum. Soluitur unitas sectione, distentione, & alijs sæpe iam commemoratis. Refrigerantur ab ambiente, frigore constringente, & frigidis medicamentis, comprimũtur ab aliquo tumore præter naturam par-

tis

tis uicinæ, obstruuntur uerò cerebrum, & neruorum prin-cipium à craßis & lentis humoribus. Ab eisdem causis ta-ctus imbecillitas oritur. Corrumpi uerò dicitur, cùm res, ut modò dicebam, aliter ac sit sentitur: ut si quod frigidum est, calidum appareat: & contrà si quod calidum est, frigi-dum. In hoc genere continentur inæqualitas dolor, & pru ritus. Eadem est reliquarum qualitatum ratio. Dolorem efficiūt, ut iam sæpe dictum est, unitatis solutio, & prima-rum qualitatum maximeq; caloris & frigoris uiolentia. Siccitas enim moderatū parit, humiditas uerò nullum. Do loris differentiæ ut ad rem præsentem attinet, à sentiendi qualitate sumuntur. Aut enim ulceris, aut tensionis, aut inflammationis sensum dolor habet, aut grauitatis, aut tor poris, ut antè declaratum est. Priores tres differentias, laßitudines medici uocant: quæ quidem uel sponte nascun-tur, morbosq; prænūciant, uel accersuntur immodica exer citatione, & sanis accidunt: ideò nihil mali portendunt. Tensionis igitur sensus fit ob solam materiæ copiam mu-sculos distendentem. Quòd si affectus hic mitis sit, pan-diculationem tantùm efficiet, utpotè qui ab excrementis flatus & uaporis naturam sortitis originē habeat. In ue-hementiore uerò tensionis sensu, musculorum fibræ tendun tur, aliæ alijs magis. Nam quæ in longitudinem tensionis exporriguntur, uehementer tendūtur: minùs uerò obliquæ, & quæ in rectum minùs aguntur. Cùm igitur sponte na-tus tensionis sensus, ex humorum redundantia gignatur, grauitatem adfert, & ad motū segnitiem. Immodica quo-que inanitione, quam uehemens siccitas sequitur, musculo-rum fibræ tenduntur, ac sæpe etiam rumpuntur: nasciturq; tensionis dolor. Vlceris uerò sensus à recenti cruditate

acrimo-

acrimonia & tenuitate humorum fit: unde cutis & subiecta caro pungitur, eroditur, & ulceratur, sequiturq; rigor & horror citra corporis motionem, si ingens sit affectus: sæpe etiam febris, si calidus & putris humor sit. In hac laßitudine densitas quoque sentitur, & grauitatis sensus, in cuti tantùm, si mediocris: in subiecta carne, si ualentior: in utroque loco, si atrocior affectus sit. Si uerò exiguus, ægrotũ, si quidem quietus, immotusq; sit, nullus dolor premit: sin moueatur, pandiculatio: sentitq; dolorem, sed quem facile tolerat. Inflammationis sensu contundi musculi uel nerui & chordæ uidentur. Cùm igitur soli musculi sic afficiuntur, phlegmonodes laßitudo dicitur, quòd dolorẽ uelut inflammationis sentiant. Cùm uerò chordæ & nerui, ostocopos, quòd circa ossa dolor esse uideatur. Inæqualitas quãdoque dicitur, cùm affecta pars ac etiam totus corporis habitus non æqualiter sentit. Quod accidit, dum nõ ubique eodem modo afficitur: & quæ dolorem suscitat materia, non est ubique sui similis. Quandoque uerò in intima corporis mole, rei cuiuspiam naturæ nostræ alienæ sensus est, & inæqualitas dicitur. Eiusmodi autem materia uapor est, quem laborantes erodentem interdum citra calorem, interdum cum calore sentiunt, carnesq; omnes sensim distendentem: ac non aliter quàm hi qui ex somno expergiscuntur, pandiculantur. Stuporem efficiunt, uehemẽs & constringens frigus, & humor neruorum principia obstruens, & comprimens præter naturam tumor: pruritus ab humoribus tenuibus salsis & immotis cuti hærentibus. Ex his cognosci potest, quæ tactilium qualitatum differentiæ quos morbos præsagiant.

Quæ uerò iam ægrotantibus insunt notæ, aliæ sa

nitatem

nitatem, aliæ mortem ſignificant. Priores ſalubres ſunt: poſteriores uerò generaliter quidem morboſæ, ſpecialiter uerò pernicioſæ dicuntur.

Signa quæ in ægrotantibus uiſuntur, alia præſentem morbum indicant, ut pulſus inæqualitas febrim putrem. Alia præteritum in memoriam reuocant, qualis in febre diaria luculenta macies eſt, quæ præceßiſſe mœrorem teſtatur: alia uerò futurum morbi euentum. Atque horũ alia ſanitatẽ pollicentur, ſalubriaq; ſunt: ut excrementorũ concoctio, cuiuſmodi eſt ſputi pleuritide, & urinæ infebribus. Alia uerò mortem minantur, generatimq; morboſa dicuntur: ſpeciatim autem pernicioſa: quandoquidem pernicioſa omnia morboſa ſunt, nõ contrà morboſa omnia pernicioſa.

Generaliter autem ex functionum uirtute & uitio, particulatim uerò ex ſingularum actionum uirtute, & uitio notæ ſumuntur: quarum genera prius declarata ſunt, primum quidem principiorum, ſecundum autem eorum quæ ab illis ortum habent, & tertium eorum quæ ſeſe gubernant, à principijs uerò propagines quaſdam accipiunt. Quartum autem genus eorum quę tunc diximus, ex ſe quidem ad prædicendum eſt inutile, ſed per accidens aliquando ex ipſis præſagimus: quẽadmodùm omninò & ex recrementis. Ex illis quidem conſenſus ratione. Ex recrementis uerò, quòd ea coctionis & cruditatis in ſe notas continent. Quare fieri omninò nõ poteſt quin ſignificent aut naturam materia, aut materiam natura, aut neutram altera ſuperiorem eſſe. Salubria quidem ſigna dicuntur, ſi natura ſuperet: morboſa uerò, ſi ſuperetur: neutra

uerò

uerò, si pares pugnæ sint. Manifestę autem coctionis signa, inter salubria, quēadmodùm inter morbosa cruditatis annumerantur. Quæ uerò neque coctionem neque cruditatem manifestam ostendunt, ex neutrorũ natura sunt. Sed & neutra sunt, quæ nunc hoc, nunc contrarium significant, qualeș sunt denigrati digiti. Eiusmodi autem sunt critica accidentia. De quibus omnibus in libris de crisibus, quemadmodùm & de singulis actionibus in libris de symptomatum causis dictum est: ex quibus omnem earum materiã particulatim sumere oportet. Ne autem prolixior sim, orationi de signis finem faciam: ad causas uerò me conferam.

Signorum quæ iam morbo correptis insunt, differentiæ generatim quidem ex actionum uirtute & uitio, speciatim uerò ex singularum functionum uirtute & uitio sumũtur. Græcè legitur κατὰ μέρος δὲ ἐκ τ̃ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν, *ubi articulus* τῆς *refert* ἀρετῆς & κακίας. *Partium autem unde eiusmodi uirtutes & uitia nascuntur, aliæ principia sunt & uelut fontes uirtutum corpus nostrum gubernantium, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, iecur, & testes. Cerebrum quidem animalem, cor uitalem, iecur naturalem, testes genitricem uim obtinent. Ab his enim uniuersum corpus regitur. A cerebro nerò nerui, à corde arteriæ, à iecore uenæ, à testibus genituræ uasa oriuntur: atque hæc secundum partium genus constituunt: quæ omnes suo quæque principio famulantur: ut suprà dictum est. Tertium uerò genus est earum partium, quæ seipsas gubernant, uerùm à principijs uim quandam mutuantur, ut uenter, intestina, lien, & renes. Venter enim ex sumpto cibo chylum, hoc est*

hoc est succum propria ac innata ui gignit, sed ad id conferente communi omnium partium uirtute concoctrice, quam à iecore mutuatur. In hac igitur actione, iecoris facultas concoquit: uentris uerò uis propria, quod concoquitur, in chyli speciem conuertit. Eadem est reliquarum tertij generis partium ratio. Quartum uerò genus, quod antè Galenus tertium constituerat, earum est partium, quæ nec aliàs regunt, nec ab alijs reguntur, sed insitam habent uirtutem: cuiusmodi sunt, ut idem author scribit, cartilago, ossa, uincula, membranæ, glãdulæ, adeps, & caro simplex: quæ cum se tantùm, nõ autem alias partes gubernent, nec ab alijs gubernentur, tantùm suam, non aliam salutem uel perniciem prodere possunt. Non enim ex suis functionibus probis quidem uita, uitiosis autem mors pendet. Nam quanuis læsæ eiusmodi partes sint, nisi affectum suum cum alijs communicent, aut uiceuersà aliæ ipsis malum suum impertiant: nec sanitatem nec mortem prænunciare possunt. Cùm igitur aut alijs ipsæ, aut ipsis aliæ consortij lege compatiuntur, ex ipsis præsagire possumus. Nam si glandulæ, quæ in alis, inguinibus, & secus aures sunt, affectum suum ad iecur, cor & cerebrum, aut uiceuersà hæc ad glandulas transmittunt: qualis affectus est, talem ipsæ testari poterunt: si quidem saluber, salubrem, & lethalis lethalem. Omnes febres, inquit Hippocrates, ex bubone, id est glandularum inflammatione, præter diarias, malæ sunt. Nam si à causa manifesta, uelut ulcere, in pede, manu, digitis, aut alia uicina parte iuxta aliquam magnam uenam, uel arteriam glandulæ inflammentur, tantùm diariam febrem pariunt, nihil mali præsagientem: sin ab occulta, delitescenteq́; causa, perniciẽ, aut saltem graue aliud

malum.

malum. Viscerum enim inflammationem, uel abscessum, aut humorum prauitatem, uel pestilentem materiam significant. Rursus uerò hæc uel mortem, uel graue aliquod periculum. Pestilens enim bubo cum corde uitæ fonte communicat, proindeq; uitæ periculum adfert. Contrà uiscerum inflammationes, aut abscessus, aut humorum prauitas bubonem excitant eorum affectuum indicem. Ex accidente igitur, non autem primariò ac per se ex partium quæ in quarto genere continentur, affectibus præsagire possumus: quemadmodùm & ex corporis recrementis quatenus cocta aut cruda apparent, non autem quatenus recremēta sunt: cuiusmodi sputa, urina, & alui sedimenta sunt: quæ cocta, à naturaq; superata, salutem promittunt: cruda uerò, atque naturā uincentia, mortem. Quòd si naturæ & morbi materiæ pares pugnæ sint, neutraq; alterā superet, iam nec morbosæ nec salubres eiusmodi notæ erūt, sed neutræ, quatenus ad futurum morbi exitum referuntur: quatenus uerò præsentem affectum ostendunt, morbosæ sunt: de quibus in alijs Galeni libris abundè disputatum est. Neutræ etiam dicuntur, quæ nunc sanitatem, nunc mortem prænunciant: quales in morborum crisibus, id est iudicijs, digitorum nigrores sunt, qui nonnunquàm natiui caloris extinctionem significant, proindeq; mortem: aliquando uerò atram bilem à uictrice natura in crisi ad digitos refusam. Porrò autem primi generis partiū, cerebri quidem & cordis, deinde iecoris actiones, salutem maximè & pernitiem prænunciare solent: testium uerò minùs, ut ex quorum functionibus neque uita neque mors pendeat, quemadmodùm nec ex quarti generis partium actionibus. Secundi autem generis eadem prædicere possunt, sed non tam luculenter quàm

quàm ex quibus oriuntur principia. Tertij uerò generis quarundam aliarum partium actiones certiùs, aliarum incertiùs prænunciare solent. Stomachi enim & uentris functio, utpotè corpori magis necessaria, certiùs quàm lienis, aut renum potest. Adiecissem hoc loco morborũ omnium notas: sed has in libris de locis affectis amplißimè Galenus scripsit: easdemq́; Iacobus Syluius medicus doctißimus in compendium redegit. Itaque ad disputationem de causis transeundum est.

Quoniam autem harum aliæ salubres, aliæ morbosæ, aliæ uerò neutræ sunt: primùm de salubribus differemus. Quoniam uerò harum ipsarum quædam conseruant, quædam uerò efficiunt sanitatem sunt autem efficientibus conseruantes & tempore & dignitate priores: initium à conseruantibus sumemus. Cùm igitur non unum sit salubre corpus, sed plura, ut antè explicatum est, horũ cuique causa, quâ conseruetur, peculiaris erit: quandoquidem ad aliquid omnis causa refertur.

Causæ non aliter atque corpora & signa distinguũtur. Aliæ enim salubres sunt, aliæ morbosæ, aliæ neutræ. De salubribus autem præcipua est disputatio: quarum aliæ sanitatem tuentur, aliæ efficiunt. A prioribus, quoniam & dignitate, & tempore effectrices antecedunt, auspicatur Galenus. Dignitate quidem priores sunt, quòd longè dignius sit corpus sanum tueri ne in morbũ labatur, quàm ægrotũ à morbo uindicare: quemadmodùm longè præstantius est patrem rectè liberos educare, præcauereq́;, ne quid flagitiosum patrent, quàm eosdem scelestos plectiq́; capite dignos à morte eripere. Tempore uerò, quoniam natiuæ tempe-

temperaturæ ſoboles eſt ſanitas, ſtatimq́; hanc ſequitur: morbus uerò intemperaturæ ſuccedit, aduentitiusq́; eſt, ac poſt ſanitatem naſci ſolet. Itaque *ſanitatem priùs tempore tuemur, quàm morbum profligemus.* Imò *ut ſemel dicam, quæcunque ſanitatem afferre dicuntur, ea nõ primò ac per ſe, ſed ex accidente quodam ſanitatis ſunt cauſæ.* Non *enim protinus ſanitatem inducũt, ſed morbum priùs abigunt.* Quoniam *autem non una ſpecies eſt ſanitatis, neque cauſarum quæ hanc tuentur, & efficiunt, una forma erit. Siquidem cauſa omnis ſemper ad aliud refertur. Sanitatis porrò totidem formæ ſunt, quot ſunt natiua temperamenta.*Nam *ut modò dicebamus, ex temperamento ſanitas oritur.* T*emperamenta autem nouem omninò eſſe ſuprà memorauimus.*T*otidem igitur erunt ſanitatis differentiæ: nimirùm abſoluta & perfecta, quæ ſummam illam ac abſolutam temperiem ſequitur: cuius quoque permagna eſt latitudo.*De *hac enim quæ ſenſus iudicio talis apparet, non autem ea indiuidua, & quæ cogitatione tantùm, non etiam re ipſa exiſtit, uerba facimus.* Reliqua *octo temperamenta, calidum, frigidum, humidum, ſiccum: calidum & humidum, calidum & ſiccum, frigidum & humidum, frigidum & ſiccum, ſanitatis differentiæ ſequuntur, illisq́; reſpondent: atque quò magis eiuſmodi temperamenta ab abſoluto recedunt, eò ſanitatis formæ, quæ ab ipſis naſcuntur, imperfectiores ſunt.*

Rurſus igitur hîc ab optima corporis conſtitutione initium ſumemus, eius ſalubres cauſas conſiderantes: quarum inuentionem rei natura docet. Nam ſi non pateretur corpus nec mutaretur, optima perpetuò maneret conſtitutio: neque arte

opus esset, quæ illi præsideret. Sed quoniam alteratur, mutatur, & corrumpitur, nec seruat, quam ab initio habebat constitutionem: hac ratione præsidio eget.

Cùm sanitatis, ut modò dicebamus, non una sit forma, sed quædam optima sit, quædam uerò ab huius perfectione deflectat, cumq́; optima hæc ab optima corporis constitutione ortum habeat, ab optima corporis constitutione exordium sumit Galenus: ostenditq́; huius tuendæ rationem, quatenus quidem per naturam seruari potest. Nam ut posteà docebitur, ineuitabiliter corpus nostrum corrumpitur, & ad interitum peruenit. Seruari tamen potest ne properè ad senectutem perducatur. Causarum autem, quæ senectutem remorantur, quæq́; optimam constitutionem seruant, inuentionem natura docet. Nam si, ut Galenus ait, corpus non afficeretur nec immutaretur, perpetuò duraret optima constitutio. Neque enim in meliorem, neque deteriorem statum corpus mutari posset, sed idem semper maneret. Deinde idem author ex antecedentis opposito consequentis oppositum concludit, ad hunc modum: Corpus immutatur, ac corrumpitur: igitur non perpetuò seruat priorē constitutionem: quare artem desiderat, quæ illi tuendæ præsit. Quomodò autem, & quibus modis immutetur, posteà docebit.

Quot igitur modis immutetur, tot auxiliorum, hoc est conseruatricium causarum genera habebit: quas ex his, quæ iam dicta sunt, constat ex genere esse corrigētium. Sed quoniam paulatim correctiones fiunt antequā magna accidat noxa: præsentis status conseruatrices, non autem futuro ma

lo prospi-

lo proſpicientes medici appellant.

Naturâ inueniri cauſas quæ noſtrum corpus tuentur, docebat modò Galenus: inuentionis autem rationem nunc oſtendit. Siquidem totidem remediorum, hoc eſt conſeruatricium cauſarum genera, quot modis corpus mutatur, ad tuendam ualetudinem neceſſaria eſſe tradit: immutationisq́; noſtræ et corruptionis neceßitati ſuam cuique ineſſe tutelam. Quot autem immutetur modis corpus, mox docebit. Cæterùm conſeruatrices cauſæ omnes reuerà ex corrigentium genere ſunt. Nam cùm corpus ingenitam ſuæ corruptionis habeat neceßitatem, ut poſteà docebitur, excogitata atque inuenta eſt ars, quæ quantùm per naturam licet, quod ætatis curſu corrumpitur, cõſeruaret. Corpus igitur antequam grauem effatuq́; dignam acceperit offenſionem, paulatim reparatur. Quæ autem id præſtant cauſæ, præſentem ſtatum conſeruare potiùs quàm futuro morbo proſpicere dicuntur.

Immutatur autem corpus à quibuſdam ex neceſsitate, ab alijs non ex neceſsitate. Ex neceſsitate autem dico, quæ nulla ratione uitari poſſunt, Non ex neceſsitate uerò, reliqua. Neceſſariò quidem omninò in ambiente aëre uerſamur, edimus, bibimus, uigilamus, & dormîmus. Enſibus uerò & feris nõ neceſſariò obijcimur. Vnde in priore cauſarum genere ars uerſatur, quæ corpori tuendo dicata eſt: non autem in poſteriore.

Sanitatem tueri non poſſumus niſi perſpectis modis omnibus quibus corpora mutantur, ac corrumpuntur. Mutantur autem tum ab internis, quæq́; nobiſcum congenitæ ſunt cauſis, tum à foris incidentibus. Quæ autem no-

biscum congenitæ sunt, nulla ratione declinari possunt, utpotè quæ ex ipsis generationis principijs ueluti radice oriuntur, ut Galenus *docet. Sanguis enim, & genitale semen, ut idem scribit, generationis sunt primordia. Illæ materiæ, hoc opificis habet rationem. Vtrunque ex calido, frigido, humido & sicco constat. In semine plus est igneæ substantiæ, in sanguine uerò plus aqueæ & terreæ. Quanquam autem siccius sanguine semen est, humidum tamen est, & fluens. Itaque nobis utrinque ex humida substantia genituræ origo proficiscitur: hanc tamen humidam seruari non erat, si modò ex ea nerui, arteriæ, uenæ, ossa, cartilagines, membranæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio coniectum copiosius oportuit elementum, quod siccandi uim haberet. Est uerò id quidem maximè ignis, sed tamen & terra. Est enim ea quoque res sicca. Verùm huius plus immisceri principijs non erat, si modò hæc humida erant futura. Ignis certè tantùm misceri oportuit, quantùm nec iam torreat urat'ue, & tamen abundè siccet. Quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primùm cogitur, paulumq; concrescit quod in utero conceptum est: mox siccius redditum uelut lineamenta quædam, & rudimenta cuiusque membri obtinet. Vlterius uerò etiam siccescens, non lineamenta rudimentáue modò, sed etiam & exquisitam uniuscuiusque speciem ostendit. Iam uerò in lucem editum & magnitudine proficit, & tum siccius tum ualentius semper efficitur, donec ad summum incrementum sit peruentum. Tum uerò & omne incrementum sistitur, ossibus nimirùm ipsis per siccitatem non ultrà sequacibus:*

& sanguinis

& sanguinis spiritusq; uasa, spiritus ipsius flatu in latum aguntur. Cuncta denique membra non solùm robusta fiunt, sed etiam uires suas obtinent. In eo uerò quod sequitur tempore, omnibus iam partibus suprà iustum siccescentibus, non solùm cuiusque officium minùs probè administratur, sed etiam ipsum corpus macilentius graciliusq;, quàm antè redditur. Ergo ultrà siccatum non macilentiùs modò, uerùm etiam rugosum efficitur. Artus quoque ipsi inualidi atque ad motus suos incerti, inconstantesq; probantur. Affectio hæc senium appellatur. Atque una hæc est omni genito corpori corruptionis, interitusq; connata necessitas. Altera, & quæ etiam in animalibus præcipuè cernitur, totius substãtiæ effluuium est, quod insitus calor excitat. Hæc itaque incommoda nullum quod genitum sit corpus, effugere potest: reliqua quæ hæc sequuntur, prouidentia consilioq; certè potest. Ex his incommodis corrigendis ac sarciendis nascitur excrementorum prouentus. Nam cùm, ut idem author docet, tota moles animalium in perpetua fluxione sit, ni similis altera substantia pro ea quæ defluxit, restituta sit, euaporabitur certè ac dissipabitur uniuersa. Quò factum est, ut natura non animalibus modò, sed & stirpibus, insitas quasdam uires deficientis ac desiderati semper appetentes ab initio statim dederit. Non enim uesci, bibere, aut respirare à quoquam usquam discimus: sed statim ab initio facultates in nobis habemus, quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur quicquid siccioris substantiæ effluxit restituimus: potione, quicquid humidioris: atque ad pristinam ita symmetriam ambo reducimus. Ita uerò aëreæ atque igneæ substantiæ modum, respiratu, arteriarumq;

rumq; pulsu tuemur. Cùm igitur, ut idem author deinceps scribit, quotidiè propter insitum ipsius calorem, cunctis animantibus nonnulla substantiæ portio defluit: nec est aliter huius iustum seruasse modum, quàm cibi potionis, respirationis, & arteriarum motus ope: necesse est ex his contrahi excrementorum prouentum. Nam si quale erat ipsum quod effluxit, tale prorsus adiungere adglutinareq; ei per totum liceret, optimum id, saluberrimumq; planè esset. Verùm ubi quod singulis particulis defluit, tale natura est, qualis ipsa est particula: nihil autem eorum quæ eduntur, bibuntur'ue, eiusmodi prorsus est, necessarium naturæ fuit priùs ea mutare & concoquere, & quàm fieri maximè potuit, efficere corpori alendo restituendoq; similia. In quo opere quod nec confectum, nec prorsus aßimilatum est, id corpori nec adnascitur, accrescit'ue: & per ipsius laxiora intus spatia tãquam superuacaneum errat: unde nomen ei rei περίτ]ωμα græci indiderunt. Cùm igitur esse, bibereq; necessaria animantibus sint, has autem res subsequatur excrementorum generatio: natura non solùm ipsis excernendis, excludendisq; instrumenta instituit, uerùm etiam instrumentis ipsis facultates inseruit, quibus incitata quædam ad se trahunt, quædam alijs transmittunt, quædam excrementa expellunt. Hæc quidem ex Galeni libro primo de sanitate tuenda. Ex quibus uerbis constat internas corruptionis nostræ causas, siccitatem esse, quæ ætatis cursu ad interitum perducit: aßiduam substantiæ fluxionem: & excrementorum prouentum: quæ uitari omninò non possunt, sed tamen impediri ne præproperàm senectutem adferant. Externæ autem causæ, atque extrinsecùs incidentes aliæ

inseparabi-

inseparabiles sunt, ut cibus & potus, somnus, uigiliæ, & id genus aliæ: de quibus in sequentibus disputabitur. Aliæ uerò uitari possunt, cuiusmodi sunt, quæ contundunt, diuellunt, uulnerant, & alia permulta: de quibus nulla ars constitui potest, sed de his tantùm, quæ ex necessitate eueniunt.

His igitur expositis, in singulis eorum, quæ necessariò corpus immutant, proprium salubrium causarum genus inueniemus. Vnum quidem ex ambientis aëris cōtactu, alterum ex motu, & quiete tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertium ex somno & uigilia. Quartum ex his quæ assumuntur. Quintum ex his quæ excernuntur, & retinentur. Sextum ex animi affectibus. Ab his enim omnibus corpus affici necesse est.

Mutationis, corruptionisq́; nostræ causas libro de sanitate tuenda primo Galenus in duo genera distinxit. Alterum earum, quæ nobiscum sunt congenitæ: atque hæ internæ ab eodem dicuntur, necessariæ quidem, atque ineuitabiles. Alterum uerò earum, quæ forinsecùs incidūt, quæ & externæ appellantur: atque harum alias necessariò, alias non necessariò corpus nostrum afficere hoc loco scribit. Ab externarum priore genere, salubrium causarum differentias uenatur. Vnā quidem ab ambiente nos aëre, alteram à motu & quiete tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertiam à somno & uigilia. Quartam ab his, quæ assumuntur. Quintam ab his quæ excernuntur et retinentur. Sextam ab animi affectibus. A quibus omnibus necessariò corpus afficitur, ut in sequētibus docebitur. Cæterùm hoc loco Galenus tantùm externis, & forinsecùs

 inciden-

incidentibus, non autem nobis congenitis incommodis occurrere uidetur. Sed si quæ antè declarata sunt, diligenter inspexeris, salubres causas omnes non modò ab externis, sed etiã internis iniurijs corpus nostrum tueri cognosces. Siquidem aëre cibo & potu substãtiam restituimus, quam necessariò è corpore iuxta Galeni sententiã effluere ostendimus: atque ita senectam remoramur. Eadem quoque incõmoda declinamus, & excrementa quæ necessariò ex aëre, cibo, et potu in corpore colliguntur, uacuamus motu et quiete, somno & uigilia, & reliquis modò comprehensis. De quibus omnibus mox disputabitur.

Nam ab ambiente aëre aut calefit, aut refrigeratur, aut exiccatur, aut humectatur, aut à coniugatis his afficitur, aut tota substantia immutatur.

Ambiens aër corpus nostrũ afficit interdum solis qualitatibus, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate: calore & humiditate, calore & siccitate, frigore & humiditate, frigore & siccitate. Constat enim hunc alias in alijs temporibus & regionibus qualitates habere. Siquidem calida & sicca æstas est: hyems frigida & humida: uer in horũ medio constitutum: autumnus uerò inæqualis, hoc est modò calidus, modò frigidus. Eandem est locorũ ratio. Interdum uerò non solis qualitatibus sed & tota substantiâ corpus nostrum non aliter atque cibus & potus immutat: idq; bifariàm, nempe uel corporis substantiam corrumpendo, uel cõtrariam temperiem citra corruptionem inducendo. Calida enim et humida temporis constitutio putredinem in corpore gignit, hæc febres. Atque cuique, ut uerbo uno dicam, aëris constitutioni sui insunt morbi, ut ex tertio Aphorismorum Hippocratis libro uidere

dere

dere est. Nonnunquàm uerò longa consuetudo conuersatioq́; in contrario aëre, contrariam temperiem citra ullum morbum gignit: nam ut stirpes in alienum solùm translatæ ac insitæ, eius naturam temporis tractu nanciscuntur, sic homines insolitam suæq́; contrariam regionem incolentes, longo tempore natiuam temperiem amittunt, & nouã adipiscuntur pristinæ contrariam, paulatim assuescendo, ita ut qui priùs frigidi & humidi erant, tandem calidi & sicci euadant, aut contrà. Afficit igitur corpus nostrum necessariò uel solis qualitatibus aër, uel tota substantia, idq́; & contactu, & maximè inspiratu, & arteriarum pulsu. Velimus enim nolimus, hunc contingimus, hunc inspiramus, hunc arteriarum pulsu trahimus: unde aërea igneaq́; substantia, quam necessariò fluere antè diximus, si uitiatus aër non est, restituitur. Sin corruptus, tantùm abest ut quod fluxit resarciat, ut etiam quod reliquum est in corpore, uitiet aut corrumpat.

Ex motu autem & quiete utroque immoderato aut calefit aut refrigeratur, aut humectatur aut resiccatur, aut ab ijsdem copulatis afficitur.

Siue motum siue exercitationem siue laborem immodicum corporis eiusq́; partium hoc loco dixeris, nihil refert. Immodicum autem intelligo non solùm uehemẽtem, sed & aßiduum diutinumq́;, siue à corpore eiusq́; partibus prodeat, siue aliunde adsciscatur. A corpore quidem, eiusq́; partibus, exercitatio quæ pila fit, ambulatio, saltatio, luctatio, disci iactus, uociferatio, labor qui in fodiendo, metendo, alijsq́; artibus exercendis fit, proficiscuntur. Aliunde autem accidũt uectatio, equitatio, frictio, & id genus alia: de quibus omnibus Galenus in libris de sanitate tuenda disserit.

ſerit. Itaque motus undecunque proficiſcatur, ſi quidem modum exceſſerit, corpus calfacit propriè ac per ſe, per accidens uerò refrigerat ac exiccat, natiuum calorem natiuumq́; humorem diſsipando ac reſoluendo. Immoderata uerò quies calorem conſôpit, unde corpus refrigeratur, ac humectatur. Vt enim externus ignis niſi flatu excitetur, extinguitur: ita natiuus calor niſi agitetur, conſopitur, corpuſq́;, ut modò dicebam, refrigerat. Refrigeratum autem nec concoquit, nec excrementa diſsipat: quare magnũ crudorum excrementorum prouentum gignit: quæ non ſolùm humectant, ſed & refrigerant. Atque immoderata quies duplici nomine corpus immutat, nempe calorẽ extinguendo, & excrementa procreando, quæ refrigerant & humectant corpus.

Eodem autem modo ſomnus, & uigilia ipſum ex neceſsitate afficiunt.

Per ſomnum calor intrò, per uigilias autem foràs mouetur: itaque ſomnus, ut Hippocrates *docet, concoquit, & uigiliæ digerunt. Concoquit quidem non ſolùm quod in uentriculo, ſed & quod in uenis & arterijs continetur. Cæterùm inter coquendũ uapores ſuſcitat, qui in corpus maximeq́; cerebrum delati refrigerantur, ac uelut in rorem concreſcunt: natiuumq́; calorem obruunt: atque ita corpus non ſolùm humectant, ſed & refrigerant: modicè quidem, ſi moderatus: immodicè uerò, ſi immoderatus ſomnus ſit. Per uigilias autem calor foràs agitur, ut modò dicebam, in ambientemq́; aërem diſsipatur. Præterea uigiles ſenſus tantum ſpiritus obeundis ſuis functionibus abſumunt, quantæ uigiliæ ſunt. Alliciunt enim aſsiduè è corpore ſpiritus, qui interdum etiam febrem accendunt, ut in commentarijs*

noſtris

nostris in librum ad Glauconem priorem monstratum est: naturamq; à suo munere auocant: quocircà cruditatem in corpore relinquunt.

Quemadmodùm & animi motus.

Animi motus, ut antè declaratum est, ex rerum tam bonarum quàm malarum, earumq; præsentium uel futurarũ opinatione æstimationeq; nascuntur, ut lætitia, maleuolentia, libido ac cupiditas, iracundia & excandescentia, ac furor, odium ac inimicitia, quæ inueterata ira est, appetentia honoris & gloriæ, animi ægritudo, hoc est inuidentia, misericordia, mœror: & id genus alia. Metus item, sub quo contineri antè diximus pauorem, conturbationem, desperationem, exanimationem, & pudorem. Quæ ex quarum rerum, bonarum'ne an malarum, præsentium an futurarum æstimatione nascantur, quòd antè prodita sint, hîc repetere superuacuum foret. Nihil enim aliud locus expostulat, quàm ut eorum uires, quatenus scilicet corpora nostra immutant, cognoscamus. Horum itaq; alia uehementer repenteq;, alia impotenter ac sensim corpus mouent. Omnes enim metus differentiæ, lætitia, iracundia, & excandescentia, potenter ac subitò mouent: reliqua uerò nec ualidè, nec repentè: quorum tamen alia siquidem cõtinuata sint, corpus offendunt, ut mœror & inuidentia. Alia nullam omninò aut certè exiguam corpori noxam adferunt, ut uerecundia. Timor igitur tam uehementer corpus immutat, quàm ualidus est. In hac enim animi emotione sanguis & spiritus intrò affatim feruntur, nec foràs resiliunt, sed coacti subitò suffocantur ac extinguũtur: unde corpus exanimatur, sequiturq; pallor, tremor, dentium crepitus, & alia id genus accidentia. Præter hæc pauor

mentem

mentem sua sede mouet. Etenim metus is è re formidabili nascitur, tam subitò inopinatoq; sensibus obiecta, ut rationi ad eam æstimandam locus non sit: unde fit ut tam præceps, subitusq; motus dementiam adferat, his præsertim, quibus imbecilla mens est. In lætitia ad exteriora fit motus, non ualidus nec feruidus, ut docet Galenus: resoluitur tamen spiritus, & animalis facultatis robur dissipatur: proinde nonnullos, præsertim imbecillos, ex lætitia mori contingit. In mœrore paulatim fit motus ad interiora, qui continuatione potiùs quàm uehementia corpus exiccat ac absumit, accēditq; sæpe spiritus: unde febris nascitur. Iracundia feruor quidam est & motus animosæ facultatis: in quo primùm intus accenduntur sanguis & spiritus, deinde foràs effunduntur, ac totum corpus inflammant, ita ut sæpe febrem pariant. Reliquos animi motus hoc loco declarare nō statui, tum quòd ex antè dictis facilè intelligi possint, tum quòd corpus non admodùm afficiant.

Et quæ assumuntur.

Assumuntur cibus & potus, & quicquid intrò ad immutationem corporis sumitur. Hæc enim non solùm qualitatibus, sed & tota substantiâ corpus immutant. Cum enim assiduè è corpore nostro substantia effluat, hanc necessariò reparare oportet, si tueri ualetudinē uelimus. Siccam quidem cibo, humidam potu, aëream & igneam respiratu, & arteriarum pulsu, ut modò declaratum est. Ex cibo igitur & potu alijsq; intrò sumptis calidis corpus calefit, calidaq; substantia reparatur: ex frigidis refrigeratur, & frigida substantia procreatur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd si uitiosa hæc sint, non solùm qualitatibus, sed & tota substantia lædunt, morbosq; gignunt, alios atque alios

pro

pro eorum conditione.

Aut excernuntur, aut retinentur,

Ex *his quæ intrò assumuntur, colligi in corpore excrementa necesse est, ut antè diximus: quibus expellendis instituta à natura instrumenta sunt, instrumentisq; facultates inditæ, aliæ quidem (ut* Galenus *docet) quæ expurgent, ac separent, aliæ quæ deducãt, aliæ quæ in unum colligãt, aliæ quæ foràs excernant: quæ si suo tempore, hoc est sanis instituto fiant, modumq́; seruent, secundum naturam dicuntur, salubresq́; causæ sunt.* Si *uerò modum excesserint, nec solito tempore fiant, præter naturam dicuntur, corpusq́; offendunt.* Itaque *muliebre profluuium si suo tempore fiat, & modum seruet, secundum naturam esse dicitur: quemadmodùm & hæmorrhoides.* Ad *eundem modũ si in morborum crisi sanguis fluat, siue per nares, siue per alium quencunque locum, secundum naturam id fieri dicimus, si quidem modum non excesserit.* Omnis *enim immodicæ excretiones præter naturam sunt, siue suo tempore, siue insolito fiant.* Porrò *autem excrementa alia in uentre, alia in iecore, alia in uenis & arterijs, alia in alijs corporis partibus fiunt.* Primum *enim in uentre, in quo impurum à puro separatur, ut* Galenus *docet: paulatimq́; per intestina omnia usque ad postremum, quod rectum dicitur, expellitur: in quo plurimum congestũ à degrauata ob eius multitudinem natura foràs excluditur.* Secundum *uerò in iecore: idq́; duplex est: alterum tenue, quod ad uesiculam iecori hærentem fertur: alterum ad lienem, quod quidem crassum, ac fœculentum est.* Hoc *in uentriculum, illud in priorem tenuis intestini partẽ primùm extruditur, deinde cum alui sedimento foràs eijcitur.* Tertium *quod in uenis &*

nis & arterijs aceruatur, sero concreti lactis simile, renes à sanguine secernunt, deinde ad uesicam transmittunt: hæc uerò foràs propellit. Quartum uerò huic simile in corporis habitu collectum, per cutis subiectæq; carnis spiracula, partim in speciem halitus sensum effugientis effluit, partim in roris formam erumpit, uocaturq; sudor, qui à spiritu maiore impetu irruente impellitur. Præter hæc autem in mulieribus menses certo tempore effluunt, quemadmodùm in quibusdam uiris hæmorrhoides. Per nares quoque aures, & palatum, cerebrum repurgatur. Quòd si eiusmodi excretiones modum, ut dixi, excesserint, præter naturam sunt, corpusq; lædunt. Id enim inaniunt, refrigerāt, extenuant, ac tandem absumunt. At si excrementa cohibeantur, corpori plurima maximaq; incommoda adferāt. Retentum enim in uentre, & intestinis siccum recrementum, appetentiam tollit, capitisq; dolores parit, scilicet fumis & flatibus per inferna exitum nō habentibus, sursum delatis. Preterea cùm ex intestinis Meseraicæ uenæ in iecur aßiduè succum iam inutilem redditum trahant, & in corpus distribuant, necessariò malus humor in corpore gignetur: ex quo uarij pro uaria eius corruptione morbi nascuntur. Flauæ autem bilis multitudinem, siquidem in uenis putrescat, ardentes febres sequuntur, si in corporis habitum transfusa sit, citra putredinem quidem regius morbus: cum putredine uerò tertiana febris. Quòd si in parte aliqua congesta sit, herpes: si biliosus sanguis, erysipelas. Ad eundem modum si atra bilis in uenoso genere putrescat, aßiduam febrem: si in corporis habitum transmissa sit citra putredinem, elephantiasim gignit: si cum putredine, febrem quartanam. Si in parte aliqua collecta sit, car

cinoma

cinoma: si in cute & subiecta carne, nigram uitiliginem gignit: quemadmodùm putrescens in uenis pituita, aßiduam febrem: in corporis habitu citra putredinem, aquã intercutem: cum putredine, febrem quotidianam. In parte aliqua corporis, si tenuis & uaporosa sit, œdema: in cute uerò & subiecta carne, uitiliginem albam. Similiter autem serosa substantia (pituita est) putris quidem in uenis aßiduam febrem, in habitu corporis, si quidem non sit putris, leucophlegmatiam: sin putris, febrem interpolatam. In cute uerò nunc pustulas excitat, nunc pruritum mouet. Hæc igitur incommoda corporis, excrementorum retentionem sequuntur: alia uerò non minùs periculosa mala, nempe capitis dolores, apoplexiæ, paralyses, lethargi, & id genus uitia ex malè repurgato cerebro nascuntur.

Hæc enim omnia corpus immutant, sanitatemq; corrumpunt: alia quidem protinus ac manifestè, alia uerò alterius causæ interuentu. Atque de his ipsis particulatim in opere de sanitate tuenda seorsum scripsimus.

Aër ambiens, motus & quies, somnus & uigilia, cibus & potus, animi affectus, excrementorum uacuatio & retentio, corpus bifariàm afficiunt, protinus, & sine alterius causæ interuentu: non protinus, sed alijs interuenientibus causis. Aër uerbi gratiâ statim corpus calfacit, refrigerat, humectat, & exiccat. Calfaciendo, humores in corpore accendit & spiritus, febremq; gignit. Refrigerando uerò cutis meatus claudit, trãspirationẽ impedit, effluuiumq; solitum calidorum & acrium uaporum prohibet: unde putredo nascitur, ex putredine uerò febris. Vides igitur aërem primùm calfacere, deinde interuentu caloris humores

accendere

accendere, & febrem generare: ad eundem modum frigus protinus refrigerare, deinde cutem adſtringere, & meatus claudere, poſteà tranſpirationem impedire, unde naſcitur putredo, ex qua febris fit. Conſtat igitur aërem febrē parere, non protinus, ſed interuenientibus antè dictis cauſis. Eadem eſt reliquorum ratio: ut ex libris de ſanitate tuenda, & ex his quæ ſuprà declarata ſunt, conſtare poteſt.

Omnia igitur modo declarata genera materiæ quædam ſunt ſalubrium cauſarum: quæ ſi commodè miniſtrentur, cauſæ ſunt & cõſeruãtes ſalubres: morboſæ uerò, ſi incommodè. Quare ex his iam manifeſtum eſt præter has res non alias ſalubres, alias morboſas exiſtimandas eſſe, ſed eaſdem ad diuerſa relatas, aliquando ſalubres, aliquando uerò morboſas. Siquidem corpori motum deſideranti, exercitatio ſalubris eſt, quies uerò inſalubris: ſi otio egeat: quies ſalutaris eſt, motus autem inſalubris. Eadem autem cibi, potus, & reliquorum omnium eſt ratio. Quorum quodque ſi egenti corpori cum iuſta tum quantitate tum qualitate adhibitum ſit, ſalubre eſt: inſalubre uerò, ſi aut omninò non indigeat, aut ſi non ſeruato modo miniſtretur.

In hoc opere tantùm cauſas, quæ neceſſariò corpus immutant, recenſet Galenus: in libris uerò de ſanitate tuenda non ſolùm eas, quæ neceſſariò, ſed & quæ non neceſſariò corpus afficiunt, ſub quatuor generibus complectitur, nempe agendis, educendis, &c. Omnes igitur rite adminiſtratæ, ſalubres ſunt: non ritè uerò, inſalubres.

Atque hæc duo circa ſalubre, & morboſum corpus conſideranda ſunt, nimirùm rei, quæ adhibe-

tur.

tur, quantitas, & qualitas. Nulla enim ratione temporis occaſio, utpotè quæ cum his comprehenſa ſit, tanquam aliquod tertium adiungēda eſt. Cùm enim tali ac tanta re aſſumēda corpus eget, ea certè opportunè adhibetur. Atque hinc ortum habet occaſio, quòd fluxū mutabileque ſit mortale corpus, quodque pro mutationis ratione alijs alio tempore remedijs egeat. Quare non eſt genere tertium inter hæc quæ dicta ſunt, occaſio: uerùm docendi gratiâ ipſa tanquam tertiò ob eam, quam diximus cauſam docendo plerunque utimur.

Dubitari poteſt cur tantùm quantitatem & qualitatem, & ex his natam occaſionem, conſeruantium ſalubriumq; cauſarum ſcopos hîc Galenus commemoret: in libro uerò priore de curandi ratione ad Glauconem, præter has tres methodos quartam adiecerit, nempe miniſtrandi remedij modum. Præterea cùm de corrigendis natiuis temperaturis diſputat, id non ſubitò factitandum eſſe docet, ſed paulatim. Non enim, inquit, natura ſuſtinet ſubitas mutationes: quod nihil aliud eſt quàm modum miniſtrādi præſcribere. Cauſa autem cur id fecerit, hæc eſt: nam in morbis curandis dari præſidia commodè non poſſunt, niſi materiam corpusq; ipſum præparemus. Nec ſtatim ſummo morbo uehementiſſima auxilia adhiberi poſſunt: ut in commentarijs quos in libros Galeni ad Glauconem conſcripſimus, abundè docuimus. In conſeruanda uerò ſanitate nec materiam eius, nec corpus antè præparamus: ſed ſtatim remedia quàm maximè fieri poteſt ſimillima, & quanta præſens ſtatus efflagitat, adhibemus: cibum & potum uerbi gratiâ tantùm, quanta inanitio eſt:

& talem, quali egere corpus uidetur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd uerò occasio ut scopus tertius adiungi nisi maioris intelligentiæ gratiâ non debeat, docet Galenus. Nam cum talem, inquit, ac tantam rem sumere corpus debeat, certum est eam opportunè adhiberi. Itaque si nunc eget, nunc est adhibendi opportunitas. Porrò autem occasio ab eo ortum habet, quòd fluxum sit, atque immutabile corpus nostrum, interitui obnoxium. Suprà enim ostẽsum est ex Galeni sententia, quòd principia quædam sint corruptionis nostræ in nobis congenita, quæ omninò uitari nequeunt. Quædam uerò forinsecùs aduenіant, à quibus etiam necessariò corpus afficiatur, aliâs alijs temporibus. Aestate enim aliâs, aliâs hyeme, aliâs autumno, aliâs uere afficitur. Aestas quidem calidius & siccius, hyems frigidius & humidius corpus reddit. Sic motus calfacit & exiccat: quies uerò refrigerat & humectat. Ad eundem modum reliqua corpus immutant, ut antè declaratum est. Pro harum igitur mutationum uarietate, alijs alio tempore remedijs corpus eget. Hinc nata est occasio tantæ & talis rei adhibendæ. Quare, ut Galenus ait, non est genere tertium inter hæc, quæ dicta sunt, occasio. Secùs est in remedijs quæ morbis adhibentur: nam occasio, atque administrandi remedij modus, tanquam aliquod tertium, aut quartum annumerantur: ut in commentarijs nostris ad Glauconem abundè docuimus.

Quoniam autem in his scopis tum aliæ salubres causæ, tum quod nunc propositum est genus continetur, de ipsis rursus disseramus.

Sub quantitate & qualitate non solùm antè dictæ causæ, nempe aër ambiens, cibus & potus, somnus et uigilia,

& quæ assumuntur, quæq; uacuantur, & retinẽtur, atque animi motus continentur, sed et aliæ permultæ, quæ tametsi necessariò non immutant, rationem tamen habent salubrium causarum, non aliter atque aliæ, si commodè adhibeantur: sin incommodè, insalubrium. Commodè autem ministrantur, si qualitas & quantitas earum seruetur, ut modò declaratum est.

Optimæ igitur corporis constitutioni si circunductus aër temperatus sit, tum aliorum nuper cõmemoratorum, nempe quietis & motus, somni & uigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniet. Sin intemperatus sit, tantùm symmetriam mutare conueniet, quàm uitiatum temperamentum est.

Optimam cõstitutionem uocat, ut antè declaratum est, eam quæ omnis excessus expers est, quatenus quidem ad sensum attinet. Ad eundem modum & temperatum äërẽ, qualis in uere esse solet. In temperato itaque äëre optimã constitutionem tuetur motus & quietis, somni & uigiliæ, assumendorum & excernẽdorum exquisita symmetria ac mediocritas, quam in quãtitate et qualitate consistere modò dicebamus. Similia enim similibus seruantur. Quod an omnium temperamentorum commune sit, an optimæ constitutionis proprium, dubitari potest. Non enim ut optimè temperata corporis constitutio tẽperatis, ita quæ ab hac recedunt, sibi similibus conseruari uidentur, sed potiùs lædi, quod & Galenus sentire uidetur: omnem enim intemperiem à suo simili offendi antè scripsit: calidam quidem à calidis, & frigidam à frigidis, & reliquas pari modo. Respondendum est indubitatum ac certum perpetuumq;

hoc principium esse, non aliter intemperatam constitutionem ab intemperatis causis, quàm temperatam à temperatis seruari: si quidem utrorunque, hoc est intemperati corporis, & causarum ipsum immutantium exuperantia par sit: quòd si causarum quàm corporis maior sit, corpus indubiè lædetur. Itaque in aëre temperato temperatæ causæ ministrari debent, in intemperato uerò tantùm in contrariam qualitatem, quantus est aëris à iusto temperamento recessus, mutari debent. Si aër uerbi gratiâ in secundo ordine frigidus sit, causas corpus immutantes in eodem ordine calidas: & contrà si ille calidus sit, has eodem semper ordine frigidas esse oportet: si quidem optimam constitutionem tueri uelis. Inter has salubres causas Galenus de industria animi motus prætermisisse uidetur: quòd scilicet hi cùm libet administrari non possunt: aut si possunt, non tamen ut uolumus moderari possumus. Integrum enim non est cùm libet irasci, excãdescere, aut alio quouis modo commoueri, nisi obiectam commotionis speciem æstimauerit ratio, ut antè monstratum est: aut si cùm lubet irascimur atque mouemur, non tamen impetum ita moderari possumus, ut motus exuperantiæ naturæ respondeat.

Symmetriæ quidẽ scopus est, in ambiente quidem aëre ut neque frigore inhorrescamus, neque æstu sudemus.

Quoniam paulò antè aëris quietis & motus reliquarumq; salubrium causarum symmetria corpus conseruari dicebat, nunc harum cuiusque scopum, hoc est quantitatis & qualitatis modum, finemq; præscribit: atque in primis ambientis nos aëris: cuius, ut inquit, modus esto, ut neque eius

eius frigore inhorrescamus, neque calore sudemus. Nam *inter hæc duo aëris temperamentum constituit, cuius certè magna latitudo est, quemadmodùm & temperati, beneq́; constituti corporis.* Neque *enim hoc loco optimam constitutionem intelligi uolo hanc, quæ cogitatione ueriùs quàm re ipsa existit, quæq́; maioris & minoris ratione diuidua non sit, sed quam functionum probitate metimur. In medio igitur frigoris horrorem, caloris sudorem inducentis constituta aëris symmetria ac moderatio est.* Hor*rorem dico concussionem quandam leuem cutis, & subiectorum musculorum.* Nam *quæ multa, cita & densa est, rigor dicitur: in quo non solùm cutis & musculi, sed & totum corpus uehementer concutitur: ut in commentarijs nostris in libros* Galeni *de curandi ratione ad* Glauconem *docuimus. Sudor autem notior est, quàm ut declarari debeat. Solam porrò agentium aëris qualitatum symmetriã docet, non autem quantitatem, ut quam metiri non possis, nisi moram in eo intelligere uelis: nec patientium qualitatum, nempe humiditatis & siccitatis, quæ scilicet aut nullo, aut saltem exiguo sensu corpus afficiant.* Temporis ta*men longitudine alias in corpore qualitates gignunt, quæ tactu deprehenduntur, nempe mollitiem & duritiem, læuitatem & asperitatem.* Tantisper *igitur humectandum corpus est, dum humore non nimis molle fiat, ac læuigatum sit: exiccandum, dum non nimis durum, ac asperum reddatur.*

Ab exercitatione uerò, cùm primùm lassescere corpus cœperit, cessandum est.

Tantùm exercitationis, non etiam quietis modum hoc loco præscribit Galenus*: sed nec ipsius quidem exercita-*

tionis omnem scopum, uerùm solam quantitatem. De qualitate enim nihil prorsus meminit, nec de administrationis tempore: quòd, ut arbitror, per se hæc intelligi poterant. Nemo enim dubitat optimam constitutionem in temperato aëre, si uehemens sit exercitatio uel languida, & remissa aut uiolenta, & celeris aut tarda, conseruari non posse, sed si sit mediocris. Vehementior enim celerior & uiolentior corpus immodicè calfaciunt ac exiceãt: tardior uerò remißior & languidior refrigerant & humectant. Cæterùm administrari nõ debet cum adhuc crudi cibi, & succi in uentre & uenis multitudo continetur, ne in corporis habitum ante concoctionem feratur. Itaque ea adhibenda est, cùm præcedẽs cibus duplici coctione confectus est, ut Galenus docet: nempe ea quæ in uentre, & ea quæ in uasis sanguinis agitur, cumq; instat cibi sumendi tempus. Ex his constat quanta quies esse debeat, & quanta exercitatio. Tantisper enim exercitatione abstinendum atque quiescendum est, dum absoluta sit duplex antè dicta concoctio. Tantisperq; exercendũ, dum corpus lassescere, dolereq; inceperit, hoc est græcè ὅταν πρῶτον ἄρξηται πονεῖν. Verbum enim πονεῖν, fatigari, lassescere ac dolere significat.

In cibis accurata concoctio, & moderata excrementorum tum qualitas tum quantitas. In his concoctioni respondet appetentia. Quare neque præside opus est, qui cibi modum præstabit. Siquidem optima natura tantùm probè concoquit, quantùm appetit.

Tantum non cibi modò sed & potus optimè constituta natura appetit, quantum ipsa concoquere potest. Quantũ

autem

autem concoquere poßit, ex quantitate qualitateq́; excrementorum deprehendimus. Cõcoctionis igitur quæ in uentre fit, alui sedimenta probitatẽ ac uitium ostendunt: eius uerò quæ in uenis, urinæ. Id genus autem excremẽta, alui quidem cibo, urinæ uerò potui respondere debent. Nam si qualitate, & quantitate mediocris cibus, & potus sumptus fuerit, mediocria quoque utraque excrementa tum quantitate tum qualitate erunt, siquidem optimè constituta natura sit. Quantitate, si nec multa nec pauca fuerint, sed pro cibi & potus assumpti copia. Qualitate uerò, alui quidem excrementa mediocriter coacta, æquabilia & læuia, sufflaua, non autem liquida aut dura, ac inæquabilia, nigra aut uiridia, nullum alium habentia fœtorem quàm naturalem. Vrinæ uerò quantitate mediocres, colore uerò mediocriter rufæ. Præterea concoctioni respondet appetentia, quæ & inanitione fit, & uentriculi frigore: ut antè diximus. Fit enim inanitione, quam sequitur naturalis appetentia, hanc uentriculi suctio, deinde suctionis sensus, postremò animalis appetentia. Porrò autem inanitio fit, ut antè dictũ est, uacuatis partibus primùm cuti subiectis: deinde his ipsis alimentum à uicinis trahentibus, rursus his à sibi uicinis, donec uenæ, quæ ad uentrem perueniunt, inanitæ sint. Ventriculi uerò frigus inanit quidem, sed stringendo premendoq́;, proinde famem parit, ac auget. Cùm igitur corpus ad eundem modum uacuetur, restituiq́; quod effluxit debeat, indita à natura uentriculo facultas est, quâ cibi penuriam sentiremus, appeteremusq́;, alij alijs magis ac minùs. Rursus cum duobus modis uentriculi fiat inanitio, uno quidem qui attractione fit, atque hæc omnium temperaturarum est communis: altero uerò

qui pressu, ac constrictione perficitur: hæcq; propria est frigidæ temperaturæ, quæ plus appetere, quàm concoquere solet: calida uerò tantùm abest ut appetentiam excitet, ac augeat, ut hanc etiam deijciat, optima corporis constitutio, ut in qua nec frigore augeatur, nec calore minuatur fames, tantùm appetit, quantùm probè concoquere potest.

Similiter autem somno natura ipsa bene constituta modum præscribit. Somnum enim finit, cùm non ampliùs eo corpus eget.

Per *uigilias cerebrum sensuumq; instrumenta aßiduè exercentur, exercendoq; fatigantur, in obeundasq; suas functiones magnam spirituum animalium uim absumunt, coguntur q; à suo munere cessare: unde somnus fit, substantiæ, & spirituum, qui uigilando perierunt, instaurator. Cumq; is suum munus obijt, animans sponte expergiscitur. Atque ita somni & uigiliæ fit alternatio. Si autem per aliquam occasionem ante iustũ tempus excitari à somno cõtingat, rursus dormire cupit animal, quoad, ut modò dicebamus, peractum somni munus sit. Itaque somnum natura finit, cùm ampliùs eo corpus non eget.*

Itaque hanc uiuendi rationem seruantibus, neque alui sedimenta, neque urinæ, neque uniuersi corporis excrementa uitiosa sunt: illa enim cibus & potus moderatus efficit. Perspirationem uerò corporis uniuersi salubrem reddit mediocris exercitatio.

Hanc, inquit, uictus rationem seruantibus, hoc est græcè οὕτως διαιτουμένοις, *nullum in excrementis uitium deprehenditur. Hanc uictus rationem seruant solùm qui*

cibo

cibo & potu, sed & exercitatione & quiete, somno & uigilia, in temperato aëre moderatè utuntur, ut antè declaratum est. Si igitur aër in quo uersamur, temperatus sit, si cibus & potus, exercitatio & quies mediocris: nullum neque quantitatis neque qualitatis in corporis excrementis uitiũ reperietur. Contrà accidit cùm nulla in his mediocritas seruatur. Itaque si nec plus nec minus cibi & potus sumat, quàm appetat ac probè concoquat natura optimè constituta, omni uitio alui sedimenta & urinæ carebunt: illa enim cibo, hæ uero potui respondent. Quod uerò per cutis spiracula effluit excrementum, cùm sensum nostrum effugiat, exercitationis mediocritate metimur. Vehementior enim ac longior plus, leuior uerò & breuior minus excrementi uacuat. Ad eundem modum cibus & potus largior, otium maius, somnus prolixior, & aëris constitutio frigidior & humidior, excremẽta & plura & crudiora gignunt. Contra pauciora & biliosiora, parcior cibus & potus, uigiliæ longiores, exercitatio longior & uehementior, & aëris constitutio calidior & siccior.

Perspicuum autem est quòd ab omnibus immodicis animi affectibus, nempe iracundia, tristitia, furore, timore, & inuidentia abstinendum sit, ut qui naturalem constitutionẽ corrumpant ac immutẽt.

Vehemẽtes animi motus, quales sunt iracundia, furor, tristitia, timor & inuidentia, uitandos omninò esse docet, ut qui naturalem corporis statum immutent ac corrumpant. Constat enim hos omnes corporis resiccandi uim habere, præsertim iracundiam & furorem, quibus uehemens est uis excalfaciendi, ut ex his, quæ suprà commemorata sunt, uidere est.

Veneris autem iuxta Epicurum nullus usus salutaris est. Reuerà tamen confert interuallo repetita tam longo, ut exolutio nō sentiatur, & ipse qui utitur, seipso leuior esse, faciliusq; spirare uideatur.

Testes principia sunt uirtutis genituram procreantis: hæc autem uis per uasa seminis in totum corpus transfunditur: unde fit ut in toto corpore semen generetur, sed imperfectū. Eiusmodi *autem semen solidas partes nutrit: & quod ex eo superest, ad uasa seminis & testes peruenit: ubi elaboratur ac perficitur, aptumq; fit ad animantis generationem.* Atque *id nostri quartæ concoctionis, ut uocant, excrementum esse putant. Cùm igitur hoc semine testes uasaq; genitalia abundant, necesse est ut uel excernatur, uel in alienam qualitatem degeneret, inuehatq; sæpenumero grauißima accidentia.* Porrò *autem semine abundant qui calidis & humidis sunt testibus, ut antè declaratum est: quiq; consueti multa uti Venere, subito abstinent: quales maximè uiduæ iuuenes sunt, atque etiam nonnulli uiri præsertim ætate florentes.* His *igitur semen retentū corpus degrauat, pigrumq; reddit, non aliter atque alia naturæ onera.* Deinde *refrigerat tam uehementer interdū, ut respiratio pereat: ut author est* Galenus *libro sexto de locis affectis.* Si *igitur onere hoc leuetur corpus, nulla grauitate premetur, sed seipso leuius esse uidebitur, & meliùs spirabit.* Itaque *moderata Venus ad tuendam ualetudinem magnum habet momentum: immoderata uerò magnum adfert corpori detrimentum: siquidem uires roburq; exoluit, languidumq; corpus reddit.* Ex *frequenti enim concubitu semen non solùm quod in testibus elaboratū est, sed & in uasis seminis atque reliquo corpore est, uacuatur.*

Nam

Nam teſtes ubi primùm quod continent ſemen excreuerunt, à proximis uenis ſeminis materiam attrahunt, & hæ ab alijs ſibi uicinis, atque illæ rurſus ab alijs ſibi propinquis, deinceps procedendo donec ipſis ſolidis partibus nutrimentum tollatur: unde totum corpus elangueſcit, exoluiturq́; eius robur. Ergo ſaluberrima Venus eſt, ſi eatenùs exerceatur, quatenus corpus non lædat. Non enim alius Veneri modus ſtatui poteſt, quandò non omnes æqualibus interuallis ea ſine corporis incommodo uti poſſunt. Aetate enim florentibus, ijſque calidis & humidis, & qui ſemine abũdant, Venus noxia non eſt: ſenibus uerò & ſiccis frigidiſq́; omnibus inimicam eſſe Galenus docet.

Idoneum autem eius utendæ tẽpus eſt, cùm corpus in ſtatu omninò medio eſt omnium, quæ foris circunſtant, conſtitutum, nempe immodicæ repletionis & inanitionis, caloris & frigoris, ſiccitatis & humiditatis. Quod ſi à mediocritate aliquando aberrarit, leuis eſt error. Cæterùm calfacto quàm refrigerato, pleno quàm uacuo, humectato quàm reſiccato copori Veneris uſus commodior eſt.

Diſtinximus antè cauſas, quæ corpus noſtrũ immutant, in internas nobiſq́; congenitas, & externas, foriſq́; incidentes: rurſuſq́; has in eas quæ neceſſariò afficiãt corpus, & quæ non neceſſariò. Duo poſteriora genera ἔξωθεν περιστάσεις, *hoc eſt externas & foris circunſtantes uocat Galenus: eaſq́; omnes in repletionem & inanitionem, calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem redegit. Aër enim ambiens, ſomnus & uigilia, motus & quies, animi effectus, corpus immutant, quatenus calfaciuntq́, refrigerant, humectant, aut exiccant. Quæ uerò reijciuntur & excer*

nuntur

nuntur, sub repletione & inanitione cõtinentur: imò nihil aliud sunt hæc, quàm repletio & inanitio. Cũ itaque corpus immodicè aut plenum aut uacuum est, exercere sine incommodo Venerem non potest: quemadmodùm nec ea si longè calidius frigidius humidius aut siccius sit, innocenter utetur: cõmodißimè uerò, cùm in horum omnium medio statu constitutum est. Si quis enim concumbat pleno adhuc uentre, & cibo nondum cocto, periculum est ne cruditas in totum corpus rapiatur: non aliter atque in uehementi exercitatione. Exerceri enim sine motu agitationeq́; corporis Venus non potest: imò sæpe non sine magno conatu. Itaque priùs expectanda prima & secunda concoctio est, & deponenda prius alui, & uesicæ onera sunt quàm concumbas. Nec expectandum est donec totum corpus inanitum sit: quod post longam inediam & uehementem exercitationem contingere solet. Nam iam inanitione imbecillas redditas uires magis prosternit. Magna enim spiritus & caloris innati uis concumbendo excutitur. Similiter autem nec immodicè calido frigido humido & sicco corpori commoda Venus est. Siquidem concumbendo corpus agitatur, incalescitq́;, atque cum semine magna uis spiritus & innati caloris effunditur. Itaque corpus agitatu incalescit, & seminis spiritus & caloris innati profusione refrigeratur. In calidis igitur calor præter naturam augescit, in frigidis natiuus minuitur. Vehementer autem humidis eatenus obest Venus, quatenus natiuum calorem ex concubitu imminutum, humoris copia obruit. Quòd si calor & humor pares sint, nullum aut exiguum adferet Venus corpori incommodum, nisi immodica sit. Resiccatum uerò corpus Venus magnopere lædit, præser-

tim

tùm si cum siccitate coniunctum sit frigus. In locum enim seminis excreti primùm à uicinis partibus, deinde reliquo corpore (ut modò docuimus) humidum attrahitur, idq́; multum, si quidem tantum resarciri quantum effluxit seminis, debeat, Ex multo enim sanguine non nisi exigua genituræ portio procreatur. Quare si resiccatū iam corpus Venere utatur, uehementer lædetur. Optimè igitur constitutum corpus, nec plenum nec inane immodicè, nec uehementer calidum, frigidum, humidum, aut siccum, sed in horum medio constitutum, exercere Venerem innocuè potest, eatenùs quidem, ut paulò antè dictum est, quatenùs non exoluatur robur. Ex quo liquet tutius esse Venerem exercere calfacto, quàm refrigerato corpore, & humectato quàm resiccato, si leuiter quidem à mediocritate aberrare contigerit (semper enim in excessu immodico periculosa Venus est). Nam noxa, quæ in calfacto & humectato corpore est, minor est, faciliusq́; reparatur, quàm quæ in refrigerato & resiccato. Calor enim ex agitatione natus, facilè abigi potest: & siccitas ex uacuatione, in corpore humido quàm sicco minùs periculosa est. Non enim calida & humida substantia quæ concumbendo excernitur, tam facilè restitui potest, quàm qualitas abigi. Hac ratione Venus frigidis & siccis naturis aduersißima est.

Horum autem singulorū qualitas in optima constitutione eligenda est. Exercitationis quidem, in qua omnes corporis partes æqua proportione moueantur, sic ut aliæ ultra, aliæ citra modum non fatigentur. Temperatissimus uerò cibus ac potus sit, scilicet temperatis naturis familiarior. Eadem est in alijs ratio.

Optimè

Optimè constitutam naturam, rerum suprà dictarum iusta qualitate & quantitate conseruandam esse, antè docuit: quantitatemq́; cuiusque explicuit: nunc earūdem rerum qualitatem docet, præcipueq́; exercitationis, & eorū quæ eduntur & bibuntur. Exercitatio, inquit, omnes corporis partes æqua proportione fatiget. Quod fiet, si quantùm unaquæque pars uacuari desiderat, tantùm exerceatur: ita tamen, ut una quàm altera non magis fatigetur. Cùm igitur partes aliæ alijs excrementis magis abundēt, proindeq́; alijs aliæ magis exerceri debeant, cumq́; aliæ citiùs, aliæ tardiùs fatigentur: non possunt omnes nec debent æqualiter exerceri. Itaque quæ pluribus excrementis abundant, plus: quæ uerò pauciora habent, minùs exerceri debent: quemadmodùm robustiores uehementiùs, & imbecilliores leuiùs. Omnes tamen, ut antè dictum est, tantisper sunt exercendæ, dum laborem sentiant. Ad eundem modum cibus & potus temperatus esse debet, nō quidem dum sumitur, sed dum coctionem est expertus, & iam corporis partes alit. Crudus enim adhuc cibus similis nostræ substantiæ esse non potest: alioqui immutatione non egeret.

Quòd si ab optima cōstitutione corpus aliquantùm, non autem plurimùm deflectat: causas quæ sanitatem tuentur, ad proportionem mutare oportet. Verùm cùm multa sint eiusmodi corpora, de singulis seorsum est disputandū. Quod igitur temperamentum mutat, sed aptam instrumentorum compositionem seruat, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earum quæ temperamentum tueantur, alteram uerò quæ ad

optimum

optimum reuocent. Quæ igitur temperamentum ſeruant, tantùm à temperatiſsimæ naturæ cauſis diſtant, quantùm ab illa totius corporis temperamẽtum diſcedit. Siquidem calidiora corpora calidiorem uictus rationem efflagitant, frigidiora uerò frigidiorem, ſicciora autem ſicciorem, & humidiora humidiorem: atque ſecundum coniugationem calidiora & ſicciora calidiorem & ſicciorem, Eadem eſt reliquarum trium coniugationum ratio.

Quancunque ſanitatem, ſiue integram, ac ſummam, ſiue eam, quæ ab hac deflectit, tueri ſtatueris, ſemper ſimilia ſunt adhibenda: ut mox dicetur. Summa autem quàm diligentiſsimè fieri poteſt, ſeruãda eſt: quemadmodùm ea quæ ab hac plurimùm diſcedit, corrigenda: quæ uerò in harum medio conſtituta eſt, & ſeruari, ſi lubet, & corrigi poteſt. Cùm enim ſanitas ad actionum probitatem, & ut moleſtijs careamus, exquiratur, ea ſemper ſeruari debet, utpotè quæ optimas edat actiones, ab omniq; moleſtia corpus liberet. Quæ uerò plurimùm ab hac recedit, quoniam & moleſta iam eſſe incipit, & improbas edit actiones, corrigi omninò cupit. Sed quæ nec longè ab abſoluta declinat, nec ad eam quæ plurimùm à mediocritate diſtat, propè accedit, ſeruari quidem poteſt, ſi functionibus non optimis ſis contentus, leueſq; moleſtias facilè toleres. Sin minùs, mutare hanc in meliorem licebit. Corpus igitur quod hac ſanitate, hoc eſt neque optima, neque peſſima donatum eſt, duplicem habet ſalubrium cauſarum differentiam: alterum earum quæ temperamentum tueantur, alteram quæ in melius id mutent. Quæ autem corpus tuentur cauſæ, tantùm à temperatiſsimis diſtare debent, quantùm corpus hoc à tẽperatiſ-

peratißimo recedit. Cùm igitur non una ſit corporũ differentia, ſed alia aliâs affecta, ut ſcribit Galenus, quæ hæc tuẽtur cauſæ, diuerſas eſſe oportet, nimirùm alias calidas, alias frigidas, alias humidas, alias ſiccas. Cùm rurſus magna ſit exuperantiæ corporum latitudo, ita & cauſarum. Quare quæ tueri ſtatueris corpora primo ordine calida, cauſas eodem ordine calidas efflagitant, & frigida frigidas. Eadem eſt reliquarum exuperantiarum ratio. Corporum enim & cauſarum non ſolùm ſimilis, ſed & æqualis exceſſus perpetuò eſſe debet, ſi quidem temperamenta qualia acceperis ſeruare uelis. Non enim calidæ cauſæ calidum corpus in contrarium mutant, ſi, ut modò dicebam, utrorumque æqualis ſit exceſſus.

Cauſarum igitur materia is rectè utetur, qui natiuas earũ uires nouerit: quòd uidelicet motus, inedia, uigiliæ, uacuatio, & omnes animi affectiones corpus exiccent: his uerò cõtraria humectent. Eodem modo quiſquis calfacientia refrigerantiaque, uitæ ſtudia, cibum quoque ac potũ, atque ut ſemel dicam, omnium quæ corpori admouentur, materias ac facultates intellexerit, ſalubribus cauſis utetur, ſimilia ſimilibus adhibẽdo, ſi quidem corporis temperamentum quale accepit tueri uelit.

Cauſas quæ ſanitatem tuentur, in aſſumendis, faciendis foris incidentibus & educendis contineri: ex Galeni ſententia declaratum eſt: quarum omnium uires noſſe debet quiſquis ſanitatẽ tueri uolet. Nam quî fieri poteſt ut corpori calido aut frigido, humido aut ſicco in primo ſecundo aut alio quouis ordine, ſimilem cauſam, eodemq; exceſſu calfacientem refrigerantem humectantem aut exiccantem

adhibeas

adhibeas, si ignoraueris an hæc calfaciendi aut aliam uim obtineat? Scire itaque oportet eum, qui ualetudini tuendæ præest, quâ facultate cibus & potus, quâ aër attractus, et quicquid intrò sumitur, polleat: quâ motus omnes, ut frictiones, ambulationes, artes quæ corpore exercentur, quâ somnus & uigilia, Venus, & aër circundans, & lauationes: in summa, quicquid cuti admouetur: prætereà quæ & retinentur, & educuntur: quibus cognitis probè utetur qui ualetudini tuendæ præest: alioqui enim similia similibus adhibere non poterit: tantùm abest ut pari excessui parem excessum accommodet: quod certè in animi affectibus difficillimum est, etiam si excessum à iusto temperamento tam causarum quàm corporum accuratè noris. Liberum enim tibi non est, etiam si non ignores quanta calfaciendi, ac exiccādi animi affectibus uis insit, quantumq; calidum ac siccum corpus sit, aptè accōmodare eiusmodi causas. Nam cùm tantùm afficiamur, quantùm rem animo obiectam æstimauerimus, non semper corporis temperaturæ respondet animi motus. Ex iniuria uerbi gratiâ, quam magnam æstimauerimus, uehementer excandescimus, proindeq; corpus uehementer calfacimus, ac resiccamus, quod fortè leuiter tātùm calefieri ac resiccari debebat. Eadem est reliquorum animi affectuum ratio. Alias quoque causas, maximeq; necessarias & ineuitabiles difficillimum est rectè corpori accommodare. Aestiuus enim aër tam inspiratus, quàm circunductus ita temperari non potest, ut quantùm corpus ad sui tutelam exposcit, calfaciat ac exiccet. Cùm autem hæc commodè ministrari non semper poßint, reliqua his contraria adhibenda sunt, quæ tantùm corpus refrigerent & humectent, quantùm illa

calfaciunt ac exiccant. In æstate igitur imperãdus somnus est, ac quies, adhibendiq; cibi frigidi & humidi, &c.

Si uerò permutare corpus atque transferre uelit in meliorem statum, altero salubrium causarum genere antè dictis quidem cõtrario est opus, quod à temperatis medijsque, quas optimis naturis conuenire dicebamus, æqualiter in alterutram partem declinet. Nunquam enim in exquisitam temperiem calida & sicca uictus ratio calidiorem & sicciorem naturam mutabit, sed ea, quæ tantò sit iusto temperamento frigidior & humidior, quantùm natura naturã calore & siccitate superabat.

Eadem est ratio profligandæ aduentitiæ intemperaturæ, & congenitæ in meliorem statum transmutãdæ: utrunque enim causæ contrariæ efficiunt: quæ quidem tantùm à mediocritate distent, quantùm excessus congenitus ab optima corporis constitutione, & morbosus à pristina sanitate recedit. Causæ enim inferiores totum excessum nõ propellunt, superiores uerò oppositum inuehunt, tantùm quidem, quantùm ipsæ excessum superant. Par igitur excessus contrarium parem tollit: itaque calidæ & siccæ causæ frigidam & humidam temperaturam ad mediocritatem transferunt, & contrà, si excessus, ut diximus, sint pares.

Tale autem causarum genus congenitas intemperaturas emendat: alterum uerò de quo antè disputatum est, conseruat. Vtrisque autem medici uicissim utuntur. Siquidem cùm per ocium maius licet, corrigunt paulatim in meliorem statum transferentes: non enim subitas natura mutationes sustinet.

net. In eodem uerò ſtatu, cùm neceſſarijs detinentur occupationibus, ſeruant,

Antè docuit Galenus, temperaturas, quæ nec optimæ nec peßimæ eſſent, ſed in harum medio conſtitutæ, uel ſeruandas, uel in melius transferendas eſſe. Nūc autem oſtendit quando has mutare, & quando ſeruare conueniat. Medici (inquit) in melius tranſmutant, cùm per otium licet: hoc eſt, cùm neque publicis munijs detinentur, neque inopia coguntur ſuo labore uictū quæritare. Seruant uerò, cùm cōtraria accidūt, hoc eſt dū neceſſarijs negotijs occupantur, aut inopia uictum quærere coguntur. Etenim ut antè docuimus, ſanitas ad functionū uitæ neceſſariarū probitatem quærenda eſt, ad uitandasq́; corporis moleſtias. Itaque cùm & per otium & per facultates licet, congenitam intemperiem in melius mutare oportet, ſed paulatim, maximeq́; ſi receſſus à mediocritate magnus ſit. Natura enim ſubitas ac repentinas, hoc eſt græcè ἀθρόας mutationes reſpuit, ut à quibus potiùs lædatur quàm iuuetur. Perſpicuum igitur eſt longo temporis ſpatio reducendas ad mediocritatem intemperaturas eſſe.

Quid eſt igitur, cur talem cauſarum differentiam conſeruatricem appellamus? Hanc enim potiùs immutatricem & curatricem fortè nominaſſe conueniebat, & congenitorum uitiorum emendatricem: quoniam omnes quæ ſanos tuētur cauſas, ad uniuerſum ſanitatis genus relatas, nō autem ad ſingulas differentias, cōſeruantes uocauimus: ſiue præter id quòd ſanitatem ſeruant, in meliorem ſtatum totam temperaturam deducant: ſiue quæ ab initio generationis contracta eſt, naturam ſeruēt.

Quæ uerò constitutionem deteriorem reddunt, morbosas dicimus.

Quærit Galenus cur potiùs conseruatrices appellentur eiusmodi causæ, quàm immutatrices, curatrices, & congenitorum uitiorum emendatrices? Respondetq́; causas omnes quæ sanos tuentur, si ad uniuersum sanitatis genus referantur, conseruantes uocandas esse. Sin ad singulas differentias, non item. Siue enim natiuam initioq́; generationis contractam seruant, siue præter id quòd sanitatem seruant, in meliorem statum deducant, conseruantes appellantur. Cùm enim sit magna sanitatis latitudo, ut antè ostendimus, magna erit salubrium causarum sanitatemq́; conseruantium differentia. Quædam igitur erunt conseruatrices, quæ scilicet sanitatem qualem acceperunt seruant, cuiusmodi est optima atque summa, quam perpetuò seruare debemus: & quæ ab hac deflectit, quam uidelicet per otium emendare non licet: de qua modò disputabamus. Quædam uerò correctrices dicuntur, quæ scilicet ad mediocritatem congenitas temperaturas ab optima deflectentes transferunt. Atque hæ speciatim correctrices, generatim uerò conseruatrices dicuntur.

Omnibus autem similiter intemperatis partibus similis, dissimiliter uerò dissimilis cura adhibetur. Potest enim uētriculus quàm par sit frigidior esse, caput uerò calidius: atque ita utrunque sibi propria remedia desiderare. Ad eundem modum unaquæque partium reliquarum iusto tēperamento aut humidior, aut siccior, aut calidior, aut frigidior esse: uictusque ratione intemperaturæ suæ familiari egere. Non igitur omnes eiusmodi partes

ex æquo

ex æquo exercebimus, nec eodem modo humectabimus aut exsiccabimus, aut aliud quidpiã efficiemus. De his autem fusiùs in libris de sanitate tuenda disputatum est.

Siue seruare, siue in melius transferre congenitas intemperaturas uelis: si quidem omnes corporis partes similiter sunt intemperatæ, omnibus eædem causæ adhibendæ sunt. Itaque calidas & siccas corporis partes tuentur calidæ & siccæ causæ: in meliorem uerò statum deducunt frigidæ & humidæ: ut antè declaratum est. Si uerò non omnes partes eandem intemperiem habeant, nec omnibus eædem causæ ministrandæ sunt, sed unaquæque sibi similes, si tueri hanc uelis: sin in melius transferre, contrarias dißimilesq; efflagitat. Quare ut concludit Galenus, non omnes corporis partes dißimiliter intemperatæ ex æquo sunt exercendæ: nec eodem modo humectandæ.

Instrumentorum uerò, quatenus ipsa ab optima constitutione recedunt, hîc etiam salubres causæ inter se differunt. Siquidem aliæ, uitiatæ formationis, aliæ magnitudinis, alię numeri, aliæ positus, salubres sunt causæ.

Qua ratione eam quæ ex elementorum temperatione proficiscitur, hoc est simplicium partium (quas similares à quibusdam uocari diximus) sanitatem tueri oporteat: suprà declaratum est: nunc autem quo pacto eam quæ ex partium symmetria, hoc est ex formatione, magnitudine, numero & positu nascitur, seruare conueniat, ostendit. Temperatura igitur, ut ab hac symmetria uariè deflectit, ita uarias habet suæ tutelæ causas, inter seq; differentes: quarum aliæ formationem, aliæ magnitudi-

nem, aliæ numerum, aliæ positum conseruant, ut mox docebitur.

In formatione igitur complura uitia cernũtur, nimirùm figura partis, & si quod est naturale in ea concauum aut osculum, aut meatus, aut asperitas aut læuitas, à sua symmetria declinãtia. Quòd si exiguum uitium sit, salubrium: sin magnum, morbosorum appellationem obtinẽt. Si uerò tantus sit excessus ut actio lædatur, iam ægrotare dicuntur.

διαπλάσματος hoc est formationis differentiæ, in figura, cauitate, osculis, meatibus, asperitate & læuitate partium constitutæ sunt. Rursus figuræ aut rectæ sunt, aut obliquæ, æquabiles ac planæ, aut rotundæ aut curuæ: concauæ autem, uel amplæ, uel angustæ, quemadmodùm oscula & meatus: in quo genere continentur obstructio, constrictio, raritas & densitas. Læuitas uerò & asperitas nullas habent differentias, nisi in ratione maioris & minoris. Itaque si pars quæ recta esse debet ex naturæ instituto, obliqua aut curua: quæ plana aut quadrata, teres sit: contrà quæ obliqua aut curua, directa sit: & quæ rotunda, quadrata aut plana, formatio uitium fecit. Ad eundem modum si pars, quæ natura concaua est, omninò solida sit: & quæ solida esse debet, concaua sit aut cauernosa: uitiosa quoque formatio erit. Eodem modo quæ forata pars esse debet, & ostium osculum'ue habere, si talis non sit, uitiosa compositio erit. Eadem est reliquorum ratio. Porrò autem cõpositionis uitium aut exiguum est, aut iam magnum, ac tantùm, ut actiones omninò lædat. Primum inter salubria adhuc esse censetur: secundum inter morbosa ac iam ægrotantia. Morbosum

enim

enim corpus censeri non debet, quod actiones paululùm à perfectißimis distantes habet: quemadmodùm nec adhuc ægrotare dicitur, cùm actiones nondum deletæ sint aut corruptæ. Monstratum autem antè est morbosum duplex esse, simpliciter, & in præsentia. Quod enim simpliciter est tale, nondum ægrotare dicitur. Quod uerò in præsentia morbosum est, iam ægrotare censetur: ut ex antè dictis constat.

In magnitudine uerò easdem differentias exuperantia, & defectus constituunt.

Non solùm pars, sed & corpus uniuersum uel in maiorem molem quàm pro natura excreuit, uel in minorem decreuit: idq; toto genere, uel secundum naturam. Secundum naturam quidem excreuit, ut in obesis: uel præter naturam, ut in aqua intercute. Eadem uitia in singulis corporis partibus contingere possunt, ut in capite, oculis, brachijs, manibus, &c. Decreuit uerò tum corpus uniuersum, tum eius partes. Vtraque enim & atrophia & tabe laborare possunt. Hæc igitur uitia aut exigua sunt, aut magna, aut certè tanta, ut actiones omninò lædant. Prima eiusmodi excessus & defectus differentia salubris est, secunda morbosa, tertia uerò morbus est.

In numero autem, quæcũque siue una, siue plures ex partibus simplicibus aut desint, aut redundent. In quo genere continentur, quæ præter naturam nobis adnascuntur materiæ.

Partes aut redundant, aut deficiunt. Quæ autem redundant, uel ex genere naturali sunt, uel præter naturam. Sextus enim digitus, tertius testiculus, & tertius oculus, redundant, & ex genere naturali existunt.

Præter naturam uerò adnaſcuntur pterygion in oculo, & tuberculum in naribus. Porrò autem pars quæ deeſt, partis quæ reliqua eſt actionem ex accidente, hoc eſt ſua abſentiâ lædit: quæ uerò ſuperuacua eſt, ſua præſentiâ. Lædit autem tam redundans quàm deficiens numerus: non aliter atque de formatione et magnitudine modò declaratum eſt, hoc eſt uel parùm, uel multùm, uel admodùm uehementer: unde ſalubris, uel morboſa, uel iam ægrota pars dicitur.

Supereſt aliud genus, nempe ſimplicis cuiuſque partis poſitio. Cuius quatuor omninò ſunt differentiæ: una quidem optima, altera quæ nonnihil ab hac deflectit, ideoque ſalubre corpus reddit: tertia morboſum, cùm longiùs recedit: quarta uerò iam ægrotum, cùm plurimùm diſtat.

Non ſolius poſitionis, ſed & figuræ & magnitudinis & numeri differentia una optima eſt, à qua ſcilicet aliæ tres ſumuntur, ſola maioris & minoris ratione differentes. Prout enim magis minusue ab optima deflectunt, ſalubres, morboſæ, aut ægrotæ dicuntur: quemadmodùm antè declaratum eſt.

Quæ autem uitium in figura fecerunt, quales uaciæ ſunt, uaræ & obliquæ, ſiquidem recèns adhuc natæ atque tenellæ ſunt, reconcinnatione & deligatione ad naturalem ſtatum reducuntur. Sin duræ, ac iam inauctæ, non corrigũtur. Quinetiam & quę uitioſam cauitatẽ obtinent, dum adhuc creſcunt, eodẽ emendãtur modo. Cùm uerò ad ſummum incrementum peruenerunt, correctionẽ nõ

admittunt.

admittunt. Itaque exiguas cauitates ligatura & quies, magnas uerò partium actio & spiritus retentio reddit. Eodem autem modo meatuum & osculorum uitia emendantur.

In tenellis adhuc & recèns genitis partes uitiosam figuram habentes, deligaturis reconcinnari, & ad naturalẽ formam reduci possunt. Manu enim reconcinnatur, posteà fascijs & ferulis deligantur. Cùm igitur humidæ adhuc sunt, ac molles partes, facilè quoquouersum aguntur. Itaque & uaciæ, id est quæ extrorsum inflexæ sunt: & uaræ, quæ introrsum, & quæuis aliæ obliquæ intortæq́; in rectas facilè reduci possunt, & contrà rectæ in obliquas. Cùm uerò ob ætatem resiccatæ sunt, summumq́; incrementum acceperunt, proindeq́; duræ maleq́; sequaces euaserũt potiùs frangantur quàm flecti poßint. Eodem quoque modo in his, qui adhuc crescunt, emendari concauæ partes possunt, ut uentriculi, intestinorum, & thoracis. Nam si ampliora hæc quàm pro natura, aut angustiora sint, corrigi possunt. Ampliora enim reddit partium ipsarum actio, exercitatioq́;. Actionem intelligo quæcunque à natura tributa est. Venter exempli gratiâ & intestina largo cibo & potu distenduntur, & thorax multi spiritus retentione, eius latera distendentis: atque ita ampliora hæc temporis tractu redduntur, angustiora uerò quiete, & deligationibus. Quies enim natiuum calorem consôpit, cui distendendi uim inesse priùs ostendimus, similiterq́; nutriendi & augendi: deligatio uerò suo compressu partium dilatationem impedit. Quòd si ad summum incrementum partes peruenerint, corrigi non possunt. Neque enim ampliores quæ angustæ sunt, nec quæ amplæ, angustiores reddi possunt,

nisi

nisi cum magna partium iactura. Resiccari quidem omnes possunt præter naturam, atque inde contrahi, quemadmodùm & superuacua humiditate mollescere atque laxari, sed magno earum detrimento. Eadem ratione meatus & oscula emendantur, si quidem lâtiora sunt, adstringendo, adstrictiora uerò aperiendo, & obstructa detergendo.

Quæcunque etiam iustam magnitudinem excedunt, quiete aptaque deligatione minores efficiuntur, maiores uerò motu naturæ commodo, & frictione mediocri, & alijs quibuscunque sanguinem uberiorem attrahere idoneis.

Pars in maiorem molem excrescit, cùm plus alimenti accipit, & minus eius substantiæ dissipatur, digeriturq́;. Plus alimenti excipit, si exerceatur quantùm quidem eius natura expostulat, si mediocriter fricetur, & si alia quæ alimentum attrahunt, adhibeãtur, cuiusmodi sunt fotus rerum calidarum. Hæc enim sanguinem attrahunt, & natiuum augent calorem, à quo sanguis cõcoquitur, & in substantiam nostram mutatur. Itaque hæc augere substantiã partis possunt, præsertim si cutis aut adstrictior, aut rarior non sit. Contrà uerò pars extenuatur, si sanguinis in eam minus quàm par sit feratur: aut si feratur quidem, sed ex ea plus substantiæ in ambientẽ aërem dissipetur, quàm ad eam restituendam affluat. Quod accidit ob meatuum spiraculorumq́; cutis amplitudinem, & caloris digerentis magnitudinem. Hæc enim duo, caloris inquam uehementia, & cutis raritas, extenuare partem possunt, etiam si, ut dictum est, multum alimenti attrahatur. Minus uerò alimenti attrahitur, si pars refrigerata sit, aut impediatur sanguinis in partẽ cursus. Refrigeratur autem pars quiete, ut

te, ut antè sæpè dictum est, aut frigidis foris admotis. Impeditur uerò sanguinis in partem influxus apta deligatione. Apta autem est, in qua fasciarum circumplexus & sine dolore fiunt, nec tamen nimis laxantur.

Quę autem deficiunt, siquidem ex sanguine ortum habent, resarciri possunt. Quæ uerò ex semine, ferè non possunt, uerũ pro his alia eundem habentia usum nonnunquàm efficere licet: quorum omnium opifex natura est, medicus uerò minister. At quæ numero superãt, sublatio causa salubris est. Sed considerandũ in quibus id fieri posit. Quod si fieri nequeat, ut aliò trãsferatur, adhibẽda cura est.

Cur partes quæ ex sanguine nascuntur, resarciuntur, non autem quæ ex semine, hoc est uerè solidè, disquirendũ est: hæ enim non aliter atquæ illæ nutriuntur & augẽtur: quare nihil impedire uidetur quò minùs renascantur saltem antè summum incrementũ, & cùm iam plurimùm induruerunt. Neque enim partium mollitiem quòd regigni poßint, & duritiam quòd non poßint, in causa esse existimandum est: quemadmodùm nec quòd his quæ ex sanguine ortum habent, alimentum abunde suppeditetur, his uerò quæ ex semine genitæ sunt, non suggeratur. Dentes enim in omni ætate augentur, renascuntur in pueris, & ex semine geniti sunt: participes enim neruosæ substantiæ sunt. Ceterùm non minùs aluntur atque ad summum usque incrementum augentur ex semine ortæ partes, quàm quæ ex sanguine. Itaque utrisque partibus renascendi ius idem à natura datum esse uidetur: quod & Galenus hoc loco innuere uidetur, ὅσα δὲ inquit, ἐκ σπέρματος ὀλίγου δεῖν ἀδύνατος ἡ γένεσις. Quibus uerbis constat partium ex se-

mine

mine ortarum generationem non simpliciter fieri non posse, sed difficillimè, idq; fortè in recens natis, in quibus solidæ partes omnes adhuc tenellæ ac molles sunt. Vbi uerò iam ætate obduruerunt, regigni non possunt. Carnosæ uerò & molles ex sanguinæ concretæ, & ante & post ætatis uigorem & augentur & renascuntur: ut ipsa experientia docet. Quod ut meliùs intelligamus, scire licet solidas partes usque ad summum uigorem numero tantùm, post uigorem uerò & numerò & quantitate easdem permanere: ut docet Galenus. Caro uerò crescit decrescitq; & ante & post ætatis uigorem, & immutatur pro uictus ratione. Nam ex eius substantia semper aliquid resoluitur, quod cibo potuq; resarcitur: ut antè declaratum est: hinc fit, ut non resiccetur ut solida substantia. Porrò autem pars quæ nutritur, alimentum sibi aßimilat: quod ut fiat, priùs agglutinandum est. Ante uerò agglutinationem apponi adiungiq; debet: quod facilè fit, si pars quæ alitur, tenera: ægrè uerò, si dura sit. Ad glutinationem enim & aßimilationem maximè confert humiditas: ad concoctionem uerò adiunctus cum humiditate calor partis alendæ, ut quæ facilè alimentum excipiat, & constitutionem alimento similem habeat. Itaque partibus ex semine genitis iam per ætatem induratis, suum alimentũ, utpotè crassum parumq; sequax, nec agglutinatur nec aßimilatur facilè. Proinde ubi ad summum peruenerunt incrementum, nec augentur ampliùs, nec resarciuntur: sed tamen in locum eius, quod ex solida substantia detractum est, aliud quidpiam adnascitur, quod eundem afferre usum potest, ut oßi callus, & cuti cicatrix. Cæterùm horum omniũ, nempe partium tam quæ ex sanguine, quàm quæ ex semine nascuntur, & eorum

rum quæ in harum locum gignuntur, natura opifex est, medicus uerò minister. Natura uis quædam est in uerè solidis partibus maximè sita, quæ corpus uniuersum dispensat ac moderatur. Hanc Galenus caloris natiui substantiam esse tradit, ut in commentarijs in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Hic autem materiam gignit unde corpus nostrum alitur, augetur, & generatur. Medicus uerò cibum ex quo hæc fit, suggerit. In regignendis itaque partibus materiam natura immutat, similemq; parti in qua regigni substantia debet, efficit, atque ita resarcit quod detractum erat. Sed cùm interim necessariò ex ea materia nascantur excremēta tum crassa, sordidaq;, tum humida, quæ per se expurgare natura non queat, medicus remedia adhibet, quæ & humorem exiccent, & sordem detergāt: atque alia id genus officia naturæ præstat. Itaque naturæ potiùs opus est deficiētium partium generatio, medici uerò exuperantium partium atque numero excedentium. Neque enim sextum digitum aut tertium testiculum amputare natura potest, neque quicquam quod abundet, quod scilicet ex naturalium partium genere sit. Ex genere uerò quæ præter naturam corpori insunt, ipsa demere quædam potest, quædam uerò non potest. Calculū enim è renibus, exiguum quidem, & ex uentriculo & intestinis quæ præter naturam sunt, deturbat: acrochordonas uerò & myrmecias auferre non potest. Porrò autem cùm non omnia quæ numero abundant, semper adimi possint: ea si functionem corpori necessariam impediant, in alium locum transferenda sunt: quemadmodùm oculorum suffusio pupillæ obiecta, proindeq; uisionem impediens, si nullis remedijs cedit, acu in alium locum transmittenda est: quē-

admodùm

admodùm si calculus urinam supprimens, ob magnitudinẽ non poßit educi, aut ægrotantis imbecillitas sectionem ferre non poßit, catathere ab ostio uesicæ depellendus est.

Eadem ratione, quę insita sunt uitia emendãtur.

Positionis uitia sunt, cùm suam sedem partes mutarũt. cumq; inter se nec consensum nec ordinem naturalem seruant. In primo genere continentur omenti & intestinorum deuolutio in scrotum, & articulorum luxatio. In secundo uerò uinculorum & neruorum laxitas & contractio: uelut in lingua cùm uel relaxata est, uel contracta. Tum enim loquendi & manducandi munus probè obire non potest. Emendantur igitur hæc uitia, si quod sedem mutauit, aptè reponatur: & si quæ inter se non benè cohærent partes, probè aptentur: quod quemadmodùm fieri debeat, in alio opere docebimus.

Certum autẽ est duo, aut tria uitia in eadem sæpe parte simul consistere posse: quod ei accidit qui exiguum ac rotundum, & in septum transuersum incumbentem uentriculum habebat: in quo magnitudo, formatio, & situs deprauatus erat: temperamentum quoque frigidius. Hîc ad naturalem statum nullo auxilio transferri poterat, sed tamen ne nimis infestaretur, impediri. Quoniam enim dum plenus uenter erat, ægrè spirabat, cibus parcior, sed qui probè aleret, nec lentè descenderet, ter die sumebatur.

Possunt nõ duæ tantùm aut tres, sed omnes ferè morborum differentiæ in eadem parte inueniri. Intẽperata enim ea esse potest & cum humorum influxu, & sine hoc: cùm uitiata forma, magnitudine, ac aliquo alio instrumẽti morbo: etiam

bo: etiam cum soluta unitate. Ventriculus exempli gratiâ minor esse potest, rotundior, & frigidior, & septo transuerso uicinior: itaque eius magnitudo, figura, positio, & temperamentum uitiosum erit. Certam enim magnitudinem habere debet, quæ tantùm cibi excipiat, quantùm ad reliquum corpus alendum sufficiat. Rotundus quoque simul & oblongus, ut & multi cibi capax sit, & ut commodiorem usum tum gulæ (quam œsophagum græci uocant) tum intestinis præstet. Collocari autem ita debet, ut ne sursum nimis ascendat, & nimis deorsum declinet: in quo situ plenus cibo & potu in septum incumbit, premitq; ita, ut spiritum reddat difficilem. Si cum his uitijs frigiditas maior adsit, quàm eius temperamento conueniat: cruditatem pariet, nisi paucum cibum sumat: qui cùm ad alendum corpus non sufficiat, sæpe erit offerendus, nimirùm quotidie bis, ter, aut frequentiùs, si neceßitas efflagitet. Cùm igitur exiguus offerri debeat, is multũ prompteq; alat oportet, atque facilè permeet. Quòd si tardè feratur, nec promptè alat, ter quotidie sumi non poterit. Et si non multùm nutriat, corpus atrophia laborabit, ac intabescet. Itaque tantus sumi debet, quantus respirationem non impediat, & tamẽ abundè corpus nutriat ter quotidie sumptus. Corrigi autem hæc uitia non possunt. Neque enim ullo remedio oblongior fieri potest, nec maior. Cibi enim copiam, quæ dilatare poßit, non admittit ob frigiditatem, quam concoquere non potest. In exemplaribus græcis δὶς ἀντὶ τρὶς legitur. Leonicenus posteriorem lectionem sequutus est. Fere enim omnes bis die cibum cupiunt: & qui exiguo sunt uentriculo, ter, aut pluries.

Alteri uerò, cui iecur sæpisime ob uasorum an-

gustiā obstruebatur, extenuās uictus remedio fuit.

Quoniam ægrè uenarum iecoris angustia corrigi potest, alendi rationem tradit Galenus, quâ obstructionis periculum uitari poßit, nempe cibum ac potum partium tenuitate donatū: lentus enim ac crassus facilè angustas uias opplet, quod & in externis rebus experiri licet.

Superest adhuc genus unum, quod simpliciū partium & instrumentorum commune est, nempe unitatis solutio, quam fortè quispiam his qui inculpata sanitate fruantur, aliquando inesse negabit ob id, quòd ea semper affectio sit: non uidens quòd de omnibus generibus eodem modo dubitandum esset. Nam si actionis offensio, quæ quidem sensu percipitur, morbum à sanitate non distinguat, sed affectionis tantùm qualitas consideretur, necessariò perpetuæ ualetudinis (quam græci ἀειπάθειαν uocant) opinio recipietur: cùm nemo sit, qui optimas actiones omnes habeat. Verùm hæc disputatio, quoniam magis logica esse uidetur, seorsum consideranda est.

Vnitatis solutio, morbus est simplicium eiusdemq; generis partium & instrumentorum cōmunis. Simplices partes sunt, ossa, nerui, uenæ, & arteriæ, caro, & id genus aliæ. Instrumenta uerò ex hisce partibus composita sunt, ut crus & manus. Soluta igitur in oßibus unitas, si quidē fracta sunt, catagma, hoc est fractura dicitur: si uerò erosa, teredon, id est caries. In neruis musculis & uasis tensis spasma, erosis ulcus, contusis thlasma, punctis punctura appellatur. In carne uerò secta uulnus, erosa ulcus, contusa thlasma nuncupatur. Atque huiusmodi affectus simplicium

partium

partium ſunt proprij, ex accidente uerò inſtrumentorum. Fractura enim, oſsis proprius affectus eſt: cruris uerò ex accidente, & quatenus os, eius pars, affectum eſt. In uinculis uerò ſoluta unitas, apoſpaſma, hoc eſt ut è uerbo uerbum exprimam, auulſio dicitur. Vinculum integrum quidem manet, ſed ab inſtrumēti compage diſſolutū eſt. Vnitatis autem ſolutionem in corpore integrè ſano eſſe non poſſe nonnulli adfirmant, ob id quòd ea (ut aiunt) ſemper affectio præter naturam ſit. Sed falluntur, ut Galenus ſcribit, non intelligentes reliquos quoque affectus omnes, ſi rem tam exquiſitè expendamus, eandem afferre dubitationem. Non enim aliter his atque illa corpus afficitur, ſed non ita ſemper ut læſæ ſint eius functiones. Non enim earum noxæ uitioſæ dicendæ ſunt, niſi ſenſu percipiantur. Itaque ſolæ hæ ſanitatem à morbo diſtinguunt, non autem affectionis qualitas: alioqui perpetuò ægrotare diceremur, ut antè declaratum eſt.

De ſalubribus uerò cauſis quatenus ad eos referuntur quos ægrotare conſtat, deinceps diſſeramus, ab intemperie exorſi. Explicāda igitur priùs ſunt quæ ab omnibus ferè medicis prætermittuntur, nempe alias iā factę intēperiei ſalubres cauſas eſſe, alias eius quæ adhuc fit, quemadmodùm & eius quæ futura eſt, alias. Huius poſtremæ, aliæ in ea artis parte conſtitutæ ſunt, quæ corpori proſpicit, aliæ in ea quæ præſentem ſanitatem tuetur. Omnium autem primæ in ſola curādi ratione cauſæ poſitæ ſunt. Eius uerò, quam inter utrāque mediam eſſe diximus, in præcautione, & curatione. Etenim factam intemperiem, & quæ iam morbus

 exiſtit,

existit, curare oportet. Eam autem quæ nondum morbus est, sed tamen ex corporis affectione futurus, prohibere oportet. Eius uerò quæ fit, quod quidem iam factum est, curare: quod uerò futurũ est, prohibere. Prohibetur autẽ, affectione ex qua id fieri idoneum est, sublata: quæ quidem antecedens causa nominatur. Iam uerò factus morbus, affectione, quæ prima naturalem actionem lædit, sublata curabitur: quam quidẽ morbi causam esse dicimus.

Causæ quæ sanitatem præsentem uel tuẽtur, uel in meliorem transferunt, suprà proditæ sunt. Nunc autem eas, quæ morbum aut præsentem abigunt, aut futurum arcẽt, docere oportet. Atque in primis quæ intemperiem tollũt: quæ cùm aut iam sit, aut adhuc fiat, aut futura sit, triplex erit eius salubris causa. Vna quæ factam tollat: atque hæc propriè uereq; curatrix dicitur: in hoc intemperiei genere sunt diariæ febres. Altera quæ nõdum factam, sed quæ adhuc fit intemperiem aufert. Atque eius duplex munus est: alterum id curandi, quod iam factum est, alterum ei, quod futurum est, prospiciendi: in quo genere febres sunt quæ ex putrescentibus humoribus excitantur: in quibus quod iam computruit, tolli debet: quod uerò nõdum putre est, sed ob corporis affectionem in putredinem uergit, arceri. Tertia uerò causa, quæ quod nec fit, nec factum est, sed tamen quod futurum est, impedit ne fiat: uelut in his qui sunt calidiori & sicciori temperamẽto. Promptè enim in febrem incidunt, nisi eos à causis calidis, & siccis coërceamus, cuiusmodi est solis ardor, calidi uini potus, iracundia, & similia.

Curatio autem unum habet ſcopum primariũ, maximeque communem, nempe rei, quæ tolli debet, cõtrarium. Ex hoc enim genere cauſæ omnes ſunt, quæ ſanitatem efficiunt: ſpeciatim uerò ex ſuis cuique contrarijs. Calido igitur affectui frigida cauſa contraria eſt, frigido uerò calida. Eadem eſt in reliquis ratio. Nam ſi præter naturam exceſſus omnis ſit, mediocritas uerò ſecundum naturã, neceſſariò omninò ad mediocritatem, quod exceſsit, ab exceſſu contrario reducetur. Perſpicuum autem eſt quòd ex ſua facultate, nõ autem ſpecie ac imagine, calidum & frigidum, aliaque id genus accipiẽda ſunt. Ex facultate uoco, quod tale reuerà eſt, quale eſſe dicitur: ſpecie uerò ac imagine, quod tale eſt, quale obuio ſenſui apparet, ſed reuerà tale nõ exiſtit. Quomodo autem hæc cognoſcere oporteat, in opere de ſimplicium medicamentorum facultatibus docuimus.

Curare nihil aliud eſt quã affectus præter naturã præſentes tollere: quorũ curatio unũ habet ſcopũ omniũ primũ ac generaliſsimũ: particulatim uerò totidẽ ſunt, quot affectus præter naturã. Itaque ſi ſingulos curationis ſcopos inuenire uelis, affectus diuidẽdi ſunt uſque ad eas ſpecies quæ amplius diuiſionem non recipiãt, ad hunc modũ. Affectus præter naturã alius morbus eſt, alius cauſa, alius ſymptoma. Morbus alius ſimplicium partium, alius inſtrumentorum, alius utrorũque communis. Simplicium partiũ morbus alius calidus, alius frigidus, alius humidus, alius ſiccus, alius ex his miſtus, nempe calidus & humidus, calidus & ſiccus, frigidus & humidus, frigidus & ſiccus. Ad

eundem modum instrumentorum morbus alius in magnitudine, alius in numero, alius in positione, alius in forma est. Rursus uitiosa magnitudo alia maior est, alia minor quàm deceat: quẽadmodùm numerus aut abundat aut deficit. Eadem est reliquorum diuidẽdi ratio, ut ex libris Galeni de differentijs morborum & symptomatũ uidere est. Quoniam igitur eiusmodi affectus ampliùs diuisionem nõ recipiunt, suum quisque curationis scopum habebit sibi cõtrarium, ut calidus frigidum, frigidus calidum, & reliqui pari modo: siquidem contrariorũ contraria perpetuò sunt remedia. Quoniam rursus præter naturam sunt omnes eiusmodi affectus, tolli omninò debent: quemadmodùm seruari qui sunt secundum naturam. Secundum naturam dicitur esse quicquid rectè probeq; constitutum est, quod symmetron, ac medium dicitur, omnis excessus uitiosi expers, & cui, ut tradit Galenus, nihil adijci, nihilq; ab eo demi poßit. Contra naturã uerò, quod à recto deflectit, cui adijci demiq; aliquid potest. Igitur si ad rectum statum reuocare uelis: quod superuacuum est, demere: quod uerò deficit, adijcere oportet: ut si quid plus iusto incaluit, ad mediocritatem, ad idq;, quod secundum naturam est, reducetur adijciendo quod deest, et detrahendo quod superuacuũ est. Deest autem frigus, & superuacuus calor est: refrigerando igitur, quod deest frigus restitues: & qui superuacuus est, calorem immodicum depelles. Contrarium autem calori frigus est. Eadem est reliquorum curandorum affectuum ratio, quæ scilicet per contraria fit. Quæ autem ut contraria adhibentur, talia reuerà esse oportet, qualia dicuntur, non autem qualia apparent, hoc est quæ hac illa'ue qualitate à natura sint donata, non autẽ adscititia,

& quæ

& quæ soli sensui talia appareant. Res enim naturâ calida, apparere frigida sensui potest, scilicet ab externo aliquo refrigerata: ea tamen affectum calidum tantùm abest ut curare queat, ut etiam magnopere lædat. Non enim euphorbium niue refrigeratum inflammationem unquam curabit, sed certè augebit. Porrò autem medicamentum quod reuerà tale est quale dicitur, hoc est calidum, frigidum, humidum aut siccum, aut primariò per seq́; corpus immutat, aut certè ex accidente quodam. Primariò quidem, cùm ab initio ad finem usque magis magisq́; uim suam prodit, ut calidum calfaciendo, frigidum refrigerando. & reliqua pari modo. Ex accidente uerò, cùm ex eorum proprio natiuoq́; affectu alius affectus nascitur curando morbo contrarius. Calidum uerbi gratiâ primariò corpus calfacit, calfaciendo meatus aperit, materiamq́; digerit, ac dißipat, atque ita corpus refrigerat. Ad eundem modum frigus primariò refrigerat, ex accidente uerò calfacit, cutem densando, expirantemq́; materiam calidam cohibēdo. Quod igitur calfacit, affectui frigido protinus & quatenus tale est, aduersatur: calido uerò ex accidente, & non quatenus calidum, sed quatenus materiam calidam uacuat: qua ratione primò humoris multitudini est oppositum. Vacuatio enim & repletio contraria sunt.

Ad inueniēdas autem salubres causas, has quidem quæ morbum iam ortum curant, ea uia ac ratione utēdum est, qua id quod rei speciem præ se fert, ab eo quod facultate eiusmodi sit, distinguitur: ad has uerò quæ adhuc nascenti medētur, nō solùm hac, sed & ea quâ morborum causæ inue-

niuntur. Agè igitur accendatur exempli gratiâ ex humoribus putribus febris : hi immutationem atque uacuationem indicant: immutato quidem putredinem tollit, manente materia quam uacuatio totam è corpore educit: eiusmodi autem immutationis species est concoctio, cuius perficiendæ rationem nactus, causarum, quæ hoc modò sanitatē efficiunt, peritiam habebis.

Scopum unum esse curandorum morborum primum ac generalißimum, nempe contrarium, alios quoque huic subiectos totidem esse numero, quot sunt morborum formæ, antè declaratum est. Contrarium quoque non id esse, quod solùm rei speciem præ se ferat, sed quod natura potestateq; eiusmodi sit. Nunc *autem distinctionem hanc ad causas, quæ præsentes ac iam natos morbos tollunt, inueniendas necessariam esse ostendit, quæq; nascentibus adhuc occurrunt: quibus non solùm hæc, sed & alia, quâ scilicet morborum causæ inueniuntur, est necessaria.* Nam *qui iam facti sunt, nec fiunt ampliùs, causam non habent nec efficientem, nec fouentem.* Itaque *unicam habent indicationem, nempe sui sublationem, quæ per contrarium, ut dictum est, fit: ut diaria febris, quæ quidem ab euidentibus causis oritur.* Quoniam *autem hæc ampliùs efficientem causam non habet, sui solùm sublationem efflagitat, quæ per contrarium frigus fit. Cùm uerò morbus, qui adhuc fit, præsentes habeat ortus sui causas, non solùm antè dicta ratione curatur, sed & ea quâ eius causæ inueniuntur.* Itaque *duplicem habet is indicationem, nempe tollendi quod iam factum est, & cohibendi quod nondum est genitum.* Quare *omni-*

nò

nò necessaria ad hanc curationem est causarum, quæ morbum gignunt, cognitio. Ad maiorem autem eius rei intelligentiam Galenus nobis febrem ex humorum putredinē curandam proponit: cuius causæ sunt, prima quidem ac proxima, putredo: secunda uerò, meatuum obstructio, quæ putredinem parit. In hoc affectu quod iam genitum est, tolli postulat: quod autem superest generandum, prohiberi per antè dictas rationes. Itaque febrem refrigerare oportet, putres humores uacuare, putrescentes uerò, nondum autem putres immutare, hoc est concoquere, & in melius transmutare. Immutantur autem tum propriè, tum ex accidente. Propriè quidem immissis contrarijs qualitatibus, nimirùm humiditate & frigiditate. Per accidens uerò, sublatis calfacientibus causis, hoc est putredine, & putredinis causa obstructione: quibus peractis natura humores immutat, aliâs alios. Nam qui longè à putredine absunt, in commodam corpori alendo substantiam mutat. Putres uerò, aut putredini iam propinquos, quoniam in benignum sanguinem mutari non possunt, concoquit, ac uelut in pus conuertit, deinde excernit. Immittitur autem in corpus frigida & humida qualitas tum intrò sumendo, tum foris admouendo. Intrò quidem sumitur cibus, aër inspiratus. Foris uerò admouentur balnea aquarum dulcium, & unguenta frigida ac humectantia. Causa putredinis summouetur meatibus ab obstructionibus liberatis. Liberantur autem hi ab obstructione, humores hanc efficientes crassos quidem extenuando, glutinosos incidendo & detergendo.

Vacuatio autem fit per uenæ sectionem, clyste-

res, urinas: & cutis perſpirationem. Prætereà & per auerſionem in contrarium, quam Græci ἀντίσπασιν uocant, & deriuationem in alteram partem. In hoc genere continentur menſium prouocatio, & uenarum quæ quia ſaguinem fundunt, hæmorrhoides græcis uocantur, recluſio: & quæ per nares ac palatum fit purgatio. Cùm igitur hîc etiam inuentæ fuerint materiæ quibus in qualitate, quantitate, temporis occaſione, & utēdi modo miniſtratis uacuatio fit, in hac artis parte ſalubria inueniemus: quorum omnium in opere de curandi ratione tradita eſt inuentio.

Vacuationes quædam ſimpliciter materiam educūt, ut ſecta cubiti uena in putri febre: hæc enim è corpore ſanguinē fundit citra retractionē ac deriuationem. Quædam fluentē humorem retrahunt, ut in menſione profuſione ue næ ſectio. Quædā in latus deriuāt, ut cum altero crure laborante alterū ſcarificatur. Quædam uerò non ſolùm uacuant, ſed et in contrariū humorū curſum reuocāt, aut in latus deriuant: quod in pleuritide accidit, ſi uena interna cubiti eiuſdem lateris aperiatur. Materiæ igitur quibus hæc peraguntur, ſunt, uenæ ſectio, cucurbitulæ, hirudines, ligaturæ, medicamenta digerentia corpori admota, et purgationes, quibus aliâs in alijs affectibus utimur, ut fusè in cōmentarijs noſtris in libros Galeni de curādi ratione ad Glauconem docuimus: uacuationis item qualitatem, quantitatem, temporis occaſionem, & utendi modum.

Eadem ratione in alijs tribus temperaturis ſalubres cauſas inueniemus, unum commune præceptum ſeruantes: nempe tollendam priùs cauſam

omnium harum effectricem, deinde ad morbum ab eadem genitum ueniendum esse.

Quæ in intemperiæ calida seruata est curandi ratio, eadem in reliquis tribus, frigida, humida, & sicca, seruari debet. Si enim causæ, quæ has pepererunt, sublatæ sunt, unica restabit indicatio, nempe morbi ipsius sublatio, quam per contrarium fieri diximus. Quòd si adhuc affectus fiat præsentesq; causas habeat, duplex erit indicatio: una modò declarata, quæ quod ex affectu iam genitum est, tollendum esse insinuat: altera, quæ causas abigendas esse indicat. Cùm igitur hæc duo se offerenda esse ostendant, ab his priùs ineunda est curatio, sine quibus alterum curari non potest. Cùm igitur affectus tolli nisi sublatis quæ hũc efficiunt causis, non possit, ab his priùs auspicari curationem oportet. Secus autem accidit in natis morbis, & in quibus iam causæ desierunt, ut in febribus diarijs, quarum ut plurimùm unica est indicatio, nempe calidæ intemperantiæ sublatio, ut modò dicebamus.

In compositis uerò intẽperaturis coniunctæ simplices causæ salubria pręcepta cõmonstrabunt. Atque etiam idoneum remedium, si quod intemperaturæ magnitudini proportione respondet, cognoscamus, inueniri poterit: uelut exempli gratiâ si decem numeris corpus quàm naturæ conueniat, calidius sit, septem uerò siccius: in hisce affectibus causa salubris decem numeris frigidior, septẽ uerò humidior esse debebit. Itaque si affectæ parti eiusmodi medicamentum adhibeatur, id tam frigidum ac humidum sit, quàm indicatio iubet. Quòd si in alto corpore pars affecta sit posita, excogitandum sa

lubre

lubre remedium eſt, quod in tranſitu uim ſuam nõ amittat. Si igitur id iuſto calidius eſſe oporteat, nõ ſolùm quãtùm affectus ipſe exigit, calidum ſit, ſed ultra modum adijciatur: quod ob ſitum neceſſariò addendum eſt.

Quemadmodùm ſimplex intemperatura ad compoſitã, ita ſimplices ſalubres cauſæ ad compoſitas ſe habent. Itaque ſi duplex eſt curationis ſcopus in ſimplici intemperie, ita in compoſitis duplex erit, nimirùm cauſæ, quæ hãc efficit, ſublatio, & eius quod ex ea iam factum eſt, curatio per contrarium: ut antè declaratum eſt. Cæterùm medicamenti quod affectæ parti admouetur, uis tanta eſſe debet, quanta eſt ipſa exuperantia. Vtriuſque enim pugna par eſſe debet, alioqui exuperantia præter naturam nunquam ad mediocritatem reducetur. Nam aut oppoſitum exceſſum inuehet medicamentum, ſi uehementius ſit, aut ad naturalem ſtatum non perducet, ſi imbecillius: ut abundè in commentarijs noſtris in librum priorem Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Quoniam autem curandus affectus aut in corporis ſumma cute eſt, aut intus deliteſcit, priori tam uehementia admouenda ſunt remedia, quàm ipſe deſiderat. Poſterior uerò ea efflagitat, quæ cùm ad locum affectum peruenerint, profutura ſint. Cùm enim ea tranſeundo ex ſua ui aliquid amittant (aßiduè enim à calore natiuo immutantur) augenda eorum uis eſt, tantùm quidem, quantùm in ipſo tranſitu amiſſura ſunt: alioqui affectui remedium impar eſſet.

Sin frigidius admouendũ ſit, non ſimpliciter augendum eius frigus eſt, ſed & materia priùs conſideranda eſt: quæ ſi partium craſsitie pollet, tantùm

abeſt

abeſt ut in profundum feratur, ut contrariũ omninò effectum præſtet cutim denſando. Si uerò ſubſtãtiæ tenuitate donata ſit, altiùs penetrare poterit. Ad eundem modum in humidis & ſiccis craſsities & tenuitas cõſideranda eſt. Itaque ab affectæ partis ſitu ſumpta indicatio, ſalubrès cauſas (ut modò diximus) ſuggerit.

Tenuitate partium prædita eſſe dicuntur, quæ (ut Galenus ſcribit) facilè in tenues ac minutas partes reſoluuntur: craßitie uerò, quæ contrà. Penetrare per exiguos meatus non poſſunt medicamenta, niſi in tenuißima ſint redacta. Quare quæ partium craßitiæ pollent, quoniam à natura non facile comminuuntur, externæ cutis ſuperficiem non penetrant. Quæ uerò in ſubtilißimas partes reſoluta ſunt, intrò promptè feruntur. Illa igitur meatus claudunt, & cutem contrahunt, denſant ac ſtypant: proinde uim ſuam intrò ferri non ſinunt. Quare ſi internus affectus refrigerari humectari aut exiccari debeat, non ſunt adhibenda remedia his facultatibus prædita, quæ quidem craßitie partium donata ſint, ſed quæ tenuitate polleant, utpotè quæ intrò, ut modò dicebamus, promptè ferantur. Sed dubitari poteſt an quemadmodùm frigida craßitie pollentia, in calidis: ita calida in frigidis internis affectibus inutilia ſint. Sola enim frigida partium craßitie donata, uitanda eſſe iubet Galenus. Conſtat tamen ex eodem authore libro. 1. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, omne medicamentorum craſſarum partium tam frigidum quàm calidũ tardè ac ægrè in corpus penetrare, proindeq; omnibus internis affectibus inutile eſſe. Vt autem meliùs id intelligamus, reuocãdum in memoriam eſt quod

modò dicebamus, nempe frigida uim claudendi meatus, stypandæ, densandæ, ac contrahendæ cutis habere: calida contrà laxandæ, rarefaciendæ, ac aperiendæ. Itaque *calidum sola craßitie, frigidum non hac sola, sed quoniã uiam præcludit, inutile est. Quare necessariò cum frigore tenuitas coniungenda est, cum calore uerò non necessariò, sed plerunque sufficit crassamenti mediocritas.*

A formatione uerò & situ, cũ emissaria sensibus conspicua in aduersam partem perforata habent, aut his omninò carent. Quæ enim in principes partes fluunt, auertimus: irritamus uerò quę in ignobiles feruntur. Certum autem est causas quæ intemperiem efficiunt, uacuatione curandas esse: ipsam uerò intemperiem immutatione.

Materia quæ intẽperiem gignit, sui uacuationem indicat: quemadmodùm ipsa intemperies immutationem. Quo autem modo materia tolli debeat, partis formatio ac situs ostendunt. Si quidem patentes uiæ sunt per quas educi debeat, hæq; in nobiles partes uergant, fluxionem auertere, hoc est in contrarium reuocare, uel ad latus deriuare oportebit. Sin in partes ignobiles, ac recipiendis excrementis destinatas spectent, eò ducere humores oportebit. Sit in iecore, exẽpli gratiâ, materia quæ partem immutet: ea per portæ uenas auocanda est in intestina, aut aliquem alium ignobilem locum, quò scilicet ea ferri uidetur. Si uerò ex cerebro in oculos fluat, in contrarium reuocanda est: ut abundè in commentarijs nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus: ἐκροαὶ *emissaria, ut antè uertimus, & meatus uiasq; significant, non autem ut uerbum sonare uidetur, effluxiones: non enim rectè* συντετρημένας

τρημένας ἐκροὰς, hoc eſt perforatas fluxiones dixeris, ſed meatus aut emiſſaria. Quòd ſi meatus patentes per quos educi materia poßit, affectus locus non habeat, digerenda ea per halitum eſt, aut certè efficiendum emiſſariū eſt per quod uacuari poßit.

In ſoluta autem unitate præcipua curationis intentio eſt, ut ad unitatem reducatur: quod in inſtrumentis quidem fieri nō poteſt, nec in omnibus ſimplicibus partibus, ſed quibuſdam: uelut in carnoſis quæ adglutinationem curantur (nihil autem refert an coalitū dixeris.) Hanc, cùm uulnus maius eſt, præcedit diductarum partium commiſsio, quæ in formationis genere continetur. Vt autem hæc firma, ſtabiliſque fiat, deligatura, quæ ſeparatas partes coniungat, & fibulæ & ſuturæ utiles ſunt. Adglutinat uerò diſsidentes partes, ac priſtinæ unitati reſtituit natura. Noſtrum uerò munus eſt, primùm quidem, ut dixi, diductas partes in unum cogere: ſecundum, commiſſas ſeruare: tertium prouidere ne quid inter uulneris labra incidat: quartū, partis ſubſtantiam tueri. Quemadmodùm autem primum ac ſecundum quis efficere poſsit, antè diximus. Tertium uerò perficiemus, ſi quæ diſiuncta ſunt, coniungendo, nihil in uulnus extrinſecùs illabi ſinamus. Perſæpe enim pilus aut oleum aut alius humor in adglutinandarum partium medio poſitus, continuitatem impedit. Deinde procedente tempore tertium ſcopum ſeruabimus humoris effluxione: quæ aperto uulnere fit, aut aduerſa parte inciſo, aut aptè collocato. Subſtantiæ autē par-

tis ſa-

tis sanitatem tuebimur mediocriter resiccantibus. Hæc quidem est solutæ unitatis in carnosa parte, si quidem sola sit, curandi ratio. Quòd si cum altero morbo coniuncta sit, plures erunt indicationũ scopi: de quibus deinceps differemus, cùm de compositis commistisque affectibus, aut quomodocunque lubet appellare, differemus. Nunc uerò reliquas unitatis solutiones tractemus.

Solutio continuitatis, primarum simpliciumq; partium & instrumentorum communis est. Simplices partes sunt caro, uasa, ossa, nerui, chordæ, musculi, ligamẽta, quæ à sua continuitate solui possunt. Ossa enim franguntur, & eroduntur: musculi, nerui, uasa, secantur, contunduntur, rumpuntur, & eroduntur. Caro secatur, eroditurq;. Atque eiusmodi solutiones continuitatis omnes primariò harum simplicium partium affectiones sunt, ex accidente uerò & secundo loco ipsorum instrumentorũ. Vincula autem quæ copulant, si ab ipsis resoluantur auellanturq;, ac nihilominus intregra maneant, totius instrumenti compagem unitatemq; soluunt, propriusq; eius affectus est, nõ autem simplicium partium. Quòd si totum instrumentum, ut brachium, amputatum sit, soluitur unitas tum instrumenti, tum simplicium partium omnium ex quibus ipsum compositum est. Ad hunc igitur modũ secti instrumenti separatæ partes ampliùs coire coalescereq; non possunt. Cùm enim id solius naturæ munus sit, ea autem abscissam partem à reliquo corpore separatam non ampliùs moderetur, fieri non potest ut ipsam alteri parti adglutinet. Porrò autem simplices primæq; partes à sua continuitate solutæ, aliæ suæ unitati restitui possunt, aliæ non possunt. Atque harũ aliæ

callo

callo & ueluti glutino quodam colligari possunt, aliæ non possunt, cuiusmodi sunt nerui, uenæ, & arteriæ : non quòd natura non suppeditet materiam unde callus gignatur, sed quòd totæ sectæ in suam originem retrahuntur, nec committi omninò possunt. In unitatem autem reducuntur partes carnosæ, quòd abundè molles sint. Dura enim omninò coire non possunt, nisi calli aut alterius materiæ interuentu, ut posteà dicetur. Commissas igitur coniunctasq; eiusmodi partes natura glutinat, medicus uerò priùs coniungit, posteà coniunctas seruat, ac ne quid in uulnus extrinsecus labatur, præcauet, quod quidem abscedentium partium coitionem impediat. Præterea quæ temporis processu in uulnere colligitur saniem foràs emittit, aut quò minùs in eo colligatur impedit, uulnere ampliato: aut facta ex aduerso sectione, idem uulneratæ partis sanitatem tuetur. Hæc igitur sunt medici munia, quibus adglutinanti naturæ auxilietur. Nisi enim commissæ uulneris oræ sint, glutinare eas natura non poterit. Neque enim naturæ ope, neque per se committuntur, sed medici, qui & commissas deligaturis fibulis, & suturis firmat, ne latè hiet uulnus, & ne quid in ipsum foris incidat, quod eius (ut modò dicebã) glutinationem impediat, cuiusmodi oleum est, & pilus, & id genus alia sexcenta. Non in omnibus autem uulneribus suturæ, fibulæ, & deligaturæ necessariæ sunt, sed in latè patentibus, & in quibus partes à se plurimùm distant. Quòd si cum magnitudine uulnus diuturnũ quoque sit, necessariò sanies quædam colligetur, quæ glutinationem impediet. Itaque uacuationem desiderat. Latius igitur aperiendum uulnus erit, ut sanies effluere possit. Quòd si sursum uergit, aut aliam commodam figuram

nactum

nactum sit, alia incisione opus non erit. Si uerò deorsum tendit, alia sectio necessaria erit, quæ ex aduerso uulneri respondeat. Cæterùm quoniam (ut modò dicebamus) naturæ opus est glutinare: nisi ea ualida sit, improbè id munus obibit. Quare medicus curare debet ut integra seruetur. Naturam hîc intelligo uirtutes corpus nostrum moderantes. Seruabitur autem, ut Galenus docet mediocriter resiccantium usu. Quæ enim uehementer siccant, non solùm partem uulneratam immutant, sed renascentem carnem tenellam ac mollem absumunt. Quæ uerò inualidè siccant, humidum uulnus relinquunt.

Fractura igitur, solutio continuitatis est in osse: quæ quatenus ad primum scopum attinet, non sanescit: quatenus uerò ad secundum, quodammodò curari potest. Primus autem scopus est agglutinatio, quæ fieri ob siccitatem non potest. Secundus autem connexio, quæ callo fracturam circumligante perficitur. Origo uerò calli quatenus ex materia & à natura fit, alijs est communis: quatenus uerò formam habet osi similem, ex eius nutrimento gignitur. At molle puerileq; os coalescere potest. Cæterùm eiusmodi affectus sine alterius societate rarò contingere solet. Fractis enim osibus, musculi unà cum alijs uicinis partibus ut plurimùm afficiuntur. Quocircà duplex erit curationis ratio: una quidem ipsorum osium, altera circunstantium partium: de qua disseremus cùm de carnosarum partium commistis affectibus agemus. De fracturis autem nunc disputandum est. Quoniam quidem hæ callo curantur (cui generando, proprio osis nutri-

mento

mento opus est)ad calli generationem naturæ cõmittendum recrementum est:id autem & qualitate,& quantitate temperatum esse debet. Ideò uictus ratio requiritur ex qua tantus, talisque sanguis qui ad ossa fertur,comparetur,quantus, qualisque generando callo est necessarius . Quoniam rursus is per ossis fracti cauernas transmittitur,cõsiderare eius multitudinem,ac qualitatem, atque ita uictum sicciorem, aut humidiorem instituere oportet.Hæc omnia in opere de curandi ratione fusiùs tradita sunt.

Duplex est solutæ unitatis curatio:una quæ σύμφυσις, hoc est coalitus glutinatio ue dicitur: atque hæc uera est. Altera partium oßis fracti coniunctio ac colligatio : quæ calli interuentu fit,uteraq; non est. Prior in osse fieri non potest,in carne uerò potest . Miscentur enim mollia cum mollibus,non autem dura cum duris.Itaque humor insitus utriusque partis solutæ carnis miscetur, non aliter atque cera mollis cum altera molli:deinde mistus glutinatur ac concrescit in speciem carnis : quod nihil aliud est quàm συμφύεσθαι,hoc est coalescere,concrescereq;:atque id naturæ opus est.Posterior in osse fit . Copulantur enim oßis fracti partes calli ac uelut glutini cuiusdam interuentu. Nulla enim alia ratione coniungi possunt . Misceri enim dura cũ duris non possunt,ut testis sensus est.Neque enim lapis per se cum lapide coniungi potest,sed per glutinum potest . Itaque ossa callo copulari, & uelut ferruminari possunt . Sed nec si materia utriusque partis oßis fracti ex qua callus gignitur,tam mollis esset,ut misceri posset, os secundum priorem curandi rationem coalesceret.Nam

facultatis aßimilatricis imbecillitas nunquam hanc in oßis speciem conuertet, nisi os adhuc molle ac tenerum sit. Porrò autem callus hoc habet cum alijs partibus commune, quòd ex materia fiat, & à natura generetur. Nõ enim aliter ex nutrimẽto natura, quàm alias partes gignit: sed illi peculiare est, quòd oßi similis sit, os tamen nõ sit: alioqui coalescere diceretur. Quoniam igitur non nisi callo, ut modò dicebamus, sanescere oßis fractura potest, nutrimentum requirit quô os ipsum alatur: idq; naturæ committendum est, ut in callum mutet. Quid autem naturam uocemus, posteà ostendemus cùm de carnis generatione disseremus. Itaque tantus, talisq; cibus sumendus est, quantus, qualisq; generando callo est necessarius. Non enim quantuslibet, nec qualiscunque requiritur, sed qui tam in quantitate, quàm qualitate mediocritatẽ seruet. Cibus igitur esto, qui succum bonum gignat, atque tenacem, mediocriterq; crassum. Ex humidiore enim concrescere callus non potest: ex craßiore uerò ac tenaci quidem potest, sed qui tempore siccescat, ac friabilis euadat, & fracturæ obnoxius sit. Ad eundem modum nec parcior nec liberalior cibus offeratur: ex illo enim callus minor quàm oßibus cõiungendis conueniat gignitur: ex hoc maior, & qui circunstantibus musculis dolorem inuehat.

Nerui uerò & tendonis punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idque quòd cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè accersit conuulsionem: maximeque si nihil foràs exhalet, quòd scilicet cæcum sit cutis uulnus. Id igitur aperiendum est, exiccandumque materia tenui, quæ in altum & ad uulneratum usque neruum penetrare

poßit.

posſit. De his autem in libris de curãdi ratione accuratè diſputatũ eſt. Hæc igitur eſt ſalubriũ cauſarũ in ſimplicibus eiuſmodi affectibus forma.

Nerui & tendones magno ſenſu præditi ſunt: ideò ſi pungantur, dolor neceſſariò accedit, quem comitatur humorum defluxio, & hanc inflammatio (ut Galenus docet) non ſolius quidem puncti nerui, ſed & totius inſtrumenti. Quòd ſi ob uulneris paruitatem nihil exhalare poßit, cõuulſio ſequitur. Igitur in his affectibus dolorem in primis qui hæc inuehit incommoda, mitigare oportet, ne oriatur inflammatio. Itaque anodyna parti admouenda ſunt: &, quod tutius eſt, cutis uulnus aperiẽdum, apertumq́; ſeruandum, ut qui in eum locum humor influxit, ac influxurus eſt, uacuari poßit. Nam ſic & inflammationis cauſam tollemus, & dolorẽ mitigabimus: quô peracto adhibenda remedia ſunt ualenter exiccantia, citra tamen dolorem: mediocriter uerò calida, uel modicè ad calorem declinantia, tenuandiq́; facultate prædita: hæc enim in profundum penetrant uſque ad uulneratum neruum: in halitum digerũt quod in neruo relictum erat, atque ſic exiccant, locumq́; à ſuperuacuis humoribus liberant, doloremq́; ac inflammationem prohibent. Contrà frigida & adſtringentia nõ tutò admouẽtur. Siquidem frigus præter id quòd ſuapte natura neruis, ut Hippocrates ſcribit, inimicũ eſt, etiam tenues meatus claudit, quemadmodùm et adſtringentia medicamenta. Itaque neque crudum oleũ, neque aliud quodcunque ſimili facultate præditum, neruorum puncturis tutò adhiberi poteſt. Vehementer uerò calida inutilia ſunt, utpotè quæ defluxionem accerſant, & dolorem excitent. Quare ea ſola admouenda ſunt, quæ modicè calfaciãt, ua

lenter exiccent, citra tamen cutis contractionem ac morsum: quæq; tenuandi facultate prædita sunt: ut modò dicebamus. Itaque *oleum tenue utiliter adhibetur, terebinthina, propolis, & id genus alia quæ* Galenus *libro de curandi ratione sexto, & de medicamentorum compositione κατὰ γένη tertio fusissimè tractauit.*

In compositis uerò affectibus, cum ulceribus primùm quidem iungitur cauitas, quam non aliã affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur. Verùm id differentia nõ est, sed alterũ quoddam uniuersi morbi genus, in quo perdita substantia est. Itaque ad duplicis morbi curationẽ scopo duplici opus est. Nam unitatis solutio continuitatem desiderat: substantiæ uerò amissio nutritionem: cuius paulò antè scopi declarati sunt. Quòd uerò affectionem hanc primùm curare oporteat, deinde continuitatem resarcire, ipsa rei natura docet. Si igitur quod concauum est impleatur, & ad æquabilitatẽ ulcus reducatur, fiet ut alter scopus tollatur: quandoquidem recèns nata inter ulceris labra carnæ, disiunctæ partes coire non possunt: quare inueniẽda alia curationis ratio est. Inuenietur autem ex re naturali quam parti parare oportet. Huic autem naturale est cute obduci. Id igitur præstandum est: aut si scopum assequi nequeas, simile quidpiam cuti, nempe carnem ipsi substantiæ proximam generare oportebit. Eiusmodi autẽ & & sicca & callosa est. Siccantibus igitur ac adstringentibus citra morsum medicamentis ad inducendam cicatricem est opus.

Cùm

Cùm ſolutæ unitatis multæ ſint ſpecies, nempe uulnus, ulcus, fractura, caries. ſpaſma, contuſio, punctura, ruptura, & apoſpaſma, ut antè diximus: tantùm de his meminit Galenus quæ in carne, oſſe, neruis & tendonibus fiunt. Nec de his quidem omnibus, ſed ulcere, uulnere, fractura, & nerui ac tendonis punctura. Rurſus cùm harum ſingulæ cum reliquis ferè omnibus differentijs coniungi poßint, ſolùm eas recenſet, quæ cum ulcere coniunguntur: nec omnes quidem, ſed ſolùm cauitatem, inflammationem, contuſionem, ſcirrhum, œdema, humorum influxum, ſordem, & intemperiem. Nam in hoc opere tantùm rerum capita tractat, quæ in alijs operibus fuſißimè diſputata ſunt. Sed non fuerit alienum hoc loco omnes has miſtiones enumerare: nam ſic & tota de hac re diſputatio clara euadet, & lectori labor aberit. Repetenda igitur reuocandaq; in memoriam ſunt quæ antè de morbi diuiſione diximus. Triplicem enim omnem morbum eſſe docuimus. Vnum primarum, ſimpliciumq; partium: ſimplex appellatur. Alterum inſtrumentorum, quem uocant organicum. Tertium utrarunque partium communem: ideoq; communis dicitur. Primus in intemperie conſiſtit, nempe calore, frigore, humiditate, & ſiccitate. Secundus in inſtrumentorum fabrica, hoc eſt magnitudine, numero, ſitu, & forma. Tertius in unitatis ſolutione: cuius differentiæ paulò antè traditæ ſunt. Componuntur igitur eiuſmodi morbi, ſimplices cum ſimplicibus, organici cum organicis, & communes cum communibus, cum communi & ſimplici, communi & organico, ſimplici & organico, communi ſimplici & organico. Simplices autem morbi cum ſimplicibus compo-

ſiti ſunt, calidus & humidus, calidus & ſiccus, frigidus & humidus, frigidus & ſiccus. Organici cum ſui generis morbis compoſiti ſunt forma & numerus, ut obſtructio præter naturam, ſiue ab humoribus, ſiue ab innata caruncula, ſiue calculo, ſiue alia quacunque materia, ut in urinæ ſuppreßione, in qua calculus redundat, & ueſicæ meatus figuram uitiat. Forma & magnitudo, ut in tumore præter naturam citra ullam intemperiem, in quo pars iuſto maior eſt, & eius figura deprauata. Forma & poſitus præter naturam, ut cùm pars inflexa eſt, atque ſimul luxata. Inflexio, figuræ: luxatio, poſitionis uitium eſt. Numerus & magnitudo, ut in parte cui adnata ſubſtantia ſit. Maior enim eſt, quàm naturæ conueniat: & in ea abundat, quod deeſſe oportuit. Numerus & ſitus, ut ſiquid articulis adnaſcatur, quod à loco oſſa dimoueat. In hoc enim affectu abundat partium numerus, nempe quod in articulo concreuit. Situs quoque uitiatus eſt, cùm oſſa à ſuo loco naturali dimota ſint. Magnitudo & ſitus, ut in extenſione partis ob relaxatum ligamentum. Pars enim ſeipſa longior efficitur, nec partes cohærent, quæ naturâ iungi debent. Forma numerus & magnitudo, ut tumor præter naturam, in quo pus, aut quidpiam aliud continetur. In eo enim affectu partis figura & magnitudo uitiata eſt, & numerus abundat. Forma, numerus, & poſitio, ut partis curuitas cum luxatione ob interpoſitum humorem. Curuitas uitium figuræ eſt, luxatio poſitionis, & interpoſita materia numeri. Forma magnitudo & poſitio, ut pars emaciata & recurua ob uinculi conuulſionem. Macies, magnitudinis uitium eſt, curuitas figuræ. Conuulſum autem uinculum altera parte

oſſa

ossa disiungit, atque ita situm uitiat. Numerus magnitudo & positio, ut luxatio ob humorem in articulum decumbentem, & cibi distributionem impedientem. Redundans humor, numeri uitium est: luxatio, situs: & macies, seu si mauis, atrophia, magnitudinis. Forma numerus magnitudo & positio, ut si cum partis curuitate, & articulorum luxatione ob interpositum humorem, atrophia pars laboret: quod in coxendicum doloribus inueteratis accidere solet, in quibus increscente affectu fit luxatio, ac conuulsis neruis curuitas. Constat igitur, commistos hic esse quatuor affectus, nempe figuræ curuitatem, articulorum luxationem, hoc est situm incommodum, numeri partium abundantiam, scilicet humorem inter articulos positum, & magnitudinem uitiatam, nempe maciem. His igitur modis instrumentorum morbi commiscentur. Communes autem non omnes inter se miscentur, quando non omnes partes omnem solutæ unitatis differentiam recipere possunt. Vulnerari enim os, aut ulcerari non dicitur, sed frangi ac putrescere, quemadmodùm nec caro frangi aut cariosa esse, sed uulnerari & ulcerari: nerui uerò ac tendones & pungi, & contundi. & conuelli. Communium igitur affectuum mistiones hæ sunt: Conuulsio et contusio. Idem enim neruus contusus simul, & tensus esse potest: quemadmodùm & uenæ, & uincula, & membranæ, & musculi, et ut semel dicam, omnes fibrosæ partes. Conuulsio & ulcus, ut in antè dictis partibus, quæ tendi, ut diximus, possunt, & ulcerari ab humorum acrimonia. Conuulsio & punctura in neruis & tendonibus inueniuntur: quemadmodùm conuulsio & uulnus in musculis. Conuulsio & ruptura in

uenis & arterijs, membranis, neruis, & fibrosis partibus: quarum si tendantur, ac conuellantur fibræ, rumpuntur, contusio, & ulcus. Caro enim & musculi contundi & ulcerari simul possunt. Contundi quoque & pungi nerui & tendones: quemadmodùm musculi contundi, ac uulnerari. Eædem etiã partes contunduntur & rumpuntur. Similiter autem ulcerari & pungi possunt nerui & tendones: sicut ulcerari & uulnerari caro et musculi. Imò ferè fit ut omne uulnus, maximè si magnũ sit, trãseat in ulcus: quod enim simpliciter sectum, uulneratumq; est, ab humorum influxu in uulnere putrescentium eroditur. Eodem modo uenæ humorũ acrium multitudine non solùm tenduntur, sed & rumpuntur ac eroduntur. Sic & neruus pungi, ac secari, seu uulnerari (nihil enim hîc refert utrum dixeris) idem quoque pungi ac rũpi potest, quẽadmodùm rumpi, ac uulnerari. Ex his constat easdem partes tres affectus simul excipere posse, conuulsionẽ, contusionem, & uulnus. Aliâs contusionem, conuulsionem, & puncturam. Aliâs cõtusionem, conuulsionem, & uulnus. Quasdam contundi, conuelli, & rumpi: & contundi, conuelli, & pungi. Nonnullas contundi, ulcerari, & uulnerari. Quasdam contundi, ulcerari, & rumpi. Alias item ulcerari, pungi, & uulnerari, & alias ulcerari, pungi, rumpi. Alias quoque pungi, uulnerari, rumpi. Ad eundem modum quatuor nonnunquàm in eadem parte cõiungi possunt, nempe cõuulsio, cõtusio, ulcus, & punctura. Tensio, conuulsio, ulcus, & uulnus. Conuulsio, contusio, ulcus, & ruptura. Nonnunquàm quinque solutæ unitatis differentiæ in eadem parte simul esse possunt, ut conuulsio, contusio, ulcus, & punctura, & uulnus seu sectio. Conuulsio, contusio, ulcus, punctura, & ruptura.

ruptura. Aliquando uerò sex simul inueniuntur, nempe tensio, contusio, ulcus, punctura, uulnus, & ruptura. Porrò autem simplices morbi nonnunquàm cum humorum influxu coniuncti sunt, aliquando cum instrumẽtorum morbis, interdum cum ambobus. Calor igitur cum defluxione sanguinis quidem boni & mediocriter craßi, inflammationem parit, quæ si magna sit, in gangrænã primùm, deinde sphacelon transire solet. Cùm calidi & craßi ac comburentis crustamq; inducentis influxu (si quidem sine saniosa humiditate sit) primam: sin admista ea sit, secundum carbunculi formam efficit. Calidi uerò, & substantia tenuis, erysipelas. Si uerò bilis craßior sit, exedentem, tenuior mitiorem herpetem gignit. Frigida intemperies cum tenuis ac uaporosæ pituitæ defluxu parit œdema, cum crassa & concreta scirrhum, cum aquosa tumorem aquosum, cũ flatu flatulentũ. Cum atra bile craßiore parti iam fixa scirrhum, cum retorrida autem ac uenas adhuc occupante cancrum sine uulnere: extra uenas uerò, ac cuti subiectæq; carni hærente ulcerosum efficit, aut phagedænam. Calor cum mistis humoribus, sanguine quidem & flaua bile dilutioribus, summaq; occupantibus, erysipelas gignit: craßioribus uerò & in carnem penetrãtibus, si æqualiter excedant, mistum ex inflammatione & erysipelate affectum. Si sanguis bilem excedat, inflammationem erysipelatis participem: si bilis sanguinem, erysipelas inflammationis consortem. Ad eundem modum si cum sanguine pituita æqualiter misceatur, fit inflammatio & œdema. Si alter humor excedat, nomen præponetur quod superantem humorem explicet. Constat autem eiusmodi affectus mistos esse ex intemperie, figura uitiata, & magnitudine. Præterea simplicium

plicium partium & instrumentorum & utrorumque communes morbi copulari simul possunt: ut in ulcere cum tumore pus continente, & intemperie. Vlcus enim solutio unitatis est, & tumor magnitudinem & figuram uitiat, & pus abundat. Quod fieri contingit ex sanguine, utraque bile, & pituita: ex materia fauo simili, uel pulti uel adipi: unde meliceris, atheroma & steatoma eiusmodi affectus dicuntur. Nonnunquàm aliena quædam materia continetur similis pilo uel lapillo, uel alteri eiusdem generis: sed eiusmodi affectibus indita propria nomina non sunt. Similiter autem ulcus concauum & intemperatura cum sanguinis uel alterius humoris influxu misceri possunt, atque ita simul coniungi solita unitas cum substantiæ amißione, & intemperatura, magnitudo & figura uitiata. Vt autem rem uerbo uno absoluam, misceri possunt aliæ solutæ unitatis differẽtiæ cum omnibus intemperaturis, omnibusq; instrumẽtorum morbis, ut ex antè dictis conspicuum est. Sed ad Galeni dictionem explicandam redeamus. Cum ulceribus, inquit, iungitur primùm quidem concauum, quod non aliam affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur: uerùm id differentia non est, sed totius morbi genus. Concauum enim, ut quod amissæ partis substantia sit, genus est morbi, seu, si mauis, species est, quæ proxima tamẽ morbo iuncta non est. Siquidem morbus primùm diuiditur in simplicem ac primum, in organicum, & in communem. Rursus simplex in calidum frigidum humidum & siccum, ex hisq; mistum calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Organicus uerò in formam, numerum, situm & magnitudinem præter naturam. Sub magnitudine concauum continetur.

Est

Est enim id, ut modò dicebamus, substātiæ partis amißio. Sed cuipiam fortè uidebitur concauum uitiatæ formæ differentia esse: quod & Galenus lib. de morborum differentijs primo sentire uidetur. Formam enim uitiatam in figuram concauam, asperitatem & læuitatem præter naturam diuidit. Respondemus concauum homonymum esse, significareq; aliquando inanitates, ac capacitates uniuersi corporis à natura institutas, cuiusmodi sunt meatus ac spiracula cutis, subiectæq; carnis, & uentriculi, quales cerebri, cordis, & reliqui corporis existunt: atque omnia hæc cùm aut ampliora aut angustiora sunt quàm naturæ conueniat, aut obstructa, in genere uitiatæ formæ cōtinentur. Aliquando uerò carnis amißionem: quæ pro diuersarū partium ratione diuersas habent nomenclaturas: ut antè declaratum est: atque eiusmodi concauum in genere est uitiatæ magnitudinis, non autem formæ: pars enim ad hunc modū concaua minor redditur. Cùm igitur ulcus & concauum distincti ac differentes morbi sint, uidendum an simul ambo curari poßint, an secùs. Et si curari simul non poßint, uter priùs curari debeat. Sæpe enim contingit ut alter sine altero curari nō poßit: ut in propositis affectibus: quorum ulcus quoniam continuitatis solutio est, continuari postulat: concauum autem, ut quod sit substantiæ amißio, impleri. Et quoniam ulceris labra commodè iungi non possunt, nisi ei quæ perijt simili substantia concauum impleatur, à carnis nutritione, ac generatione auspicari curationem oportet. Generatur autem ex materia, & à natura. Materia quidem sanguis est, qui nec quantitate nec qualitate delinquat. Qualitate quidem, malus probam carnem generare non potest: parcior concauum implere non sufficit:

cit: uberior uerò superuacuam carnem procreat, posteà magno negotio demendam. Natura autem est partiũ in calido frigido humido & sicco temperamentum. In carnis generatione necessariò duplex excrementum prouenit, humidum, & crassum: ut author est Galenus libro tertio methodi curandi. Humidum exiccari desiderat, & crassum detergi. Itaque duplici remedio opus est, altero quod superuacuum humorem absumat, non etiam utilem materiã. Id autem, ut idem author scribit, primi ordinis exiccantiũ esse debet. Altero uerò quod sordem detergat sine morsu. Cæterùm ubi nutrita ac genita caro est, glutinatione est opus, quam medicamentis ualidius quàm priora siccantibus & adstringentibus, quæque substantiam in idem cogere poßint, perficimus. Impleto igitur carne ulcere, ac glutinato, ad æquabilitatemq; perducto, alter scopus tollitur: quandoquidem distantia ulceris labra, quæ prius coitionem desiderabant, amplius coniungi non possunt, propter renatam inter ipsa labra carnem. Superest igitur ut ulcus aliquo naturali tegumento operiamus. Quare cutim generare, aut summam carnem callosam reddere, hoc est ad cicatricem ducere oportet. Verùm illa gigni non potest: reliquum igitur est ut ad inducendam cicatricem consiliũ dirigamus. Inducitur autem cicatrix carnem exiccando atque adstringendo, sed quàm glutinando ualidiùs, citra tamen morsum: nam defluxionem excitaremus. Non enim solùm quod influit, sed & natiua quoque humiditas absumenda est, uehementerq; summa caro adstringenda.

Ad eundem modum si adnata sordes sit, ad detersionem dirigendum consilium est. Salubre igitur medicamẽtum est, cui detergendi uis insit. Ho-

rum

rum autem materia in libris de medicamentorum facultatibus tradita eſt.

Dubitari poteſt cur Galenus non de humido excremento (quod non minus carnis nutritionem quàm ſordes impedit) mentionem quoque faciat. Vtrunque enim neceſſariò in ulcere (ut modò declaratum eſt) colligitur. Reſpondendum eſt Galenum non omnia quæ cum ulcere coniunguntur, tractare, ut antè diximus: quanquam hoc loco nō de illa tantùm ſorde quæ neceſſariò ulceri adnaſcitur, ſed & ea quæ ob nimiam copiam putreſcit, agit: quod ſæpe contingit uel ob immodicum partis nutrimentum, uel ob malam uictus rationem, uel ob id quòd ægrotus medico non paruerit, uel ob ipſius medici errorem, qui medicamentum uel minùs quàm res expoſcit detergens adhibuerit, (tunc enim magna excrementorum copia colligitur) uel quod uehementiùs admouerit, quod non ſolùm detergat, ſed & ulceret, ac defluxionem concitet, quæ putreſcere in ulcere ſolet. Quod cùm accidit, uehementiùs detergentibus ac deſiccantibus medicamentis quàm in priore affectu eſt opus. Detergentia autem medicamenta ſunt, quæ tantùm ſuperficiem expurgant, ut ſummam cutem, & ulcera, non autem meatus. Nam hæc tenuiora ſunt: ideo altiùs penetrant, uocanturq́; à medicis ἐκφρακτικὰ, hoc eſt expurgantia. Illa uerò craßioris ſunt ſubſtantiæ, minuſq́; penetrant: appellantur autē ῥυπτικὰ, hoc eſt detergentia.

Atque etiam ſi cum ulcere iuncta inflãmatio aliqua, uel cõtuſio, uel ſcirrhus, uel œdema ſit, ea priùs uia, ac ratione antè dicta curanda ſunt. Eodem modo ſi quid in ulcus influat, influxionis curatio adhibenda eſt. Similiter autem ſi intemperie aliqua ul

cerata

cerata pars laborat, ad remedia quibus abigi ipsa posit, priùs ueniendum est. De his quidem satis.

Si duo simul affectus copulati sint, ille prior curandus est, sine quo alter curari non posit. Itaque si cum ulcere iuncta inflammatio sit, uel contusio, uel scirrhus, ued œdema, uel intemperies, uel humorum influxio, aut aliud id genus malum: antequam ulceris curationem moliaris, ea tollenda sunt, ut sine quibus sublatis ulcus sanescere non posit. Omnium autem horum curandorum rationem Galenus in posteriore libro de curandi ratione ad Glauconem, & in libris methodi medendi tradit.

Ad conformationis uerò genus, quod in plures differentias distribuitur, iam transeundum est, sumpto ab euidentisimo disputationis initio, quod in figuræ permutatione fit. In his igitur qui adhuc crescunt, plurimæ partes emendari possunt. In his uerò qui ad incrementum peruenerunt, non possunt. Quæ autem curationem admittunt, in contrariam deprauatæ formam reducẽda sunt. Quòd si ob fracturam malè concinnatam uitiata membri figura sit, recenteq; callo occupata, frangere oportet, ac probè reconcinnare: posteà uerò callum inducere.

Conformationis uitia, in permutata figura, cauitate, meatibus asperitate & læuitate cõsistant: quorum omnium manifestißima figura est, utpotè quæ sensui protinus obijcitur. Siue enim hæc obliqua sit, siue recta, siue alio quouis modo permutata, non solùm uisus, sed & tactus deprehendit. Vtriusque enim sensus communis est. Meatus uerò & cauitas non statim sensibus patent. Nullo enim sen

su cutis

su cutis subiectæq; carnis meatus per se deprehendi possunt, sed per aliud, nempe sudores: quos si è cute erumpere conspexeris sine aliqua euidente causa, id ob meatuum amplitudinem accidere rectè coniicere poteris. Asperitatem autem & læuitatem tametsi tactus deprehendit, non tamen tam manifestè quàm figuram uisus. Ab huius igitur permutatione auspicari oportet. Permutata autem figura est, cùm membra, quæ naturâ recta esse debent, curua sunt: aut curua, recta: & quæ rotunda, plana: & quæ plana, rotunda. Cuique enim instrumento figura à natura tributa est, quâ meliùs manum suum obeat: quam si amittit, necessariò eius actio uitiatur. Omnis igitur præter naturam mutata figura, in suam natiuam reducenda est, si quidem fieri poßit. Non enim id perpetuò fieri potest. In adultis enim in quibus iam planè ossa indurata sunt, mutari figura non potest. In pueris uerò ac tenellis potest, ut in quibus adhuc sequax oßium materia sit. Ex his perspicuum est Galenum de his solùm uerba facere, in quibus permutata ossa uitiatam habent figuram. Nam repandas curuatasq; partes ob tendonũ scirrhos se persanasse, libro secundo de curandi ratione ad Glauconem scribit. Vitiata quoque membri alicuius figura ob malè concinnatam fracturam, reparari potest, si quidem callus adhuc recens sit, nec obdurue rit. Frangi enim potest, rursusq; ossa rectè coaptari, ac callo adglutinari.

Ex eodem autem morborum genere est obstructio, quam humorum lentor, ac crassities parit: atque hæc scopum unum habet affectui contrarium, nempe expurgationem. Curatur autem detergentibus, ac dissecantibus medicamentis.

Eiusdem

Eiusdem substantiæ sunt, sed tantùm maioris minorisq; ratione differunt ἐμπλαστικὰ καὶ ῥύπον ἐπιφέροντα. *Illa* πόρους *hoc est meatus inferciunt obstruuntq;, ac pertinaciter hærent: hæc uerò sordem in cute tantùm ac ulceribus gignunt. Contraria autem his sunt, emplasticis quidem* ἐκφρακτικὰ καὶ ἐκκαθαρτικὰ τῶν πόρων, *hoc est quæ expurgant, ac farctu liberant meatus. Sordem uerò generantibus* ῥυπτικὰ, *hoc est detergentia. Itaque* ἐμφράξει *contraria* ἐκφράξεις *est, hoc est obstructio expurgationi. Cùm igitur meatus craßis uiscosisq; humoribus referti sunt, eos expurgare oportet medicamentis primùm dissecantibus, ac extenuantibus, lentorem craßitiemq; humorum posteà detergentibus, quæ græcis* ῥυπτικὰ *dicuntur. Sunt autem hæc genere cum* ἐκφρακτικοῖς *eadem tantùm maioris & minoris ratione discrepantia. Solam enim cutem & ulcera detergent* ἐκφρακτικὰ *uerò meatus expurgant, ab obstructioneq; liberant. Ex his constat emplastica duplicia esse, altera crassa terreaq;, alia uiscosa, quibus contraria sunt craßis quidem extenuantia, uiscosis autem dissecantia ac incidentia. Quæ autem* ἐκφρακτικὰ, *id est expurgantia, quæ detergentia, quæq; dissecantia & extenuantia sint, ex libro quinto de simplicium medicaminum facultatibus petendum est.*

Si uerò stercore duro farctum intestinum sit, primùm quidem emendanda duritia est humidis & pinguibus clysteribus, deinde acribus stercus uacuandum.

Quemadmodùm materiam crassam extenuare, & uiscosam incidere, ita durã emollire antequam uacues oportet. Indurata enim ægrè expellitur, quòd descendere apta

non sit, nec par sit facultas huic expellendæ. Itaque *priùs diluenda est humidis ac pinguibus clysteribus, deinde acribus excitanda ad expulsionem facultas est. Pinguia autem præter id quòd materiam emolliunt, soluuntq́; intestinum quoque lubricum reddunt, ita ut etiam stercus nondum resolutum, aut emollitum facilè descendere poßit.*

At si calculus uesicã obstruit, in præsentia quidem transferendus est. Quòd si omninò sanare uelis, uesicæ sectione eximendus est.

Quoniam uesicæ obstructio urinam supprimit, suppreßio uerò uitæ periculum minatur, summa cura quod uesicam obstruit summouère oportet. Obstruit autem uesicæ meatum, ac urinam supprimit, sanguinis grumus, pus, crassus lentusq́; humor minori quidem periculo, & calculus maiori. Illa enim fotu calido liquari soluiq́; possunt: hic uerò transponi, uel omninò eximi debet: quod non sine magno dolore fieri potest. Transponitur enim, atque à meatu in uesicam pellitur, uel corporis succeßione, uel demissa in uesicam fistula. Aeger autem supinus collocatur reductis eius cruribus ita, ut reliquo corpore sublimiora sint: posteà uariè uehementerq́; succutitur: quòd si nihil profeceris, demittitur fistula in uesicam. Sed quoniam fallax hæc curandi ratio est (redire enim in urinæ iter calculus solet) extrahere lapidem oportet: quod plerunque cum uitæ periculo fit. Extrahitur autem secta uesicæ ceruice: quæ quoniam carnosa est, facilè coalescit: facto autem uulnere lapis unco extrahitur. Ante sectionem autem demißis sinistræ manus digitis, indice & medio, dextræ ue-

rò ſuper imum abdomem blandè impoſitis lapidem ſcrutamur, ac in ceruicem tranſmittimus, qua parte ſecari debet. Sunt uerò qui demiſſa argentea in ueſicam fiſtula primùm calculum ſcrutantur, deinde inuento eo locum incidunt, & per plagam forcipem in ueſicam demittunt, calculumq; eximunt.

Qui autem præter naturam humor continetur, integra uacuatione curatur, ut in ſuppuratis.

Niſi enim repurgentur, ſuffocationis periculum imminet ob craſſorum lentorumq; humorum aſperæ arteriæ inhærentium multitudinem, quæ reſpirationem impedit. Vocat autem ſuppuratos Galenus in libro de cauſis pulſuum, & de tumoribus præter naturam, eos qui in ſpatio inter thoracem & pulmones collectam habent puris multitudinem. Græci ἐμπύυς καὶ ἐμπυικοὺς appellant, quemadmodùm & reliquos omnes quibus uiſceris alicuius inflammatio ad ſuppurationem mutata eſt. Suppuratos igitur reddit inflammationis coſtarum in pus mutatæ magnitudo, item & pulmonum. Propter igitur imminens periculum uacuare eiuſmodi humores oportet, primùm quidem incidentibus ac tenuantibus, deinde uerò detergentibus: quorum omnium uires & materiam Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus docet.

Immoderata uerò repletio, cuiuſmodi eſt ſanguinis in uenis, immodica uacuatione curatur.

Cùm duplex ſit plenitudo, nempe & quæ ad uaſa, & quæ ad uires refertur: de priore, ut quæ obſtructionem pariat, nunc agit. Poſterior enim etiam ſi immodica ſit, immodicam uacuationem non efflagitat, ſcilicet uiribus ob imbecillitatem hanc ferre nequeuntibus.

bus. Cæterùm cùm paucus interdum in uenis humor contineatur, sed qui sua qualitate uires uehementer degrauet, magna sine laborantis periculo uacuatio fieri non potest. Igitur de ea humorum redundantia quæ uasa replet, nunc uerba facit: quæ ut immodica est, ita immodicam exigit uacuationem. Cùm rursus duplex sit uacuatio, una quæ purgatione, altera quæ uenæ sectione fit: plenitudo quæ ad refertur, uenæ sectionem: quæ uerò ad uires, purgationem desiderat: quanquam & hæc sanguinis mißionem aliquando admittit, maximeq; si uitiosus humor uberior sit: sed tamen quàm altera leuiorem. In qua cùm uires ualeant, magnam sustinet. Repletionem autem immodicam dico, quæ mediocritatem superat. Certam enim humoris quantitatem uasa ferre sine ulla molestia, ac incommodo possunt, exuperantem sine periculo non possunt, eò quidem maiore, quò exuperantia maior fuerit. Cùm igitur sanguis abundat, tantus uacuandus est, quantus mediocritatem excedit. Itaque si immodicè exuperat, immodicus detrahendus est, nõ tamen tantus, ut uires lædat, sed quantus, ut dixi, mediocritatem exuperat, adhibito modo. Nõ enim subitas mutationes natura sustinet, quandoquidem plurimùm, ac repentè uacuare, ut docet Hippocrates, periculosum est.

Quemadmodùm & his quibus in uentre, aut intestinis, aut arteria, aut pulmone pus uel sanguis continetur, integra uacuatio est necessaria.

Hæc enim in uentre & intestinis cibos corrumpunt: in aspera uerò arteria & pulmone respirationem impediunt. In has autem partes confluit sanguis rupta,

uel eroſa, uel quouis modo aperta uena: pus uerò rupto abſceſſu.

Cæterùm cibus, & potus plenior recẽsq́ue ſumptus uacuatione corrigitur.

Vberior cibus, & potus quàm uenter ferre, coquereq́; poßit, ac recens ſumptus, uomitione reijci debet: alioqui cruditatis periculum affert. Faciliùs enim uomitur recens adhuc: nondum enim tunc ad uentris imum peruenit, nec uentris os clauſum contractumq́; eſt. Vbi uerò longo iam ſpatio deorſum deſcendit, & os uentris iam clauſum eſt, non facilè reuomitur. Iuuanda igitur tunc eius concoctio eſt, quam ſi non ſperaueris, timuerisq́; eius corruptionem, per inferiora deturbare oportet medicamento ἐκκοπροτικῷ, hoc eſt quod ſtercus deijcit (quale caßiæ atramentum eſt) aut clyſtere euocare.

Quæ uerò in pulmone & thorace continentur, cum tuſsi reijciuntur, ſed medicamentis extenuata.

Continentur in pulmone & thorace ſanguis, alijq́; humores, & pus: quæ ſi craſſa uiſcoſaq́; ſunt, priùs extenuari, & incidi debent, ut faciliùs expuantur. Craſſa enim ac uiſcoſa tam pertinaciter interdum hærent, ut non niſi extenuata diſſectaq́; auelli ab his, quibus hærent partibus queant. Quoniam autem humores non ſolùm in bronchijs, ſed & in uenis atque arterijs pulmonis etiam continentur, diſquirere oportet an ex omnibus hiſce partibus cum tußi reijciantur. Perſpicuum autem eſt quæ in aſpera arteria, eiusq́; ramis continentur, cum tußi expelli. Nullam enim aliam habent uiam per quam educi poßint. Quæ uerò in uenis & arterijs ſunt, potiùs

tiùs in maiores uenas refunduntur, quàm cum tußi excreentur. Ostendit enim Galenus libro quarto de locis affectis, notas quibus cognoscas an humor in cartilaginibus, an uenis siue arterijs pulmonis sit. Nam si cum spirandi difficultate coniunctus sit stertor, certum est humorem in cartilaginibus contineri. Si sine stertore sit, in his non esse, sed uenis, arterijs, ac substantia pulmonis. Qui igitur in cartilaginibus est, cum tußi per asperam arteriam repurgari potest. Qui uerò in alijs pulmonis partibus, non potest, nisi fortè exulcerato pulmone cartilagines cùm distenduntur, pus attrahant ac excipiant, non aliter quàm ab inflammatione membranæ costas succingentis: quæ etiam in maiores uenas refundi, atque profluuio sanguinis finiri potest. At qui in spatio quod inter thoracem & pulmonem est continetur, solùm cum tußi reijcitur: hunc enim pulmones inspirando cùm dilatantur, exhauriunt, atque tußiendo per asperam arteriam expuunt.

At quæ in iecore sunt, aut uenis, aut arterijs, aut renibus, ea per urinas uel uentrem expelluntur: sed quæ per urinas reijciuntur, uehementer extenuari debent: quæ uerò per uentrem, attrahentibus & aperientibus egent.

Iecoris caua per aluum repurgantur, nonnunquàm & per uomitum. Quoniam autem aptior, ut Galenus docet, prior uacuatio est, raró posteriore utimur. Gibba uerò per urinas uacuantur. Commodior enim uia est à cauis ad uentriculum & intestina, quàm ad urinæ uias. Et contrà à gibbis ad iter urinæ, quàm ad intestina. Cauis enim iecoris partibus subijcitur uentriculus, ieiu-

num & reliqua intestina. A gibbis uerò ad renes breuior & facilior uia est, quemadmodùm à renibus ad uesicam, quàm ad uentriculum & intestina. A magna uerò uena ad renes & uesicam facilior est aditus. Eadem est arteriarum ratio. Cæterùm quæ per uentrem repurgantur, aperientibus, & attrahentibus egent. Vias enim per quas attrahi debent, ab obstructione liberare oportet: & qui attrahuntur humores, extenuare ac incidere, siquidem craßi & uiscosi sunt. Alioqui difficiles fierent purgationes, ut Galenus in Aphorismum Hippocratis nonum libri secundi docet. Quæ uerò per urinas deducuntur, uehementer extenuanda sunt medicamentis, quæ quia urinas mouent, diuretica appellantur. Sunt enim hæc calida & acria: cuiusmodi est semen apij, petroselini, fœniculi, dauci, & id genus alia quæ Galenus libro quinto de medicamentorum facultatibns docet: hæc enim, ut idem tradit, fundunt humores, secernuntq; quod tenue est, à crasso, non aliter atque lac coagulum, scilicet serosa substantia, secreta, & crassa in se coëunte: sic enim separatum serosum sanguinis humorem faciliùs ad se renes attrahũt, quàm cum sanguine mistum.

Quæ autem in superiore uentre continẽtur, uomitionibus: quæ uerò in inferiore, alui subductione deijciuntur.

Commune omni corporis parti est, ut per commodiora loca repurgetur. Commodiora sunt uiciniora, quæq; societatem cum uacuanda parte habent, & quà excrementa foràs ferri possunt. Vomitionibus igitur, quæ in superiore uentre continentur, repurgãda sunt: quæ uerò in

rò in inferiore, alui deiectionibus. Venter enim superior cum uentris ore coniunctus est, inferior uerò cum intestinis, per quæ excrementa reijciuntur.

Sub cute autem collecta, uel sectionem, uel candens ferrum, uel adurens medicamentum efflagitant. Ad eundem modum, & quæ in loco natura cauo ut thorace continentur. In summa autem, quicquid præter naturam in aliqua parte est, tollendum est: aut si id assequi non possis, transponendum.

Non de his loquitur excrementis, quæ sub cute sæpe retinentur, quæq; meatus obstruunt. Multa enim sectionem uel candens ferrum uel adurens medicamentum non efflagitant, sed detersionem tantùm, aut expurgationem. Frustrà enim his tam uehementia remedia adhibentur, cùm lauatione aut frictione tolli possint. Igitur de inflammationibus uel abscessibus quæ digeri ob magnitudinem, ac materiæ crassitiem uel lentorem, aut loci altitudinem, cutis'ue densitatem nequeunt, uerba facit. Itaque uel sectione, uel adurente medicamento uel ferro candente emissarium faciendum est, quô pus uacuari possit, ne diutiùs retentum cutem, subiectasq; ei partes erodat. Eadem est ratio si in loco naturâ cauo humor aliquis contineatur. Retenta igitur puris copia, uel sanguinis, uel alterius humoris in eo spatio, quod inter thoracem & pulmones continetur, facienda uia est, per quam educi possit.

Quæ autem toto genere præter naturam non sunt, sed quantitate delinquũt, euacuatione cu-

rāda ſunt: cuius ratio cùm ex ipſo affectu, tum maximè ex affectis partibus inuenitur.

Quæ uacua opplent, ea aut ſola qualitate delinquunt, aut ſola quantitate, aut utroque. Sola qualitate delinquit ſanguis, & ſpiritus feruidus & frigidus & in uenis & in arterijs: qui ſi nondum uitium aliquod contraxit, contraria qualitate emendari debet. Sola uerò quantitate delinquit redundantia ſanguinis probi in uenis & arterijs: urinæ in ueſica & renibus: cibi in uentre: ſtercoris in inteſtinis: & ſputi in pectore. Eius au*tem multitudinis tollendæ ratio cùm ex affectu, tum maximè ex affecta parte petenda eſt.* Affe*ctus enim redundantia eſt, ex qua quod ſuperuacuum eſt detrahi debet, ſed ea ratione, quam affectæ partis natura oſtendit.* Nam *plenitudo alia aliud uacuandi genus requirit, nec omnia eadem pars admittit.* Ex *affectus enim natura, & affectæ partis conſtitutione, inſtituenda uacuatio eſt.* Aliâs enim *ſpiritus, aliâs humor uacuatur.* Præterea *aliam uacuandi rationem oculus, aliam uenæ efflagitant.* Spiritus *enim digerentibus, ſanguis uerò uenæ ſectione uacuatur: & ſeroſa humiditas medicamenta quæ quia urinas cient, diuretica dicuntur, deſiderat.* Atque *hæ quidem ſunt uacuationis, quæ ab affectu petuntur differentiæ.* Affe*ctæ quoque partis conditio, uacuandi genus immutat.* Condi*tionem dico temperaturam, conformationem, poſitum, & facultatem.* Nemo *enim neſcit aliud adhibendum eſſe oculo, aliud uentriculo, utroque plenitudine laborante: ut in commentarijs noſtris in poſteriorem Galeni librum fusè docuimus.*

Exaſperatas

Exaſperatas præter naturam partes, ad naturalem læuitatem, æqualitatemque reducimus, oſſa quidem radendo, arteriam autem & linguam humore lento morſu carente deliniendo. Læuigatæ uerò præter naturam, medicamentis quæ abundè detergeant, & leuiter adſtringant, ad natiuam aſperitatem reuocantur.

Natura partes alias aſperas, alias leues condidit utilitatis alicuius gratiâ. Ventriculum enim, uterum & inteſtina aſperiora fecit, ut quod concipiunt, meliùs retineant. Cibus enim concoqui probè non poteſt, niſi in uentre & inteſtinis certam quandam moram fecerit. Nec fœtus in utero formari, niſi certo tempore. Læuigata uerò lingua eſt, ut expeditiùs loquatur: quemadmodùm oculi, ut ſine moleſtia moueantur: & arteria, ut uocem leniorem iucundioremq; edat: ut ex libris Galeni de uſu partium ſatis liquêre poteſt. Si igitur partes, quæ naturâ læues eſſe debent, exaſperatæ: aut quæ aſperæ, læuigatæ ſint: ad naturalem habitum reuocare oportet, exaſperatas quidem læuigando, & læuigatas exaſperando. Quoniam autem non omnes partes eiuſdem ſunt temperamenti, alijs alia remedia adhibenda ſunt. Oſſa enim & cartilagines præter naturam exaſperata, quia dura ſunt admodùm, niſi atterantur & radantur, æquabilia fieri non poſſunt. Aſpera uerò arteria, & lingua, & oculi, ob mollitudinem lentore humorum morſu carentium læuigantur. Quæ enim mordent, exaſperant: eliquant enim ac abſumunt humores: proinde exiccant, & inæqualitatem aſperitatemq; humidioribus mollioribuſq; partibus relinquunt: duriores uerò partes non exterunt, uiſcoſa uerò ſuo lentore diu manent,

nent, & uacua loca replent, partemq; humectant, & æquabilem ac læuem reddunt. Quæ uerò naturâ læues partes præter naturam exasperantur, ad pristinum statum reducuntur ualenter detergentibus, & leuiter adstringentibus. Quæ detergent remedia, sordem ac crassam pituitam inanibus locis hærentem eluunt, ac expurgant. Adstringentia uerò contrahunt, ac rugas inducunt, exprimuntq; humorem: proinde inæquabilem locum utraque reddunt.

Obstructiones uerò uel angustię, quæ morbis alijs succedũt, posterius curari debent. In opere autem de morborum differentijs ostendimus supradictos affectus plerunque nasci ex inflammationibus, scirrhis, œdematis, & nonnunquàm ex immodicis siccitatibus, prauique continentium partium figuris: quemadmodùm, & ex quibusdam circunstantibus tumoribus.

Obstruuntur, & adstringuntur meatus non ab his solùm, quæ antè declarata sunt, sed & ab inflammatione, abscessu, scirrho, œdemate, alijsq; tumoribus præter naturam, si in ipsis meatibus, siue iuxta eos nascantur: à siccitate quoque, & uitiata continentium partium figura. Tumor enim omnis obstruit, ac stipat meatus, ita ut suo fungi munere nequeant. Siquidem in gula, stomacho, eiusq; uicinis partibus genitus, cibi & potus descensum impedit. In uesicæ collo, urinæ exitum. In aspera arteria, faucibus, gutture, alijsq; propinquis partibus, respirationem. Eadem est reliquorum meatuum tumore aliquo obsessorum ratio. Impediri quoque earum uiarum officia adnata caruncula possunt. Eandem enim ad

id uim

id uim quam tumores, hæc obtinet. Siccitas uerò non obstruit aut stipat, sed arctat, angustamq; uiam reddit, quemadmodùm & uitiata figura, quæ ex contusionibus, ulceribus, uulneribus, & fracturis malè curatis nascitur. Contuso enim naso, ac malè curato, nares plerunque angustiores redduntur. Omnes igitur id genus tumores, & reliqui commemorati affectus, uias ac meatus opplentes, arctantes, & stringentes, priùs curari debent, quàm ab ipsis natæ obstructiones, & angustiæ uiarum admittere curationem poßint.

Quòd si ex supradictis quædam inter se copulentur, uarias habebunt indicationes. De uno autem uelut exemplo uerba facere satis fuerit, quandò fusiùs de omnibus in libris de curandi ratione disputatum est. Ponamus igitur in partem aliquam sanguinis multitudinem fluere, ita ut in ea non solùm maiores, sed & minores uenæ distendantur, quæ priùs uisum effugiebant, nunc uerò ob plenitudinem conspicuæ sint. (quod aliquando in oculis ob tunicæ candorem manifestè cernitur) uerisimile est alia quoque uasa sensum effugientia plenitudine distenta esse, non tamen ob exiguitatem apparere. Periculum itaque est ne quod ex uasis exudat, ad inania spatia intermedia effundatur: aut nonnihil iam sit effusum. Hic sanè affectus uacuatione curatur, aut ut clariùs explicem, euacuatione. Quoniam quidem affectus immoderata partis repletio erat, necessariò quòd superuacuum est, aut intrò remeando, aut per ipsam affectam partem uacuabitur. Intrò remeabit quidem

dem, si repellatur uel retrahatur, uel in propinquam partem mittatur, uel horum aliquo modo, uel omnibus. Quod autem per affectam partem uacuatur, aliquando quidem euidens est, sensuique peruium: aliquando uerò in uapores resoluitur. Si igitur uniuersum corpus plenius fuerit, per affectam partem uacuandum non est. Nam si manifestè scarificationibus & sectionibus uacuemus, dolorem excitabimus, proindeque fluxionem maiorem aduocabimus. Quòd si calidis medicamentis digerere tentemus, plus in affectum locum ob calorem attrahemus, quàm per halitum dissipari possit. At si retorquere quod influxit uelimus, corpus plenum non excipiet. Duabus igitur his de causis totum corpus uacuare oportet, deinde in contrarium omninò quod influit retrahere. Quô peracto, è parte prius repellere, quàm per halitum digerere tentabimus. Nam eò facilior erit uacuatio, quò per maiores & patentiores uias fiet, Ex affecto autem loco adstringentibus & refrigerantibus medicamentis repellemus. Quin & inanitæ partes ad se quod repellitur attrahunt: ut in libro de facultatibus naturalibus demonstratum est. Idem uenæ adstringentibus remedijs confirmatæ retrudunt. Si igitur ad hunc modum totum intrò recurrat, prosperè res cedet. Quod si quid relictum in particula sit, conijciendum id est lentum aut crassum esse, proindeque ita impactum, ut non facilè elui possit. Quanquam fieri potest, si tale non existat, ut in spatia intermedia refusum sit, quod cùm accidit, iam tempus suadet per af-

fectam

fectam partem uacuãdum esse medicamentis quæ repellendæ fluxionis facultatem habent, suprà im positis. Vacuabimus autem, si quid in spatijs intermedijs retentum esse suspicio sit, scarificationibus simul & medicamentis digerendi ui præditis. Sed cùm hæc omnia facultate calida sint, mordendi ui prædita si modum excesserint: uitanda sunt uehementer calida: præsertim si in superficie sit morbus: dolor enim non exiguus excitabitur si unà cum affectu mordeatur, & dolor omnis fluxionem proritet. Quod igitur ex his modicè calfacit, dolorem non excitat: præsertim si cum eo coniuncta sit humiditas: idque digerere, quod in superficie est, abundè potest: etiam si uehemens digerendi facultas eiusmodi medicamento non insit. At si in superficie pars affecta omninò non sit, sed in profundo, eaque uacuari desideret, intendendus ac augendus est digerentis medicamenti calor. Periculum enim est ne antequam ad profundum perueniat, resoluatur: neque tamen partes in superficie sitæ contactæ molestiam aliquam sentiunt, utpotè quæ affectæ non sint. Quocircà nunc quoq; ad calidiorum simul & acriorum medicamentorum usum hæc duo contingunt, nempe ut partes quæ in superficie sunt, tolerẽt, & profundæ egeant. Hæc igitur ex affectæ partis positu iudicatio sumitur.

Dicebamus modò obstructiones quæ alios affectus sequuntur, non antè curari posse, quàm sublatis ipsis ex quibus scilicet ipsæ nascuntur causis. Quoniam autem

multi

multi sæpe affectus copulantur, plures erunt eorum curandorum indicationes, interdum quidem inter se contrariæ, interdum uerò in idem concurrentes, quales sunt simplicium morborum, ut calidi & sicci, calidi & humidi, frigidi & sicci, frigidi & humidi. Cùm uerò inter se contrariæ sunt, hi aut simul omnes, aut alter priùs curari debet. Qui simul curari possunt, aut ex æquo omnibus, aut uni præcipuè intendendum est. Cùm simul curari non possunt, ab eo auspicari curationem oportet, sine quo reliqui curari non poßint. Semitertiana uerbi gratiâ ex contrarijs humoribus, nempe bili & pituita constat. Illa frigida, hæc calida remedia desiderat: quæ aut alternis adhibenda sunt, aut mista ex æquo quidem, si par sit portio eiusmodi humorum: aut altero uberiore, si alter humor excedat. Cùm uerò contrarij sunt, ab eo curationem auspicamur, sine quo alter curari non potest. Ponamus uerbi gratiâ sanguinem in partem aliquam influere, tantùm quidem, ut non solùm maiores, sed & minores uenas atque inania spatia impleat. Quoniam igitur sanguis calidus & humidus est, incalescitq; magis ac magis præter naturam, tandemq; putrescit, uenas & arterias, atque adeò totam quam occupat partem necessariò calidiorẽ reddit: ex quo liquet affectum hunc compositum esse ex tumore præter naturam, & intemperie calida & humida, & uenarũ meatuumq; obstructione, atque si affectus ingens est, unitatis solutione. Humor enim qui iam partem occupat, ita multitudine distendit, ut continuitatem disiungat, atque abscessum sæpe efficiat. Disquirendum igitur est quisnam ex his affectibus primo, quis secundo, & quis tertio loco curari debeat, ad hunc modum, Quoniam intemperies

ab hu-

ab humoris fit calore, obstructio multitudine, quæ disten-dendo partes à se disiungit ac separat: nisi igitur eiusmodi plenitudo tollatur, neque ad naturalem temperiem affectam partem reducemus neque obstructionem delebimus, neque disiunctas partes in unum coniungemus. Cùm enim sanguis partem quam præter naturam occupat, calfaciat, uias ac meatus obturet, stipetq́; & sua multitudine distendat ac rumpat, nisi sublatus sit, tolli omninò antè dicti affectus non possunt. Igitur uacuari is debet, atque sic tolletur obstructio: deinde ad temperiem reducetur: tandem uerò soluta unitas coniungetur. Coalescere, coniungiq́; quæ à sua continuitate solutæ sunt partes non possunt, nisi qualitatum temperamentum adsit. Nec temperari qualitates possunt, nec obstructio tolli, nisi sanguinis multitudine, quam diximus & partem calfacere, & uias obstruere, sublata. Humor autem euacuatur, hoc est græcè, ut uult Galenus, ἀποκενοῦται, uel in corpus remeando, uel foràs per affectam partem exeundo. Intrò remeat uel repulsus, uel in contrarium uel in latus propinquum translatus ac deriuatus, (sic enim uocem παραπεμφθεὶς interpretamur) cùm non alijs modis intrò, quod in partem influxit, recurrere poßit. Sunt tamen qui putant humores παραπέμπεσθαι, hoc est (ut ipsi interpretantur) transmitti, intelligendum esse de uasis, quæ resumpto ab adstringentibus, refrigerantibusq́; remedijs robore, quod influxit in corpus, retrudunt. Intrò repellunt quod influxit, medicamēta frigida & adstringentia, & ab his roboratæ uenæ. Retrahitur autem in contrarium quidem ab inanitis partibus quod familiare

est ad

est ad se reuocantibus, & adhibitis retrahentibus remedijs, ueluti uenæ sectione, cucurbitulis, uinculis, & id genus alijs, de quibus in posteriore libro ad Glauconem laté disputatum est. Iisdem autem remedijs in propinquũ deriuamus. Foràs educitur uel scarificata uel secta parte uel sanguine in uapores resoluto ac dißipato. His modis uel uno, uel pluribus, uel omnibus sanguis euacuari potest. Cæterùm sola refrigerantia & adstringentia intrò humorem repellunt: aliquando etiam cum his uena secatur, aut cucurbitula aut uincula adhibentur, quæ nonnunquàm sola retrahunt simul & deriuant. Nam in humorum defluxu in genu, secta in cubito eiusdem partis uena solùm retrahit: in pleuritide uerò eadem aperta & retrahit, & deriuat, ut fusißimé in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Quòd si cum anté memoratis affectibus uniuersum corpus sanguine redundet, per affectam partem foràs commodé educi, ac intrò repelli non potest. Neque enim scarificationem, aut incisionem, neque digerentia remedia affectus admittit, quando scarificatio & incisio dolorem inferunt: dolor uerò fluxionem concitat, & auget: digerentia uerò remedia, utpoté calida admota, plus humoris in affectum locum attrahunt, quàm in uaporem digerant. Siue igitur hoc, siue illo modo uacuationem tentes, plus lædes quàm iuuabis: quod in arte tractanda summopere uitandum est. Nam aut iuuare, aut saltem non lædere debet remedium: ut docet Hippocrates. Sed nec solùm pars affecta his remedijs laceßita attrahit, sed & corpus redundantia degrauatum, humores in locum affectum transmittit:

mittit:nec intrò repelli ſanguis poteſt, quando nihil uacuũ eſt in quod ſe recipiat. In primis igitur totum corpus eſt uacuandum, deinde influens adhuc humor auertendus poſteà uerò reliqua ſunt peragenda: ut antè declaratum eſt. Sed ex qua parte, dubitari poteſt. Sunt qui primùm ex oppoſito latere uacuandum, deinde ex altero retrahendum eſſe putant: rati Galenum in hoc loco id ſenſiſſe, cùm dicat primùm uniuerſum corpus uacuandum eſſe, deinde quod in affectum locum influit, omninò eſſe retrahendum. Sed hi non ſatis intelligunt ex eodem latere commodiùs totum corpus uacuari poſſe, quàm ex oppoſito: quod Galenus teſtatur libro poſteriore: ad Glauconem. Ponit enim adoleſcentem aut iuuenem uiribus ualentem, ſanguineq; redundantem, laborare humorum defluxione in genu, idq; uere, & in temperata regione: huic mittendum eſſe ſanguinem docet ex cubiti uena eiuſdem lateris, ut quæ affecto loco è directo reſpondeat: quod in omni uacuatione fieri debere, cùm in alijs operibus, tum maximè in antedicto libro de curandi ratione ad Glauconem ſcribit: quod & oſtendimus ad hunc modum: In dictis affectibus uacuandum corpus, & retrahendus humor eſt qui in affectum influit locum, ſtatim quidem, ſi omninò fieri poteſt. Nam longiore mora fluxio augetur, ſanguis ſpatijs intermedijs infercitur, affigiturq;, ac putreſcit, & in malam qualitatem corrumpitur, locusq; affectus incaleſcit, & imbecillior redditur. Incommodior igitur eſt uacuatio & retractio quæ ſeriùs fit. Contrà uerò commodior ea eſt, quæ antequam aucta fluxio & inflammatio ſit, & humores infercti, & locus imbecillior redditus, fit: tunc enim & facilè, & citò, & tutò recurſus

FF fit

fit humorum in corpus. Nam antequam uehementer aucta fluxio sit, uniuersum corpus uacuatur: sanguis nondum infarctus prompte retrahitur: & cùm partis robur nondum sit solutum, hunc ualide impellit. Intrò autem reductus, nullam habet malam qualitatem: quare nec febrem parit, nec nouam defluxionem: quòd si diutiùs cunctemur, augebitur defluxio, infercietur humor, atque corrumpetur, tractuiq; & pulsui minùs parebit, parsq; affecta imbecilla reddetur. Quare ab affecta parte ægrè humor retrahetur, nec imbecillitas ualide impellet, & quod in corpus remeat, putrescit, aut iam computruit, unde febris nascitur, aut si in aliquam partem à natura propellatur, noua fit & in aliam partem fluxio: aut eò redibit humor, unde effluxit. Rursus si ex opposito latere priùs uacuemus, relinquemus partem affectui respondentem adhuc plenam, & in quam nõ poßit humor quem intrò repellere studemus, sese recipere. Quare interim sese in affectæ partis intermedijs spatijs affiget, ac inferciet, putrescetq;, & affectum augebit, & alia quæ nunc retuli incommoda adferet. Adde quòd necessariò iteranda erit sanguinis mißio ex latere affectæ parti respondente, non minor quidem quàm prior: quod non sine incommodo fiet. Si uerò eiusdem lateris uenam secemus, uacuabimus ut dictum est, nõ aliter atque ex opposito latere uniuersum corpus, simulq; ex affecto loco humorem retrahemus. Et partes hac uacuatione inanitæ, à uicinis, atque hæ ab alijs attrahent: atque sic unica uenæ sectione corpus uacuabimus, & humoris cursum in contrarium reuocabimus: nec iterare sanguinis mißionem cogemur, siquidem integram uires ferre poßint. Sin minus, hanc in duo

in duo partiri oportebit. Ex his perspicuum est retractionem tum celeriùs, & antè quàm impacta uenulis ac inanibus spatijs sit fluxio: fieri quare ex eodem latere commodiùs quàm opposito fit uacuatio. His peractis è parte priùs repellere, quàm per halitum digerere tentabimus. Nam repulso intrò humore, minùs in affecta parte materiæ relinquitur: unde meatus & uasa in quibus hic continebatur, expeditiora & laxiora redduntur: proinde quod reliquum est, per ea faciliùs & citiùs quàm si obstructa adhuc essent, digeretur. Repellemus autem è loco affecto adhibitis frigidis & adstringentibus medicamentis, quæ partis substantiam contrahendo, humorem exprimunt, quem inanitæ corporis partes non solùm excipiunt, sed ob indigentiam attrahunt: ut modò dicebamus. Omnibus autem his etiam probè administratis, nonnunquàm in uenis minoribus crassa ac lenta materia relinquitur, quæ ab admotis medicamentis ob craßitiem lentoremq; intrò repelli non potuit. Nonnunquàm uerò in spatia intermedia effunditur tenuis humor, qui ob uasorum exiguitatem intrò recurrere non potest. Curari igitur hæc debent aut digerentibus medicamentis, aut scarificationibus, aut incisuris, prioribus quidem, si pauca sit quæ retenta est materia, ac non uehementer crassa ac uiscosa: posterioribus uerò, si multa, aut crassa, aut uiscosa. Sed quoniam, ut antè diximus, digerentia medicamenta omnia ob calorem plus attrahunt in locum affectum, quàm in uapores resoluant: & scarificatio dolorem concitat, dolorem uerò defluxionem: imponenda sunt partibus suprà sitis frigida & adstringentia, ut fluxioni scarificatione &

admotis calidis medicamentis concitatæ uia præcludatur. Vitanda autem ſunt uehementer calida, ut quæ mordeant, ac dolorem uehementem inferant, proindeq; humores attrahant, maximè ſi affectus in ſuperficie ſit. Adhibenda igitur mediocriter calida, ut quæ nec dolorem, nec defluxionem excitent: præſertim ſi cum his coniuncta ſit humiditas. Calor enim ſiccus acrior eſt, humidus uerò mitior ac blandior, minusq; mordax. Mediocriter igitur calida & humida remedia, qui in ſuperficie ſunt affectus, diſcutere citra dolorem poſſunt, qui uerò in alto corpore demerſi ſunt, calidiora & acriora efflagitant, quòd in tranſitu uim ſuam amittant.

Deinceps uerò conſideremus an ad curationem aliquid deſit. Deeſſe enim non pauca uidentur, Ex affectis ſedibus quæ ſuperuacuam fluxionem recipiũt, aliæ raræ, fungoſæ, ac molles naturâ ſunt: aliæ uerò denſæ, compactæ, ac duræ. Priores facilè uacuantur: poſteriores uerò acriora remedia efflagitant, quæque partium tenuitate prædita ſint, eò quidem maiore, quò altiùs deliteſcunt. Hæc rurſus altera ſit indicatio, quæ ab affectæ partis ſubſtantia ſumitur.

Indicationes ad defluxiones diſsipandas ab affectæ partis conditione ſumptas tradit Galenus: unam quidem à poſitu, alteram autem ab affectæ partis ſubſtantia, & concremento, tertiam uerò à conformatione ſimul & poſitu, & quartam à facultate partis. Quintam autem adijcit ad partis intemperiem profligandam ab humorum qualitate contractam. De ea autem quæ à poſitu petitur, iam tradidimus:

tradidimus, de reliquis uerò dicendum est: atque in primis de ea, quæ à partium substantia & crassamento sumitur: partes enim aliæ raræ, fungosæ, aut molles sunt: quales mammæ existunt, alæ, inguina, & id genus aliæ partes glandulosæ, quæ blanda medicamenta & leuiter digerentia exposcunt. Aliæ uerò compactæ, densæ, ac duræ, quales sunt neruosæ & membranosæ, quæ non solùm acria, sed & quæ tenuitate partium donata sint medicamenta desiderant, eò quidem maiore, quò sunt duriores, compactiores, & densiores, quoq; altiùs sitæ sunt. Facilè enim per molles, fungosas, & raras medicamentum transit, & ex iisdem facilè tenuatus à digerentibus humor exhalat. Contrà uerò ægrè in duras densas & compactas ingreditur uis medicaminis, ægreq; ex ipsis quod resolutum est exit.

Alia uerò à conformatione simul & positu ducitur. Ponatur exempli gratiâ iecur antè dicto affectu laborare, & in extremis uenarum angustiis impactos esse humores lentos aut crassos, aut multos: an non cibo & potu extenuante primùm quidem crassitiem, ac lentorem promptum est extenuare? posteà uerò quod infestat, non per cæcas & angustas uias solùm sed & latas euacuare? In iecore enim sunt uenæ & patentiores, & plurimæ: desinunt autem quæ in gibbis sunt, in cauam uenam: quæ uerò in simis, in portam. Quocircà iam promptissimum tibi est, humores in utrislibet sint farcti, uacuare: ad uentrem quidem trahendo, si in simarum uenis impacti sint, medicamentis attrahendi ui præditis, per cauam

autem uenam, si in ei proximis uenis, ad urinas deducendo.

Tertia indicatio à partis formatione, & positu, societateq; quam cum alijs partibus habet, sumitur. Quod ut clarius intelligatur, ponamus iecur eo laborare affectu, de quo modo disputabamus: propter enim situm & formationem eius alia à superiore adhibenda est curatio. Cùm igitur non tota defluxio humorum retrahi, deriuari, aut repelli intrò potuerit, sed in exiguis, extremisq; uisceris huius uenis pars humoris relicta sit, quæ ob lentorem, craßitiem, aut multitudinem uehementer impactam antedictis remedijs non cesserit, quærenda est alia curandi ratio, quam ex eius formatione, & situ inuenire licet. In eo enim sunt tum exiguæ, tum magnæ, plurimæq; uenæ: quarum aliæ cum caua uena, aliæ cum porta societatem habent. Nam quæ in gibbis sunt, cum caua: quæ uerò in simis, cum porta iunctæ sunt. Cùm igitur quod relictum est, intrò ferri, ut modò dicebam, nec pulsu, nec tractu poßit, nec scarificatione foras educi, tentanda alia uia, quâ liberari ab his iecur poßit. Cumq; ob lentorem, ac craßitiem ita hæreant, ut nec trahi, nec pelli poßint, extenuare ac incidere oportebit: posteà uerò euacuare uel per aluum, uel cum urinis. Nam in eo uiscere sunt latæ uenæ, per quas hi humores ferri possunt, ad uentrem quidem, qui in simæ partis exiguis uenis impacti sunt: (ad portam enim hæ perueniunt, & hæc ad intestina) ad urinæ uerò meatus feruntur humores qui gibbis hærent. Nam & in his uenæ sunt quæ ad cauam perueniunt: ab hac uerò per emulgentes ad renes, & ab his ad uesicam. Porrò autem extenuantur, ac inciduntur

duntur eiuſmodi humores cibo & potu, non autem medicamentis. Horum enim uſus magis, illorum uerò minùs lædit. Inter extenuantes cibos alij craſſarum ſunt partium, cuiuſmodi rapa eſt & cepa, & id genus alia: quæ ſi cocturâ acrimoniam ſuam exuant, craſſum ſanguinem gignunt, ad creandas obſtructiones aptiſsimum. Hæc igitur utraque ui pollent, nempe craſsi humoris extenuandi, ſi cruda: & generandi, ſi cocta edantur: atque horum uſus tollendis obſtructionibus minùs idoneus eſt. Alij uerò ſubſtantiâ tenues ſunt, & tenuandi ui præditi. Atque horum rurſus alij cibo, alij medicamento ſunt propriores. Cibo enim proximi ſunt hordei cremor, ficus aridæ, amygdala, piſtacia, mel, & id genus alia quæ ex Galeni libris de alimentorum facultatibus, de euchymia & cacochymia, deq́; extenuante uictu ſunt petenda. Atque hæc exiguam delendæ obſtructionis uim obtinent: ideoq́; in exiguis tantùm affectibus, & in partibus quæ intemperiæ non laborant, utendum eſt. Medicamentoſi autem cibi alij coniunctum habent acorem, frigidiq́; ſunt, ut oxalidis & uuæ aliorumq́; fructuum immaturorum ſuccus: quibus præcipuè utendum eſt, cùm obſtructæ partes intemperie calida laborant: quemadmodùm his quæ cum tenuitate coniunctam habent acrimoniam, in intemperie frigida, quale eſt ſinapi, cappares, allium, naſturtium, porrum, apium, anethum, cyminum, uinum uetus ſubtile calidum. Nonnunquàm, hæ duæ qualitates, nempe acor & acrimonia, cum tenuitate iunguntur, ut in aceto, quod & acidum & acre eſt: quo ſolo in tollendis uiſcerum obſtructionibus ob eius uehementiã non utimur, ſed cum alijs mi

ſto:oxymelitis enim in febribus ex bile natis celeberrimus uſus eſt. Cæterùm in genere tenuãtium ac incidentiũ ſunt quæ cum partium tenuitate ſalſedinem habent, cuiuſmodi muria & ſalſamenta ſunt, quibus in quartanis ſaluberrimus eſt uſus, ut docet Galenus libro priore de curandi ratione ad Glauconem. Perſpicuum itaque eſt quæ ex his, in quibus affectibus adhibenda ſunt.

Præter has uerò altera ab ipſo iecore tanquam uenarum principio ſumitur indicatio. Quoniam enim iecur naturâ non ſe ſolùm (quales ſunt plurimæ animantis partes) moderatur, ſed & in uenas uim ſuam transfundit, periculum eſt, ſi laxantibus tum perfuſionibus, tum cataplaſmatis robur eius reſoluamus, ne ipſum in primis, deinde omnes eius uenas inefficaces ad obeundas ſuas actiones reddamus. Quocircà in eius curatione nonnihil adſtringentium medicamentorum miſcendum eſt. Sed quoniam in alto admodùm corpore eſt ſitum, periculum eſt ne adſtringentis medicamenti facultas reſoluatur, niſi ab aliqua materia tenuitate partium donata, qualis eſt odoramentorum, deducatur. Præſtat autem adſtringens medicamentum ſtatim ab ortu uim odoram habere, quod enim duas habet congenitas qualitates, ac facultates, efficacius eſt.

Quarta indicatio à iecoris facultate ducitur: hoc enim uiſcus ex eo partium genere eſt, quæ & ſe & totum corpus diſpenſant. Id enim non ſolùm materiam ſuggerit unde corpus alitur, ſed et uim inſerit quâ familiare ſibi alimentum attrahit, continet, & concoquit, et inutile reijcit.

Sanguinem

Sanguinem enim per uenas distribuit tantum, talemq; quantum qualemq; unaquæque pars desiderat: quem adepta apponit, agglutinat, & similem sibi reddit. Magna igitur cura seruanda hæc pars est. Itaque si per halitum digerere, quod in eius exiguis uenis farctum est uelimus, summopere cauendum est ne robur resoluamus, & ab eo prodeuntes omnes uenas inefficaces ad suas functiones obeundas reddamus, adhibitis perfusionibus, fomentis, cataplasmatis, emplastris, & id genus alijs laxandi ui præditis. Laxant autem aliâs quidem humectando, aliâs calfaciendo, aliâs emolliendo, aliâs euacuando. Iecur autem etiã si præter naturã durum non sit, aut coactum, aut scirrho obsessum, aut tensum, laxari tamen potest, si immodicè humectetur, aut calefiat. Humiditas enim natiuam eius firmitatem remittit, calor substantiam dissoluit ac dispergit. Cum calidis igitur & digerentibus medicamentis miscenda sunt adstringentia, quæ alioqui dissoluendam dispergendamq; uisceris substantiam seruent. Sed quoniam in alto corpore iecur situm est, adstringentiaq; medicamenta motu pigra sunt, periculum est ne antè quàm ad affectum locum eorum uis perueniat, in ipso itinere resoluantur. Igitur enim his miscenda sunt, quæ partium tenuitate polleant, ut intrò celeriùs ferantur: cuiusmodi sunc odoramenta, ferè enim partium tenuitate hæc donata sunt, cuiusmodi cinamomum est, casia, myrrha, nardus, iuncus rotundus odoratus, & id genus alia. Præstat uerò ea adhibere, quæ naturâ adstringant simul, & odorata sint. Commodiora enim sunt, utpotè quæ meliùs permista sint quàm quæ arte parantur: meliùs enim accuratiusq; natura miscet quàm ars: elementa enim tota

per

per tota, & substantias totas per totas accuratè miscet. Quod autem sic mixtum est, nulla in parte non habet utranque uim, nempe adstringendi, & odorandi, proindeq; & tenuandi. Quæ autem arte miscentur, in alijs partibus plus adstringentium, in alijs plus tenuantium sæpe habent, præsertim si negligenter parentur: atque ita non semper hæc æqualiter adstringunt, & tenuant.

Itaque uacuetur quod præter naturam in partem iam fluxit, natiua uerò humorum symmetria conuenientiaque supersit. Considerandum & hîc, an à fluxionis qualitate, eius partis temperatura mutata sit (si quidem pituitosa erat, refrigeratum: sin biliosa, calfactum iecur est) ut absolutè curata intemperie, sanitas restituatur. Restituemus autem, contrariam qualitatem obijcientes, ut in intemperaturarum curatione diximus, tantùm unãquamque partem refrigerantes, quantùm eius calor excesserit. Quocircà rursus hîc necessariò eius natiua temperies cognoscenda est. Nam quô modo scire poterimus partis natura frigidioris aut calidioris exuperantiam, aut quando à refrigerando cessandum sit, si caloris natiui modum ignoremus? Eadem ratione si frigidiorem calfacientes, ignoremus naturalis eius frigoris modum. Itaque neque quod commodè calfaciat, neque quando à calfaciendo cessandum sit, inuenire poterimus.

Dicebamus modò in proposito affectu plures esse eius differentias, nempe plenitudinem totius corporis, influxum humorum in partem aliquam, & intemperiem ab eorum qualitate contractam. Dicebamus rursus intemperiem

riem hanc non posse nisi sublata obstructione curari: nec hanc nisi uacuato corpore uniuerso. Itaque intemperies quam eiusmodi defluxio peperit, omnium ultima curationem recipit: quæ quoniam sublata eius causa est, nempe humores, unicam habet indicationem, nempe contrarietatem. Talis autem relicta intemperies est, qualis erat humor qui hanc inuexit. Nam si frigidus erat, frigidam: si calidus, calidam intemperiem intulit. Calida igitur frigidis, frigida calidis curari debet, eodem adhibitis excessu, quô pars intemperata à naturali statu recessit: ut in commentarijs nostris in Galeni libros ad Glauconem demonstrauimus.

Quoniam de his abundè disputauimus, ad ea, quæ numero præter naturam insunt, iam transeundum est. Quorum cùm duplex sit differentia, quibus pars aliqua deest, hanc sarcire studemus, eo quem paulò antè diximus modo naturæ famulantes. Quibus uerò abundat, recidere uel scalpro, uel igni, uel adurente medicamento. Hæc igitur omnia ferè sanescunt, sed non omnia generantur ut in libro de semine proditum est. Quædam autem non gignuntur, sed in eorum locum aliquid substituitur: ut si os omninò exemptum sit, altera materia, quæ ab osse & carne differat, in ea ipsa parte regigni potest, quæ ueluti caro quædam callosa est, aut callus carnosus, qui temporis processu in naturam magis callosam transit, initio statim potiùs carnem referens. In quacunque autem parte amissa materia est, quę nec eadem specie nec similis restitui potest, ornatum quendam tertius

scopus

ſcopus inuenit, ut in mutilatis.

Numerus partium præter naturam aut abundat, aut deficit, ut antè declaratum eſt: utrunque uitium uel ex genere eſt naturali, uel genere præter naturam. Sextus enim digitus aut tertius teſtis eſt ex genere naturali, quẽadmodũ unus teſtis, aut tres tantùm digiti. Quod præter naturam abundat, id aut corpori adnaſcitur, ut acrochordon, myrmecia, fauus, atheroma, callus, & alia id genus. Aut in ſpatijs continetur, ut pus in abſceſſu, lumbrici in uentre & inteſtinis, lapis in renibus & ueſica, in oculis pterygion, & ſuffuſio. Quæ autem deficiunt partes, non omnes ſaneſcunt. Ex his tamen quædam ſpecie eædem omninò regignuntur, ut caro: quædam non eædem, ſed ſimiles, ut ſubſtantia inter carnem & callum media, quæ proceſſu temporis callo ſimilior redditur. Quædam uerò nec eædẽ nec ſimiles regignũtur, quales ſunt mutilatæ: atque in harum locum aliquid arte reponimus non tam ad uſum quàm ad ornatum & pulchritudinem. Nam ſæpe detruncato naſo alium inſerimus eiuſdem coloris & figuræ. Turpiſsima enim eſt facies, quæ naſo caret. Quomodò autem eandem cum priore ac ſimilem generare oporteat, abundè declaratum eſt cùm de unitatis ſolutione tractaremus.

Perſpicuum autem eſt genus hoc cum eo cõmunitatem habere, quod ad magnitudinem pertinet. Quod enim ex eo ſecundum naturam eſt, magnitudini uicinum eſt. Solùm autem diſsidet cùm præter naturam eſt.

Quemadmodùm numerus, ita magnitudo præter naturam duplex eſt: una quidem quæ exuperat, altera cui

aliquid

aliquid deest. Quod exuperat,uel ex genere naturali est, uel ex genere præter naturam. Quod igitur numero excedit,quodq; magnitudine minutum est: si quidem ex genere naturali sit,idem magnitudine uel excedit,uel deficit & non contrà. Sextus enim digitus & numerum auget, & magnitudinem: quemadmodùm si quintus desit, numerus deficit,& magnitudo minuta est. Sed non si magnitudo præter modum excreuit aut decreuit, protinus redundat aut deficit numerus. Excrescere enim aut minui caro potest manente eodem partium numero secūdum naturam. Si uerò excedens numerus ex genere præter naturam est, nihil habet cum magnitudine commune, sed omninò dissimile est: lapis enim in renibus, uel uesica numerum auget, sed non magnitudinem.

In quo genere primùm quod abundat,tollendū: aut si assequi id nequeas,transponendum est: ut in suffusionibus.

Quæ in hoc genere præter naturam continentur, aut tolli aut transponi debent, ut suffusio in oculo, & lapis in uesica: de quo antè uerba fecimus, cùm de obstructione commentaremur. Multa enim eiusmodi non solùm numeri sed & obstructionis rationem habent. Lapis enim quatenus uesicæ meatum obturat, ad obstructionis morbum: quatenus uerò in uesica est,& urinæ uiam non præcludit, ad numerum refertur. Tolli igitur quod præter naturam redundat,& actionem impedit,debet:quod si fieri non possit,transferendum in alium locum est: quemadmodùm in suffusione, quam græci ὑπόχυμα *uocant, uulgus cataractam:est enim humorum lentorum effusio inter ceratoidem & crystalloidem tunicam. Per initia enim*

cùm

cùm humor adhuc liquidus eſt, digerẽtibus tollatur: cùm uerò iam temporis proceſſu cõcreuit, aut aurea uel argentea acu, aut ex alia læui materia tranſponatur: ut in alio opere fuſiùs diſſeremus.

Quibus autem non integræ quidem partes, ſed ex his portiones imminutæ ſunt, uel auctæ præter modum, alere quidem ac generare quæ deficiunt: quæ uerò redundant, demere ac minuere reprimereque oportet.

Integræ partes ademptæ, ut brachium & pes, reſarciri non poſſunt, ut antè declaratum eſt: ſed ex his portiones, ut caro quæ eadem omninò ſpecie regignitur, ut in ulcere cauo, & totius corporis macie. Oſſa uerò, nerui, & aliæ ſolidæ partes non eædem generãtur, ſed in earum locum ſimile quidpiam ſubſtitui poteſt, ut callus: quemadmodùm ante declaratum eſt. Quæ uerò excreuerunt, demere, ac minuere, reprimereq; oportet, hoc eſt ἀφαιρεῖσθαι, καὶ καταιρεῖν, *demi enim, ac minui quod iam excreuit, & reprimi quod adhuc excreſcit, debet. Demuntur quæ excreuerunt, medicamentis quæ græci* σηπτικὰ *uocant, quæ auctam ſubſtantiam* τήκουσι καὶ συντήκουσι, *hoc eſt abſumũt & colliquant: cuiuſmodi eſt auripigmentum, ſandaracha, & id genus alia.* Καθαιρετικὰ *autem reprimunt, & leuiter abſumunt, nempe eximam carnem. Proxima enim facultate ſunt quæ ualenter detergent, & cicatricem inducunt. Igitur ubi plurimũ caro exuberat, ſepticis utẽdũ eſt.*

Vnde neque alius in ipſis finis eſt, neque genere diuerſa remediorum forma.

Quemadmodùm enim numeri & magnitudinis uitia quæ in genere naturali continentur, coëunt, eademq; ſunt, ita

ita eundem habent curationis ſcopum, eandemq; remedio-rum formam. Vtraque ſi deficiunt, reſarciri deſiderant alendo ac nutriendo. Si exedunt, demi ac minui, ſi non integræ partes ſint, ſed ex his portiones. Quòd ſi parte integra inauctum membrũ ſit, ut digito aut teſticulo, excidere oportet uel ſcalpro, uel igni, uel adurẽte medicamẽto.

Sed ad reliquum ſalubrium cauſarum genus ueniendum eſt, quod ea emendat quæ ſuo loco exciderunt, ueluti oſſa ſedibus ſuis emota, & inteſtina in ſcrotum prolapſa. Illa quidem uiolenta tenſione uel impulſione, hæc dilatatione uel ruptura continentis mẽbranæ fiunt. Itaque curantur priora quidem aduerſæ partis tenſione, & in aduerſam partẽ repulſione: poſteriora uerò, ſi continens mẽbrana cogatur, ac firmetur: quę quẽadmodùm fieri debeant, in libris de curandi ratione explicatũ eſt.

Oſſa ſuis ſedibus mouentur uiolenta uel extẽſione, uel impulſione. Extenſio *fit ab humoris influxu in articulum, aut aliqua alia materia quæ coniuncta oſſa diducit: ſine tumore, ſi exigua fluxio ſit, uelut in coxendicum doloribus: cum tumore uerò, ſi magna. Nam tunc non ſolùm oſſa dehiſcunt, ſed & ſuo loco expelluntur in hanc uel illam partem, quò ſcilicet humor magis propulerit. Vtrunque affectum luxata latini, priorem græci παραρθρήματα poſteriorem ἐξαρθρήματα uocant.* Nonnunquàm *autem à foris ſecùs incidentibus uehementiùs expellũtur, ut in lucta, caſu, ſaltu, & id genus alijs, in quibus ſæpe etiam nerui, & uincula rumpuntur, atque interdum oßium ſupercilia franguntur: unde ſuo loco oſſa omninò excidunt.* Nonnunquã *articulos humiditas reddit lubricos.* Nonnunqàm *uerò acetabula*

tabula, hoc est cotylæ, parùm profundæ sunt, unde sine magna ui excidere possunt. Curantur igitur ossa quidem ob humorum influxum diducta uacuatione. Vacuatur autem, si exiguum sit quod incidit, digerentibus medicamentis. Si uerò ingens sit fluxio, primùm sanguinis mißione, uel purgatione, uel utroque: deinde humoris qui in parte relinquitur, digestione ac discußione. Cùm uerò suis sedibus exciderũt ossa, extendi aduersa uincula ac nerui debẽt, postea uerò reponi, in oppositam qua exciderũt partem repellendo. In scrotum descendunt quandoque intestina, quandoque uerò omentum. Prior affectus enterocele, posterior epiplocele dicitur. Descendunt autem uel ob dilatationem uel rupturam meatus, qui à peritoneo ad testiculos procedit: dilatantur autẽ nimia laxitate, quã humiditas parit: rumpuntur uerò subitò ac uehementi motu. Curantur autẽ eiusmodi affectus antè dicti meatus, ac tunicæ substantiam cogendo ac firmando: quod per adstringentia fit, ut alibi docebimus.

Deinceps autem de his differendum est quæ in priore sermone distulimus. Hæc autẽ προφυλακτικὰ græci, nos præcauentia dicimus. Quorum triplex est in genere differẽtia: una quidem hominis inculpata ualetudine fruentis: altera de qua concoqueri liceat: tertia uerò ægrotantis est. Primum autem genus, quod ut antè diximus, duplex est, ad salubrium: secundum autem ad prçcauentium: tertium uerò ad curantium disputationem pertinet.

Galenus dum salubres causas prius tractaret, eas quæ in humoribus consistunt, in hunc usque locum distulit: in quibus has maximè uersari scribit, quas omnes generaliter

liter προφυλακτικὰς uocat: quanquam hæ propriè προφυλακτικαὶ dicuntur, quæ uenturis morbis proſpiciunt. Salubres autem cauſæ, aliæ præſentem morbum profligant, aliæ uerò à futuro præcauent, quæ peculiari nomine, ut modò dicebam, προφιλακτικαὶ appellantur. Præſentem autem ſanitatem intelligo hominis non tantùm abſolutè ſani, optimeq́; conſtituti, ſed & cuiuſcunque natiuam ſanitatem habentis, qualem ſcilicet ab initio accepit, ſiue ea perfecta abſolutaq́; ſit, ſiue ab optima declinet, modò talem in præſentia ſeruet, qualis ab initio erat: atque hoc loco Galenus eam inculpatam uocat, & de qua conqueri non liceat. Eam uerò de qua queri liceat, intelligit quæ nonnihil à ſua natiua deflexit citra actionum offenſionem, ſed tamen quæ niſi ei prouideatur, breui lapſura in morbum ſit, Primum itaque ſalubrium cauſarum genus duplex eſt, quemadmodùm & ſalubre corpus duplex: unum quod optimam, alterum quod non optimam ſed tamen natiuam ſanitatem tuetur, illam paulatim corrigendo, hanc in meliorem ſtatum mutando, aut eam ſeruando. Corrigenda enim, ſi per otium & facultates liceat, eſt: ſin minùs, ſeruanda. Hoc igitur cauſarum genus ad conſeruantium, ad præcauentium uerò ſecundum, tertium ad curantium tractationem pertinet.

Vniuerſum autem hoc genus in humoribus maximè conſiſtit: quos nec lentos, nec craſſos, nec multos, nec admodùm calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec peſtilẽtes eſſe oportet. Aucti enim morbos gignunt, Augentur autem interdum quidem ab eadem cauſa quę ab initio eos procreauit, aliquãdo uerò à cibis corporis humo-

res in suam naturam immutantibus.

Humores in quibus salubres causæ uersantur, nec lentos nec crassos, nec multos, nec admodùm calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec uenenatos esse oportet: aucti enim morbos gignunt: humorum enim lentore crassitie & multitudine corporis spiracula obstruuntur: unde putredo in corpore nascitur, quæ febres accendit, tales quidem, quales humores sunt qui putrescunt. Multitudo item natiuum calorem suffocat, uasa rumpit, & fluxionem parit, quæ pro loco in quem influit, uarios morbos gignit: pthisim quidem, si in pulmones: arthritidem, si in articulos: laßitudinem, si in musculos. Pituita autem febres quotidianas, œdemata, morbos comitiales, & hydropes. Flaua bilis febres tertianas, causos, erysipelata, & herpetes. Atra uerò bilis febres quartanas, cancros, carbunculos, elephantiases. Mordax humor ac salsus pruritum, scabiem, & similes affectus. Putris materia in intestinis & uentre lumbricos, uenenati humores syncopas, & animi deliquia, ac tandem mortem. Augentur autem eiusmodi humores aliquando quidem ab ea causa quæ primùm eos genuit, aliquando uerò uictus ratione. Causa igitur quæ hos humores procreat, duplex est, altera materia, altera efficiens. Materia, ex qua quidem & fiunt & augentur, cibi sunt & potus. Craßi enim crassum, uiscosi uiscosum, acres acrem humorem generant. Causa efficiens facultas est sanguinis procreatrix, quæ in iecore primùm, deinde uenis sita est: ea ex elementorum mistione constat: quare si probè mista sint, ualidam: si improbè, inualidam hãc esse oportet. Iecur igitur temperatum, sanguinem: frigidum, pituitam: calidum, bilẽ gignit. Cùm ergo aut antecedẽs ui-

ctus

ctus ratio, aut iecoris intemperies, aut utrunque, humorem uitiosum in corpore genuerunt, si uitiosus cibus, & qui similem priori sanguinẽ gignit, adhibeatur, maneatq́; eadem iecoris intemperies, necessariò augetur humoris uitium non solùm quantitate, sed & qualitate. Cùm uerò corporis humores probi sunt, sed uictus ratio est improba, hoc est ex qua succus crassus, uiscosus, calidus, frigidus, acris, aut uenenatus generatur, humorum malignitas increscit. Non enim solùm sua præsentia uictus eiusmodi humoris molem auget, sed & præcedentem corrumpit. Nam animal quantumcunque probum sanguinem habeat, si prauis cibis uesci assuescat, malignis humoribus corpus implebit.

Horum autem curandorum duplex est scopus nempe immutatio, & euacuatio. Immutantur uel ab ipso corpore eos concoquente, uel à quibusdã medicamentis, in quibus tum ea continentur quæ animalium uenenis medentur, græci ἰόβολα uocãt: tum quæ exitialia pharmaca permutant.

Humores in quibus commemorãtum causarum genus uersari modò dicebamus, alij sola quãtitate, alij sola qualitate delinquunt, ut crassi, uiscosi, calidi & frigidi. Alij tota substantiâ naturaq́; contrarij sunt, ut acres, putres, & uenenati. Primi sola uacuatione egent: secũdos in substantiam nostram natura interdum sola, interdùm uerò adhibita contraria qualitate mutat. Frigidos enim calida, & frigida calidos: crassos tenuantia, & lentos incidentia ad naturalem statum nobisq́; familiarem perducunt: atque hi uacuatione non egent, nisi qualitate redundent: acres uerò, ac putres, uenenatiq́; in meliorem quidem statum

mutari possunt, sed in substantiam nostram non possunt, ut cui tota substantiâ contrarij sint. Mutantur autem putres quidem & acres à natiuo calore in pus, aut aliud quidpiam puri simile: posteà uerò aut ab excretrice facultate expelluntur, aut à medicamentis expurgantur. Venenati autem quodammodò immutantur, non autem uel in pus, uel in substantiam nostram conuertuntur: exui tamen eorum malitia potest, aut foràs protrudi medicamentis quæ græci alexiteria uocant, cuiusmodi est antidotus theriacæ. Quoniam igitur uenena aut sua frigiditate, aut calore, aut tota substantiâ lædunt, adhibenda ea sunt, quæ calfaciant, si frigidum: uel refrigerent, si calidum: uel exiccent, si humidum: uel humectent, si siccum id sit: uel si tota substantiâ contrarium sit, quæ immutent, ac innocentiùs reddant. Hæc autem media esse oportet inter corpus & uenena. Nam quæ propinquiora ueneno sunt, ut uenenum lædunt: quæ uerò à ueneno plurimùm distant, corpori nihil prosunt. Similiter autem largiùs sumpta, grauem noxam corpori inferunt: parciùs uerò, à natura uincuntur: proindeq; nihil aut parum prosunt: quare ea mediocri mole sunt exhibenda, ut Galenus libro quinto de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Euacuantur autem à medicamentis potenter calfacientibus, & purgationibus, clysteribus, & sudoribus, & uomitionibus, atque hæ sunt communes eorum uacuationes. Propriæ uerò ex locis in quibus aceruantur, sumuntur: quemadmodùm in libris de sanitate tuenda, præsertim tertio & quarto docuimus, ubi de lassitudinibus alijsque lassitu

dini

dini proximis affectibus disputauimus. Promptiùs enim primarum uenarum excrementa per uentrem, iecoris uerò per urinas expelluntur, & per sudores, qui in toto corporis habitu continentur: quemadmodùm per palatum, aut nares aut utrunque, quæ caput occupant: & quæ in latis thoracis spatijs sunt, per guttur unà cũ tussi reijciũtur. Quę uerò in renibus uel uesica resident, per urinas.

Humores, ut modò dicebam, alij immutari à natura in substantiam nostram possunt: atque hi uacuatione non egent. Alij uerò non possunt, ideoq; uacuatione egent. Vacuantur autem sectione uenæ, calfacientibus medicamentis, purgationibus, clysteribus, aut sudoribus. Multitudo enim humoris in uenis, uacuationem quæ uenæ sectione fit, postulat: quæ autem qualitate delinquunt, alias uacuationis differentias desiderant, quæ à locis in quibus resident, desumuntur. Cùm igitur uacuatio per affectum locum, aut affecto loco quammaximè fieri potest commodè uicinum facienda sit: quæ in simis iecoris partibus primisq; eius uenis sunt, per uentrem: quæ uerò in gibbis, per urinas uacuantur: priora purgantibus, posteriora diureticis medicamentis. Per sudores uerò, quæ in toto corporis habitu resident, adhibitis frictionibus, unctionibus, exercitationibus, alijsq; similibus, quæ Galenus θερμὰ ἱκανῶς *esse iubet, hoc est quantum res ipsa efflagitat, calida.* De *quibus idem author libro tertio & quarto de sanitate tuenda abundè tractauit. In tertio quidem de apotherapia, & laßitudinibus ex exercitatione partis, quarto uerò de sponte natis laßitudinibus. Quæ uerò*

 in capite

in capite sunt, per palatum quidem extrahuntur diamassematis & gargarismis: per nares uerò errhinis. At quæ in thorace continentur, cum tußi per asperam arteriam reijciuntur: per urinas uerò, quæ in uesica & renibus sunt. Commodè enim per has uias ex antè dictis locis excrementa uacuantur.

Retrahendi autem ad longinquissima, communis est omnium partium indicatio, quẽadmodùm deriuandi ad propinqua.

Ἀντίσπασις est fluentis humoris retractio in partem aduersam: quam ad longinqua faciendam esse nunc docet Galenus. Quod perpetuò uerum non est. Necessariò enim ad propinqua fit, cùm excretrix facultas uehementer est concitata, morbus magnus est, celereq; remedium efflagitat, & humor cum graui periculo in affectam partem influit: ut in commentarijs nostris in posteriorem Galeni librum ad Glauconem docuimus. Quòd si affectus exiguus sit, nec celerem curationem exposcat, nullumq; periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere oportet: ut in humorum fluxione quæ ad genu fit. Hæc enim pars sine periculo fluxionem excipit, nec præceps remedium requirit. Itaque in longinqua fluxionem reuocare oportet: humor uerò cùm iam locum obsedit, non retrahi in longinquam partem, sed in uicinam deriuari debet. De his autem nunc fusiùs disputare superuacum foret, cùm in antè dictis commentarijs abundè sint pertractata.

Quæcunque uerò eiusmodi affectiones curant, salubres causæ dicuntur: quemadmodùm morbo

sæ, quæ

sæ, quæ has adaugent : & neutræ, quæ neque lædunt, neque iuuant. Posset autem quispiam ne quidem causas omninò appellare, quales multi sophistæ sunt, qui rerum differentias contemnũt, plurimùm uerò temporis in nominibus conterunt : aduersus quos in alijs operibus plurima scripsimus. Hæc igitur est artis pars, quæ prophylactice dicitur.

Quæ antedictas affectiones, inquit, summouent, causæ salubres dicuntur : quæ uerò adaugent, morbosæ : quæ nec augent nec tollunt, neutræ appellantur. Quemadmodùm enim corporis affectus omnes inter salubrem & morbosum tam simpliciter quàm in præsentia constituti, neutri dicuntur, ita & causæ omnes inter salubres & morbosas tam simpliciter quàm in præsentia, neutræ uocantur. Salubres dico, quæ sanitatem tuentur, corrigunt, aut efficiunt. Morbosas uerò, quæ morbum adferunt, uel augent, uel fouent. Neutras uerò, quæ nec hoc nec illud efficiunt : hoc est quæ nec morbum gignunt, uel augent, uel fouent, nec sanitatem tuentur uel corrigunt, uel efficiunt: sed medium inter utrunque extremum statum quem neutrum appellamus, seruant. Quoniam igitur propositi affectus neutri sunt, causæ quæ hos seruant, quæ scilicet nec obsunt nec iuuant, neutræ erunt. Quemadmodùm enim quæ optimam sanitatem tuentur causæ, quæq; mediam inter optimam & neutram uel tuentur uel corrigunt, salubres : & quæ morbosum statum uel adferunt, uel augent, morbosæ : ita quæ neutrum statum seruant fouent que, neutra appellantur.

pellantur.

Conualeſcentibus autem ex morbo, ac ſenibus ea debetur uictus ratio, quæ græcis analeptice, & anathreptice dicitur, hoc eſt inſtaurattix & altrix. Qualis uerò ſit eorum affectio, & quibus potiſsimùm cauſis ad naturalem ſtatum reuocentur, in libris de curandi ratione latè ac diffuſè diſputatum eſt: in hoc autem opere ſummatim docebimus,

Analeptice, uictus ratio eſt, quæ conualeſcentium ex morbo uires reparat: Gerocomice, quæ ſanitati ſenum proſpicit: utriſque communis eſt anathreptice. Nam tam conualeſcentes quàm ſenes eodem ſerè modo aluntur, atque reficiuntur. Quoniam autem ex leui occaſione ſenilis ſtatus in morbum decidit, ſimili uictus ratione his, qui ex morbo conualeſcunt, curari debent. Hæc autem media eſt inter eam quæ ſanorum propria eſt, et eam quæ ægrotantium: ut mox docebitur.

Eiuſmodi igitur eſt hæc affectio. Probus quidē ſanguis eſt, ſed paucus, cū quo & ſpiritus uitalis, ut uocant, & animalis. Solidæ quoque partes ſicciores, unde & earū uires imbecilliores, ob quas uniuerſum corpus frigidius exiſtit.

Videtur hoc loco Galenus de his ſolùm qui ex morbo calido & ſicco conualeſcunt, uerba facere. Maximè enim eiuſmodi morbus humiditatem diſsipat, & partes ſolidas uniuerſumq; corporis habitum deſiccat. Sed ſi rem penitus intueamur, nullum omninò corporis totius morbum inueniemus, qui ſi diutiùs perſeueret, hæc mala

non

non inuehat, siue is calidus siue frigidus sit, siue siccus siue humidus, siue ex his mistus: semper enim imbecillitatem gignit, imbecillitas uerò atrophiam, ut quæ aut parum, aut nihil concoquat, unde sequitur sanguinis & spirituum penuria, totiusq; corporis refrigeratio, ac caloris natiui inopia: unde solidæ partes infirmæ redduntur. Negare enim nolim eiusmodi incommoda ex calidis, siccisq; morbis quàm frigidis & humidis maiora nasci. Quòd uerò id sanguinis quod in conualescentibus relinquitur, probum sit, uel ex eo constat, quod corpus tum ab humoribus uitiosis purum sit: alioqui conualescentium status omninò morbosius esset. Siue igitur morbus qui præcessit, ex humorum uitio natus sit, siue ex sola intemperie, conualescentium corpus uitiosorum humorum expers esse debet. Nam non alio modo conualescere corpus dicitur. Senum uerò sanguis non simpliciter, sed pro ætatis ratione probus est.*

Salubres autem causæ commemoratam affectionem emendant, quæ, ut summatim dicam, celeriter ac tutò corpus alunt: particulatim uerò, moderatus motus, cibus, potus, & somnus. Motuum uerò materia, gestationes sunt, ambulationes, frictiones, & balneæ. Quòd si ex his multò meliùs habeant, quotidiana opera paulatim tractent. Cibos autem interdum quidem humidos, coctuque faciles, & minimè frigidos sumant, temporis uerò progressu & eos qui uberiùs alant. Commodè uerò in potu uinum datur, ætate quidem medium, forma uerò purum ac pellucidum, siue id album

sit,

sit, siue subflauum : odore iucundum, quod gustu nec aquam omninò, nec uehementem aliquam qualitatem referat. Itaque nec dulce sit, nec acre nec amarum. De his autem ut modo dicebam, in libris de curandi ratione fusissimè est disputatum.

Dubitari potest an quemadmodùm cõualescentium, ita senilis status instaurari dicatur, an potiùs conseruari. Conualescentes enim in pristinum statum redeunt, at senes reuerà non redeunt, sed tantùm in suo naturali statu conseruantur, aut certè impediuntur, ne præproperè ad extremum senium perueniant. Ipsis tamen quemadmodùm conualescentibus ex morbo analepticen tribuit Galenus. Vt id autem meliùs intelligamus, reuocanda in memoriam sunt, quæ modò dicebamus: nimirùm similem rationem conualescentes ex morbo, ac senes desiderare, ob id quòd simili ferè affectu ambo laborent. Ideò analepticen, quam conualescentium propriam esse diximus, congruere senibus idem author scribit. Quæ igitur horum amborum affectiones emendant causæ, ut loquitur Galenus, ex eorum genere sunt, quæ celeriter, ac tutò corpus alunt. Celeriter quidem, ne si tardius quod exhibetur alat, uires deficiant. Tutò uerò, quoniam non omnem cibum ac potum caloris imbecillitas conficere potest. Cæterùm celeriter alunt, cibus humidus, quiq; facilè concoquitur, ut ptissanæ sorbitiones, lac, & alia id genus: uinum ætate medium, purum, defecatumq; ac lucidum, odore iucundum, gustu neque aquam neque aliam uehementem, alienamq; qualitatem referente, siue id album, siue flauum sit: humidus enim cibus facilè à uentre conficitur:

&

& deducitur in emaciatum morbo corpus, ipsumq; alit, ac instaurat. Vinum uerò quale modò declaratum est, statim in corpus transfertur, calorisq; natiui potißimùm substantiam reparat. Contrà cibus uiscosus, crassus, durus, frigidus, atque ut semel dicam, concoctioni contumax, omninò fugiendus est, ut qui nec celeriter alat (tardè enim ut diximus conficitur) nec tutò: uires enim lædit, ac obruit. Eadem ratione uinum rubrum, & crassum tardè recipit concoctionem, moramq; in uentre trahit. Aquosum uerò substantiam quæ perijt, non reparat. Acre & amarum contractam ex morbo & ætate siccitatem auget. Hæc notiora sunt quàm ut fusiùs explicari debeant, præsertim cùm de his Galenus libro septimo de curandi ratione, & quinto de sanitate tuenda abundè tractarit.

Nunc enim singula percurrere nō statuimus, sed tantum eorum quæ in alijs operibus fuse disputata sunt, capita cōmemorare: quorum ubi numerum, & qualitatē recēsuero, huic libro finem imponam. Antè autem diximus alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ disseruimus: quem duo priores de artium constitutione præcedunt: uerùm hi quidem una cùm hoc, quem nunc absoluimus, in eorum ordine quos fuse lateque tractauimus, numerandi non sunt. Illi uerò hunc habent ordinem. De elementis iuxta Hippocratis sententiam, liber unus: quem tres de temperamentis sequuntur: quorum duo priores de animantiū, tertius uerò de medicamentorum temperamentis tractat. Eam ob rem opus de simplicium medica=

dicamentorum facultatibus, probè intelligi non potest, nisi tertio de temperamentis accuratè cognito. Alius autem liber exiguus, cui titulus est de inæquali intemperie, duos priores de elementis consequitur. Cui similiter alij duo parui succedunt: quorum alter de optima corporis constitutione, alter de bono habitu inscribitur. Sequitur aliud opus quod tres libros complectitur, de naturalibus facultatibus: quod, si lubet, aut post duos de temperamentis, aut post librum de elementis legere poteris. Post hunc uerò in pluribus libris de functionibus animę disseruimus. Quoniam autem ad eas demonstrandas non parũ conferunt ea, quæ ex corporum dissectionibus nobis apparent, priùs in illis te exercere oportet: quorum maximè utilis est liber, qui de anatomicis administrationibus inscribitur. Præter hos autem plures alij sunt, quorum duo de dissectionis dissensione, unus uerò de mortuorum dissectione: quos ordine sequuntur duo de uiuentium dissectione. In alijs uerò quibusdam speciatim ad initiatos de ossibus conscripsimus: in quo genere musculorum neruorum, arteriarum, & uenarum dissectio, & alia id genus habentur. Et liber cui titulus est, an sanguis naturâ in arterijs continetur. Eodem uerò, qui partium actiones produnt, duo quidem sunt de musculorum, tres uerò de thoracis & pulmonis motu: quibus deinceps succedit liber de respirationis causis: post hunc liber de uoce. De a-

nimæ

nimæ principatu, ac alijs omnibus quæ naturæ & animæ actiones inquirunt, ac ſcrutantur, in opere de Hippocratis & Platonis placitis (quod ex multis libris conſtat) tractauimus. In eodem contemplationis genere ſunt libri de ſemine, quos ſeorſum ſcripſimus. Item de corporum diſſectione Hippocratis: quibus omnibus ſuccedit opus de uſu partium. Ad morborum autem cognitionem liber de locis affectis confert, & de pulſibus: in quo & de prænotione docemus. Librum uerò de pulſibus alij duo præcedunt, unus quidem de reſpirationis, alter de pulſuum uſu. Liber autem de pulſibus in quatuor diſtribuitur: unum quidem de eorum differentijs, alterum autem de cognitione, tertium de eorum cauſis, & quartum de ea, quæ ex pulſibus ſumitur prænotione. In hoc genere eſt liber ad initiatos, qui de pulſibus inſcribitur. Alium uerò librum uelut omnium horum compendium ſcribere in animo eſt, quem uel artem de pulſibus, uel compendium inſcribam. Ad hanc autem contemplationem conferunt quæ in librum Archigenis de pulſibus enarramus, ac interpretamur. Maximè uerò ad prænotiones conducit commentatio de iudicijs: quam liber de diebus iudiciarijs præcedit. Sed & de ſpirandi difficultate opus, tum ad præſentis affectus cognitionem, tum ad prænoſcendum tam bonum quàm malum morbi ſucceſſum eſt utile. Omnium igitur horum nonnullorumque aliorum ſingularium librorum cogni-

tio

tio utilis est: cuiusmodi est de causis euidentibus, de medica experientia, de extenuante uictu, & de uenarum sectione ad Erasistratum, & de tumoribus præter naturam, similiter autem & de plenitudine, & id genus alij. Ad curandi autem rationem, omnium maximè necessarij sunt de morborum & symptomatum differentijs libri tres, in quibus morborum causæ tractantur. Præter hos alij tres sunt in quibus explicãtur symptomatum causæ. Sunt & de simplicium medicamentorum facultatibus libri, de quibus antè meminimus: & de medicamentorum compositione, quibus libri de curandi ratione succedunt. Seorsum autem de ualetudine tuenda opus scripsimus. Quod uerò ante hos omnes exerceri in opere de demonstratione eum oporteat, qui artem cum ratione tractaturus sit, in libro de optima secta declaratum est. Reliquos autem libros ac commentarios à nobis conscriptos nunc percurrere necessarium nõ est, cùm de hisce omnibus alibi simus tractaturi in uno atq; fortè altero libro, quem ita inscribemus, Galeni de proprijs libris.

Post tam fusam, luculentamq; Iacobi Syluij medici doctißimi explicationem ordinis legendorum librorum non solùm Galeni & Hippocratis, sed & recentium quorundam medicorum, de ea disputare non statueram: sed nonnulli ex amicis nostris laborem hunc importunis suis efflagitationibus subire non coëgerunt: mutilos enim fore aiebant commentarios hos, nisi ultimum hunc locum de ordine

dine legendorum Galeni librorum exponerem. Quod cùm honestè negare non possem, hunc quàm potui diligentissimè conscripsi.

Initio igitur huius operis triplicem esse omnem docendi rationem indicauimus: unam quæ ex finis notione per resolutionem fit: atque hanc inueniendis constituendisq; artibus esse dicatam. Alteram huic contrariam, ex eorum compositione quæ resoluendo inuenta fuerunt, natam: eamq; tradendis disciplinis per finis resolutionem inuentis, maximè esse necessariam. Tertiam uerò quæ ex definitionis dissolutione fit, ad artis memoriam habendam. Triplex igitur disponendorum Galeni librorum erit ratio. Prima ab his auspicatur, qui sanitatem tueri, emendareq;, & morbum profligare docent, ad eos usque, qui artis elementa tradunt, procedens, perpetuò ordinem seruans qui ex finis resolutione inuentus fuit. Cùm igitur propositus finis sit corpus sanum uel tueri uel emendare si ita uideatur, & ægrotum à morbo uindicare: cumq; sanitas morbum naturâ præcedat; primùm ab his sumendum initium est, qui sanitatem tueri & corrigere, deinde ab his qui morbum propellere docent. Seruandæ autem sanitatis ratio, & morborum curatio, in assumendis, efficiendis, educendis, & foris incidentibus posita est: ut antè declaratum est; quæ rite administrata sanitatem seruant, & morbum propellunt. Vt igitur rectè administrentur, cognoscenda sunt corpora quibus ipsa adhibentur. Rursus corpora non noscuntur nisi cognitis eorũ partibus, que ex sua substantia, magnitudine, formatione, situ, & numero cognoscuntur. Resoluendum igitur corpus est

in

in omnes suas partes: quod nobis incidendi corpora ratio suggerit. Resolutas medicus contemplatur, cuius scilicet sint substantiæ, mollis'ne an duræ, cuius magnitudinis & figuræ, quot numero sint, & quo modo inter se collocatæ. Nihil enim temerè sed boni gratiâ omnia natura facit. Ex simplicibus uerò compositæ cognoscuntur. At satis non est harum notitiam habere, sed earum facultates, officia, actionesq́;, quorum gratiâ ipsæ cōditæ sunt, uestigare oportet: quid musculi uerbi gratiâ agant, quid ossa, quid reliquæ simplices corporis partes, deinde quid compositæ. Actiones per se nobis conspicuæ sunt, facultates uerò per actiones. Ex partium temperamentis nascuntur facultates, ex his actiones. Temperamentum igitur naturâ facultate prius est, facultas uerò actione. Ad sensum uerò actiones primæ sunt, deinde facultates, posteà autem temperaturæ, postrema uerò elementa ex quibus hæ constant. A fine igitur constituto, nempe sanitate, ad elementa usque descendimus. Itaque si ordine libros disponas, in primo loco opera quæ sanitatem tueri, & morbos profligare docent, statuenda sunt, deinde reliqua eo ordine collocanda, quô facta fuit resolutio. Quòd si compositionis ordine ea disponas, ab his quæ elemēta tradunt, ad ea quæ sanitatem tuentur, & morbum propellunt, procedendum est, eo collocando ordine, quô fit ad finem reditus: ut posteà docebimus. Ad id igitur unde digreßi sumus reuertamur. Scrutandæ itaque sunt partium actiones ex opere de usu partium, & alijs anatomicis libris. Nam in unaquaque parte ingenita facultas est pro eius temperamenti ratione. Ex facultate uerò actio nascitur. Cùm igitur nulla pars in corpore

pore

pore sit quæ officio aliquo uacet, quæq; usum aliquem nõ præstet, alia alium pro sua substantia, magnitudine, forma & compositione: unamquanque ut est seruare oportet: & si quomodo uitiata sit, ad meliorem statum reducere. Vitium autem magna ex parte deprehendimus cùm ex alijs multis, tum ex eius actione læsa: ut antè declaratum est. Cæterùm cùm duplex sit partium genus, unum primariũ ac simplicium, alterum quod ex his compositum est, quod quia absolutam perfectamq; actionem edit, instrumentum dicitur: duplex erit uirtus et uitium, instrumentorum quidem in magnitudine, formatione, numero, & situ: simplicium autem partium, quoniam ex quatuor naturæ elementis constant, hoc est igni, aëre, aqua, terra: aut, si mauis, calido, frigido, humido, & sicco: uirtus quidem in moderatione, uitium uerò in immoderatione positum. Necessaria igitur & hic est librorum de elementis, de temperamentis, & de simplicium medicamentorum facultatibus cognitio. Ex quatuor enim elementis inter se temperatis corpus unum simplex nascitur, quod pro mistionis qualitate aliam atque aliam habet naturam. Aliud enim os est, aliud caro, aliud membrana, aliud uena, aliud arteria, aliud aliã naturam sortitum. Tot igitur sunt simplicium corporum simplices differentiæ, quot sunt elementa, nempe calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidem compositæ, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: & unum temperatißimum: quorum uirtus in symmetria, hoc est conuenientia, uitium uerò in ametria, id est discrepantia elementorum positum est: ut modò dicebamus. Totidem igitur morbi simplices sunt, quot intemperaturarum actionem manifestè læden-

tium differentiæ. Ad eundem modum instrumentorum uirtus & uitium in magnitudine, conformatione, numero, & situ posita sunt. Virtus quidem, si secundum naturam: uitium uerò, si præter naturam habeant. Illa igitur probas, hæc improbas actiones edunt: ex quibus sanitatis & morbi definitiones uestigamus. Quoniam rursus probæ actiones aliæ alijs sunt meliores, multæ erunt sanitatis differentiæ, aliæ alijs perfectiores. Vna igitur optima est, quæ optimas edit actiones. Reliquæ ab ea declinantes, sed tamen salubres magis, aut minùs, prout ab optima minùs aut magis deflectunt: ut fusè antè declaratum est. Cognito autem corpore, eiusq; partibus tam simplicibus quàm compositis, earum quoque affectibus, ad remediorum naturam ueniendum est, quæ in quatuor consistere antè docuimus, nempe assumendis, uacuandis, efficiendis, & foris incidentibus: quorum materia ex libris de alimentorum facultatibus, de boni maliq; succi cibis, de extenuante uictu, & alijs quàm plurimis ad tuendam ualetudinem spectātibus petenda est: quemadmodùm ad morbum depellendum ex libris de simplicium medicamentorum facultatibus, de compositione medicamentorum, & alijs quos paulò pòst fusiùs explicabimus. Horum itaque necessaria est cognitio: priorum quidem ad sanitatē tuendam ac emendandam: posteriorum uerò usus ad propellendos morbos necessarius est. Ex his palàm est necessariam ad rectam curationem esse cognitionē corporis, eius partium, & affectuum qui in ipsa incidunt, eorumq; magnitudinis. Affectæ quoque partis naturæ, eiusq; situs, conformationis, & societatis, quam cum alijs habet partibus. Ad eundem modum remediorum natura cognoscēda est: alioqui

qui nec qualitas nec quantitas eius rectè adhiberi posset. Hic igitur necessarij libri sunt de usu partium, de differentijs, & caussis morborum & symptomatum, de locis affectis, & alij quos in compositionis ordine recensebimus. Cæterùm cùm morbus alius aliam requirat uictus rationem (longus enim uberiorem, celer & acutus parciorem) eius exitus ac finis præcognosci debet ad eam uictus rationem instituendam. Morbi terminus inuenitur ex eius magnitudine, & uirtutis robore, & proprijs actionibus. Itaque libri de pulsibus, de iudicijs, & iudiciarijs diebus, & id genus alij hic collocandi sunt. Ex his perspicuum est, si à fine ad ea quæ ad finem referuntur, procedamus, quos libros primò, quos secundò & tertiò, quos deinceps legere oporteat. Sed quoniam is ordo ad tradendas disciplinas parùm aptus est, aliam dispositionis rationem ad docendas ediscendasq; artes commodiorem scribemus, priori contrariam, secundum eorum compositionem quæ per finis resolutionem inuenta fuerunt. Quoniam igitur in priore ordine à libris qui tueri, ac emendare sanitatem docent, initium sumebamus, deinde ab his qui morbos profligare, ad eos in quibus artis elementa traduntur, procedentes, in qua re tractanda necessariam esse corporis eiusq; partium cognitionem dicebamus, atque ideò ipsum usque ad simplicißimas eius partes & elementa ipsa resoluimus: in compositionis ordine ab his qui elementa docent, contrario processu ad finem ascendentes auspicabimur. Tractanda igitur primùm sunt elementa, deinde natæ ex his simplices ac primæ corporis partes, posteà reliquæ, gradatim ad finem ascendendo. Elementa quatuor sunt, ignis, aër, aqua, terra: aut si mauis, ut Galenus,

calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: ex quorum miſtione ac temperatione omnia quæ in hoc orbe condita ſunt, gignuntur, & in ea reſoluuntur. Miſtionis autem rationem habebimus, ſi ſingulorum ſeorſum naturam nouerimus. Cognoſcemus autem, ſi quæ in unoquoque cernuntur, accuratè expenderimus. Ignis igitur omnium calidiſſimus & tenuiſſimus eſt, cieturq́; & agitatur motu ſuo. Aër humidiſſimus, ac remiſſe calidus: tenuitateq́; partium pollet, ſed minore quàm ignis. Aqua igni contraria eſt, quatenus attinet ad primas qualitates. Etenim elementorum omnium frigidiſſima eſt, ſed minus quàm aër humida, ſubtilis, & tenuis, ut author eſt Ariſtoteles. Terra uerò ſicciſſima, & minùs quàm aqua frigida, quatenus ad alias qualitates attinet: cum alijs elementis enim maximè igni contraria eſt: craſſa enim & denſa eſt. Cæterùm ſummè contraria elementa, loco ſibi proxima non ſunt, ſed inter ea alia ſunt poſita, quæ ut utroque participant, ita utrique ſunt contraria, ſed non ſummè. Nam inter ignem & aquam, quæ maximè pugnant (calidus enim & ſiccus ignis eſt, aqua uerò frigida & humida) poſitus aër eſt, qui ſuo calore cum igni, & humiditate cum aqua communicat. Ad eundem modum aër & terra pugnant. Ille enim humidus & calidus eſt, hæc uerò ſicca & frigida. Igitur his interpoſita aqua eſt, quæ & utriuſque particeps eſt, & utrique contraria: communem enim humiditatem habet cum aëre, & frigiditatem cum terra. Quatenus uerò humida eſt, terræ ſiccitati: & quatenus frigida, aëris calori repugnat. Quod ideò à natura factum eſt, ut meliùs ac faciliùs elementa miſceri poſſent. Nam ſummè contraria in ſe mutuò non facilè tranſeunt:

transeunt: neutrum enim alterum uincit: sed tamen luctando utrunque uim acrimoniamq; suam remittit. Quæ uerò qualitatem aliquam communem habent, in se promptè transeunt. Hinc fit ut elementa pura non sint, nisi fortè (ut tradit Aristoteles) ignis, qui nec ubique purus est: qua parte enim aëri iungitur, mistam habet naturam, nempe suam & aëream: iuxta uerò orbis lunæ concauum, purißimum esse uerisimile est, cum aër ad eam partem peruenire non poßit, quin priùs ab igni immutationem acceperit, ob suæ mutationis facilitatem, ignis uehementiam & distantiæ longitudinem. Sed ad id unde digreßi sumus, redeamus. Ignis igitur in aërem, & aër in ignem facilè mutatur. Idem similiter in aquam, & hæc in aërem: quemadmodùm aqua in terram, & hæc in aquam. Ignis uerò in aquam, & hæc in ignem non protinus transit, sed aëris interuentu. Ad eundem modum aër & terra se habent. Facilè igitur ignis cum aëre miscetur, & aër cum aqua, & aqua cum terra. Contrà ignis ægrè cum aqua: quanquam tamen faciliùs cum reliquis omnibus quàm reliqua cum reliquis. Efficacißimus enim eius calor est, qui cum tenuitate iunctus, promptè se miscet ac insinuat cum omnibus reliquis elementis, quæ tota per tota motu suo agitando primùm commiscet, deinde tempore sequestrat, & sequestrata cogit, seruat ac continet: quod in musto cernitur: primùm enim feruor omnes uini partes confundit, deinde tempore separat: crasßiores enim ad uasis imum, subtiliores ad summum transmittit: uini autem substantiam in medio collocat. Atque hanc ignis portionem in unaquaque re genita natiuum calorem dicimus, elementa miscentem, & mixta conseruan-

 tem.

tem. In homine igitur (nam de eo præcipuè nostra est disputatio) uariæ partes uisuntur simplices, inter se tota substantiâ differentes, caloris huius beneficio separatæ, & in sua natura conseruatæ. Quoniam ignis calor, ut modò dicebamus, efficacißimus ac uehementißimus est, obiecta est illi aquæ frigiditas, quæ eius uim, ac impetum retunderet: alioqui enim non aliorum solùm elementorum substantias dißipaturus erat, ac demoliturus, sed & suam. Itaque ad cōcordiam elementa perueniunt summam, si pares sint eorum facultates: non summam, si impares. Nonnunquàm enim calidum, nonnunquàm frigidum, quemadmodùm humidum aliquando, & nonnunquàm siccum, interdum ex his duo simul superiora sunt: atque horum omnium rursus infinitæ propemodùm sunt differentiæ, unde infinitæ sunt rerum species quæ in hoc orbe generantur. Cùm rursus ignis ob suam tenuitatem facilè dißipari poßit: cum terra, quæ compacta est, dura ac densa, miscetur, ut ipse in ea diutiùs seruetur. Eodem modo siccitas humiditati obiecta est, ut tandem facultatis suæ impetum ac uim utraque remitteret: quemadmodùm calor cum frigiditate iunctus, ut modò dicebamus. Facultate igitur in omnibus rebus genitis hæ quatuor qualitates sunt interdum pares, interdum impares. Quædam enim contemperatæ sunt, quædam calidiores, quædam frigidiores, quædam humidiores, & quædam sicciores: quibus in opus redactis, qualis unaquæque res genita sit, sensibus apparet. Cæterùm aër, & aqua nō solùm ad temperationem contrariorum elementorum, ut antè dictum est, miscentur, sed aër quidem ut ipsius ignis, & aqua aëris substantiam foueret: non enim se solùm, sed reliqua quoque elementa ignis consumit, maximeq; si in

mistione

mistione præpolleat. Præter id, aqua ad colliganda contiᵋnendaq; mista elementa uelut glutinum quoddam præbet operam: terra uerò reliquorum elemētorum uelut substratum est. Hæc omnia ex Aristotelis physiologia, maximeq; ex libris de ortu & interitu petenda sunt, ex Galeni libro de elementis iuxta Hippocratis sentētiam. Hæc enim genitis rebus omnibus communia sunt. Ex elementis, hominis temperaturæ nascuntur, certis limitibus conclusæ, quos ultra citraq; prodire non possunt. Certa enim est humanæ uitæ latitudo, quam sine morte egredi non licet. In hac igitur omnes hominis temperaturæ cōtinentur, eiusq; portionem aliquam singulæ capiunt. Temperata uerbi gratiâ in eius medio constituta est, reliquæ à medio uersus extrema deflectunt. Aliæ enim ad calidum, aliæ ad frigidum, aliæ ad siccum, aliæ ad humidum uergunt, aliæ ad calidum et humidum, & reliquæ pari modo ad latitudinis extrema tendunt, magis aut minùs pro præpollentis elementi portione: ut antè declaratum est. Ex his perspicuū est infinitas esse temperaturas in maioris & minoris ratione differentes: quarum singulæ eius latitudinis portionem assumunt. Sed de his fusiùs fortè quàm ad præsentē rem attineat disputamus. Ad institutum igitur redeamus. Quoniā igitur ex elementis hominis temperamenta nascuntur, libros de elementis sequūtur tres de temperamentis: quorū duo priores, ut Galenus, inquit, de animātiū, tertius de medicamentorū tēperatione tractant: hunc libri de simpliciū medicamentorum facultatibus sequūtur, ut sine quo facilè intelligi nequeāt. Post duos de tēperamentis libros opusculum de inæquali intemperie legi debet, ut ex quibus statim pendeat. Quoniam autem sine temperamē-

torum

torum disputatione intelligi an corpus optimè cõstitutum sit, beneq; habitum, an contrà, non potest: duo exigui libri, unus de optima corporis cõstitutione, alter de bono habitu sequuntur: quanquam opus de facultatibus naturalibus hos præcedere potest. Ex temperamento enim nascitur facultas, & ex facultate actio. Huic igitur libri de functionibus animæ succedunt: qui cùm sine partiũ actiones edentiũ cognitione, hoc est cuius hæ sint substantiæ, cuius magnitudinis & formationis sint, & quem sitũ habeant, intelligi nõ possunt, peritiam incidendi corpora requirũt: itaque legendi hîc sunt anatomici libri, ac in primis de administrationibus anatomicis, posteà de dissectionis cõtrouersia, & de uiuorũ mortuorumq; incisione, & liber cui titulus est an sanguis naturâ in arterijs continetur. Ex his autem qui actiones edunt, duo sunt de musculorum motu, & tres de thoracis & pulmonis motu: quibus succedit liber de respirationis causis: post hunc liber de uoce. De animæ autem principatu, de naturæ & animæ functionibus tractant libri de Hippocratis & Platonis placitis, liber item de sectione, Hippocratis: quos omnes sequitur opus de usu partium. Libros autem de semine, ut in quibus de fœtus partibus tractetur, in hoc ordine collocat Galenus. Sunt tamẽ qui post libros de humoribus legendos esse autument. His constitutis, ad ea ueniendum est quæ præter naturã in corpus incidunt, deinde ad eorum noscẽdorum & curandorũ rationẽ. Quanquam autem Galenus hoc loco libros de morborũ signis, libris de differentijs & causis præponat, uidentur tamen, si propositum ordinem sequamur, hi quàm illi prius legendi. Non enim tam accuratè quàm in libris alijs huic rei dicatis ordinem scribit. Cùm igitur morborũ signa tradi non

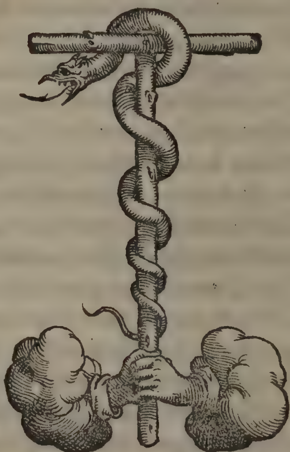
di non poßint, nisi quid morbus sit, & quot eius differentiæ, & quæ eius causæ, cognitum sit, præcedere libri de differentijs & causis morborum & symptomatū debent. Hos igitur libros sequuntur hi, qui morborum affectorumq; locorum notas tradunt, cuiusmodi sunt de locis affectis, & reliqui quos hîc Galenus enumerat, quibus proximi sunt, qui morborum successus prænunciant, qualis est de iudicijs, & de iudiciarijs diebus, & id genus alij. In actionibus uerò & sensus ordine signa priora sunt, ut initio huius operis proditum est. Postremò legendi libri sunt primi quidem, si ita tibi lubet, qui sanitatem tuentur, & emendant, deinde qui morbum profligant: aut hi primi, deinde illi. Sanitatis tuendæ ac corrigendæ ratio in assumendis, efficiendis, uacuandis, & foris incidentibus constituta est: ut sæpe antè dictum est: de quibus in libris de sanitate tuenda disputatū est: quos ordine præcedunt libri de alimentorum facultatibus, de boni maliq; succi cibis, de tenui uictus ratione, & alij id genus. Post hos sequuntur libri de curatione: in quibus ratio administrandorum remediorū docetur. Libri duo ad Glauconem, quos præcedit de temperamētis liber tertius. De facultatibus uerò simplicium medicamentorum libri tredecim sequuntur, de medicamentorum compositione & curandi ratione. Atque hæc est legendorum librorum ratio secundum compositionis ordinem. Deinceps autem librorum antè dictorum series secundum definitionis dissolutionem dispositorum exponenda est: quod ut fiat, reuocanda est in memoriam medicinæ definitio: quæ, ut antè dictū est, habet ad hunc modum: Medicina scientia est salubrium morbosorum, & neutrorum. Eius igitur partes in quas soluitur, sunt, salubria morbosa, & neutra. Salubria in corpo-

ra, signa, & causas diuiduntur. Ad eundem modum morbosa, & neutra. Rursus salubria corpora diuiduntur in ea, quæ simpliciter, & quæ in præsentia talia sunt, & quæ ut plurimùm. Semper salubria sunt, quæ statim ab ortu probam qualitatem, temperamentum, rectamq; partium constitutionem nacta sunt. In præsentia uerò salubria, quæ nunc sanitate fruuntur, qualiacunque anteà extiterunt. Ad horum autem proportionem morbosa & neutra diuidi possunt. Ad quorum perfectam intelligentiam habendam, ac in primis quidem salubrium, deinde morbosorum seu neutrorum, legendi libri sunt quos physiologicos nonnulli appellant. Quoniam autem sine elementis temperaturis facultatibus & actionibus partium, salubria morbosa & neutra intelligi non possunt: primùm libri de elementis legendi sunt, posteà de temperaturis, de inæquali intẽperie, & optima corporis cõstitutione, de bono habitu, de facultatibus, tũ animæ, tũ naturæ, & anatomici, & alij plerique, eo ordine quem priùs tradidimus cùm Galeni libros secundũ compositionis ordinem tractaremus. Iidem quoque libri ad corporum morbosorum cognitionem legendi sunt, & præter hos de differentijs & causis morborum & symptomatum, de differentijs febrium, & id genus alij quos Galenus fusiùs recẽsuit in opusculo quod de proprijs libris inscripsit. Quoniã uerò corporis affectiones tam secundum naturam quàm præter naturam, ad sanitatis tutelam, & morbi curationem cognoscere oportet, statuendi libri sunt qui has nobis prodant: in quorum catalogo sunt libri de locis affectis, de pulsibus, & alij quos priùs retulimus. Post disputationẽ uerò de corporibus tam salubribus quàm morbosis ac neutris, horumq; notis, consequens est ut de causis

differamus quibus hæc corpora ſeruentur, emendantur, ac curẽtur. Legendi *itaque hi ſunt: hoc opus quod interpretamur: libri de ſanitate tuenda: & ante hos libri de elementis, boni maliq́; ſucci cibis, & alij priùs declarati: deinde libri quatuordecim de curandi ratione, & duo de curandi ratione ad* Glauconem: *& ante hos libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus: poſteà de horum compoſitionibus: ut antè diximus.* Hi *igitur ſunt omnes legendorum* Galeni *operum ordines: in quibus nõ omnes quidem in ſua quoſque claſſe locauimus, tum quòd ex* Galeni *opuſculo quod de ordine legendorum librorum ſuorum inſcripſit, ſatis patêre poſſunt: tum quòd* Iacobus Syluius, *ut antè memini, de his fuſiſſimè latiſſimeq́; conſcripſit.* Antequàm *uerò ad ſacratiſſimam hanc artem accedas, inſtructum te optimis artibus eſſe oportet, ut grammatica, dialectica, rhetorica, arithmetica, muſica, geometria, & aſtronomia, maximeq́; demonſtrandi ſcientia, ſine qua iudicium nullum in alijs diſciplinis eſſe poteſt.* His *igitur inſtructus, in primis librum de ſectis, ut quæ ſectandæ quæ'ue repudiandæ ex his ſint, cognoſcas: aut ſi malis, de optima ſecta legendus eſt liber: deinde uerò in unaquaque librorum claſſe, hi qui ad initiatos inſcribuntur, qualis eſt de pulſibus ad initiatos, ante libros alios de pulſibus: & de oſſibus ad initiatos, ante libros alios anatomicos.*

FINIS.

Pedico) que tollerat in masculis libidine exerceo
Pedicones
Pedicatores) amatores eorum [illegible] fuerunt
Pedicarius) qui pro pecunia libidine [illegible] patitur
Cinedus

25·ii·18